

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANA BİLİM

2016

ARKEOLOJİ ABD

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEYNEP AKKAYA

**DOĞU AKDENİZ MOZAİKLERİNDE
DENİZ VE NEHİR TANRILARI/TANRIÇALARI
İLE MİTOLOJİK FİĞÜRLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEYNEP AKKAYA

GAZİANTEP
MAYIS 2016

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANA BİLİM

**DOĞU AKDENİZ MOZAİKLERİNDE
DENİZ VE NEHİR TANRILARI/TANRIÇALARI
İLE MİTOLOJİK FİĞÜRLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEYNEP AKKAYA

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Rifat ERGEÇ

GAZİANTEP
MAYIS 2016

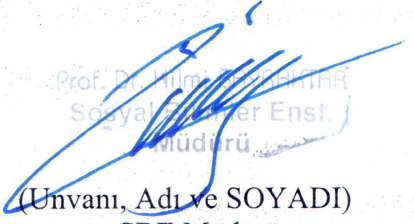
T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANA BİLİM DALI

**Doğu Akdeniz Mozaiklerinde
Deniz ve Nehir Tanrıları/Tanrıçaları ile Mitolojik Figürler**

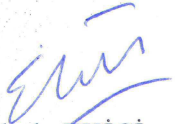
ZEYNEP AKKAYA

Tez Savunma Tarihi: 20.05.2016

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

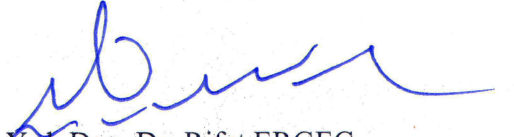

(Unvanı, Adı ve SOYADI)
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Yrd. Doç. Dr. Makbule EKİCİ
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

(Unvanı, Adı ve SOYADI)
İkinci Tez Danışmanı (varsa)

Yrd. Doç. Dr. Rifat ERGEÇ
Tez Danışmanı

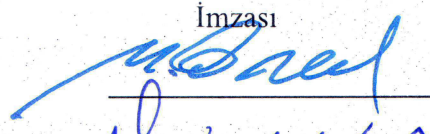
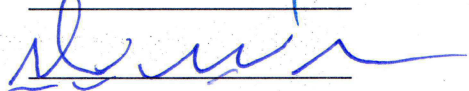
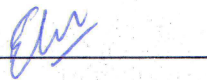
Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:
(Unvanı, Adı ve SOYADI)

Prof. Dr. Mehmet ÖNAL

Yrd.Doç.Dr. Rifat ERGEÇ

Yrd.Doç.Dr. Makbule EKİCİ

İmzası

ÖZET
DOĞU AKDENİZ MOZAİKLERİNDE
DENİZ VE NEHİR TANRILARI/TANRIÇALARI
İLE MİTOLOJİK FİGÜRLER

AKKAYA, Zeynep
Yüksek Lisans Tezi, Arkeoloji Anabilim Dalı
Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Rifat ERGEÇ
Mayıs 2016, sayfa sayısı 239

“Doğu Akdeniz Mozaiklerinde Deniz ve Nehir Tanrıları/Tanrıçaları ile Mitolojik Figürler” konulu yüksek lisans tez çalışması kapsamına giren; Tarsos (*Tarsus*), Mopsuestia (*Misis*), Aigeai (*Yumurtalık*), Anazarbos (*Anavarza*), Antiocheia (*Antakya*) ve Zeugma antik kentlerinde toplam 37 adet mozaik (*42 adet pano*) tespit edilmiştir. Poseidon, Okeanos, Tethys, nereidler, nehir tanrıları ve mitolojik figürlerin betimlendiği mozaik döşemelerinin daha çok konutlardaki triclinium (*yemek odası*), oecus (*dinlenme odası*), impluvium (*sığ havuz*), vestibulum (*koridor*), peristylli avlu ve sosyal tesis durumundaki hamam yapılarının frigidarium (*soğukluk*) bölümlerinden ele geçmiş olduğu tespit edilmiştir.

II. yüzyıl ile V. yüzyıl tarihleri içerisinde değerlendirilen mozaiklerin anlaşılması hususunda mozaik yapım teknikleri, mozaik sanatı, mozaiklerin mitolojileri, coğrafyanın tarihi ve mozaiklerin coğrafyaya dağılımı incelenmiştir. Mozaiklerin betimlenmesinde izlenen yöntem ve üslup bir diziye oturtularak, mozaiklerin zaman içerisinde ne tür değişikliklere uğradığı, genel çizgilere bağlı kalmak üzere daha sonraki yıllarda yapılan mozağin hangi erken tarihli mozaikten örnek alınarak yapıldığı yolundaki ip uçları ile mozaik kompozisyonlarının mekan ilişkisi değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Mozaik, Poseidon, Okeanos, Tethys, Deniz ve Nehir Tanrıları/Tanrıçaları, Nereid, Eros, Mitolojik Figürler.

ABSTRACT**SEA AND RIVER GOD/GODDESS WITH MYTHOLOGICAL
FIGURES IN MOSAICS IN THE EASTERN MEDITERRANEAN**

AKKAYA, Zeynep

Post Graduate Thesis, Archaeology Department

Consultant: Assistant Professor Doctor Rifat ERGEÇ

May 2016, Number of pages 239

Total of 37 mosaics (*42 boards*) are discovered in ancient city of Tarsos, Mopsuestia, Aigeai, Anazarbos, Antiocheia and Zeugma which are included in post graduate thesis on "Sea And River God/Goddess With Mythological Figures In Mosaics In The Eastern Mediterranean". It is determined that the mosaic floors, which portray Poseidon, Oceanus, Tethys, nereid, river gods and mythological figures, are mainly located in triclinium (*dining room*), oecus (*rest room*), impluvium (*shallow pool*), vestibule (*corridor*), peristyle courtyard and frigidarium (*cooling area*) in bathhouses of social facilities.

Mosaic construction techniques, mosaic art, the mythology of mosaics, the history of geography and geographical distribution of the mosaics are examined in order to understand the mosaics considered between the second and fifth centuries. What kind of changes the mosaics undergo, some hints about the mosaics done in subsequent years modeled from earliest mosaics and the relationship between mosaic compositions and location are evaluated, putting method and style in order which portray the mosaics.

Key words: Mosaic, Poseidon, Oceanus, Tethys, Sea and River Gods/Goddess, Nereid, Eros, Mythological Figures.

ÖNSÖZ

Henüz arkeoloji bölümüne ilk başladığım yılda dünyanın gündemine bomba gibi düşen Zeugma antik kenti kurtarma kazıları, arkeoloji camiasını fazlasıyla heyecanlandırdığı gibi beni de heyecanlandırmıştı. Belki de bu topraklarda yaşıyor olmanın verdiği aidiyetlik duygusu, mesleki ilgim, merakım; tüm çalışmaları, yayınları yakından takip etmeme olanak sağladı. Kurtarma kazılarından ele geçen ünik örnekler, bullalar, villalar, mozaikler, freskler vd. hepsi ayrı bir araştırma ve tez konusuydu.

2009 yılında Arkeoloji Anabilim Dalında yüksek lisans yapmaya başladığımda, Zeugma kurtarma kazılarının baş aktörü ve hocam Yrd. Doç. Dr. Rıfat ERGEÇ, mozaikler konusuna daha geniş bir çerçeveden bakmamı sağlayarak, “Doğu Akdeniz Mozaiklerinde Deniz ve Nehir Tanrıları/Tanrıçaları ile Mitolojik Figürler” konulu tez çalışmasını yapmam hususunda beni yönlendirdi. Doğu Akdeniz Bölgesi kapsamında değerlendirilen Tarsos (Tarsus), Mopsuestia (Misis), Aigeai (Yumurtalık), Anazarbos (Anavarza), Antiocheia (Antakya) ve Zeugma antik kentlerinde 37 adet mozaik (42 adet pano) tespit edildi. II. yüzyıl ile V. yüzyıl tarihleri arasında değerlendirilen mozaikler, farklı açılardan ele alınarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Mitoloji, coğrafyaya dağılım, mekan ilişkisi, tipoloji ve ikonografik açıdan incelenmiş ve sonuçlar ortaya konmuştur.

Uzun soluklu olan tez çalışmam esnasında kaynak, yöntem, kapsam ve tezimin bütün aşamalarında yardım, destek ve güler yüzünü esirgemeyen Tez Danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Rıfat ERGEÇ’e mozaiklerin çizimini yapan değerli mesai arkadaşlarım Restoratör Sibel SAVCILI, Mimar Derya Nida KARAGÖZ ve Restoratör Merve İNCEARIK’a, tezimin her aşamasında sevgi ve hoşgörüsünü eksik etmeyen aileme ve özellikle anneme sonsuz saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Zeynep AKKAYA

İÇİNDEKİLER

Özet.....	i
Abstract.....	ii
Önsöz.....	iii
İçindekiler.....	iv
Haritalar Listesi.....	vii
Resimler Listesi.....	viii
Çizimler Listesi.....	xi
Planlar Listesi.....	xiii
Tablolar Listesi.....	xiv
Levhalar Listesi.....	xv
Kısaltmalar Listesi.....	xx

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ.....	1
---------------	---

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. MOZAİK.....	3
2.1.1. Mozaik Tanımı ve Yapımı.....	3
2.1.2. Mozaik Yapımında Kullanılan Teknikler.....	6
2.1.2.1. Opus Signinum.....	6
2.1.2.2. Opus Sectile.....	7
2.1.2.3. Opus Tessellatum.....	7
2.1.2.4. Opus Vermiculatum.....	8
2.1.2.5. Opus Alexandrinum.....	9
2.1.2.6. Opus Musivum.....	9
2.1.3. Tarihsel Süreç İçerisinde Mozaik Sanatının Genel Özellikleri.....	9
2.2. DOĞU AKDENİZ BÖLGESİNİN TARİHİ COĞRAFYASI.....	15
2.2.1. Tarsos.....	17
2.2.2. Mopsuestia.....	19
2.2.3. Aigeai.....	20
2.2.4. Anazarbos.....	22
2.2.5. Antiocheia.....	23
2.2.6. Zeugma.....	26
2.3. MOZAİKLERİN DOĞU AKDENİZ BÖLGESİNE DAĞILIMI.....	28
2.3.1. Tarsos.....	29
2.3.2. Mopsuestia.....	29
2.3.3. Aigeai.....	30
2.3.4. Anazarbos.....	30
2.3.5. Antiocheia.....	31
2.3.6. Zeugma.....	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DENİZ VE NEHİR TANRI/TANRIÇALARI İLE MİTOLOJİK FİGÜRLER.....	35
3.1. Mitolojide Deniz Tanrıları ve Tanrıçaları.....	35
3.1.1. Poseidon.....	35

3.1.2. Okeanos ve Tethys.....	36
3.1.3. Nereidler (<i>Nereus Kızları</i>).....	38
3.1.3.1. Kymodoke, Aktaia, Pherousa ve Dynamene.....	39
3.1.3.2. Galateia.....	39
3.2. Mitolojide Nehir Tanrıları ve Tanrıçaları.....	40
3.2.1. Tigris.....	40
3.2.2. Thisbe-Pyramos.....	40
3.2.3. Eurotas.....	41
3.2.4. Arethousa- Alpheios.....	41
3.2.5. Ladon-Psalis.....	41
3.2.6. Euphrates.....	41
3.3. Mozaiklerde Tasvir Edilen Mitolojik Figürler.....	42
3.3.1. Eros.....	42
3.3.2. Ketos.....	43
3.3.3. Hippocampos.....	43
3.3.4. Tritonlar.....	44
3.3.4.1. Palaimon.....	44
3.3.4.2. Phorkys.....	44
3.3.5. Su Perisi / Naias.....	45
3.3.6. Delphinler (Yunuslar).....	46
3.3.7. Diğer Figürler.....	46
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
4.1. MOZAİKLERDEKİ FİGÜRLERİN TİPOLOJİK TASNİFİ.....	47
4.1.1. Okeanos ve Tethys ile Birlikte Torso Halinde Betimlenen Poseidon (DT TİP 1).....	47
4.1.2. Birlikle Betimlenen Okeanos ve Tethys (DT TİP 2).....	47
4.1.2.1. Tam Vücut Şeklinde Betimlenen Okeanos ve Tethys (DT TİP 2a).....	48
4.1.2.2. Büst Şeklinde Betimlenen Okeanos ve Tethys (DT TİP 2b).....	48
4.1.3. Tek Betimlenen Tethys (DT TİP 3).....	49
4.1.3.1. Tam Vücut Şeklinde Betimlenen Tethys (DT TİP 3a).....	49
4.1.3.2. Büst Şeklinde Betimlenen Tethys (DT TİP 3b).....	49
4.1.4. Yarı Uzanır Vaziyetteki Hymationu Dalgalandıran Nereid (N TİP 1).....	50
4.1.5. Birlikle Betimlenen Nehir Tanrıları/Tanrıçaları (NT TİP 1).....	50
4.1.5.1. Tam Vücut Şeklinde Betimlenen Nehir Tanrıları/Tanrıçaları (NT TİP 1a).....	50
4.1.5.2. Büst Şeklinde Betimlenen Nehir Tanrıları/Tanrıçaları (NT TİP 1b).....	51
4.1.6. Tek Betimlenen Nehir Tanrıları/Tanrıçaları (NT TİP 2).....	51
4.1.6.1. Tam Vücut Şeklinde Betimlenen Nehir Tanrıları/Tanrıçaları (NT TİP 2a).....	51
4.1.6.2. Büst Şeklinde Betimlenen Nehir Tanrıları/Tanrıçaları (NT TİP 2b).....	52
4.1.7. Eros'lar (E TİP).....	52
4.1.7.1. Hippocampos Üzerinde Balık Avlayan Eros (E TİP a).....	52
4.1.7.2. Yunus Üzerindeki Eros (E TİP b).....	53
4.1.7.3. Sörf Yapan Eros (E TİP c).....	53
4.1.7.4. Oturarak Balık Avlayan Eros (E TİP d).....	53
4.1.7.5. Ayakta Balık Avlayan Eros (E TİP e).....	54
4.1.7.6. Kayıkta Balık Avlayan Eros (E TİP f).....	54

4.1.7.7. Uçan Eros (E TİP g).....	54
4.1.8. Ketoslar (K TİP 1).....	55
4.1.8.1. Deniz Tanrıçasıyla Betimlenen Ketoslar (K TİP 1a).....	55
4.1.8.2. Mitolojik Sahnelerde Betimlenen Ketoslar (K TİP 1b).....	55
4.1.8.3. Tek Betimlenen Ketoslar (TİP 1c).....	55
4.1.9. Hippocamposlar (H TİP 1).....	56
4.1.9.1. Kanatlı Betimlenen Hippocampos (H TİP 1a).....	56
4.1.9.2. Kanatsız Betimlenen Hippocampos (H TİP 1b).....	56
4.1.10. Tritonlar (T TİP 1).....	56
4.1.10.1. Ayakları Olmayan Sadece Kuyruklu Betimlenen Tritonlar (T TİP 1a)	56
4.1.10.2. At Ayaklı Betimlenen Tritonlar (T TİP 1b).....	57
4.1.10.3. Keçi Ayaklı Betimlenen Tritonlar (T TİP 1c).....	57
4.1.11. Tam Vücut Şeklinde Tek Betimlenen Su Perisi (SP TİP 1).....	57
4.1.12. Mitolojik Sahnelerde Betimlenen Diğer Figürler (D TİP 1).....	57
4.2. MOZAİKLERDEKİ FİGÜRLERİN İKONOĞRAFİSİ.....	58
4.2.1. Poseidon İkonografisi.....	58
4.2.2. Okeanos İkonografisi.....	60
4.2.2.1. Tam Vücut Betimlenen Okeanos.....	60
4.2.2.2. Büst Biçiminde Betimlenen Okeanos.....	61
4.2.3. Tethys İkonografisi.....	64
4.2.3.1. Tam Vücut Betimlenen Tethys.....	64
4.2.3.2. Büst Biçiminde Betimlenen Tethys.....	66
4.2.4. Nereid İkonografisi.....	72
4.2.5. Nehir Tanrıları/Tanrıçaları İkonografisi.....	74
4.2.5.1. Tam Vücut Betimlenen Nehir Tanrıları/Tanrıçaları.....	75
4.2.5.2. Büst Biçiminde Betimlenen Nehir Tanrıları/Tanrıçaları.....	77
4.2.6. Eros İkonografisi.....	78
4.2.7. Ketos İkonografisi.....	82
4.2.8. Hippocampos İkonografisi.....	82
4.2.9. Triton İkonografisi.....	84
4.2.10. Su Perisi İkonografisi.....	86
4.2.11. Diğer Figürlerin İkonografisi.....	86
4.3. FİGÜRLERİN MEKAN İLİŞKİSİ.....	87
4.3.1. Konutlar.....	88
4.3.1.1. Roma Konut Mimarisi.....	88
4.3.1.2. Konutlardan Ele Geçen Mozaiklerin Mekan İlişkisi.....	90
4.3.2. Hamamlar.....	97
4.3.2.1. Roma Hamam Mimarisi ve Kültürü.....	97
4.3.2.2. Hamamlardan Ele Geçen Mozaiklerin Mekan İlişkisi.....	99
BEŞİNCİ BÖLÜM	
5. DOĞU AKDENİZ MOZAİKLERİNDE DENİZ VE NEHİR TANRILARI/ TANRIÇALARI İLE MİTOLOJİK FİGÜRLER KATALOĞU.....	101
ALTINCI BÖLÜM	
6. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	146
KAYNAKLAR.....	151
ELEKTRONİK KAYNAKÇA.....	156
EKLER.....	157
ÖZGEÇMİŞ (VİTAE).....	239

HARİTALAR LİSTESİ

	Levha No.
Harita 1. Türkiye Haritası.....	I
Harita 2. Türkiye Haritası detay.....	I
Harita 3. Antik Anadolu Haritası.....	II

RESİMLER LİSTESİ

Levha No.

Resim 1: Katalog no: 1. Zeugma, Pesoidon ile Okeanos ve Tethys Mozaïği.....	III
Resim 2: Katalog no: 2. Zeugma, Okeanos ve Tethys Mozaïği.....	V
Resim 3: Katalog no: 3. Zeugma, Aphrodithe'nin Doğuşu Mozaïği.....	VI
Resim 4: Katalog no: 4. Zeugma, Perseus ve Andromeda Mozaïği.....	VIII
Resim 5: Katalog no: 5. Zeugma, Satyros, Antiope, Galatia Mozaïği.....	X
Resim 6: Katalog no: 5. Zeugma, Galatia.....	XII
Resim 7: Katalog no: 6. Zeugma, Europa'nın kaçırılışı Mozaïği.....	XIII
Resim 8: Katalog no: 7. Zeugma, Euphrates ve Nehir Tanrıları Mozaïği.....	XIV
Resim 9: Katalog no: 7 / 7a. Zeugma, Nehir Tanrısı.....	XIV
Resim 10: Katalog no: 7 / 7b. Zeugma, Nehir Tanrısı Euphrates.....	XV
Resim 11: Katalog no: 7 / 7c. Zeugma, Su Perisi Naias.....	XV
Resim 12: Katalog no: 8. Zeugma, Ketos (Deniz Canavarı) Mozaïği.....	XVII
Resim 13: Katalog no: 9. Zeugma, Yunuslu Mozaik.....	XVIII
Resim 14: Katalog no: 10. Hatay, Antakya, Okeanos ve Tethys Mozaïği.....	XIX
Resim 15: Katalog no: 10. Hatay, Antakya, Okeanos ve Tethys Mozaïği.....	XXI
Resim 16: Katalog no: 11. Hatay/İskenderun, Okeanos ve Tethys Mozaïği.....	XXII
Resim 17: Katalog no: 12. Hatay/Harbiye, Okeanos ve Tethys Mozaïği.....	XXIII
Resim 18: Katalog no: 13a. Antakya, Okeanos ve Tethys Mozaïği.....	XXV
Resim 19: Katalog no: 13b. Antakya, Okeanos ve Tethys Mozaïği.....	XXVI
Resim 20: Katalog no: 14. Hatay/Harbiye, Thalassa Deniz Mozaïği.....	XXVII
Resim 21: Katalog no: 15. Hatay/İskenderun, Tethys ve Balıklar Mozaïği.....	XXVIII
Resim 22: Katalog no: 16. Antakya, Tethys Mozaïği.....	XXIX
Resim 23: Katalog no: 17. Antakya/ Harbiye, Tethys Mozaïği.....	XXX
Resim 24: Katalog no: 17. Antakya/ Harbiye, Tethys Mozaïği.....	XXXI
Resim 25: Katalog no: 18. Antakya, Tethys ve Balıklar Mozaïği.....	XXXIV
Resim 26: Katalog no: 19. Antakya, Tethys Mozaïği.....	XXXVI
Resim 27: Katalog no: 20. Hatay/Samandağ, Nehir Tanrıları Mozaïği.....	XXXVII
Resim 28: Katalog no: 20 / 20a ve 20b. Hatay/Samandağ, Nehir Tanrıları Mozaïği / Pyramos ve geometrik panel.....	XXXVIII
Resim 29: Katalog no: 20 / 20c ve 20d. Hatay/Samandağ, Nehir Tanrıları Mozaïği / /Thisbe ve Arethousa.....	XXXVIII
Resim 30: Katalog no: 20 / 20e ve 20f. Hatay/Samandağ, Nehir Tanrıları Mozaïği / Geometrik panel ve Alpheios.....	XXXVIII
Resim 31: Katalog no: 20 / 20g. Hatay/Samandağ, Nehir Tanrıları Mozaïği / Geometrik panel.....	XXXIX
Resim 32: Katalog no: 21. Arethousa Mozaïği.....	XXXIX
Resim 33: Katalog no: 22. Hatay/Harbiye. Ladon ve Psalis Mozaïği.....	XLI
Resim 34: Katalog no: 22. Hatay/Harbiye. Ladon ve Psalis Mozaïği.....	XLI
Resim 35: Katalog no: 23. Hatay/Antakya. Lakedaimonia Eurotas Mozaïği.....	XLII

Resim 36: Katalog no: 24/25. Antakya. Pyramos ve Tigris Mozaikleri.....	XLIV
Resim 37: Katalog no: 24. Antakya. Pyramos Mozaïği.....	XLV
Resim 38: Katalog no: 25. Antakya. Tigris Mozaïği.....	XLVI
Resim 39: Katalog no: 26. Hatay/Antakya. Gece Alemi Mozaïği.....	XLVIII
Resim 40: Katalog no: 27. Hatay/Antakya. Gece Alemi Mozaïği.....	XLIX
Resim 41: Katalog no: 28. Hatay/Antakya. Gece Alemi Mozaïği.....	L
Resim 42: Katalog no: 29. Harbiye/Antakya. Nereidler, Hippocampos, Triton ve Eros Mozaïği.....	LI
Resim 43: Katalog no: 29. Harbiye/Antakya. Nereidler, Hippocampos, Triton ve Eros Mozaïği.....	LI
Resim 44: Katalog no: 30. Hatay/Samandağ. Andromeda-Perseus ve Dansözler Mozaïği.....	LIII
Resim 45: Katalog no: 30 / 30a, 30c, 30d. Hatay/Samandağ. Andromeda-Perseus ve Dansözler Mozaïği.....	LIII
Resim 46: Katalog no: 30 / 30b. Hatay/Samandağ. Andromeda-Perseus ve Dansözler Mozaïği / Andromeda-Perseus.....	LIV
Resim 47: Katalog no: 31. Hatay/Harbiye. Psycheler Kayığı Mozaïği.....	LIV
Resim 48: Katalog no: 31. Hatay/Harbiye. Psycheler Kayığı Mozaïği.....	LV
Resim 49: Katalog no: 32. Antakya, Harbiye. Balık Avlayan Eros'lar Mozaïği.....	LVII
Resim 50: Katalog no: 33. Adana, Misis. Tritonlar Mozaïği.....	LVIII
Resim 51: Katalog no: 34. Adana/Anavarza. Tethys Mozaïği.....	LIX
Resim 52: Katalog no: 34. Adana/Anavarza. Tethys Mozaïği.....	LX
Resim 53: Katalog no: 35. Adana/Yumurtalık. Hippocampos üzerinde balık avlayan Eros'lar Mozaïği.....	LXI
Resim 54: Katalog no: 35. Adana/Yumurtalık. Hippocampos üzerinde balık avlayan Eros'lar Mozaïği.....	LXII
Resim 55: Katalog no: 36. Adana/Yumurtalık. Thalassa ve Eros'lar Mozaïği....	LXII
Resim 56: Katalog no: 36. Adana/Yumurtalık. Thalassa ve Eros'lar Mozaïği....	LXIII
Resim 57: Katalog no: 36. Adana/Yumurtalık. Thalassa ve Eros'lar Mozaïği....	LXIV
Resim 58: Katalog no: 37. Mersin/Tarsus. Tethys Mozaïği.....	LXV
Resim 59: Domitius Ahenobarbus Altarı, Thiasos sahnesi, Triton tarafından çekilen araba üzerindeki Poseidon ve Amphitrite.....	LXVI
Resim 60: İtalya Ostia, Neptün Hamamı Mozaïği.....	LXVI
Resim 61: İtalya Palermo, Bölgesel Arkeoloji Müzesi, Mevsim Mozaïği.....	LXVII
Resim 62: Zeus Heykeli.....	LXVII
Resim 63: Almanya Berlin, Pergamon Müzesi, Bergama Sunağı.....	LXVIII
Resim 64: Avusturya Kunsthistorisches Müzesi, Efes Antonine Altarı.....	LXVIII
Resim 65: İngiltere, British Müzesi, Altın Sikke, Ön yüz: Hadrianus, Arka yüz: Okeanos.....	LXIX
Resim 66: Rusya, St Petersburg, Hermitage Museum.....	LXIX
Resim 67: İngiltere, Verulamium, Okeanos Mozaïği.....	LXX
Resim 68: British Museum, Dinos parçası üzerindeki Okeanos ve Tethys.....	LXXI
Resim 69: Herculaneum, Fresco üzerinde betimlenen Şölen Sahnesi.....	LXXI
Resim 70: Kıbrıs Kato Paphos Archaeological Park, Dionysos'un İkaros'a Şarabı Vermesi.....	LXXII
Resim 71: Sicilya, Decadrachmi üzerinde Arethousa.....	LXXIII
Resim 72: M.Ö.13-9 yıllarına ait Tellus kabartması.....	LXXIII
Resim 73: Ephesos, Triton, Hippocampos ve Nereid Mozaïği.....	LXXIV
Resim 74: İtalya Stabia San Marco villası taban mozaïği.....	LXXIV
Resim 75: Tunus, Hadrumetum Neptün ve Nereidler Alayı Mozaïği Detayı....	LXXV

Resim 76: Tunus, Hadrumetum Neptün ve Nereidler Alayı Mozaïği Detay1...	LXXV
Resim 77: Roma, Caracalla Hamam Mozaïği.....	LXXVI
Resim 78: Tunus, El Djem, Nereid ve Kanatlı Deniz Atı mozaïği.....	LXXVI
Resim 79: Didim Apollon Tapınağı sütun kaidesine ait Triton ve Nereid Panosu.....	LXXVII
Resim 80: unus, El Djem, Nereidler ve Deniz Kentauruları Mozaïği	LXXVII
Resim 81: İsviçre, Orbe-Boscéaz Villa, Günlük Mozaïği detay.....	LXXVIII
Resim 82: Roma Ulusal Müzesi, lahit üzerinde yazıtlı levha tutan Eros'lar.....	LXXVIII
Resim 83: Zeugma Eyaletler Mozaïği, Poseidion.....	LXXIX
Resim 84: Zeugma Eyaletler Mozaïği, detay.....	LXXIX

ÇİZİMLER LİSTESİ

Levha No.

Çizim 1: Katalog no: 1. Zeugma, Pesoidon ile Okeanos ve Tethys Mozaïği.....	III
Çizim 2: Katalog no: 2. Zeugma, Okeanos ve Tethys Mozaïği.....	V
Çizim 3: Katalog no: 3. Zeugma, Aphrodithe'nin Doğuşu Mozaïği.....	VII
Çizim 4: Katalog no: 4. Zeugma, Perseus ve Andromeda Mozaïği.....	IX
Çizim 5: Katalog no: 5. Zeugma, Satyros, Antiope, Galatia Mozaïği.....	XI
Çizim 6: Katalog no: 6. Zeugma, Europa'nın kaçırılışı Mozaïği.....	XIII
Çizim 7: Katalog no: 7. Zeugma, Euphrates ve Nehir Tanrıları Mozaïği.....	XVI
Çizim 8: Katalog no: 8. Zeugma, Ketos (Deniz Canavarı) Mozaïği.....	XVII
Çizim 9: Katalog no: 9. Zeugma, Yunuslu Mozaik.....	XVIII
Çizim 10: Katalog no: 10. Hatay, Antakya, Okeanos ve Tethys Mozaïği.....	XX
Çizim 11: Katalog no: 11. Hatay/İskenderun, Okeanos ve Tethys Mozaïği.....	XXII
Çizim 12: Katalog no: 12. Hatay/Harbiye, Okeanos ve Tethys Mozaïği.....	XXIV
Çizim 13: Katalog no: 13. Antakya, Okeanos ve Tethys Mozaïği.....	XXVI
Çizim 14: Katalog no: 14. Hatay/Harbiye, Thalassa Deniz Mozaïği.....	XXVII
Çizim 15: Katalog no: 15. Hatay/İskenderun, Tethys ve Balıklar Mozaïği.....	XXVIII
Çizim 16: Katalog no: 16. Antakya, Tethys Mozaïği.....	XXIX
Çizim 17: Katalog no: 17. Antakya/ Harbiye, Tethys Mozaïği.....	XXXII
Çizim 18: Katalog no: 18. Antakya, Tethys ve Balıklar Mozaïği.....	XXXV
Çizim 19: Katalog no: 19. Antakya, Tethys Mozaïği.....	XXXVI
Çizim 20: Katalog no: 20. Hatay/Samandağ, Nehir Tanrıları Mozaïği.....	XXXVII
Çizim 21: Katalog no: 21. Arethousa Mozaïği.....	XL
Çizim 22: Katalog no: 22. Hatay/Harbiye. Ladon ve Psalis Mozaïği.....	XLI
Çizim 23: Katalog no: 23. Hatay/Antakya. Lakedaimonia Eurotas Mozaïği.....	XLIII
Çizim 24: Katalog no: 24. Antakya. Pyramos Mozaïği.....	XLV
Çizim 25: Katalog no: 25. Antakya. Tigris Mozaïği.....	XLVI
Çizim 26: Katalog no: 26. Hatay/Antakya. Gece Alemi Mozaïği.....	XLVIII
Çizim 27: Katalog no: 27. Hatay/Antakya. Gece Alemi Mozaïği.....	XLIX
Çizim 28: Katalog no: 28. Hatay/Antakya. Gece Alemi Mozaïği.....	L
Çizim 29: Katalog no: 29. Harbiye/Antakya. Nereidler, Hippocampus, Triton ve Eros Mozaïği.....	LII
Çizim 30: Katalog no: 30. Hatay/Samandağ. Andromeda-Perseus ve Dansözler Mozaïği.....	LIII
Çizim 31: Katalog no: 31. Hatay/Harbiye. Psycheler Kayığı Mozaïği.....	LVI
Çizim 32: Katalog no: 32. Antakya, Harbiye. Balık Avlayan Eros'lar Mozaïği.....	LVII
Çizim 33: Katalog no: 33. Adana, Misis. Tritonlar Mozaïği.....	LVIII
Çizim 34: Katalog no: 34. Adana/Anavarza. Tethys Mozaïği.....	LIX

Çizim 35: Katalog no: 35. Adana/Yumurtalık. Hippocampus üzerinde balık avlayan Eros'lar Mozaïği.....	LXI
Çizim 36: Katalog no: 36. Adana/Yumurtalık. Thalassa ve Eros'lar Mozaïği...	LXIV
Çizim 37: Katalog no: 37. Mersin/Tarsus. Tethys Mozaïği.....	LXV

PLANLAR LİSTESİ**Levha No.**

Plan 1: Poseidon Villası.....	IV
Plan 2: F Hamam yapısı.....	XXXIII
Plan 3: Antiocheia E Hamam planı.....	XLVII
Plan 4: Antiocheia E Hamamı mozaikleri yerleşim planı.....	XLVII
Plan 5: Geleneksel Roma Evi Planı.....	89
Plan 6: Geleneksel Roma Hamamı planı.....	98

TABLÖLAR LİSTESİ

	Levha No.
Tablo 1: Mozaiklerin antik kentlere göre dağılımı.....	LXXX
Tablo 2: Antiocheia Mozaiklerinin konularına göre dağılımı.....	LXXX
Tablo 3: Zeugma Mozaiklerinin konularına göre dağılımı.....	LXXXI
Tablo 4: Konut mimarisinde mozaiklerin mekanlara göre dağılımı.....	LXXXI
Tablo 5: Mozaiklerin kompozisyonlara göre dağılımı.....	LXXXII
Tablo 6: Mozaiklerin yüzyıllara göre dağılımı.....	LXXXII

LEVHALAR LİSTESİ

Levha I

Harita 1. Türkiye Haritası

Harita 2. Türkiye Haritası, detay

Levha II

Harita 3. Antik Anadolu Haritası

Levha III

Resim 1. Katalog no 1. Zeugma, Pesoidon ile Okeanos ve Tethys Mozaïği

Çizim 1. Katalog no 1. Zeugma, Pesoidon ile Okeanos ve Tethys Mozaïği.

Levha IV

Plan 1: Poseidon Villası

Levha V

Resim 2. Katalog no 2. Zeugma, Okeanos ve Tethys Mozaïği

Çizim 2. Katalog no 2. Zeugma, Okeanos ve Tethys Mozaïği.

Levha VI

Resim 3. Katalog no 3. Zeugma, Aphrodithe'nin Doğuşu Mozaïği

Levha VII

Çizim 3. Katalog no 3. Zeugma, Aphrodithe'nin Doğuşu Mozaïği.

Levha VIII

Resim 4. Katalog no 4. Zeugma, Perseus ve Andromeda Mozaïği.

Levha IX

Çizim 4. Katalog no 4. Zeugma, Perseus ve Andromeda Mozaïği.

Levha X

Resim 5. Katalog no 5. Zeugma, Satyros, Antiope, Galatia Mozaïği.

Levha XI

Çizim 5. Katalog no 5. Zeugma, Satyros, Antiope, Galatia Mozaïği.

Levha XII

Resim 6. Katalog no 5. Zeugma, Galatia.

Levha XIII

Resim 7. Katalog no 6. Zeugma, Europa'nın kaçırılışı Mozaïği.

Çizim 6. Katalog no 6. Zeugma, Europa'nın kaçırılışı Mozaïği.

Levha XIV

Resim 8. Katalog no 7. Zeugma, Euphrates ve Nehir Tanrıları Mozaïği.

Resim 9. Katalog no 7 / 7a. Zeugma, Nehir Tanrısı.

Levha XV

Resim 10. Katalog no 7 / 7b. Zeugma, Nehir Tanrısı Euphrates.

Resim 11. Katalog no 7 / 7c. Zeugma, Su Perisi Naias.

Levha XVI

Çizim 7. Katalog no 7. Zeugma, Euphrates ve Nehir Tanrıları Mozaïği.

Levha XVII

Resim 12. Katalog no 8. Zeugma, Ketos (Deniz Canavarı) Mozaïği.

Çizim 8. Katalog no 8. Zeugma, Ketos (Deniz Canavarı) Mozaïği.

Levha XVIII

Resim 13. Katalog no 9. Zeugma, Yunuslu Mozaik.

Çizim 9. Katalog no 9. Zeugma, Yunuslu Mozaik.

Levha XIX

Resim 14. Katalog no 10. Hatay, Antakya, Okeanos ve Tethys Mozaïği.

Levha XX

Çizim 10. Katalog no 10. Hatay, Antakya, Okeanos ve Tethys Mozaïği.

Levha XXI

Resim 15. Katalog no 10. Hatay, Antakya, Okeanos ve Tethys Mozaïği.

Çizim 10. Katalog no 10. Hatay, Antakya, Okeanos ve Tethys Mozaïği.

Levha XXII

Resim 16. Katalog no 11. Hatay/İskenderun, Okeanos ve Tethys Mozaïği.

Çizim 11. Katalog no 11. Hatay/İskenderun, Okeanos ve Tethys Mozaïği.

Levha XXIII

Resim 17. Katalog no 12. Hatay/Harbiye, Okeanos ve Tethys Mozaïği.

Levha XXIV

Çizim 12. Katalog no 12. Hatay/Harbiye, Okeanos ve Tethys Mozaïği.

Levha XXV

Resim 18. Katalog no 13a. Antakya, Okeanos ve Tethys Mozaïği.

Levha XXVI

Resim 19. Katalog no 13b. Antakya, Okeanos ve Tethys Mozaïği.

Çizim 13. Katalog no 13. Antakya, Okeanos ve Tethys Mozaïği.

Levha XXVII

Resim 20. Katalog no 14. Hatay/Harbiye, Thalassa Deniz Mozaïği.

Çizim 14. Katalog no 14. Hatay/Harbiye, Thalassa Deniz Mozaïği.

Levha XXVIII

Resim 21. Katalog no 15. Hatay/İskenderun, Tethys ve Balıklar Mozaïği.

Çizim 15. Katalog no 15. Hatay/İskenderun, Tethys ve Balıklar Mozaïği.

Levha XXIX

Resim 22. Katalog no 16. Antakya, Tethys Mozaïği.

Çizim 16. Katalog no 16. Antakya, Tethys Mozaïği.

Levha XXX

Resim 23. Katalog no 17. Antakya/ Harbiye, Tethys Mozaïği

Levha XXXI

Resim 24. Katalog no 17. Antakya/ Harbiye, Tethys Mozaïği

Levha XXXII

Çizim 17. Katalog no 17. Antakya/ Harbiye, Tethys Mozaïği.

Levha XXXIII

Plan 2: F Hamam yapısı

Levha XXXIV

Resim 25. Katalog no 18. Antakya, Tethys ve Balıklar Mozaïği

Levha XXXV

Çizim 18. Katalog no 18. Antakya, Tethys ve Balıklar Mozaïği.

Levha XXXVI

Resim 26. Katalog no 19. Antakya, Tethys Mozaïği

Çizim 19. Katalog no 19. Antakya, Tethys Mozaïği.

Levha XXXVII

Resim 27. Katalog no 20. Hatay/Samandağ, Nehir Tanrıları Mozaïği.

Çizim 20. Katalog no 20. Hatay/Samandağ, Nehir Tanrıları Mozaïği.

Levha XXXVIII

Resim 28. Katalog no 20 / 20a ve 20b. Hatay/Samandağ, Nehir Tanrıları Mozaïği / Pyramos ve geometrik panel.

Resim 29. Katalog no 20 / 20c ve 20d. Hatay/Samandağ, Nehir Tanrıları Mozaïği / Thisbe ve Arethousa.

Resim 30. Katalog no 20 / 20e ve 20f. Hatay/Samandağ, Nehir Tanrıları Mozaïği / Geometrik panel ve Alpheios.

Levha XXXIX

Resim 31. Katalog no 20 / 20g. Hatay/Samandağ, Nehir Tanrıları Mozaïği / Geometrik panel.

Resim 32. Katalog no 21. Arethousa Mozaïği.

Levha XL

Çizim 21. Katalog no 21. Arethousa Mozaïği.

Levha XLI

Resim 33. Katalog no 22. Hatay/Harbiye. Ladon ve Psalis Mozaïği.

Çizim 22. Katalog no 22. Hatay/Harbiye. Ladon ve Psalis Mozaïği.

Resim 34. Katalog no 22. Hatay/Harbiye. Ladon ve Psalis Mozaïği.

Levha XLII

Resim 35. Katalog no 23. Hatay/Antakya. Lakedaimonia Eurotas Mozaïği.

Levha XLIII

Çizim 23. Katalog no 23. Hatay/Antakya. Lakedaimonia Eurotas Mozaïği.

Levha XLIV

Resim 36. Katalog no 24/25. Antakya. Pyramos ve Tigris Mozaikleri.

Levha XLV

Resim 37. Katalog no 24. Antakya. Pyramos Mozaïği

Çizim 24. Katalog no 24. Antakya. Pyramos Mozaïği.

Levha XLVI

Resim 38. Katalog no 25. Antakya. Tigris Mozaïği

Çizim 25. Katalog no 25. Antakya. Tigris Mozaïği.

Levha XLVII

Plan 3: Antiocheia E Hamam planı

Plan 4: Antiocheia E Hamamı mozaikleri yerleşim planı

Levha XLVIII

Resim 39. Katalog no 26. Hatay/Antakya. Gece Alemi Mozaïği.

Çizim 26. Katalog no 26. Hatay/Antakya. Gece Alemi Mozaïği.

Levha XLIX

Resim 40. Katalog no 27. Hatay/Antakya. Gece Alemi Mozaïği.

Çizim 27. Katalog no 27. Hatay/Antakya. Gece Alemi Mozaïği.

Levha L

Resim 41. Katalog no 28. Hatay/Antakya. Gece Alemi Mozaïği.

Çizim 28. Katalog no 28. Hatay/Antakya. Gece Alemi Mozaïği.

Levha LI

Resim 42. Katalog no 29. Harbiye/Antakya. Nereidler, Hippocampos, Triton ve Eros Mozaïği

Resim 43. Katalog no 29. Harbiye/Antakya. Nereidler, Hippocampos, Triton ve Eros Mozaïği.

Levha LII

Çizim 29. Katalog no 29. Harbiye/Antakya. Nereidler, Hippocampos, Triton ve Eros Mozaïği.

Levha LIII

Resim 44. Katalog no 30. Hatay/Samandağ. Andromeda-Perseus ve Dansözler Mozaïği.

Çizim 30. Katalog no 30. Hatay/Samandağ. Andromeda-Perseus ve Dansözler Mozaïği.

Resim 45. Katalog no 30 / 30a, 30c, 30d. Hatay/Samandağ. Andromeda-Perseus ve Dansözler Mozaïği.

Levha LIV

Resim 46. Katalog no 30 / 30b. Hatay/Samandağ. Andromeda-Perseus ve Dansözler Mozaïği / Andromeda-Perseus.

Resim 47. Katalog no 31. Hatay/Harbiye. Psycheler Kayığı Mozaïği

Levha LV

Resim 48. Katalog no 31. Hatay/Harbiye. Psycheler Kayığı Mozaïği.

Levha LVI

Çizim 31. Katalog no 31. Hatay/Harbiye. Psycheler Kayığı Mozaïği.

Levha LVII

Resim 49. Katalog no 32. Antakya, Harbiye. Balık Avlayan Eros'lar Mozaïği.

Çizim 32. Katalog no 32. Antakya, Harbiye. Balık Avlayan Eros'lar Mozaïği.

Levha LVIII

Resim 50. Katalog no 33. Adana, Misis. Tritonlar Mozaïği.

Çizim 33. Katalog no 33. Adana, Misis. Tritonlar Mozaïği.

Levha LIX

Resim 51. Katalog no 34. Adana/Anavarza. Tethys Mozaïği

Çizim 34. Katalog no 34. Adana/Anavarza. Tethys Mozaïği.

Levha LX

Resim 52. Katalog no 34. Adana/Anavarza. Tethys Mozaïği.

Levha LXI

Resim 53. Katalog no 35. Adana/Yumurtalık. Hippocampos üzerinde balık avlayan Eroslar Mozaïği.

Çizim 35. Katalog no 35. Adana/Yumurtalık. Hippocampos üzerinde balık avlayan Eroslar Mozaïği.

Levha LXII

Resim 54. Katalog no 35. Adana/Yumurtalık. Hippocampos üzerinde balık avlayan Eroslar Mozaïği.

Resim 55. Katalog no 36. Adana/Yumurtalık. Tethys ve Eroslar Mozaïği.

Levha LXIII

Resim 56. Katalog no 36. Adana/Yumurtalık. Thalassa ve Eroslar Mozaïği.

Levha LXIV

Çizim 36. Katalog no 36. Adana/Yumurtalık. Thalassa ve Eroslar Mozaïği.

Resim 57. Katalog no 36. Adana/Yumurtalık. Thalassa ve Eroslar Mozaïği.

Levha LXV

Resim 58. Katalog no 37. Mersin/Tarsus. Tethys Mozaïği

Çizim 37. Katalog no 37. Mersin/Tarsus. Tethys Mozaïği.

Levha LXVI

Resim 59: Domitius Ahenobarbus Altarı, Thiasos sahnesi, Triton tarafından çekilen araba üzerindeki Poseidon ve Amphitrite

Resim 60: İtalya Ostia, Neptün Hamamı Mozaïği

Levha LXVII

Resim 61: İtalya Palermo, Bölgesel Arkeoloji Müzesi, Mevsim Mozaïği

Resim 62: Zeus Heykeli

Levha LXVIII

Resim 63. Almanya Berlin, Pergamon Müzesi, Bergama Sunağı

Resim 64. Avusturya Kunsthistorisches Müzesi, Efes Antonine Altarı

Levha LXIX

Resim 65. İngiltere, British Müzesi, Altın Sikke, Ön yüz: Hadrianus, Arka yüz: Okeanos

Resim 66: Rusya, St Petersburg, Hermitage Museum

Levha LXX

Resim 67: İngiltere, Verulamium, Okeanos Mozaïği

Levha LXXI

Resim 68: British Museum, Dinos parçası üzerindeki Okeanos ve Tethys

Resim 69: Herculaneum, Fresco üzerinde betimlenen Şölen Sahnesi

Levha LXXII

Resim 70: Kıbrıs Kato Paphos Archaeological Park, Dionysos'un İkaros'a Şarabı Vermesi

Levha LXXIII

Resim 71: Sicilya, Decadrachmi üzerinde Arethousa

Resim 72: M.Ö.13-9 yıllarına ait Tellus kabartması

Levha LXXIV

Resim 73: Ephesos, Triton, Hippocampos ve Nereid Mozaïği

Resim 74: İtalya Stabia San Marco villası taban mozaïği

Levha LXXV

Resim 75: Tunus, Hadrumetum Neptün ve Nereidler Alayı Mozaïği Detayı

Resim 76: Tunus, Hadrumetum Neptün ve Nereidler Alayı Mozaïği Detayı

Levha LXXVI

Resim 77: Roma, Caracalla Hamam Mozaïği

Resim 78: Tunus, El Djem, Nereid ve Kanatlı Deniz Atı mozaïği

Levha LXXVII

Resim 79: Didim Apollon Tapınağı sütun kaidesine ait Triton ve Nereid Panosu

Resim 80: Tunus, El Djem, Nereidler ve Deniz Kentauruları Mozaïği

Levha LXXVIII

Resim 81: İsviçre, Orbe-Boscéaz Villa, Günler Mozaïği detay

Resim 82: Roma Ulusal Müzesi, lahit üzerinde yazıtlı levha tutan eroslar

Levha LXXIX

Resim 83: Zeugma Eyaletler Mozaïği, Poseidion

Resim 84: Zeugma Eyaletler Mozaïği, detay

Levha LXXX

Tablo 1: Mozaiklerin antik kentlere göre dağılımı

Tablo 2: Antiocheia Mozaiklerinin konularına göre dağılımı

Levha LXXXI

Tablo 3: Zeugma Mozaiklerinin konularına göre dağılımı

Tablo 4: Konut mimarisinde mozaiklerin mekanlara göre dağılımı

Levha LXXXII

Tablo 5: Mozaiklerin kompozisyonlara göre dağılımı

Tablo 6: Mozaiklerin yüzyıllara göre dağılımı

KISALTMALAR LİSTESİ

Bkz.	Bakınız
Çev.	Çeviren
K	Katalog
km	Kilometre
Lev.	Levha
m	Metre
M.Ö.	Milattan önce
S.	Sayı
s./ss.	Sayfa/sayfalar
Res.	Resim
vd.	Ve diğerleri
yy.	Yüzyıl

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Mimari yapıların zeminlerinde düz bir platform elde etmek, dayanıklı ve sert zemin oluşturma çabaları mozağin doğmasında etken olmuştur. Çeşitli renk ve boyutlarda taş, pişmiş toprak ve camdan oluşan tesseraların yan yana getirilmesiyle yapılan mozaik eserler, duvar resimlerinden de önemli ölçüde etkilenmiştir. Roma döneminde figürlü mozaik döşemelerine önemli ölçüde yer verildiği gözlenmiştir. Mozaik kompozisyonlarında çoğu kez mitolojik olaylar, çeşitli inanışlar, doğa vb. konu edinilmiştir.

Doğu Akdeniz Bölgesi, Roma İmparatorluk Dönemi kentlerinden olan Tarsos (*Tarsus*), Mopsuestia (*Misis*), Aigeai (*Yumurtalık*), Anazarbos (*Anavarza*), Antiocheia (*Antakya*) ve Zeugma antik kentlerinden de çok sayıda figürlü zemin döşemesi mozaik ele geçmiştir. Tez konusu kapsamına giren Poseidon, Okeanos, Tethys, nereidler, nehir tanrıları/tanrıçaları ve mitolojik figür betimlemeli kompozisyonların olduğu 37 adet mozaik (*42 adet pano*) tespit edilmiştir. II. yüzyılın başından itibaren mozaiklerde görülen bu betimlemeler diğer sanat dallarında da görülmektedir. Grek mitolojisinde karı-koca kavramlarını temsil eden Okeanos ve Tethys'in az sayıda birlikte olduğu mozaik olmasına rağmen, çok sayıda Tethys figürüne rastlanmaktadır. Nehir tanrıları/tanrıçaları ve mitolojik konulu sahneler de sevilerek kullanıla gelmiştir.

Roma İmparatorluk Dönemi mozaik sanatçılarının repertuvarlarındaki Okeanos, Tethys, nereidler, nehir tanrıları/tanrıçaları ve bağlamında mitolojik figürler ile deniz canlılarından oluşan kompozisyonlar, konutlarda ve hamamlarda tercih edilen figürler olmuştur. Konutların; triclinium (*yemek odası*), oecus

(*dinlenme odası*), impluvium (*sığ havuz*), vestibulum (*koridor*), peristylli avlu ve sosyal tesis durumundaki hamam yapılarının ise frigidarium (*soğukluk*) bölümlerinde çokça tercih edilmiştir. Mimarî yapıların bu bölümlerinin fonksiyonu, mozaik kompozisyonlarının seçiminde etkili olmuştur. Mozaikler sadece mekan süsleme amacı gütmeyen aynı zamanda halkın günlük ve sosyal yaşantısı, inançları ve mekanın fonksiyonu ile de doğrudan alakalı olduğundan her figür ve motifin mekan içinde bulunma gerekçesi de ayrıca önem arz etmektedir. Tez kapsamında bahse konu mozaiklerin mitolojileri hakkında çalışmalar yapılarak, mozaiklerle mekanların ilişkisi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Kompozisyon içerisinde simetri, ritim ve akıcılık gibi kompozisyona anlam kazandıran unsurlara da önem verilmiştir. Mozaik kompozisyonlarının merkezinde deniz ve nehir tanrıları/tanrıçaları, nereidler vb. figürlere yer verilirken, etrafındaki diğer alanlar da deniz canlıları ve mitolojik figürler ile zenginleştirilmiştir. Aynı zamanda mozaiklerdeki görsel etki; ışık, gölge ve bağlamında üç boyutun verilmeye çalışılması ile güçlendirilmiştir. Ayrıca tüm mozaiklerde renk kartelasının zenginliği de görsel etkiyi güçlendiren diğer bir unsur olmuştur.

II. yüzyıl ile V. yüzyıl tarihleri içerisinde değerlendirilen mozaiklerin, Doğu Akdeniz coğrafyasına dağılımı ve tüm tipolojik sınıflamalar yapılarak, farklı sanatlarda prototiplerin belirlenmesiyle, ikonografik gelişimleri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. MOZAİK

2.1.1. Mozaik Tanımı ve Yapımı

Mozaik kelimesi, aslen duvar döşemeleri için kullanılan Latince “musivum opus¹” ve Fransızca “mosaïque” kelimelerinden türetilmiş olup, çeşitli renklerde doğal çakıl taşların, metal, cam, çini ya da deniz kabuklarının bir desen oluşturacak biçimde bir harç içinde yan yana getirilmesi ile yapılan döşeme, duvar ve tavan kaplamasıdır². Mozaik kelimesinin kökeni henüz kesinlik kazanmamış³ olmakla birlikte, Yunan mitolojisindeki ilham perileri olan Mousa’ların ismi ile bir ilişkisi olabileceği düşünülmektedir⁴.

Latince’de “musivum opus” şeklinde anılan mozaikler, Orta Çağ’a kadar farklı isimlerle anılmış⁵ ve sırlı, prizmatik biçimli mozaik taşlarından yapılmış duvar resmi anlamına gelen⁶ “musivum” kelimesi mozağin genel adı olarak kullanılmıştır⁷. Antik Dönem yazarlarından olan Vitruvius, M.Ö. 25 yıllarında yazdığı tahmin edilen “De Architectura”/“Mimarlık Üzerine On Kitap” adlı eserinde taban döşemelerinden bahsederken “sectile” ve “tesserae” kavramlarını

¹ Işıl Rabia Işıklıkaya. (2010). *Perge Mozaikleri Macellum, Güney Hamam ve Geç Dönem Meydanı Doğu Portiği*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s.9

² Derya Şahin. (2004). *Amisos Mozaığı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. Ankara, s.1

³ Oğuz Erkan. (2006). *Mozaik Sanatı ve Büyük Saray Mozaikleri Restorasyon Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, s.5

⁴ Ali Cengiz Üstüner. (2002). *Mozaik Sanatı*. Engin Yayıncılık, İstanbul s.7

⁵ Fatih M. Aygüneş. (2006). *Roma Dönemi Anadolu ve Doğu Akdeniz Mozaik Sanatında Dionysos Betimlemeleri*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, s.1

⁶ Erkan 2006, s.6

⁷ Aygüneş 2006, s.1

kullanmıştır⁸. Plinius ise 23-29 yıllarında yazdığı eserlerinde yer döşemelerinin yapıldığı malzeme için cam kumu anlamına gelen Yunanca “Lithotroton” kelimesini kullanmıştır. Mozaik terimi kavram olarak, Vitruvius ve Plinius gibi antik yazarların eserlerinde bahsedildiğinden çok sonraları oluşmuştur. Mozağin en yoğun kullanıldığı Roma Dönemi’nde dahi bu döşemelere bir isim verilmemiş sadece mozaik taşlarını “tesserae”, yer döşemelerini ise “pavimentum tesseriis structum” olarak adlandırmışlardır⁹. Mozaikleri resmeden ustaya “musivarius”, mozaik döşemesini yapan ustaya ise “tessallarius” veya “pavimentarius” denilmiştir¹⁰.

Gerek kullanılan malzemenin yapısı gerekse oluşturulan kompozisyonları ile yapıldığı dönemin kültür, ekonomik¹¹, tarihi ve sanatı hakkında bilgi veren, bir statü sembolü olan mozaikler, Antik Dönemde genellikle zemin döşemesi ve duvar kaplaması olarak kullanılmıştır. Uygun malzeme, tasarım, imalat ve konusunda uzmanlaşmış işgücü gerekmede olup, birer zenaat eseri olarak pratik bir amaca hizmet etmektedirler¹². Yapı unsurlarına kolayca uyum sağlayan mozaikler¹³, mimari kadar önemli olup, yapının hem kullanımına hem de dekorasyonuna yönelik bilgi içerir. İşlenen mitolojik sahneler ya da dekoratif motifler aracılığıyla, sipariş veren kişilerin tercihlerini ve ilgi alanlarını yansıtmaktadırlar. Ayrıca mozaiklerdeki figürlü sahnelerin genellikle duvar resimlerinden örnek alınmış olması, Antik Dönem resim sanatının gelişiminin incelenebileceği birer araç olarak mozaiklere ayrı bir önem kazandırmaktadır¹⁴.

Her biri ayrı renk olan tessaralar, uygulama güçlüğüne karşın geniş tasarım özgürlüğü, renk çeşitliliği ve hatta döşemelerde ışık-gölge oyunu sağlamaktadır¹⁵. Çok dayanıklı, değerli ve ışık altında parlayan renkleriyle oldukça etkileyici ve

⁸ Vitruvius. (1990). *Mimarlık Üzerine On Kitap*. Güven S. (Çev), I. Baskı, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul, s.143

⁹ Erkan 2006, s.5

¹⁰ Üstüner 2002, s.7

¹¹ Mehmet Şahin. (2010). *Mozaik Sanatı Antakya ve Zeugma Mozaiklerinin Resim Analizleri*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Eskişehir, s.10

¹² Işıklıyaya 2010, s.8

¹³ Kazım Artut. (1998). *Hatay Arkeoloji Müzesi Mozaiklerinin Günümüze Taşınmasına İlişkin Gravür Tekniğinde Bir Uygulama Denemesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, s.12

¹⁴ Işıklıyaya 2010, s.8

¹⁵ Ayşe Ersoy. (2014). *Germanicia Antik Kenti ve Mozaikleri*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, s.37

olağanüstü bir güce sahip olan mozaik döşemeler¹⁶, geniş yüzeylerdeki dekoratif nitelikleri ile mekanlar için her zaman özellikle tercih edilmiş¹⁷ ve zamanla doğuda batıdan daha çok sevilmiş, özellikle Constantin Döneminden itibaren üstün değere sahip olarak çok yaygın hale gelmiştir¹⁸. Mozaikler önceleri Yunan dünyasında sonra ise Roma dünyasında döşemelerin vazgeçilmezi olmuştur¹⁹.

Mozaik yapım tekniğine ilişkin bilgi veren ilk kaynak, Roma Cumhuriyet Dönemi sonlarında yaşamış olan Mimar Vitruvius'un "Mimarlık Üzerine On Kitap" adlı eseri olup, VII. Kitap'ın "Döşemeler" başlığı altında kapalı ve açık mekanlardaki mozaik döşemeleri hakkında bilgi verilmektedir²⁰. Mozaik yapımında tarih boyunca birçok teknik kullanılmış olsa da ancak, bu tekniklerin bazıları zaman içinde geliştirilerek kullanılmaya devam edilmiş ya da bir süre sonra kullanımda yaşanan sorunlardan dolayı terk edilmişlerdir. Mozaik yapım tekniklerinin birçoğu ilk kez Doğu coğrafyasında kullanılmış, daha sonra bu teknikler ustaların seyahatleri ve fetih hareketleri ile Batı dünyasına yayılmış ve gelişmiştir²¹. Özellikle İskender'in doğu seferi, batı mozaığının doğu teknikleri ile buluşup zenginleşmesinde çok etkili olmuştur²².

Mozaığın temel malzemesi, özellikle dere yataklarında ve sahil kıyılarında kolaylıkla bulunabilen çakıl taşları olmasına karşın zaman içerisinde cam ve pişmiş toprak da kullanılmıştır. Döşeme mozaiklerinde kireç harcı, duvar ve tonoz mozaiklerinde ise alçı bağlayıcı malzeme olarak tercih edilmiştir²³. Vitruvius'un anlatımıyla Antik Dönemde mozaik yapımı birkaç aşamadan meydana gelmektedir. Öncelikle aynı düzlemde olan toprağın üzerine döşeme tahtaları ve eğrelti otu/saman yerleştirilmektedir. Avuç büyüklüğünden küçük olmayan taşlardan meydana gelen besleme katmanı üzerine 1/3 oranında kireçle karıştırılan kırma taşlar serilerek, sert bir zemin elde edilinceye kadar tokmaklarla dövülür. Kiremit tozuna 1/3 oranında kirecin karıştırılmasıyla elde edilen harç serilir. Tüm bu tabakalardan oluşan zemin üzerine tesseraların teraziye alınarak dizilmesiyle zemin döşemesi oluşturulmaktadır. Derzlerin

¹⁶ Artut 1998, s.12

¹⁷ Ersoy 2014, s.37

¹⁸ Fatma Pekel. (2009). *Mozaik Betimlemelerinde Görülen Ev Eşyaları*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s.3

¹⁹ Ersoy 2014, s.37

²⁰ Vitruvius 1990, s.143-144

²¹ Ersoy 2014, s.36

²² Asher Ovadia. (1980). *Geometric and Floral Patterns in Ancient Mosaics*. Roma, s.74

²³ Şahin 2004, s.1

doldurulması için döşemenin üzerine mermer tozu serpilerek kireç ve kumdan oluşan harç dökülmektedir²⁴.

Ancak güncel yayınlarda mozaik yapımı kısmen farklılıklar göstermektedir. Mozaik döşenecek yüzeyin harcı daha iyi tutması için zemin temizlenerek havalandırılmaktadır. Mozaik yapılacak alana bir avuçtan küçük olmayan moloz taşlardan blokaj yapılır ve bu taşların arası ezilmiş kiremit kırıkları ve kireç harcı ile tesviye edilir. Bu sayede sert bir zemin elde edilmiş olur. Bunun üzerine teraziye alınmış harç tabakası serilir²⁵. Aynı bir yerde hazırlanan mozaik deseninin patronu üzerine yapıştırılan tesseralar, patronla birlikte ters çevrilerek henüz kurumamış harcın üzerine kapatılır. Kağıt ya da bezden oluşan patron, ıslatılarak yavaşça tessera tabakası üzerinden kaldırılır, böylece patrandaki modelin tersi mozaik üzerinde görülmektedir²⁶. Bu mozaik serme tekniği "endirekt teknik" olarak adlandırılırken, yapılmak istenen yerde mozaığın döşenmesine ise "direkt teknik" denilmektedir²⁷. Mozaik serme teknikleri farklılıklar gösterse de işlem aşamaları prensipte aynıdır²⁸.

Mozaikler, döşeme ve duvar mozaikleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Döşeme mozaiklerine “Opus Tessellatum”, duvar mozaiklerine ise “Musivum Opus” denilmektedir. Zamanla farklı bölgelerde; Opus Vermiculatum, Opus Signinum, Opus Sectile, Opus Alexandrinum gibi değişik isimler altında birçok teknik ortaya çıkmıştır²⁹.

2.1.2. Mozaik Yapımında Kullanılan Teknikler

2.1.2.1. Opus Signinum: Rastgele kırılan, farklı renk ve büyüklükteki seramik ve mermer parçalarının horasan harcı ile karıştırılarak, belli bir desen ve kompozisyon olmaksızın zemine serilmesidir. Ucuz olması sebebiyle erken

²⁴ Vitruvius 1990, s.143-144

²⁵ Şahin 2004, s.1

²⁶ Aygüneş 2006, s.4

²⁷ Çelik, M.Y. ve Bağcı, M. (2003). Dekoratif Mermer Mozaik Yapım Teknikleri, *Türkiye IV. Mermer Sempozyumu (Mersem'2003) Bildiriler Kitabı 18-19 Aralık 2003*.

²⁸ Şahin 2004, s.1

²⁹ Ersoy 2014, s.38

dönemlerde çok tercih edilen bir döşeme türü olmuştur³⁰. Bu teknik adını, önemli bir kiremit üretim merkezi olan İtalya'daki Latium Bölgesinde yer alan Signia şehrinden almıştır³¹. Burada kiremit artıkları toplandıktan sonra harç yapımında yeniden kullanılmaktadır³². Bu teknikle yapılan mozaik, kolay temizlenebilen ve su geçirmeyen bir niteliğe sahip olup, böcek, toz ve rutubet barındırmamaktadır³³. Su geçirmez özelliğinden dolayı genellikle hamamlarda ve su kemerlerinde kullanılmıştır. Diğer tekniklere göre daha az dayanıklı olup, mukavemeti artırmak ve donuk yüzeylerin daha canlı görünmesini sağlamak için bazen bu harcın içine dere kenarlarından toplanan parlak renkli küçük çakıl taşları konulmuştur³⁴. M.Ö. II. yüzyıl - II. yüzyıl arasında özellikle İtalya'da bu teknikle yapılan döşemeler, genellikle yapıların avlularında, odaların eşiklerinde, triclinium'da ve cubiculum'larda kullanılmıştır³⁵.

2.1.2.2. Opus Sectile: Opus Signinum ile aynı dönemlerde ortaya çıkan bir diğer teknik ise Opus Sectile'dir³⁶. Çeşitli malzemelerden oluşan düzenli kesilmiş tesseraların, bir çeşit kakma tekniği kullanılarak bir araya getirilmesidir³⁷. Dayanıklı malzeme olan tüf, kalker, mermer, porfir (*bir tür kayacık*), bazalt ve granit³⁸; kare, üçgen, sekizgen biçimlerde kesilmekte ve alan bal peteği, yıldız veya damla oluşturacak şekilde döşenmektedir³⁹. Önceleri daha çok geometrik döşemelerde kullanılırken, I. yüzyıldan itibaren bu teknikle yapılan döşemelerde bitkisel motifler ve insan figürleri de görülebilmektedir⁴⁰.

2.1.2.3. Opus Tessellatum: M.Ö. III. yüzyılda Sicilya'nın Morgantina kentinde bu tekniğin ilk kez kullanıldığı bilinmektedir⁴¹. Erken dönemlerde kullanılan çakıl taşı mozaikleri bu tekniğin kaynağı olup, zamanla döşeme

³⁰ Erkan 2006, s.41

³¹ Şahin 2010, s.17

³² Ersoy 2014, s.39

³³ Erkan 2006, s.42

³⁴ Ersoy 2014, s.39

³⁵ Erkan 2006, s.42

³⁶ Şahin 2010, s.18

³⁷ Artut 1998, s.13

³⁸ Üstüner 2002, s.67

³⁹ Ersoy 2014, s.38

⁴⁰ Üstüner 2002, s.67

⁴¹ Aygüneş 2006, s.4

mozaiklerinin çoğunda opus tessellatum tekniği uygulanmış ancak, çakıl taşının yerini düzgün kesilmiş mermer, taş, seramik ve cam hamurundan kesilmiş tesseralar almıştır⁴². Kübik, dörtgen ve üçgen prizması şeklinde kesilen tesseralar daha sonra döşemeye yerleştirilmekteydiler⁴³. Opus tessellatum tekniğindeki mozaiklerin su geçirmez olması nedeniyle özellikle Roma hamamlarında kullanılmış olup, sahnede daha çok balıklar, deniz canavarı ve nereidler betimlenmişlerdir⁴⁴.

2.1.2.4 Opus Vermiculatum: Mozaik uygulanacak olan yüzeyin ana konturları ve ayrıntıları belirlenerek içlerinin⁴⁵ çok küçük taş, mermer, cam ve seramik tesseralarla doldurulması tekniğidir. Bu teknikle yapılan mozaikler renk çeşidinin çok olmasından dolayı tablo etkisi yaratmaktadırlar. Genellikle evlerin en güzel ve özenle korunan oecus ve atrium bölümlerine döşenmekteydi⁴⁶. Hamam, havuz ve çeşme gibi yapılarda da özellikle tercih edilen bu teknikte tesseralar, diğer mozaik tekniklerindeki uygulamalara oranla daha küçüktür. Ayrıntılı olarak işlenecek motif ya da figürler için uygun olan bu özenli ve pahalı teknik, daha çok küçük yüzeylerde, panolarda ya da döşemenin ortasında yer alan emblemalarda uygulanmaktadır⁴⁷. Kenar bordürleri döşenirken, diğer yanda emblema atölyede hazırlanarak mozaığın merkezine yerleştirilmektedir⁴⁸. Bu teknik ilk başlarda sadece mozaiklerde orta kompozisyonlarda yani emblemalarda uygulanırken⁴⁹, II. yüzyıldan itibaren döşemelerin tüm yüzeylerinde kullanılmaya başlanmıştır⁵⁰.

Opus Vermiculatum'da renk parçaları Opus Tessellatum'da olduğundan çok daha incedir ve resimde olduğu gibi renkler "retinal karışım" esaslarına uygun bir biçimde kullanılmıştır⁵¹. Bu renk nüanslarını elde edebilmek için; bazalt, granit, porfir, serpantin, malahit, lapis, lazuli, jaspé, kornalin, akik, su mermeri, mat/şeffaf cam vb. kullanılmaktaydı⁵². Opus tessellatum ve opus vermiculatum yapılma amaçları ve metotları bakımından iki farklı üslup olmasına rağmen bazı mozaik

⁴² Şahin 2010, s.15

⁴³ Ersoy 2014, s.38

⁴⁴ Erkan 2006, s.39

⁴⁵ Erkan 2006, s.39

⁴⁶ Artut 1998, s.13

⁴⁷ Erkan 2006, s.39

⁴⁸ Ersoy 2014, s.38

⁴⁹ Şahin 2010, s.16

⁵⁰ Ersoy 2014, s.38

⁵¹ Şahin 2010, s.17

⁵² Üstüner 2002, s.71

döşemelerde farklı bir görüntü yaratmak amacıyla bir arada da kullanılmıştır. Genelde, opus vermiculatum tekniğiyle yapılan emblemlerin etrafına opus sectile veya opus tessellatum tekniği kullanılarak mozaikli alan zenginleştirilmiştir⁵³.

2.1.2.5. Opus Alexandrinum: Mısır'da ortaya çıkıp, gelişen bu teknikte, mor, erguvani ve yeşil renklerdeki porphir taşı kullanılmıştır⁵⁴.

2.1.2.6. Opus Musivum: Duvar mozaiği olarak yapılan ve Opus Musivum diye ifade edilen terim, antik dönemde her türden mozaik için kullanılmıştır⁵⁵. Renkli cam ya da mineli sırlı parçalardan oluşan mozaik tekniğidir⁵⁶. Bu teknikte yapılan duvar mozaikleri, özellikle Roma evleri ve villalarında görülmektedir⁵⁷. Duvarlarda uygulanan bu tekniği antik yazarlardan Seneca, bu zengin ve lüks dekorasyonu “camla saklı duvarlar” olarak nitelendirmektedir⁵⁸. Duvar, birinci kat kaba harçla sıvanarak üzeri çentiklendikten sonra ince harçla kapatılmaktadır. İnce sıva üzerine mozaik resmin ana renkleri ve çizgilerini belirlemek üzere fresk uygulaması yapılmakta, daha sonra ise bu renk ve çizgiler üzerine mozaik parçaları dizilmekteydi. Duvar mozaiklerinde, yer mozaiginde olduğu gibi, tessera yüzeylerinin aynı seviyede olması gibi bir zorunluluk yoktur. Aslında resim düzleminde yer alan bu seviye farklılıkları mozaiklere bir tür renk ve ton zenginliği katmakta, ışık-gölge oluşturarak figürlerin daha canlı ve gerçekçi görünmelerini sağlamaktadır⁵⁹. Opus Musivum ile yapılan mozaikler diğer tekniklerle yapılan mozaiklerden daha etkileyici ve süslüdür. Bu teknik I. Konstantin Dönemi'nden sonra özellikle kilisenin desteğiyle gelişmiş ve Bizans'ta yaygın olarak kullanılmıştır⁶⁰.

2.1.3. Tarihsel Süreç İçerisinde Mozaik Sanatının Genel Özellikleri

⁵³ Ersoy 2014, s.38

⁵⁴ Artut 1998, s.13

⁵⁵ Şahin 2010, s.19

⁵⁶ Ersoy 2014, s.39

⁵⁷ Şahin 2010, s.19

⁵⁸ Ersoy 2014, s.39

⁵⁹ Erkan 2006, s.42-43

⁶⁰ Ersoy 2014, s.39

Neolitik Dönem'den itibaren evlerin, tapınakların ve hamamların tabanını süsleyen mozaik sanatının en erken örneğine Anadolu'da, Diyarbakır'ın Ergani ilçesi yakınlarındaki Çayönü yerleşmesinde rastlanmıştır. M.Ö. 7.000-9.000 arasına tarihlenen Çayönü'ndeki Neolitik yerleşmede bulunan ve dini amaçlı olarak kullanıldığı düşünülen yapıların tabanlarında terazzo (*söndürülmüş kireç ile kırmızı renkli kırık taş ve kumdan oluşan bir tür mozaik*) adı verilen bir tür mozaik döşeme bulunmuştur⁶¹. Şanlıurfa yakınlarında Ödencik Köy'ünde Göbeklitepe Neolitik Dönem yerleşmesinde, Arslanlı yapının tabanında ve aynı ilin Hilvan İlçesi Güluşağı Köyü'nde yer alan Nevali-Çori yerleşmesinde ortaya çıkarılan kült yapısının tabanında da terazzo döşemelere rastlanmıştır⁶².

Sümerlerin Uruk kentindeki M.Ö. 4.000 ile 3.000 yılları arasına tarihlendirilen Eanna Tapınağı'nda da mozağin ilk örnekleri bulunmuştur. Bu tapınağın duvarlarında, konik biçimli pişmiş toprak çivilerden meydana gelen mozaik süslemeler yapılmıştır⁶³. Ancak, teknik açıdan gösterdiği benzerliğe karşın, Anadolu ve Yunanistan'da bilinen mozaiklerle aralarındaki işlevsel farklılık, geniş coğrafi ve dönemsel mesafe nedeniyle, genel olarak Yunan - Roma sanatındaki mozaiklerin kökeni olarak kabul edilmemektedir⁶⁴.

Deniz kabukları ve çakıl taşları ile yapılan yer döşemeleri mozaik sanatının ilk örnekleri olarak kabul edilmektedir. M.Ö. VIII. yüzyıldan M.Ö. III. yüzyılın başına kadar uygulanan yassı taş mozaigi; yontulmamış, beyaz, siyah, bazen de kırmızı küçük çakılların bir araya getirilmesiyle yapılmaktaydı⁶⁵. Çakıl taşından yapılmış gerçek anlamdaki ilk mozaiklere Anadolu ve Kıta Yunanistan'da rastlanmaktadır⁶⁶. Antik Dönemde mozaikler kullanılan malzemeye göre iki ana sınıfa ayrılmışlardır. Doğal malzeme kullanılan çakıl taşı mozaikler ve işlenmiş malzeme kullanılan opus tessellatum tarzı mozaiklerdir⁶⁷. Birinci sınıfa giren mozaikler genellikle dere veya deniz kıyılarından toplanan küçük boyutlu, doğal renkli, yuvarlak çakıl taşları ile yapılmaktaydı. Erken tarihli olan bu mozaiklerde

⁶¹ Erkan 2006, s.7

⁶² Ersoy 2014, a.40

⁶³ Şehnaz Eraslan. (2011). *Roma İmparatorluk Mozaik Sanatında Okeanos ve Tethys Betimlemelerinin Tipolojik ve İkonografik Açısından Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s.8

⁶⁴ Işıklıkaya 2010, s.10

⁶⁵ Şahin 2010, s.21

⁶⁶ Eraslan 2011, s. 8

⁶⁷ Katherine Dunbabin. (1979). *Technique and Materials of Hellenistic Mosaics*. *American Journal of Archaeology*, Vol. 83/3, s.267

figürler ayrıntılı değildi. Daha çok siyah-beyaz ve gri tonlarının hâkim olduğu mozaikler, renk ve gölge vurguları açısından da oldukça sade döşenmekteydi. Çakıl taşı mozaikler işçilik gerektirmeyen ve doğadan kolaylıkla temin edilen malzemesi sayesinde opus tessellatum tekniği yaygınlaşana kadar yoğun biçimde kullanılmıştır⁶⁸.

Geç Asur dönemine tarihlenen Ziyarettepe mozağinde, siyah ve beyaz renklerle, düzgün ve belirgin bir dama tahtası deseni betimlenmiştir. M.Ö.VIII. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen Altın-tepe, Arslantas ve Til Barsip mozaiklerinden ilki desensizdir, diğer ikisi ise yine siyah ve beyaz renklerdeki dama tahtası deseninden meydana gelmektedir. Bu buluntular, geometrik desenli mozaik döşemelerin Anadolu ve yakın çevresinde geliştiği tezini kuvvetlendirmektedir⁶⁹. Frig kenti olan Gordion'da M.Ö.VIII. yüzyıla ait megaron evlerin zeminlerinde, M.Ö.VII. yüzyılda Sparta'daki Artemis Ortia Tapınağı ve M.Ö. VI. yüzyılda Delphi'deki Athena Pronaia Tapınağı'nda çakıl taşı mozaikler görülmektedir. Bu erken örneklerde çoğu zaman taşların orijinal renkleri kullanılmış ancak ne tür motif ve figürlerin kullanıldığına dair herhangi bir kanıt bulunamamıştır⁷⁰.

Mozaik, Klasik dönemde doğada bulunduğu haliyle işlenmeden kullanılan çakıl taşları ile yapılmaktaydı. Genel olarak mitolojik konuların işlendiği sahneler görülmekle birlikte geometrik bezemeli mozaikler de bulunmaktadır. Sahnelerdeki görsel etki, koyu ve açık renkli taşların bir arada kullanılması ile oluşturulan kontrastla sağlanmaya çalışılmıştır. Koyu zemin üzerinde yer alan açık renkli figürler, dönemin çanak çömlekleri üzerindeki resim sanatı örnekleri ile benzerlikler göstermektedir⁷¹. Bu dönemin döşeme mozaiklerinin tespit edildiği başlıca merkezler arasında Olynthos, Korinth, Eretria ve Sikyon sayılmaktadır⁷².

Mozaiklerin taş ya da mermerden elde edilen küçük tesseralarla yapılmaya başlanması ve doğada bulunmayan renkler için cam kullanımı ilk olarak Helenistik dönem zemin mozaiklerinde görülmektedir. M.Ö. III. yüzyıl ortalarından sonra çakıl taşı ve tesseraların bir arada kullanıldığı örnekler bulunmaktadır⁷³. Bunun en

⁶⁸ Ersoy 2014, s.37

⁶⁹ Işıklıkaya 2010, s.11

⁷⁰ Eraslan 2011, s.8

⁷¹ Erkan 2006, s.10

⁷² Işıklıkaya 2010, s.12

⁷³ Katherine Dunbabin. (1999). *Mosaics of The Greek And Roman World*. Cambridge University Press, First press, Cambridge, s.18

iyi bilinen örneği Yunanistan'da M.Ö. IV. yüzyıla tarihlendirilen Olympia Zeus Tapınağı'ndaki zemin mozaikleridir ⁷⁴. Helenistik Dönemin en önemli özelliklerinden biri zemin ya da duvar mozaiklerinin merkezindeki emblemanın bulunmasıdır. Ancak emblemalar, Helenistik dönem sonrası mozaiklerde, özellikle Antoninler devrinden (*II. yüzyıl*) sonra yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştır. Emblemalar, opus vermiculatum tekniğinde yapılmakta olup, bu sayede duvar resimlerinde görülen çok renklilik, ışık-gölge oyunları ile sağlanmış zengin perspektifler, kıvrımlar ve kalabalık kompozisyonlar gibi özellikler mozaik sanatına aktarılabilmıştır⁷⁵. Renk yelpazesinin zenginleştiği bu teknikte, ton farklılıklarının başarıyla vurgulanmasıyla figürler, tessellatum tekniğine oranla daha detaylı ve gerçekçi resmedilmiştir⁷⁶.

Tessera mozaiklerinin ilk örneği, Sicilya'nın Morgantina kentindeki M.Ö. III. yüzyılın II. çeyreğine tarihlendirilen "Ganymede Evi"ndeki mozaik döşemelerde görülmektedir. Buradaki mozaik tasarımında doğal çakıl taşı mozaiklerde yapılması mümkün olmayan üç boyutlu teknik, "Ganymede Evi"ndeki panoyu çevreleyen meander motifinde kullanılmıştır. M.Ö. II. yüzyıla ait opus tessellatum ve opus signinum tekniğinde yapılan tessera mozaiklerinin en güzel örnekleri Delos ve Pompei'de bulunmaktadır. Anadolu'da örneklerini ise Sinope, Assos, Aphrodisias, Pergamon, Priene, Erthrai, Klazomenai, Tarsos, Halikarnasos, Anemorion ve Kyme'de görmek mümkündür⁷⁷.

Roma yönetiminin mozaik sanatçılarına yüksek ücretler ödemesi, ele geçirilen topraklardaki birçok mozaik ustasının Roma Eyaletlerine ve Roma'ya göç etmesine neden olmuştur⁷⁸. Böylece Klasik ve Helenistik dönemlerde yapım tekniği ve sanatsal faaliyet açısından daha gerçekçi bir tarzda ortaya çıkmış olan mozaik sanatı, gelişiminin doruğuna Roma imparatorluğu döneminde ulaşmış, mozaik döşemeler teknik ve içerikle ilgili getirilen yenilikler nedeniyle Anadolu, Suriye, Kuzey Afrika, Yunanistan ve İtalya'da sevilen bir süsleme ögesi olarak kullanılmıştır⁷⁹. İmparatorluk sınırlarının gelişmesine bağlı olarak Roma'da refah düzeyinin artmasıyla mimaride mozaik sanatı yaygınlaşmıştır. Mozaik, kamu

⁷⁴ Eraslan 2011, s.9

⁷⁵ Erkan 2006, s.11

⁷⁶ Aygüneş 2006, s.4

⁷⁷ Eraslan 2011, s.10

⁷⁸ Ersoy 2014, s.46

⁷⁹ Erkan 2006, s.13

yapılarında ve özellikle villalarda dekoratif amaçlı çok sevilen, önemli bir süsleme ögesi olmuştur. Ayrıca mozaiklerde Yunan mitolojisinden figürlerin yer alması, Romalıların Yunanistan'dan sanatçılar ve sanat eserleri getirdiklerinin, onlardan etkilendiklerinin en önemli kanıtıdır⁸⁰. Roma döneminde birçok mozaikte iki ayrı teknik bir arada kullanılmıştır. Genellikle önem arz eden ve üzerinde yürünmeyen emblema, opus vermiculatum tekniğinde, etrafını çeviren yürüme alanları ise opus tessellatum tekniğinde yapılmıştır⁸¹. Ancak döşemelerde çoğunlukla opus tessellatum tekniği kullanılmış olup, kullanıldığı tüm bölgelerde tessera boyutları büyümüş ve santimetreye düşen tessera sayısı azalmıştır. Helenistik döşeme mozaiklerine özgü olan, figürlerin küçük, arka fonun ise daha büyük tesseralar ile döşenmesi bu dönemde ortadan kalkmıştır. Ortadaki emblema yavaş yavaş ortadan kalkmış ve onu çevreleyen geniş bantlar kenarlara doğru çekilerek çok figürlü sahnelerin yerleşmesine uygun geniş alanlar oluşturulmuştur⁸².

Mozaik daha önceleri lüks ve ayrıcalıklı bir uygulama iken, Roma dönemi ile yaygın olarak kullanılmıştır. Böylece yeni teknik gelişmelere ve motif repertuarının değişmesine imkan sağlamıştır. Mitolojik, geometrik ya da doğa kökenli yeni stilize motifler geniş yüzeyleri kaplamaya başlamış ve elverişli tasarımlar ortaya çıkmıştır⁸³.

İtalya'da suya dayanıklı yapıştırıcı özelliği olan harcın bulunmasıyla mozaik yapımında sağlamlık ön plana çıkmıştır. Güney İtalya'da bir tür volkanik kum olan pozzalano ile kireç kaymağı, mermer ve seramik kırıkları karıştırılarak elde edilen bu harç sayesinde mozaiklerin bozulmadan uzun süre sağlam kalması sağlanmıştır. Özellikle kamu yapılarında yapılan mozaiklerde bu harç kullanılmıştır⁸⁴. M.Ö. I. yüzyıldan itibaren Opus signinum tekniğinde yapılan mozaikler duvar süslemesi olarak da kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca beyaz zemin üzerine uygulanan siyah desenli mozaikler de yapılmıştır. Figürlü mozaikler konularını tiyatro, mitoloji ve gündelik yaşamdan alırken, balık ve kuşlardan başka birçok hayvan figürü ve stilize

⁸⁰ Ersoy 2014, s.47

⁸¹ Aygüneş 2006, s.4

⁸² Ersoy 2014, s.48

⁸³ Erkan 2006, s.13

⁸⁴ Adem Genç. (1994). Bizans ve Roma'da Mozaik Sanatı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, VIII-IX, İzmir, s.87

motiflere de sıkça rastlanmaktadır. Simgesel içerikli konularla da betimlenmiş ve bu uygulama Hristiyanlık döneminde de devam etmiştir⁸⁵.

Roma döneminde perspektifte gerçek bir birleşme noktası hiç bir zaman bulunamamış, fresk ve mozaiklerde bazı şekil ve desenlerin neredeyse birbirini tekrar eder bir şekilde sürekli olarak işlenmiş olması, bazı desen ve figürler ile tüm eski başyapıtların çizimlerini içeren bir tür model defterinden yararlanıldığı fikrini uyandırmıştır⁸⁶.

Antoninler döneminden itibaren (138 yılı) emblemler ortadan kalkmış, geometrik bordürle çevrelenmiş figürlü sahnelerin yanı sıra, geometrik kompozisyonlar, geometrik motiflere ışık-gölge oyunları ile kazandırılmış perspektif, döşemenin panolara ayrılması gibi birçok özellik bu dönemden sonra görülmüştür. M.Ö. I. yüzyıldan itibaren mozaik sanatı İtalya'da yeni bir yorum kazanmış, mimariyle ve odaların kullanım amaçlarıyla ilişkili bir dekorasyon amaçlanmıştır. M.Ö. I. yüzyılda İtalya'da daha ucuz, daha kolay uygulanabilir bir teknik olan siyah-beyaz tessellatum tekniği uygulanmaya başlanmıştır⁸⁷. Yunan vazo resimlerinde kullanılan siyah figür tekniğiyle benzerlik gösterdiğinden dolayı bu stile siyah-beyaz mozaik adı verilmiştir. Figürler beyaz zemin üzerine siyah tesseralarla tasvir edilmiştir. Siyah renk için genellikle bazalt, beyaz renk içinse mermer ya da kireç taşı kullanmışlardır⁸⁸.

II. ve III. yy. arasında mozaik sanatı iyice yaygınlaşmış bir zenginlik ve güç ögesi olarak aristokratların, tüccarların, komutanların villalarını ve kamu yapıları ile hamamları mozaiklerle süslemiştir. Roma villalarının zeminlerini mozaikle kaplamak, halk arasında zenginliğin, gücün, ihtişamın bir göstergesi olmuştur⁸⁹. II. yüzyıldan itibaren çok renkli mozaikler yeniden yapılmaya başlanmış, motif ve renklerdeki çeşitliliğin yanı sıra ışık-gölge ile sağlanan perspektif mozaiklerde başarıyla verilmiştir⁹⁰. Bitkisel ve geometrik bordürlerle çevrelenen geniş figürlü sahneler, konularını mitolojik olaylardan ve edebiyattan almışlardır. Mitolojik

⁸⁵ Erkan 2006, s.13

⁸⁶ Ersoy 2014, s.49

⁸⁷ Erkan 2006, s.14

⁸⁸ Eraslan 2011, s.11

⁸⁹ Katherine Dunbabin. (1989). Roman and Byzantine mosaics in the eastern Mediterranean, *JRA*. Vol. II, s.315

⁹⁰ Eraslan 2011, s.11

konularda en çok Dionysos ve alayı betimlenmiştir⁹¹. Bu dönemin en güzel örneklerini Antiocheia ve Zeugma’da görmek mümkündür⁹².

IV. ve VI. yüzyıllarda; cepheden betimlenen oval yüzler, iri ve açığözler, vücut hatlarının kontur ile çizilmesi, figürlerin isimleri ile birlikte tanımlanması, çarpıcı renklerin kullanılması, kumaş kıvrımlarında açık ve koyu renklerle sağlanan renk geçişlerinin verilmesi, beyaz zemin üzerinde hareket halinde olan figürlerin resmedilmesi hakimdir⁹³.

2.2. DOĞU AKDENİZ BÖLGESİNİN TARİHİ COĞRAFYASI

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin batısı ile Akdeniz Bölgesinin doğusunda yer alan ve Türkiye sınırı içerisinde değerlendirilen Doğu Akdeniz Bölgesi; Gaziantep, Antakya, Kahramanmaraş, Osmaniye, Adana ve Mersin ilinin doğusunu kapsamaktadır (*Harita 1 ve 2*). Antik coğrafyada ise Güney Kommagene, Kuzey Suriye ve Doğu Kilikya Bölgeleri içerisinde değerlendirmek mümkündür (*Harita 3*). Orta Toros dağları kuzeyde, Fırat Nehri doğuda, Türkiye-Suriye sınır hattı güneyde, Amanos Dağları, Akdeniz ve Tarsus ise batıda sınırı belirlemektedir. Bölge içerisinde Fırat, Asi, Seyhan, Ceyhan Nehirleri ile birlikte irili ufaklı akarsular mevcuttur. Verimli toprakların olduğu coğrafyada Barak, Araban, Yavuzeli, Oğuzeli, İslahiye, Çukurova, Anavarza, Yüreğir, Misis, Ceyhan, Haruniye, Osmaniye, Yumurtalık ve Berdan belli başlı ovalarıdır.

Doğu Akdeniz Bölgesi, siyasi ve sosyal açıdan geçiş coğrafyası özelliği göstermektedir. Güneydeki çöl iklimi ile kuzeydeki karasal iklim; güneydeki düzlükler ile kuzeydeki dağlık alanlar arasında yaşayan farklı kültürlere sahip toplumlar için geçiş alanı olmuştur⁹⁴. Mezopotamya ve Suriye ile Anadolu arasındaki bağlantıyı sağlayan önemli geçitlere sahiptir. Doğuda Mezopotamya’dan gelerek batıda Sardeis’e kadar uzanan ticaret yolları (*Kral Yolu*) bölgeyi stratejik bakımdan

⁹¹ Dunbabin 1989, s.315

⁹² Eraslan 2011, s.11

⁹³ Dunbabin 1999, s.199

⁹⁴ Ercüment Yıldırım. (2011). *Pers Hakimiyetinin Bitiminden Bizans Hakimiyetinin Başlangıcına Kadar Olan Dönemdeki Antik Çağ Yazarlarının Eserlerinde Orta Fırat Bölgesi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s.4

tarih boyunca önemli kılmıştır⁹⁵. Bununla birlikte bölge, Mezopotamya'yı Doğu Anadolu'ya, Toros geçitleriyle de Orta Anadolu'ya bağlayan önemli askeri ve ticari yolları bünyesinde barındırdığı gibi Anadolu'nun Kuzey Suriye ve Mezopotamya'ya açılan kapısı durumundadır⁹⁶.

Bölge içerisinde Paleolitik Dönemin en önemli yerleşim yeri Doliche olmuştur⁹⁷. Tarıma oldukça elverişli olan bölge, Neolitik Dönemden itibaren sürekli iskan görmüştür. Bölge Hititlerin, Hurrilerin, Asurluların, Medlerin, Perslerin, Seleukosların ve daha sonra Romalıların egemenliği altına girmiştir⁹⁸. Fırat Nehrinin güneyi Asur-Urartu ve Asur-Geç Hitit Prenslikleri arasındaki savaflara sahne olmuş ve bu durum Roma Döneminde de devam etmiştir. M.Ö. 63 yılında Suriye Eyaleti'nin kurulmasından sonra Fırat Nehri, Roma ve Parth İmparatorlukları arasında sınır olmuştur⁹⁹. Roma ve Parth nüfuz mücadelesinin yoğunlaşması Fırat Nehri üzerindeki geçitlerin askeri olarak korunmasını gerektirdiğinden Zeugma'ya IV. lejyon yerleştirilmiştir. Roma İmparatorluğu için Fırat Nehri'nin güvenliğinin sağlanması, Doğu Akdeniz'in önemli liman şehirlerinden olan Antakya'ya yapılabilecek Parth saldırılarını engellemek için de son derece önemliydi. Zeugma'nın Fırat üzerinde önemli bir savunma noktası olduğunu; Şair Statius, "Silvarum" isimli eserinde "Zeugma Parthlar için sınırdır", "Roma barışının yolu Zeugma'dır" sözleriyle belirtmektedir¹⁰⁰. 253 yılında Sasaniler Antiocheia'yı ele geçirdikten sonra, Anazarbos, Aigeai'a girmişlerdir. Şapur'un üçüncü seferinden sonra Aigeai, Mopsuestia, Adana ve Tarsos'u ele geçirmişler, 256 yılında ise Zeugma'yı da yakıp yıkmışlardır¹⁰¹.

Bölge, Asya içlerinden başlayıp Roma'ya kadar uzanan ticaret yollarının önemli geçiş güzergâhlarından. Mezopotamya üzerinden getirilen malların Anadolu'nun iç kesimlerine ulaştırılmasında da kullanılmıştır. Zeugma, hem

⁹⁵ Aytül Kaplan. (2015). *Hellenistik ve Roma Döneminde Kilikia Pedias (Çukurova) Yerleşimleri*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s.12

⁹⁶ Yıldırım 2011, s.4

⁹⁷ Rıfat Ergeç. (2007). Dülük, Kale ve Antep Şehri, *Gaziantep Dört Yanı Dağlar Bağlar*. YKY Yayınları, İstanbul, s.31

⁹⁸ Esra Topdal. (2007). *Kilikia Eyaleti: Kentler ve Roma Yönetimi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, s.4

⁹⁹ Rıfat Ergeç. (1995). *Güney Kommagene Bölgesindeki Antik Dönem Nekropol ve Mezarları*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s.17

¹⁰⁰ Yıldırım 2011, s.4-10

¹⁰¹ Hamdi Şahin. (2003). *Geç Roma İmparatorluk ve Erken Bizans Dönemlerinde Dağlık Kilikia (Kilikia Trakheia) Bölgesi Yazıtlarında Meslekler*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s.27

doğudan batıya ilerleyen tüccarlar, hem de güneyden gelerek Fırat Nehri'ni en kısa yoldan geçmek isteyen tüccarlar tarafından kullanılmıştır. Özellikle Antakya'ya ulaşabilmek için kuzeydoğudan gelen bazı tüccarların Zeugma üzerinden Fırat'ı geçtikleri bilinmektedir. Özellikle savaş zamanlarında ticaret kervanları daha güç fiziki koşullara sahip olmasına rağmen çöl rotalarını izlemeyi tercih etmişlerdir¹⁰². Tam olarak Roma egemenliği altına girmesiyle bölge güvenli hale gelmiştir.

2.2.1. Tarsos

Mersin iline bağlı olan Tarsos, Kydnos (*Tarsus*) nehrinin suladığı verimli ovada kurulmuş olup, deniz seviyesinden 20-30 m yükseklikte ve kıyından yaklaşık 15 km içeride yer alan bir yerleşim yeri idi. Kentin adı ilk olarak Asur kralı III. Salmanasar dönemine ait (*M.Ö.IX. yüzyıl*) tabletlerde Tarzi olarak geçmektedir. Ayrıca bir diğer adı olan “Tarsa” ise Luvi dilinde “nehir” anlamına gelen “Arsa” kelimesinden türemiş olup, Yunanlıların hâkimiyetiyle Tarsa ismi Tarsos'a dönüşmüştür¹⁰³. Kilikya şehirleri arasında en tanınmış Ovalık Kilikya'da bulunan Tarsos'tur. Şehri bu derece tanınmış yapan bulunduğu coğrafi konumudur. Tarsos'un ulaşım ağı için bağlayıcı bir konumda olması tarih boyunca kente ve kent halkına büyük avantajlar sağlamıştır. Toroslar üzerinden denize doğrudan geçiş sağlayan antik yol sayesinde İç Anadolu'yla Suriye Ovası'nı birbirine bağlamıştır¹⁰⁴. Ayrıca şehrin güneyindeki, Kydnos Nehri ve yeraltı kaynaklarından beslenen eski bir lagün olan Rhegma Gölü (*Rhegmoi*) liman olarak kullanılmıştır. Böylece Tarsos hem denizden hem de karadan işlek bir trafiğe sahip olmuştur¹⁰⁵.

M.Ö. II. binin ortalarında Tarsa Hurri Kizzuwatna Krallığı'nın başkenti olmuştur. M.Ö. II. binin II. yarısında şehir, Hititler tarafından ele geçirilmiş ve M.Ö. 1190-1188 yılları arasında Hititlerin batıdan gelen akınlarla yıkılmasından sonra Tarsos, Güneydoğu Anadolu ve Kilikya'da var olan prensliklerden birinin merkezi olmuştur. M.Ö. XI. yüzyılın sonlarına doğru Fenikelilerin varlığı bilinmektedir. Asurlu III. Salmannassar M.Ö. IX. yüzyılın ikinci yarısında büyük bir başarıyla Kilikya Ovası'nı ele geçirmiş böylece Tarsos, Asurluların

¹⁰² Yıldırım 2011, s.11-12

¹⁰³ Topdal 2007, s.23

¹⁰⁴ Ertan Özcan. (2008). *Tarsus (Tarsos) Sikkelerindeki Mimari Yapılar ve Anıtlar*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla, s.1

¹⁰⁵ Kaplan 2015, s.167

egemenliğini tanıyan ya da tamamen Asurlulara bağlı olan Kilikya Prensliklerinin idare merkezi olmuştur¹⁰⁶.

Asur, Pers, İskender ve daha sonra Seleukosların egemenliğine giren kent, her dönemde Kilikya bölgesindeki önemini korumuştur. M.Ö. 333 yılının Ağustos ayında Büyük İskender Kilikya'ya geldiğinde Tarsos'u yeni fethedilen eyaletin yönetim merkezi haline getirmiştir. Özellikle İskender'in Anadolu'da kurduğu ilk krali darphanenin burada olması kentin önemini gözler önüne sermektedir¹⁰⁷. Seleukoslar döneminde ise, M.Ö. III. yüzyıldan itibaren Tarsos'un adı "Kydnos kıyısındaki Antiokheia" olarak değiştirilmiştir. IV. Antiokhos'un ölümünün ardından Seleukos Krallığı'nda meydana gelen kargaşadan faydalanan bazı kentler kendi paralarını basmak suretiyle özerliklerine yeniden kavuştular ki bu kentlerden biri de Tarsos'tur¹⁰⁸.

M.Ö.II. yüzyılda Kilikya bölgesi Ptolemaioslar'ın hakimiyetindedir. M.Ö. 101 yıllarından itibaren bölgede ortaya çıkan korsanların tehdidi İtalya kıyılarına kadar dayanmıştır. Romalılar, Kilikya'ya Pompeius'u göndererek, bölgeyi korsan tehdidinden kurtarmış ve egemenlikleri altına almışlardır. Seleukos, III. Antiokhos'u M.Ö.64 yılında tahtından indirmiş ve başkenti Tarsos olan "Provincia Clicia" eyaletini kurmuştur¹⁰⁹.

Antonius zamanında Tarsos merkez olunca, 200 bin ciltlik dünyanın en eski ve en zengin kütüphanesi Pergamon'dan Tarsos'a nakledilmiştir. Bu kütüphanede eski Yunan ve Roma uygarlıklarının en seçme eserleri bulunmaktaydı¹¹⁰. Tarsos kenti, Augustus döneminde gümrüksüz ihracat ve ithalat hakkına sahip olmuştur. Bunun yanı sıra Romalıların yasalarının değil de kendi yasalarının geçerli olduğu bir kent konumuna, yani "civitas libera" statüsüne yükseltilmiştir¹¹¹. Roma Dönemi boyunca kent sürekli gelişmiştir. Tarsos Küçük Asya'da ileri bir merkez halini almıştır. Sikkelerde ve diğer hatıra yazılarında Tarsos kendisini "en ileri, en büyük ve en güzel" olarak vasıflandırmaktadır. Yalnız Ephesos Tarsos'la boy ölçüşebilmekteydi. Dio Chrysostomus Tarsoslulara şöyle seslenmiş; "Ey

¹⁰⁶ Özcan 2008, s.5-8

¹⁰⁷ Evren Şar. (2010). *Kilikia'daPtolemaioslar*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s.76

¹⁰⁸ Topdal 2007, s.25-26

¹⁰⁹ Şar 2010, s.70

¹¹⁰ Özcan 2008, s.24

¹¹¹ Topdal 2007, s.26

Tarsoslular, size insanlığın birincisi olmak nasip olmuştur!”¹¹². Bu durum 260 yılında Sasani kralı I. Şapur tarafından Tarsos’un fethedilmesine kadar devam etmiştir. Şapur bundan sonra Suriye ve Kilikya taraflarındaki Romalıları dağıtmıştır¹¹³.

2.2.2. Mopsuestia

Mopsuestia, Adana Yüreğir İlçesine bağlı Misis (*Yakapınar*) beldesi sınırlarında olup, yaklaşık olarak Adana’nın 19 km doğusunda kalan bir yerleşim yeridir. Kentten ilk olarak M.Ö. IV. yüzyılda Kios’lu Theopompos bahsetmiştir. Strabon’a göre ise Mopsuestia, Issos Körfezi’nde, Kilikya ile Suriye arasında kalan bir sınır kentidir¹¹⁴. Grek efsanesine göre “Mopsos Ocağı” anlamına gelen Mopsuestia, Teiresias’ın oğlu Mopsos adında Yunanlı bir kahraman tarafından kurulmuştur. Pamphylia ve Kilikya’da pek çok kent kuran Mopsos, bunlardan ikisine kendi adını vermiştir. Bu kentlerden biri Mopsuestia diğeri ise Mopsukrene’dir¹¹⁵. Ancak efsaneye göre kurulan kentlerin sayısı o kadar fazladır ki tüm bunları tek bir Mopsos’un başarması olanaksız görünmektedir. Dolayısıyla birden fazla Mopsos’un olma ihtimali söz konusu olmakla beraber, tarihi olgu gerçeklerden arındırılarak basite indirgenmiş ve klişeleştirilmiştir. Zaten Ceyhan Irmağının hemen yanı başındaki höyük buluntularına göre Mopsuestia’nın çok daha önceleri yani M.Ö. 5.500’lerde Kalkolitik Çağ’da kurulduğu, Eski Tunç ve Geç Hitit Dönemlerinde de iskan gördüğü anlaşılmıştır¹¹⁶.

Ovalık Kilikya’da büyük bir kent olan Mopsuestia, Helenistik dönemde genişletilmiştir¹¹⁷. Kent, İskender dönemine dek Pers hâkimiyetinde kalmıştır¹¹⁸. İskender’den sonra tüm Anadolu’da olduğu gibi Kilikya da M.Ö.281 yılında Seleukos’un idaresi altına girmiştir¹¹⁹. M.Ö. II. yüzyılın sonlarında Seleukos Krallığı’nda iç savaş çıkmıştır. Rakibi X. Antiokhos Eusebes’e yenilen VII.

¹¹² Özcan 2008, s.27

¹¹³ Kaplan 2015, s.86

¹¹⁴ Yıldırım 2011, s.11-12

¹¹⁵ Topdal 2007, s.31

¹¹⁶ Ahmet Ünal. (2006). Hitit İmparatorluğu’nun Yıkılışından Bizans Dönemi’nin Sonuna Kadar Adana ve Çukurova Tarihi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt 15, Sayı 3, s.74-75

¹¹⁷ Kaplan 2015, s.13

¹¹⁸ Kaplan 2015, s.200

¹¹⁹ Ünal 2006, s.81

Seleukos, Mopsuestia'ya kaçmış ve orada Mopsuestialılar tarafından öldürülmüştür. Bunun üzerine kralın kardeşleri I. Philippos ve XI. Antiokhos, kenti yakıp yıkmış ve halkını katletmişlerdir¹²⁰.

Kilikya'nın gerçek anlamda Helenleşmesi ve İyonya sahilleri gibi kentleşmesi, Seleukoslar ve özellikle Roma Devrinde başlamış ve gerçekleşmiştir¹²¹. Mopsuestia, IV. Antiokhos Epiphanes döneminde "Seleukeia Pyramos" adını almış, "kutsal ve özerk" unvanlarıyla ayrıcalıklı hale getirilmiştir¹²². M.Ö. 175'te Seleukos kralı IV. Antiokhos döneminde, sınır bölgesi haline gelen Kilikya şehirlerine daha fazla imtiyazlar tanıma ve yerel ihtiyacı karşılamak amacıyla sikke basılmaya başlanmıştır¹²³. Önemli bir Asklepios kültüne sahip olan Mopsuestia'da Asklepios / Hygieia konulu sikkeler de darp edilmiştir¹²⁴.

Severuslar Döneminde stratejik öneminden dolayı birçok yardım ve unvan alan Kilikia kentleri, imparatorlara olan şükranlarını, kentlerine imparator adlarını vererek göstermişlerdir. Mopsuestia, Septimius Severus Döneminde Severiana, Caracalla Döneminde Antoneinoupolis isimlerini almıştır¹²⁵.

Mopsuestia, Roma hâkimiyeti döneminde altın çağını yaşamış ve konumu itibariyle ticari açıdan önemini korumuştur. Diğer Kilikya kentleri arasındaki rekabete kutsal, ekümenik oyunlar düzenleyerek ve Hadriana unvanını kullanarak katılmış, 260 yılında Sasanilerin saldırısına uğrayıncaya dek özerkliğini korumuştur. Hristiyanlık döneminde ise bir piskoposluk haline gelmiştir¹²⁶.

2.2.3. Aigeai

Aigeai antik kenti Adana ili, Yumurtalık ilçesi sınırlarında yer almakta olup, Adana'ya uzaklığı 85 kilometredir. Aigeai, Ceyhan nehri vadisinden, Akdeniz sahillerine ulaşan Misis Dağlarının güneyindedir. Batıda Mallos kenti (*Kızıлтаhta*),

¹²⁰ Kaplan 2015, s.200

¹²¹ Ünal 2006, s.81

¹²² Topdal 2007, s.31

¹²³ Kaplan 2015, s.162

¹²⁴ Bekircan Tahberer. (2005). *Antik Kilikya Sikkelerinde Asklepios Kültü*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana, s.53

¹²⁵ Deniz Kaplan. (2013). *Kilikia Bölgesi Roma İmparatorluk Dönemi Mimari Süslemeleri*. Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin, s.27

¹²⁶ Topdal 2007, s.32

Mopsuestia ve doğuda Epiphaneia (*Gözneler*), kentleri bulunmaktadır¹²⁷. Strabon, Aigeai (*Yumurtalık*) kentinden bir liman ve köy olarak bahsetmiştir. Argoslular tarafından kurulduğuna inanılan kentin bir başka iddiaya göre M.Ö. III. yüzyılda Seleukos Nikator tarafından kurulduğu kabul edilmektedir. Kent, Issos Körfezi'nin sahilini korumak amacıyla kurulan askeri bir kolonidir. Hellenistik dönemde özerk bir kent devleti statüsünde olan Aigeai, Pompeius'un bölgede yaptığı düzenlemelerden doğrudan etkilenmemiştir. Ancak Kilikya'nın Roma eyaleti olmasıyla Roma valilerinin imperium'una tabi tutulmuştur¹²⁸.

İskenderun Körfezi'ni kontrol edebilecek bir noktadaki konumu ile Antik dünyanın çok önemli bir liman kenti olan Aigeai, III. Antiokhos'un (M.Ö. 223-187) M.Ö. 197 yılı baharında V. Ptolemaios'a karşı başlattığı büyük deniz hareketinin çıkış noktası olmuştur. Kent, aynı zamanda Roma İmparatorluğu döneminde de stratejik öneme sahip olup, doğu sınırına giden askerler için önemli bir liman ve donanma üssü olarak kullanılmıştır¹²⁹.

Kilikya'daki korsan sorunları, Roma dünyasının ticari çıkarlarını tehdit etmeye başlayınca M.Ö. 67 yılında Pompeius tarafından sorun çözülmüş ve içerisinde Aigeai'nin de bulunduğu Kilikya eyaleti kurulmuştur. İktidar boşluğu, Pompeius'un Pyramos havzasının denetimini Tarkondimatos adındaki eski bir korsana vermesiyle son bulmuştur. Ancak Iulius Caesar, stratejik önemi nedeniyle Aigeai'ı Tarkondimatos'un elinden alarak kente "serbest şehir" statüsü vermiştir¹³⁰. Romalılar döneminde özgür kalan Aigeai, limanlarını geliştirme fırsatı bulmuş ve kurduğu tersanelerle denizcilikte ileri gitmişlerdir. Aigeai da 260 yılındaki Sasani kralı I. Şapur'un saldırılarından payına düşeni almış ve yakıp yıkılmıştır¹³¹.

Aigeai'nin bir önemli özelliği de Pergamon, Kos ve Epiduros gibi Asklepios tapınağına sahip olan dört kentten birisi olmasıdır¹³². Aigeai bu tapınağın kent sınırlarında olmasına bağlı olarak "kutsal ekümenik Asklepia" adıyla oyunlar

¹²⁷ Elvan L. Eti. (2006). *Aigeai Sikkeleri (Roma İmparatorluk Dönemi)*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s.2

¹²⁸ Topdal 2007, s.29-30

¹²⁹ Eti 2006, s.2-3

¹³⁰ Kaplan 2013, s.16-17

¹³¹ Topdal 2007, s.30

¹³² Fatih Erhan, (2014). *Antik Çağ Kilikia Sikkelerinde Dinsel Tasvirler*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s.72-73

düzenlemiş ve Kilikya kentleri arasında süregelen rekabete dahil olmuştur¹³³. IV. Antiokhos Epiphanes (M.Ö. 175-164) döneminde Aigeai’da ilk kez sikke basılmıştır¹³⁴. Asklepios’un tasvir edildiği ve Aigeia’nın simgesi olan keçi figürlü sikkeler de basılmıştır¹³⁵. Kentten günümüze Hellenistik ve Roma dönemine ait kayda değer eserler kalmamıştır¹³⁶.

2.2.4. Anazarbos

Adana ili, Kadirli, Ceyhan ve Kozan ilçesi sınırlarının kesiştiği yerde konumlanan Anazarbos, Adana ilinin yaklaşık 70 km kuzeydoğusunda, Dilekkaya köyünde, Sumbas çayının Ceyhan nehri ile birleştiği yerin 8 km kuzeyinde yer almaktadır. Kentin adının menşinde Luvi dilinde “yamaç ormanı” anlamına gelen Anawarza olduğu düşünülmektedir. Anazarbos’un kesin olarak ne zaman yerleşim gördüğü bilinmemekle beraber topografik özelliğinden dolayı M.Ö. IX. yüzyılda Asur egemenliğinde kurulmuş olabileceği tahmin edilmektedir¹³⁷.

Helenistik dönemde Kappadokia kralı Arkhlaeos’un denetiminde olan ovalık Kilikya kentlerinde, Seleucos imparatorluğunun son yıllarında ortaya çıkan yönetim sorunları nedeni ile Pyramos Nehri havzasının denetimi Tarkondimotos adındaki eski bir korsan önderine bırakılmıştır¹³⁸. Tarkondimotos ve oğlu II. Tarkondimotos Philopator’un en azından Çukurova’nın doğu ve kuzeydoğu bölgesinde, Kastabala ve Anazarbos antik kentlerini de içine alan Pyramos havzasını yaklaşık 80 yıl süreyle yönettikleri bilinmektedir¹³⁹. M.Ö. 31 yılındaki Actium Savaşı’nı kazanan Octavianus Augustus, Tarkondimotos’un krallığını Kappadokia kralı I. Arkhelaos’a vermiştir. Ancak bir süre sonra Tarkondimotos hanedanının yeniden canlanmasına izin vermiş ve Tarkondimotos’un oğlunu kral ilan edip, Kilikya’nın bir bölümünü ona geri vermiştir¹⁴⁰. Augustus, M.Ö. 19 yılı ilkbaharında Küçük Asya ziyaretinde II. Tarkondimotos, imparatoru onurlandırmak adına Anazarbos şehrine “Kaisareia” adını vererek şehri yeniden kurmuştur.

¹³³ Topdal 2007, s.30

¹³⁴ Erhan 2014, s.13

¹³⁵ Erhan 2014, s.84

¹³⁶ Topdal 2007, s.30

¹³⁷ Topdal 2007, s.32

¹³⁸ Ayça Özcan. (2001). *Anazarbos Antik Kenti*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.11

¹³⁹ Kaplan 2015, s.184

¹⁴⁰ Özcan 2001, s.12-13

Böylelikle Ovalık Kilikya'da Kastabala'nın yanında ikinci bir merkez ortaya çıkmıştır¹⁴¹. Tarkondimotos'un ölümüyle kent, Roma İmparatoru Claudius'un kontrolüne girmiştir. Roma imparatoru Diocletianus, Roma eyaletlerini yeniden düzenlemiştir. Kilikya yeni eyalet sistemine göre, Kilikya Prima ve Kilikya Secunda olarak ikiye ayrılmıştır. Tarsos Kilikya Prima'nın başkenti, Anazarbos da Kilikya Secunda'nın başkenti olmuştur¹⁴². Eyalet başkenti olan Tarsos ile Anazarbos arasında Kilikya Birliğinin liderliği konusunda rekabet olmuştur. Bu çekişme Septimius Severus ile Pescennius Niger arasındaki iç savaşta doruk noktasına ulaşmıştır. Galip gelen Septimius Severus'un tarafını tutan Anazarbos, hem eyalet meclisinde önder konumuna yükselmiş hem de bir kent için en büyük ayrıcalıklardan sayılan imparator kültü tapınağı inşa etme hakkı unvanını 198 ve 204 yıllarında iki kez almıştır. Severus, 204 yılında metropolis unvanını ve birçok oyunlar düzenleme hakkını vermiştir. 204-205 yıllarından sonra eyalet meclisi Anazarbos'ta toplanmaya başlamıştır. Böylece 260 yılına kadar refah içinde aralıksız süren Roma İmparatorluk yönetimi devam etmiştir¹⁴³.

2.2.5. Antiocheia

Antiocheia Antik Kenti, günümüzde Hatay ili merkez ilçesi olan Antakya'da bulunmaktadır. Kıyıda 22 km içeride bulunan ve deniz seviyesinden 80 m yükseklikte olan Antakya, Amanos (*Nur*) Dağları'nın güneyinde, Amik Ovası'nın güneybatısında, Aşağı Asi Vadisi'nin kuzeydoğusunda yer almaktadır¹⁴⁴.

Antiocheia'nın kurulduğu bölge, Kuzeybatı Levant Bölgesi içinde yer alır. Yakınoğu coğrafyası içinde yer alan Kuzeybatı Levant Bölgesi, Doğu Akdeniz'in Lübnan, Suriye kıyıları ve paralelindeki iç bölgeler ile Türkiye'de Akdeniz Bölgesi'nin doğu kıyılarını kapsamaktadır. Antiocheia'nın da içinde yer aldığı bu bölgenin kuzeyini, kuzey-güney doğrultusundaki Amanos Dağları sınırlandırmaktadır¹⁴⁵. Söz konusu coğrafyanın morfolojik yapısını belirleyen diğer bir özellik de güneyden gelen Doğu Afrika Çöküntü Vadiler sistemidir. Bu çöküntü

¹⁴¹ Kaplan 2015, s.74-75

¹⁴² Topdal 2007, s.33

¹⁴³ Özcan 2001, s.15

¹⁴⁴ Yamaç İnanç. (2010). *Antiocheia Ad Orontes Suyolları*. Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay, s.7

¹⁴⁵ Hatice Pamir. (2001). *Seleucceia Pieria*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss.18-19

sistemi içinde yer alan Amik Gölü Çöküntüsü içinde akan ve her zaman bölge için büyük öneme sahip olan Asi Nehri sularını Lübnan'daki el-Bekaa Vadisi'nden alarak kuzey doğrultulu çöküntü vadi tabanını takip ederek Amik Ovası'na ulaşmaktadır. Toplamda 400 km uzunluğa sahip olan Asi Nehri, Samandağ'ın güneyinde Akdeniz'e dökülerek son 97 kilometresini Türkiye toprakları içinde tamamlamaktadır¹⁴⁶.

Asi Nehri'nin suları ile hayat bulan Amik Ovası, batıdaki Amanos Dağları ile doğu ve güney kısımlarında yer alan kireçtaşı yükseltileri arasında 30x30 kilometre ölçülerine sahip bir ovadır¹⁴⁷. Amik Ovası gibi verimli bir araziye, Asi Nehri gibi önemli bir su kaynağına sahip olmasının yanı sıra kurulduğu coğrafyanın konumu itibari ile Anadolu, Suriye, Irak ve Akdeniz bağlantılı bir yerde olması Antiocheia'ya, kültür ve ticaret bölgeleri arasında köprü niteliği kazandırmaktadır.

Köprü niteliğinde bir kent olan Antiocheia'nın kuruluşu hakkında Antiocheialı antik çağ yazarları olan Ioannes Malalar ve Libanius, Argosluların kurduğu Iopolis ve Giritlilerin kurdukları Kasiotis kentleri ile Bottia köyü gibi efsanevi yerleşimlerden söz ederler fakat söz konusu yerleşimlerin varlığını gösteren bir kanıt henüz bulunamamıştır¹⁴⁸. Genel kanaat, Antiocheia kentinin tarihinin Hellenistik Çağ ile başladığıdır.

Antiocheia'nın Seleukoslar döneminde kurulmuş olduğu bilinse de Libanius, kentin kurucusu olarak Büyük İskender'den bahsetmektedir. Antiocheia ve çevresi M.Ö. VI. yüzyıl ortalarında Pers İmparatorluğu'nun Kilikya Satraplığı sınırları içinde iken; M.Ö. 333 yılında Büyük İskender ile Pers İmparatoru III. Dareios arasında yapılan Issos Savaşı sonucu Pers ordusu yenilgiye uğramıştır. Savaş sonunda Büyük İskender Doğu seferlerine devam etmiştir¹⁴⁹. Kent gerçek anlamda, Büyük İskender'in haleflerinden olan Seleukos I. Nikator tarafından kurulmuştur. Malalas'a göre İskender'in haleflerinden Seleukos I. Nikator, rakibi Antigonos'u, M.Ö. 301 Ağustos'unda Ipsus savaşı ile yenilgiye uğratmış ve Suriye kıyısında Seleukia Pieria'yı kurmuştur. Daha sonra eski Antigonos'un başkenti olan Antigonía'ya giden Seleukos, Zeus adına kurban keserek dua etmiştir. Zeus'tan

¹⁴⁶ Pamir 2001, ss.19-20

¹⁴⁷ Yamaç 2010, ss.8-9

¹⁴⁸ Yamaç 2010, s.9

¹⁴⁹ Serap Yıldız. (2004). *İlkçağda Hatay (Başlangıçtan Bizans Dönemine Kadar)*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.34

gelen işaret sonucu Antigonía'ya yakın bir konumda M.Ö. 300'de babasının onuruna Antiocheia kentini kurmuştur¹⁵⁰. Malalas, Antigonía'nın tamamen yıkılıp halkın Antiocheia'ya taşındığından bahsederken; Dio Cassius Antigonía'nın hiçbir zaman tam olarak yıkılmadığından ve terk edilmediğinden söz etmektedir¹⁵¹.

Mısır'daki Ptolemaios Hanedanlığı ile I. Anthiochus döneminde yaşanan çatışmaların etkisi ile denizden gelen saldırılara daha açık halde bulunan Seleukia Pieria yerine Anadolu'dan Mezopotamya'ya kadar uzanan Seleukos Krallığı'nın başkenti Antiocheia olur¹⁵². M.Ö. 244 yılında tahta geçen II. Seleukos Kallinikus döneminde askeri ve politik önemi artan Antiocheia, Kallinikus'un oğlu III. Anthiochus döneminde de gelişmeye devam eder ve bu döneme Roma Cumhuriyet'i ile Doğu Akdeniz hakimiyeti üzerine verilen mücadele damga vurmuştur¹⁵³. Magnesia Savaşı olarak bilinen bu savaş sonrasında Apameia Barışı imzalanmıştır. Seleukoslarla Roma İmparatorluğu arasındaki mücadeleye Roma'nın üstünlüğü ile son verilir¹⁵⁴. Bundan sonraki süreçte zaman zaman hareketlenmeler olsa da M.Ö. 96-83 yılları arasında tahta geçen altı hükümdar döneminde yaşanan iç savaşların etkisi ile Seleukoslar Hanedanlığı yok olmuştur¹⁵⁵. Bu süreçte verilen mücadelede alınan başarılı sonuçlar uzun süreli korunamamıştır.

Romalı komutan Pompeius, M.Ö. 64 yılında Seleukos Hanedanlığına son verilmesinden sonra Suriye Eyaleti'nin başkenti olan Antiocheia'ya metropolis unvanını vermiştir. M.Ö. 47 yılında Caesar'ın kente özgürlük tanınmasıyla Antiocheia Roma İmparatorluğu'nda otonom bir statüye kavuşmuştur¹⁵⁶. Ceaser'in hükümranlık dönemi sonrasında kentte yine otorite zayıflamıştır fakat Actium Savaşı sonrası Augustus'un tüm Roma İmparatorluğu topraklarına egemen olması sonucu oluşan Pax Romano sayesinde ticaretin yeniden canlanması, Antiocheia'nın gelişimine ivme kazandırmış¹⁵⁷ ve kent bu tarihten sonra mamur hale gelmiştir.

Roma İmparatorluğu kentleri içinde Roma, Alexandria (*İskenderiye*) ve Constantinople (*İstanbul*) ile birlikte Antiocheia'nın "güzel ve büyük" unvanına

¹⁵⁰ Yamaç 2010, ss. 9-10.

¹⁵¹ Hatice Pamir. (2009). Alalakh'dan Antiokheia'ya Hatay'da Kentleşme Süreci, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. C.6, S.12, s.267

¹⁵² Yamaç 2010, s.10

¹⁵³ Halil Demircioğlu. (1998). *Roma Tarihi*. I. Cilt, TTK Basımevi, Ankara, ss.319-337

¹⁵⁴ Demircioğlu 1998, ss.337-346

¹⁵⁵ Yamaç 2010, s.11

¹⁵⁶ Yamaç 2010, s.12

¹⁵⁷ Yıldız 2004, s.37

sahip dört önemli kentten biri¹⁵⁸ olması Roma dönemine ilişkin fikir vermesi açısından önemlidir.

Doğal afetler, savaşlar, işgaller ve taht değişiklikleri gibi nedenlerle her anlamda olumsuz etkilenen Antiocheia, Yunan ve Roma dünyasının önemli bir kenti olmuştur. Roma dönemindeki Sasani saldırıları sonrası 637/38'den sonra Arap egemenliğine giren Antiocheia'nın tarihinde ve kent peyzajında, Türk-İslam Uygarlığı, Bizans ve Haçlıların rol aldığı yeni bir dönem başlamıştır¹⁵⁹.

2.2.6. Zeugma

Zeugma Antik Kenti, Gaziantep İli, Nizip İlçesi, Belkıs Köyü sınırları içerisinde, Fırat nehri kıyısında yer almaktadır¹⁶⁰. Fırat Nehri'nin geçit veren müsait yerlerinden birisi olduğundan, ilk çağlardan beri burada küçük de olsa bir yerleşimin mevcudiyeti kabul edilmektedir¹⁶¹. Ancak önemli bir yol güzergahı üzerinde bulunmadığından adından bahsedilmemektedir.

Büyük İskender (*M.Ö.IV.yy sonları*) ve sonrasındaki Helenistik Krallıklar Döneminde yeni yerleşim yerlerinin kurulması, küçük yerleşim yerlerinin büyümesi ve beraberinde yol güzergahlarının değişmesiyle Zeugma için yeni bir dönem başlamıştır¹⁶². Büyük İskender'in komutanlarından Seleukos I. Nikator (*M.Ö. 312-281*) bu geçit noktasında, Fırat'ın doğu yakasında Pers asıllı karısı Apameia adına "Apameia Euphrates", batı yakasında ise kendi adına "Seleukeia Euphrates" adlı iki kent kurmuştur¹⁶³. Helenistik dönemde Hippodamos tarzında düzenli bir plana sahip olan Apameia, 22-23 kule ile desteklenen bir surla çevrilmiştir. Roma döneminde ise Nehrin bu kesimine pek itibar edilmemiştir¹⁶⁴.

Helenistik Dönemden (*M.Ö. 300'ler*) itibaren önem kazanmaya başlayan kent, düzenlenen yol güzergahları, ticari, resmi ve idari tercihler gibi sebeplerden

¹⁵⁸ Yamaç 2010, s.12

¹⁵⁹ Yamaç 2010, ss.13-14

¹⁶⁰ Mehmet Önal. (2006a). Baraj Sonrası Zeugma'da Yapılan Kazı Çalışmaları. *Uluslararası Geçmişten Geleceğe Zeugma Sempozyumu*, Gaziantep, s.135

¹⁶¹ Rıfat Ergeç. (1993). Belkıs/Zeugma Mozaik Kurtarma Kazısı 1992, *IV. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*. TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Marmaris, s.321

¹⁶² Rıfat Ergeç vd. (2006). *Belkıs Zeugma ve Mozaikleri*. Sanko Holding, Gaziantep, s.25

¹⁶³ Nezih Başgelen. (2000). Fırat Üzerindeki Seleukeia'dan Zeugma Belkıs'a. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, Sayı:98, s.11

¹⁶⁴ Rıfat Ergeç. (2002). Fırat Seleukeia'sı Yahut Zeugma. *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Anadolu Araştırmaları*, XVI, s.203

dolayı özellikle ticaret alanında zenginleşmeye başlamıştır¹⁶⁵. Seleukos Hanedanlığı'nın yıkılmasından sonra Kommagene Krallığı'nın yönetimi altına girmiştir¹⁶⁶. Batıdaki yerleşim, Kommagene Krallığı'nın dört önemli kentinden biri olmuş ve konumundan dolayı hızla gelişmiştir¹⁶⁷. Helenistik dönemde “Fırat Seleukeiası” olarak adlandırılan kentin adı Roma döneminde Zeugma olarak değiştirilmiştir¹⁶⁸. Zeugma, Eski Yunancada geçit, köprü ya da kavşak anlamlarına gelmektedir¹⁶⁹. Antik Çağ yazarları da Fırat Nehri'nin geçit noktalarından olan Zeugma'daki köprülerden söz etmektedirler¹⁷⁰.

Bölgenin Roma hakimiyetine girmesinden sonra sınır kenti olan Zeugma stratejik bir önem kazanmıştır¹⁷¹. Anadolu kökenli askerlerden oluşan IV. Lejyon (*Roma ordu düzenine göre Legio IV Scythica* ismiyle yeniden düzenlenmiştir) denilen askeri garnizon, sınır kenti olmasından dolayı burada konuşlandırılmış ve kentin önemi daha da artmıştır¹⁷². Scythica lejyonları, şehrin ticari ve kültürel hayatında önemli değişiklikler getirmiştir. Özellikle imparatorluğun değişik bölgelerinden gelmiş farklı kültürlere ve sanat anlayışına sahip yüksek rütbeli subaylar şehrin ticari ve kültür hayatına büyük katkılar sağlamışlardır¹⁷³. Roma dünyasının en yüksek sınıfından gelen bu insanlar yerel yönetim tarafından onurlandırılmış ve Roma'ya dönene kadar bölgede çok önemli rütbelere sahip olmuşlardır¹⁷⁴. Belki de sadece bu yüzden, Zeugma'nın kendine has mezar odaları ve mimarisi ile heykeltıraşlığı gelişmiş ve kendini göstermiştir¹⁷⁵. Villalar, mozaikler, sikkeler, kabartmalar, heykeller, steller bunu en iyi şekilde gösteren eserlerdir¹⁷⁶.

Askeri öneminin yanı sıra Doğu-Batı dünyasının önemli merkezleri arasında hareketli bir ticaretin geçiş noktası olarak I. ve II. yüzyıllarda altın çağını

¹⁶⁵ Ergeç vd. 2006, s.25

¹⁶⁶ Ercüment Yıldırım. (2012). Antik Yazarların Eserlerinde Zeugma, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:8, s.95

¹⁶⁷ Başgelen 2000, s.11

¹⁶⁸ Mehmet Önal. (2006b). *Zeugma Mühür Baskılarında Krallar, İmparatorlar, İmparatoriçeler, Filozoflar ve Semboller*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s.10

¹⁶⁹ Ergeç 2002, s.201

¹⁷⁰ Yıldırım 2012, s.98

¹⁷¹ Ergeç vd. 2006, s.26

¹⁷² Başgelen 2000, s.11

¹⁷³ Yıldırım 2011, s.vi

¹⁷⁴ Başgelen 2000, s.11

¹⁷⁵ Ergeç 2002, s.203

¹⁷⁶ Jörg Wagner. (2006). Zeugma'daki Arkeolojik Araştırmaların Başlangıçları. *Uluslararası Geçmişten Geleceğe Zeugma Sempozyumu*, Gaziantep, s.208-209

yaşamıştır¹⁷⁷. Fırat Nehri'nin batısındaki ticaret yollarını kullanan kervanlar, Zeugma'dan nehri geçtikten sonra güneye inmekteydiler. Fırat Nehri'nin doğusundan gelen ticari yollardan taşınan ipek ve baharat gibi uzak mesafeli ticari yollardan gelen mallar ise Zeugma'dan nehri aştıktan sonra Antakya'ya ulaşmakta ve Akdeniz yoluyla bütün Roma topraklarına dağılmaktaydı. Ticari kervanların dışında nehir üzerindeki sallarla da ticaret yapıldığı bilinmektedir¹⁷⁸. Roma'nın doğuya açılan ve sınır ticaretinin kontrol edildiği önemli bir gümrük kapısı olmuştur¹⁷⁹.

Antik Coğrafyacılar da Zeugma'nın güneyindeki çöl alanları ile kuzeyindeki Toros Dağları arasında önemli bir geçiş güzergahı olduğunu, Akdeniz'den gelip Antakya'dan geçerek doğuya ilerleyen ticaret yollarının Fırat Nehri'ni aşmak için kullanıldığı önemli bir geçit görevini yüzyıllar boyunca sürdürdüğünden bahsetmişlerdir¹⁸⁰.

Aynı zamanda Roma ve Parth devletleri arasında askeri ve diplomatik görüşmelerin yapıldığı yer olmuştur¹⁸¹. Zeugma, pek çok defa iki imparatorluğun elçilerinin ya da bizzat komutanlarının bir araya geldiği önemli bir antlaşma mekanı olmuştur¹⁸².

Birçok konuda önemli bir yerleşim yeri olan Zeugma, ünlü Sasani Hükümdarı I. Şapur tarafından 256 yılında yakılıp yıkılmıştır¹⁸³. Bundan sonra bir daha toparlanamamış, giderek zayıflamış ve önemini kaybetmiş, XI. yüzyılda da artık kilise kayıtlarında bile adından bahsedilmez olmuştur.

2.3. MOZAİKLERİN DOĞU AKDENİZ BÖLGESİNE DAĞILIMI

Doğu Akdeniz coğrafyası kapsamında değerlendirilen Tarsos, Mopsuestia, Aigeai, Anazarbos, Antiocheia ve Zeugma'da bulunan mozaiklerde deniz ve nehir tanrıları/tanrıçaları, mitolojik figürlerin coğrafyaya göre dağılımı ele alınmıştır

¹⁷⁷ Başgelen 2000, s.11

¹⁷⁸ Yıldırım 2012, s.97

¹⁷⁹ Umut Alagöz. (2012). *Zeugma Antik Kenti Dionysos ve A Evleri Metal Buluntuları*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.14

¹⁸⁰ Yıldırım 2012, s.103

¹⁸¹ Alagöz 2012, s.15

¹⁸² Yıldırım 2012, s.102

¹⁸³ Başgelen 2000, s.12

(*Harita 3*). Bu kapsamda Doğu Akdeniz coğrafyasından ele geçen mozaiklerin, kamuya ait hamam yapılarının ve özel mülkiyete ait konutların zemin döşemesi olduğu görülmüştür.

Katalogda, Doğu Akdeniz Bölgesinden toplam 37 adet deniz ve nehir tanrıları/tanrıçaları ile mitolojik figürlerin betimlendiği mozaik (*42 adet pano*) örneği bulunmaktadır. Bunlardan 23 tanesi Antiocheia'dan, 9 tanesi Zeugma'dan, 2 tanesi Aigeai'dan, 1'er tane Mopsuestia, Anazarbos ve Tarsos'tan ele geçmiştir. 23 adet mozaikle en çok mozaığın Antiocheia'dan ele geçtiği (*Bkz. Lev. LXXX, Tablo 1*) görülmüştür.

2.3.1. Tarsos

1994 yılında başlayan Cumhuriyet alanı kazılarında ele geçen sadece bir mozaik tez konusu kapsamına girmektedir. K-37 ile kayıtlı “Tethys Mozaığı”nın hangi mimari yapının zemin döşemesi olduğu bilinmemektedir. III. yüzyıla tarihlendirilen mozaikte Tethys, tıpkı Anazarbos “Tethys Mozaığı”nda olduğu gibi sert bakmaktadır. Diğer Tethys figürlerinden farklı olarak saçları dalgalı ve kabarık, yüzü oldukça dolgun ve iri olup, boynunda takısı ve omuzunda hymationu bulunmaktadır. Başında kanatları ve elinde Okeanos'un dümeni bulunmaktadır.

2.3.2. Mopsuestia

Misis yöresinde 1956 yılında başlayan kazılar, günümüzde de devam etmektedir. 1956-1958 yıllarında yapılan kazılarda çok sayıda mozaik gün yüzüne çıkarılsa da tez konusu kapsamına giren “Triton Mozaığı”, 1967 yılında Merkez Bankasının inşaatı esnasında ele geçmiştir. K-33 ile tanımlı “Triton Mozaığı” Mopsuestia antik kentinden ele geçen tek örnektir. İki triton tarafından çekilen araba betimlenmektedir. Hangi mimari yapıya ait olduğuna ilişkin herhangi bir bilgi yoktur.

K-1 ile tanımlı “Poseidon ile Okeanos ve Tethys Mozaığı”na benzemektedir. Ancak bu örnekte kullanılan tesseraların iri olması detayların verilmesini zorlaştırarak, görsel etkiyi olumsuz yönde etkilemektedir. Zeugma ile olan yakınlık ve mozaik sanatçılarının seyahatleri ile aynı model defterinden

çalışılmış olabileceğini fakat benzer örnekteki ile aynı etkinin sağlanamamış olması mozağin yerel bir sanatçı tarafından yapıldığı düşüncesini akla getirmektedir.

2.3.3. Aigeai

Yol açma ve bir inşaatın temel kazısından ele geçen iki adet mozaik, tez konusu kapsamına girmekte olup, bunlar K-35 ve K-36 ile kayıtlı mozaiklerdir. Ne tür bir mimari yapının zemin döşemesi oldukları bilinmemektedir. K-36 olan “Thalassa ve Eros’lar Mozağı”nın ait olduğu dönem bilinmezken, K-35 olan “Hippocampus Üzerinde Balık Avlayan Eros’lar Mozağı” III. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Diğer örneklerden farklı olarak sahnenin merkezinde hippocampus üzerinde balık avlayan genç Eros’lar betimlenmiştir. K-36 olan “Tethys ve Eros’lar Mozağı”nde, Tethys merkezde büst şeklinde ketos ve Okeanos’un dümeni ile verilmiştir. Mozağın dört köşesinde sörf yapan ve balık avlayan genç Eros’lar bulunmaktadır. Mozaik yüzeyinde çok sayıda deniz canlısına yer verilmiştir. Tüm figürlerin ve deniz canlılarının anlık hareketlerinin verilmesi, mozaik zemininin açık, figürlerin canlı renklerle, ışık ve gölgenin başarılı renk geçişleriyle verilmesi canlı ve dinamik bir sahnenin elde edilmesinde önemli faktör olmuştur.

2.3.4. Anazarbos

Anazarbos antik kentinden ele geçen ve tez konusu kapsamına giren tek örnek K-34 ile tanımlı “Tethys Mozağı”, havuz tabanından ele geçmiş olup, IV. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Yalnız başına verilen Tethys, bir omuzunda ketos, diğer omuzunda dümen ve başında bir çift kanatla betimlenmiştir. Kaşlarını çatıp, gözlerini kısmasıyla sert bir ifade ile verilmiştir. Tethys’in, Eros’ların, yunus ve balıkların anlık hareketlerinin verilmesi; arka zeminin açık, figürlerin canlı renklerle; ışık-gölgenin ve perspektifin başarılı renk geçişleriyle verilmesi canlı ve dinamik bir sahne olmasını sağlamıştır. İşçilik olarak Zeugma ve Antiocheia mozaiklerine benzemektedir.

2.3.5. Antiocheia

1932-1939 yıllarında Princeton Üniversitesi ekipleri tarafından Antakya, Harbiye, Narlıca, Güzelburç, Samandağ ve çevresinde çok geniş kapsamlı, sekiz sezon yürütülen kazı çalışmaları ile günümüz Antakya mozaikleri ortaya çıkarılmıştır. Antakya o dönemde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne bağlı olmadığından kazı komitesinin yapmış olduğu anlaşmaya göre mozaiklerin bir kısmı yurt dışına götürülmüştür. Büyük bir kısmı ise Antakya Müzesinde sergilenmektedir. Yurt içindeki ve yurt dışındaki Antakya mozaikçi olan ve tez konusu kapsamına giren 23 adet mozaik belirlenmiştir. Bunlar K-10, K-11, K-12, K-13, K-14, K-15, K-16, K-17, K-18, K-19, K-20, K-21, K-22, K-23, K-24, K-25, K-26, K-27, K-28, K-29, K-30, K-31 ve K-32 ile kayıtlı mozaiklerdir. Diğer kentlerden ele geçen mozaiklerden farklı olarak 23 adet mozaikten 5 tanesi hamam yapılarına aittir. Geri kalan 18 mozaikten 11 tanesi konut yapısından ele geçmiş olup, 7 tanesinin ise hangi mimari yapının zemin döşemesi olduğu bilinmemektedir. Bu mozaiklerden 10 tanesi deniz tanrılarının/tanrıçalarının, 5 tanesi nehir tanrılarının/tanrıçalarının, 2 tanesi Eros'ların, 4 tanesi nereid, tritonlar ve hippocamposların, 1 tanesi ise mitolojik figür ketosun betimlendiği sahnelerdir (*Bkz. Lev. LXXX, Tablo 2*). Mozaikler, II. yüzyıldan V. yüzyıla kadar olan uzun bir zaman dilimi içerisine tarihlendirilmişlerdir.

Okeanos, üç mozaikte ak sakallı ve yaşlı olarak betimlenmişken (*K-10, K-11, K-12*), dördüncü mozaikte de (*K-13*) yorgun ve bitkin görünmektedir. Yanık tenli, iri ve atletik yapıda verilmiştir. Okeanos ve Tethys Zeugma mozaiklerinde sürekli birlikte betimlenirken, Antiocheia mozaiklerinde sadece 4 mozaikte birlikte, 6 mozaikte ise Tethys yalnız betimlenmiştir. Ancak yalnız betimlendiği mozaiklerin üçünde Okeanos'un simgesi olan dümeni taşımaktadır. Beyaz tenli verilen Tethys, 9 örnekte başının üzerinde kanatları varken, V. yüzyılda başının üzerinde ıstakoz kısıkaçları ile verilmiş ve artık denizlerin kişileştirilmiş biçimi olarak Thalassa (*K-14*) formunu almıştır. Sekiz örnekte büst şeklinde verilirken, biri II. yüzyıla ait diğeri V. yüzyıla ait iki örnekte yarı uzanır vaziyette tam vücut olarak verilmiştir.

Karışık deniz canlıları olan triton ve hippocamposlarla birlikte verilen nereidler, yarı uzanır vaziyette tritonların kuyrukları üzerinde betimlenmişlerdir. Ellerindeki kumaşın yelken şeklinde dalgalanmasıyla sahneyi zenginleştirme ve

dinamikleştirme çabası güdülmüştür. Beyaz tenli nereidler kollarında takılarıyla verilmişlerdir.

Nehir tanrılarının/tanrıçalarının, nereidlerin betimlendiği (*1 sahne hariç*) sahnelerde ve hamam yapısından ele geçen “Tethys Mozaïği”nde figürlerin başları üzerinde Grek harfleri ile isimleri yazmaktadır. Nehir tanrıları/tanrıçaları da deniz tanrılarında/tanrıçalarında olduğu gibi tam vücut ve büst şeklinde betimlenmişlerdir. Sahnenin ana teması olarak ve yardımcı figür olarak işlenen tüm Eros’lar çocuk yaşta verilmişlerdir. Yunus üzerinde, ayakta balık avlarken veya amphora üzerinde sörf yaparken, psyykhelerle denizde seyahat ederken verilmiştir.

Tüm figürler natüralist bir yaklaşımla oldukça gerçekçi bir şekilde betimlenmişlerdir. Arka fonun açık renkte, figürlerin ise canlı renklerle verilmesi, ışık-gölgenin başarılı renk geçişleriyle sağlanması, perspektifin verilmesi, mozaik yüzeyinin tamamının başarılı bir şekilde kullanılması, figürlerin, deniz canlılarının detaylı ve anlık hareketlerinin verilmesiyle oldukça canlı ve dinamik sahneler yaratılmıştır. Deniz canlıları detaylı bir şekilde, denizin içindeki doğal yaşam alanlarındaki gibi ve gerçek halleriyle verilmiştir.

Mozaik kenar çerçevelerinde iç içe geçmiş eşkenar dörtgenler, dalga, farbala, meander, üçgen, gamalı haç, rozet, saç örgüsü motifi, tavus kuşu ve bitkisel figürlerin kullanılması oldukça zengin bir bordür kataloğunun varlığını akla getirmektedir.

Mozaiklerde kronolojik sıralamaya gidildiğinde en erken örnekler olan II. yüzyıla tarihlenen Antiocheia mozaikleri ve devamında Zeugma, Tarsus, Mopsuestia, Anazarbos ve yine V. yüzyıla ait Antiocheia mozaikleri gelmektedir. II. ve III. yüzyıllarda Okeanos ve Tethys’in birlikte, III. yüzyılın II. yarısından V. yüzyıla kadar Tethys’in tek betimlendiği görülmektedir¹⁸⁴. II. yüzyılda yunuslarla birlikte verilen Okeanos ve Tethys figürlerinin, III. yüzyıldan itibaren yunus ve Eros figürleriyle birlikte betimlendiği görülmektedir. II. yüzyılda hippocampos, Eros ve tritonlarla verilen nereidler, IV. yüzyıldan itibaren tritonlarla birlikte verilmiştir. Okeanos ve Tethys figürleriyle verilen Eros, II. yüzyıl sonundan III. yüzyıla kadar ana sahnede de betimlenmiştir.

¹⁸⁴ Eraslan 2011, s.37

2.3.6. Zeugma

Gaziantep Müze Müdürlüğünün kurulduğu 1944 yılından itibaren kaçak kazı ihbarlarıyla Belkıs harabeleri diye varlığı bilinen ören yerinin, 1976 yılındaki bir doktora tezi ile Belkıs Zeugma Antik Kenti olduğu kesinlik kazanmıştır. 1992 yılında Roma Villasında bilimsel kazılar başlamış ancak baraj yapımının gündeme gelmesiyle tüm gidişat değişmiştir. Kurtarma kazıları için uluslararası çağrı yapılmış ve 1996 yılından itibaren gelen ekipler, Gaziantep Müzesi başkanlığında 2000 yılının sonuna kadar çalışmışlardır. Bu kurtarma kazısı sonucunda antik kentten çok sayıda mozaik ele geçmiştir. Bu mozaiklerden konumuz kapsamına giren K-1, K-2, K-3, K-4, K-5, K-6, K-7, K-8 ve K-9 ile tanımlı 9 adet mozaik ele alınmıştır. Mozaiklerden sadece bir tanesinin hangi mimari yapının döşemesi olduğu bilinmemekle birlikte 8 adet mozaik villalardan ele geçen taban mozaikleridir. Bu mozaiklerden 2 tanesi deniz tanrılarının/tanrıçalarının, 1 tanesi nehir tanrılarının/tanrıçalarının, 6 tanesi ise mitolojik figürlerin (*Bkz. Lev. LXXXI, Tablo 3*) betimlendiği sahnelerdir. II. yüzyılın sonları ile III. yüzyılın başlarına tarihlendirilen mozaikler hemen hemen aynı döneme aittirler.

Tüm figürler natüralist bir yaklaşımla oldukça gerçekçi bir şekilde betimlenmişlerdir. Figürlerin vücutları, yüzleri, gözleri, duruş şekilleri, deniz canlılarının detayları, kullanılan zengin renk kartelasının başarılı geçişleri ile sağlanmış ve ayrıca ışık, gölgenin verilmesiyle perspektif yaratılmıştır. Arka zemin renginin açık tonlarda, figürlerin ise canlı renklerle verilmesiyle kompozisyonların etkileyciliği artırılmıştır. Tercih edilen mozaik kompozisyonlarında, sahnenin tamamını doldurma kaygısı güdülmektedir.

Poseidon, Okeanos, Euphraetes ve tritonlar yanık tenli, kaslı, atletik yapıda, düzgün yüz hatlarına sahip olarak sakallı betimlenmişlerdir. Bir tritonun sakalsız verilmesi genç olması ile ilişkilendirilebilir. Yine aynı şekilde kompozisyonlarda verilen Eros figürleri de çocuk yaşta verildiğinden sakalsız olarak tasvir edilmişlerdir. Okeanos'un saç ve sakalındaki beyazlık, bukleler ve rüzgarın etkisiyle geriye doğru savrulması başarı ile verilmiştir. Tethys, nereid, su perisi ve Eros'lar beyaz tenli verilmişlerdir.

Mozaiklerin iki tanesinde figürlerin isimleri Grek harfleri ile başlarının üzerinde yazarken, bir mozaikte de mozaik ustası "Samsatlı Zosimos" şeklinde

kendi ismini yazarak mozaığe mührünü vurmuştur. Bu durum o dönemde mozaik ustalarının markalaşma çabalarının olduğunu akla getirmektedir. Yüzlerindeki stil benzerliğinden dolayı K-4'te yer alan mozaığı Zosimos'un yaptığı ileri sürülebilir.

K-1 ve K-2'deki Okeanos ve Tethys figürlerinin stil benzerlikleri bu mozaikleri yapan ustaların aynı kişi veya aynı atölyeye mensup olabileceklerini akla getirmektedir.

Deniz canlıları çok detaylı bir şekilde denizin içindeki halleri ile verilmiştir. Bu haliyle türlerini tespit etmek dahi mümkün görünmektedir. Deniz canlılarını tercih edenlerin, bunları çok iyi tanıdıkları ve deniz yaşamını çok iyi bildikleri ileri sürülebilir.

Mozaiklerin kenar bordürlerinde saç örgüsü, dalga, disk, farbala, eşkenar dörtgen, üçgen, dalga, çarkıfelek motifleri ile iç içe geçmiş geometrik şekiller ve düz bantların yoğun bir şekilde kullanılması ve ayrıca orman canlıları ile mücadele konuları oldukça zengin bordür kataloğuna sahip olduklarını göstermektedir.

Figürlerin anlık hareketlerinin verilmesi, ışık-gölge, perspektif, renk geçişleri ve mozaik yüzeyinin başarılı bir şekilde kullanılması ile sahneler oldukça canlı ve dinamiktir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DENİZ VE NEHİR TANRI/TANRIÇALARI İLE MİTOLOJİK FİGÜRLER

3.1. Mitolojide Deniz Tanrıları ve Tanrıçaları

3.1.1. Poseidon

Olymposlu tanrılar arasında denizi simgeleyen ve denizlerin mutlak hakimi olan Poseidon¹⁸⁵, Hesiodos'un Theogonia'sında Rheia ve Kronos'un şanlı evlatları arasında sayılarak, "toprağı sarsan, uğultulu tanrı" olarak bahsi geçmektedir¹⁸⁶. Destanlarda da Poseidon'a "Enosigaios" (*yeri sarsan, titreten*) sıfatı verilmiştir. Kronos, öbür çocukları gibi Poseidon'u da doğar doğmaz yutar, ancak Zeus anası Rheia'nın yardımıyla babasına öbür kardeşlerini kusturunca Poseidon'a denizlerin hakimiyeti verilir¹⁸⁷. Rheia, oğlu Poseidon'u büyütmesi için Rhodos'taki Okeanos'un kızı Kephira ve Telkhinler'e götürür. Bunlar hem karada hem de suda yaşayan şeytancıklar olup, başları köpek başı, elleri ise yunusun yüzgeçleri gibidir. Becerikli demir ustası olmalarına rağmen aynı zamanda kötü büyücülerdir. Büyüttükleri bu çocuğa ünlü üçlü asayı yapıp verenler de bu şeytancıklardır¹⁸⁸.

Poseidon çok büyük aşk maceraları yaşamış ve aşkları da efsanelere konu olmuştur. Asıl karısı Amphitirite ile denizin altındaki sarayda rahat bir ömür

¹⁸⁵ Erhat 1997, s.251

¹⁸⁶ Hesiodos. (1991). *Hesiodos Eseri ve Kaynakları*. Eyüboğlu, S. ve Erhat, A. (Çev). TTK Yayınları, Ankara, s.457

¹⁸⁷ Erhat 1997, s.251

¹⁸⁸ Roza Agizza. (2006). *Antik Yunan'da Mitoloji*. İlkelen, Z.Z. (Çev), 2. Baskı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s.130

sürerler. Ne var ki çoğu ölümlü olan ürettiği döllere hep dev, azman ya da yamyamdırlar¹⁸⁹.

Gücünün simgesi üç çatalı asasıyla dalgaları kabartıp denizi alt üst etmekte, fırtınalar kopartıp ya da dindirmekte, kıyıları sarsmakta, kayaları un ufak etmektedir¹⁹⁰. Kendisinden bir şey istenecek güç olmaktan çok, gücendirilmemesi ve hoş geçinilmesi gereken bir güçtür. Ona yöneltilen dualar, yardım etmesi için değil herhangi bir konuya olumsuz yönde el koymasını önlemek içindir. Zaten denizciler dara düştüklerinde denizcilerin kurtarıcısı olan Dioskour kardeşlere başvururlardı¹⁹¹.

Güçlü bir tanrı olan Poseidon, Zeus'la boy ölçüşmekten çekinmediği gibi onun buyruklarına baş eğmekten hoşlanmaz ve başını Hera'nın çektiği diğer tanrılarla birlik olup Zeus'u zincire vurmaya bile kalkışmıştır¹⁹². Apollon ile birlikte kardeşine ihanetten suçlu bulunmuş ve yeryüzündeki ölümlülerden Troia hükümdarının bir yıl hizmetinde bulunma cezası almıştır¹⁹³.

Atları kendi dölünden yaratmış ve at ırkının da koruyucusudur. Kendi atlarının tunç toynakları ve altın yeleleri vardır¹⁹⁴. Sakallı ve gösterişli olan Poseidon sarayından nadiren çıkar ve çıktığında da bu tunç toynaklı ve altın yeleli atların çektiği arabasına binerdi. Atlar, karşısında süt liman olan denizler boyunca onu taşır; yunuslar, denizatları, tritonlar, nereus kızları ve deniz canlılarından oluşan coşkulu ve kalabalık bir alay eşlik ona ederdi¹⁹⁵.

3.1.2. Okeanos ve Tethys

İlk kuşak tanrılardan olan Uranos'la Gaia'nın çocukları Okeanos ile Tethys Titanlar arasında sayılmaktadırlar¹⁹⁶. Hesiodos Theogonia'sında toprak ana Gaia Khaos'tan çıkar çıkmaz Uranos ile yıldızlı Gök'ü (*Pontos*) yarattı. “*Sonra sarmaşıp*

¹⁸⁹ Erhat 1997, s.252

¹⁹⁰ Thomas Bulfinch. (2012). *Klasik Yunan ve Roma Mitolojisi*. Hoşafçı, Ö.U. (Çev), İnkılap Kitabevi Yayınları, İstanbul, s. 153

¹⁹¹ Agizza 2006, s.129

¹⁹² Erhat 1997, s.252

¹⁹³ Agizza 2006, s.134

¹⁹⁴ Bulfinch 2012, s. 153

¹⁹⁵ Agizza 2006, s.134

¹⁹⁶ Erhat 1997, s.324

*kucaklaşıp Uranos'la, doğurdu derin anaforlu Okeanos'u ve sevimli Tethys'i*¹⁹⁷” demektedir. Okeanos, Gaia'nın on iki Titan evladından birincisi¹⁹⁸, Tethys ise dişi Titanların sonuncusudur¹⁹⁹.

Antik Dönemin coğrafi anlayışında yeryüzü yuvarlak ve yassı bir diske benzer, bu diski çepeçevre saran Okeanos, evrensel bir ırmak ve ırmakların babası olarak betimlenmiştir. Dolayısıyla, batıya olduğu kadar doğuya, güneye olduğu kadar kuzeye doğru uzanarak, en uzak noktalarına varıncaya kadar yeryüzünün sınırlarını belirlemektedir²⁰⁰. Daha sonraları Okeanos büyük denizlere özellikle Atlantik Okyanusuna verilen bir isim olmuştur²⁰¹.

Hesiodos, Okeanos'un denizin verimliliğini simgeleyen Tethys ile evlendiğini ve bu evlilikten ırmaklar ve Okeanides olarak bilinen üç bin kız meydana geldiğini anlatmaktadır. İnce topuklu bu kızlar kadar gürül gürül akan ırmakların varlığından (*oğullarından*) ve bunların hepsinin adını bir ölümlünün sayamayacağını söylemektedir²⁰². Oceanidesler, dereleri ve su kaynaklarını temsil etmişlerdir. Antik Dönem şairlerinden olan Panopolis'li Nonnus, göllerin de Okeanos'un kızları olduğunu söylemektedir²⁰³. Dünyanın bütün ırmakları, Okeanos ve Tethys'ten doğma sayılmaktadırlar²⁰⁴.

Geç dönem Grek ve Latin edebiyatında Tethys, denizlerin kişileştirilmiş biçimi olan Thalassa (Θάλασσα) olarak da tanımlanmıştır. Okeanos ve Tethys, Grek mitolojisinde nadir olarak karşımıza çıkmaktadır²⁰⁵. Bir efsaneye göre Tethys, Zeus'un Kronos'a karşı savaşı sırasında Hera'yı yanına aldığından ve büyüttüğünden bahsedilmektedir²⁰⁶. Odysseus'un ölümler ülkesine varmak için Okeanos kıyılarına kadar geldiğinden, Herakles'in Hesperidler ülkesine varmak için Okeanos'u geçmesi gerektiğinden ve bu nedenle Helios'tan ödünç olarak altın kasesini istediğinden bahsedilmektedir²⁰⁷.

¹⁹⁷ Hesiodos 1991, s.126-136

¹⁹⁸ Erhat 1997, s.227

¹⁹⁹ Erhat 1997, s.281

²⁰⁰ Eraslan 2011, s.12

²⁰¹ Erhat 1997, s.227

²⁰² Hesiodos 1991, s.337-370

²⁰³ Eraslan 2011, s.12

²⁰⁴ Erhat 1997, s.281

²⁰⁵ Eraslan 2011, s.12

²⁰⁶ Erhat 1997, s.281

²⁰⁷ Eraslan 2011, s.13

3.1.3. Nereidler (*Nereus Kızları*)

Hesiodos, eril olan Pontos'un ilk oğlu Nereus'u nasıl ürettiğinin söylenmediğini belirtmektedir²⁰⁸. Deniz ihtiyarlarından olan Nereus²⁰⁹, bilgisi ve adalete olan düşkünlüğünden dolayı bilge olarak tanınmaktadır²¹⁰. Bu durum Theogonia'da şöyle anlatılır:

“Deniz doğru sözlü Nereus'u yarattı,
En büyüğüdür o bütün çocuklarının,
Babacan tanrı derler ona,
Çünkü hem dürüst hem yumuşak huyludur,
Doğruluktan hiç ayrılmaz düşünceleri,
Hep doğruluktan iyiden yanadır²¹¹.”

Nereus aynı zamanda kehanet²¹², görünüm değiştirme gibi yeteneklere de sahiptir²¹³. Nereus, Okeanos'un kızı olan Doris ile evlendi²¹⁴.

“Nereus'un kızları oldu Doris'ten,
Ekin vermeyen denizin ortasında,
Tanrıçalar kıskandı bu kızlarını Doris'in,
İşte bunlardır Nereus'un elli kızı,
Olgun babanın olgun iş gören kızları²¹⁵,”

Hesiodos eserinde bu kızların ancak otuz üçünün adını saymaktadır. Çoğu denizin bir niteliğini ya da bir durumunu simgelemektedir²¹⁶. Hem karada hem de suda yaşayan, acayip hayvanların üzerine binip dolaşmaktan hoşlanan deniz tanrıçalarıdır²¹⁷.

Babalarıyla birlikte Knidos'ta denizin dibindeki bir sarayda yaşamaktadırlar. Birbirinden güzel elli kız, altın tahtlar üzerinde oturup, günlerini iplik eğirmek, nakış işlemek ve şarkı söylemekle geçirirlermiş. Sadece babaları Nereus su yüzüne çıkınca o zaman denizin yüzünde oynayıp, koro halinde türkü söyleyip, dans ve ezgi çemberiyle çepeçevre etrafını sararlarmış. Dalgalarla oynar, yunus balıkları

²⁰⁸ Hesiodos 1991, s.51

²⁰⁹ Erhat 1997, s.215

²¹⁰ Bulfinch 2012, s. 153

²¹¹ Hesiodos 1991, s.232-237

²¹² Bulfinch 2012, s. 153

²¹³ Agizza 2006, s.138

²¹⁴ Erhat 1997, s.216

²¹⁵ Hesiodos 1991, s.241-264

²¹⁶ Hesiodos 1991, s.51

²¹⁷ Agizza 2006, s.139

ve karışık deniz canlılarıyla birlikte yüzüp gezerlermiş²¹⁸. Ayrıca Poseidon'un deniz alayına dalgalanan giysileri içinde eşlik ederlermiş²¹⁹.

Nereus kızları yani nereidler diye bilinen denizcilerin kurtarıcısı bu kızlar²²⁰ yunuslarla birlikte gemilere eşlik etmişlerdir²²¹. Efsanelerde önemli rol oynayan kişileri de aralarından çıkarmıştır. Akhilleus'un anası Thetis, Poseidon'un eşi Amphitrite²²² ve Kyklop Polyphemos'un aşkı Galateia da birer deniz kızıdır²²³.

3.1.3.1. Kymodoke, Aktaia, Pherousa ve Dynamene

Doğu Akdeniz Bölgesinden ele geçen mozaiklerde görülen Kymodoke, Aktaia, Pherousa ve Dynamene; Hesiodos Theogonia'sında Nereus'un Doris'ten olma elli kızı arasında saymaktadır²²⁴.

3.1.3.2. Galateia

Hesiodos Theogonia'sında Nereus'un Doris'ten olan elli kızı arasında Galateia'yı da saymaktadır²²⁵. Homeros ve Hesiodos'da adı geçmekte olup, ismi süt beyaz anlamına gelmektedir. Denize atılan Arion Galateia'dan derinliklerin kraliçesi diye bahsetmektedir²²⁶.

Galateia'ya Sicilyalı Kyklops Polyphemos vurgundur ancak çirkinliğinden dolayı Galateia ona yanaşmamaktadır²²⁷. Polyphemos, ormanların baş belası, Zeus'a dahi kafa tutan gözü dönmüş bir devdir. Galateia, yanaklarındaki tüyler yeni koyulaşmaya başlayan on altı yaşındaki tanrı Pan'ın oğlu Akis'e aşiktir. Onunla buluşup konuşmaktadırlar. Galateia'yı sevgilisinin yanında uzanır vaziyette gören Polyphemos çılgına döner. Büyük bir kayayı Akis'e fırlatır ve Akis orada ölür. Galateia sevgilisinin nehre dönüşmesini sağlar²²⁸.

²¹⁸ Erhat 1997, s.216

²¹⁹ Agizza 2006, s.134

²²⁰ Agizza 2006, s.138

²²¹ Eraslan 2011, s.19

²²² Erhat 1997, s.215

²²³ Bulfinch 2012, s. 153

²²⁴ Hesiodos 1991, s.249, 252

²²⁵ Hesiodos 1991, s.250

²²⁶ Bulfinch 2012, s.173

²²⁷ Erhat 1997, s.116

²²⁸ Bulfinch 2012, s. 184-185

Diğer bir anlatıma göre de Galateia, Lampros isimli adamla evli olan Giritli bir kadındır. Karısının gebe olduğunu öğrenen Lampros, çok fakir olduğundan bir oğlu olursa onu besleyebileceğini yoksa dağa bırakmak zorunda kalacağını söylemiştir. Bir kız çocuğu doğuran Galateia çocuğunun cinsiyetini kocasından saklamış ve kızını erkek kılığına sokarak büyütmüştür. Leukippos o kadar güzelmiş ki genç kız olduğunda cinsiyetini saklamak mümkün olmamıştır. Büyük bir korkuya kapılan annesi onu Leto tapınağına bırakmış ve tanrıçaya onu erkek çocuk yapması için yalvarmıştır. Tanrıça Leto cinsiyetini değiştirerek onu erkek yapmıştır²²⁹.

3.2. Mitolojide Nehir Tanrıları ve Tanrıçaları

3.2.1. Tigris

Dicle Nehrini sembolize eden Tigris "*koşan su*" anlamına gelmektedir²³⁰.

3.2.2. Thisbe-Pyramos

Semiramis'in ülkesinde Babil'in en güzel kızı Thisbe ve en yakışıklı erkeği Pyramos yaşamaktadır. Birbirlerine komşu olan bu gençlerin ilişkisi zamanla aşka dönüşmüş ve evlenmek istemişler ancak anne-babaları izin vermemiştir²³¹. Bunun üzerine kaçmaya karar veren gençler Ninos'un mezarı yanındaki beyaz dut ağacı altında buluşmaya karar verirler. Buluşma yerine erken varan Thisbe orada karnını yeni doyurmuş bir aslana rastlar. Ağzı kanlı olan aslan mezarın yanındaki sudan içmeye gelmiştir. Ancak Thisbe aslanı görünce korkarak oradan uzaklaşır ve uzaklaşırken de sırtındaki örtüyü düşürür. Ağzı kanlı olan aslan örtüyü parçalar²³². Bu olaylardan sonra dut ağacının yanına gelen Pyramos, Thisbe'nin kanlı örtüsünü görünce onun öldüğü düşüncesi ile kılıcını bütün gücüyle göğsüne saplar ve fişkırarak kanlar ağaçtaki dutları kızıla boyar. Geri dönüp gelen Thisbe Pyramos'u yerde kanlar içinde görünce dayanamayıp o da kendi canına kıyar. Anne-babaları ve

²²⁹ Erhat 1997, s.116

²³⁰ Aslı Tunçer. (2012). *Hatay Müzesi Sikkelerinin Işığı Altında Antiokheia Darphaneleri*. Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay, s.4

²³¹ Bulfinch 2012, s.32

²³² Erhat 1997, s.260

tanrılar bu iki sevgiliye acırlar, tanrılar onların anısını yaşatmak için bütün ülkelere kara dut ağacı dikerler²³³.

Pyramos, aynı zamanda Ceyhan Nehri'nin eski adıdır.

3.2.3. Eurotas

Peloponnes yarımadasının Lakoni'a bölgesinde akan bir nehrin adıdır²³⁴.

3.2.4. Arethousa- Alpheios

Elis ve Sicilya'da Arethousa ve Alpheios adlı iki kaynağın varlığını açıklamak için anlatılmaktadır²³⁵. Güzelliği dillere destan Artemis'in avcı kızlarından olan Arethousa, avdan dönerken yorgunluğunu atmak için yeşillikler içindeki dereye yıkanmaktadır²³⁶. Ancak bu esnada Okeanos ve Tethys'in oğulları olan Alpheios'un²³⁷ sesini duymuştur. Sesi duyan Arethousa ırmaktan çıktığı gibi koşmaya başlamış ve Alpheios da onu kovalamıştır²³⁸. Sonunda bitkin halde iken onu kurtarması için Artemis'e yakarmıştır. Tanrıça onu bir buluta sarmış sonra da bir pınara dönüştürmüştür. Alpheios'un onu tanımasıyla topraktaki yarığa dalmış²³⁹, ancak Arethousa onu Sicilya'da Ortyga adasına kadar kovalamıştır²⁴⁰.

3.2.5. Ladon ve Psalis

Ladon ve Psalis, Yunanistan'da bulunan iki nehrin adıdır.

3.2.6. Euphrates

Fırat nehrinin varlığını açıklamak için anlatılan bir efsanedir. Euphrates adındaki adam, bir gün oğlunu karısının yanında uyurken görmüş ve onu bir

²³³ Bulfinch 2012, s.33-34

²³⁴ Yusuf Albayrak. (2008). *Anadolu'da Artemis Kültü*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.10

²³⁵ Erhat 1997, s.51

²³⁶ Bulfinch 2012, s.58

²³⁷ Hesiodos Teogonia 1991, s.338

²³⁸ Erhat 1997, s.51

²³⁹ Bulfinch 2012, s.59

²⁴⁰ Erhat 1997, s.51

yabancı zannedip öldürmüştür. Hatasını anladığında kendini, o güne kadar Medos adı ile anılan nehre atmıştır. O günden sonra nehre Euphrates adı verilmiştir²⁴¹.

3.3. Mozaiklerde Tasvir Edilen Mitolojik Figürler

3.3.1. Eros

Eros, İlk Çağ'ın en eski metinlerinden beri evrende birleşme ve üretmeyi sağlayan doğal bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır²⁴². Hesiodos Thegonia'da yaratılışı anlatırken Khaos ve Gaia'dan sonra Eros'un varlığından bahsetmektedir²⁴³. Eros, Khaos'un içinde sürüklenen yumurtasından çıkmıştır²⁴⁴.

Eros'un, Aphrodithe ile Hermes'in, Eileityia veya İris'in oğlu olduğuna da inanılırdı²⁴⁵. Anası Aphrodithe'ye sürekli yoldaşlık eder, yay ve ok taşırdı. Okları ve meşalesiyle her şeyde delikler açar, yaşam ve neşe vererek her şeyi canlandırır. Tanrıların ve insanların kalplerine arzu okları fırlatırdı²⁴⁶. Bu olay Theogonia'da şöyle anlatılmaktadır;

“O Eros ki elini ayağını çözer canlıların
Ve insanların da tanrıların da ellerinden alır
Yüreklerini, akıl ve istem güçlerini....”²⁴⁷,

Doğduğuna inanılan Eros, tanrı bile değildir, ölümlüyle ölümsüz arası cin diye tabir edilebilecek bir canlıdır²⁴⁸. Evrenin yaratılışında belirleyici güç olup, içgüdü, yaşamsal dürtü ve dünyanın devinim gücüdür. Her ne kadar aşk tanrısı olsa da hep tedirgin olduğundan kendi aşkları çok azdır²⁴⁹.

M.Ö. V. yüzyılda seramikler üzerinde yaygın olarak görülen Eros, genellikle kutsayan figür geleneğini anımsatmaktadır. Klasik Dönem'de 12, 13 ya da 15 yaşında genç biçiminde olup, Roma İmparatorluk Dönemi'nde ise 4-5 yaşlarında çocuk biçimindedir. Helenistik Dönem mozaik sanatında Eros'lar, yunuslarla

²⁴¹ Erhat 1997, s.108

²⁴² Erhat 1997, s.106

²⁴³ Hesiodos 1991, s.116-121

²⁴⁴ Bulfinch 2012, s.18

²⁴⁵ Erhat 1997, s.107

²⁴⁶ Bulfinch 2012, s.18-19

²⁴⁷ Hesiodos 1991, s.121-123

²⁴⁸ Erhat 1997, s.106

²⁴⁹ Agizza 2006, s.70-80

birlikte betimlenmiştir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde Eros'lar, özellikle mozaiklerde çocuk biçiminde, kimi zaman yunusa binmiş balık avlarken, kimi zaman da ayakta görülmektedirler²⁵⁰.

3.3.2. Ketos

Grek mitolojisinde köpek başlı, keçi ayaklı, yılan gövdeli, balık kuyruklu mitolojik deniz canlısı ketos olarak bilinmektedir. Mitolojik bir figür olarak denizin tehlikesi biçiminde kişileştirilmiştir²⁵¹. Yunanca büyük deniz yaratıkları için kullanılan ketos, Gaia'nın Pontos ile birleşmesinden doğmuştur²⁵². Betimleme sanatında farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Antiocheia, Zeugma ve Anavarza'da bulunan Tethys betimli mozaiklerde, bazen koruyucu bir varlıkmiş gibi Tethys'in tarafında olup, dışarıya doğru hamle yapar tarzda betimlenmiştir. Bazen Tethys'in boynunu saran gövdesiyle, bazen de Tethys'in yanında durmasıyla, tanrıçanın simgelerinden biri olduğunu düşündürmektedir²⁵³.

3.3.3. Hippocampus

Grek mitolojisinde kendine özgü herhangi bir doğuş efsanesi olmayan hippocampus; gövdesinin yarısı at, yarısı balıktan oluşan kanatlı veya kanatsız tasvir edilen bir deniz yaratığıdır²⁵⁴. Hippocampuslar; atların yaratıcısı ve at ırkının koruyucusu olan Poseidon'un tunç toynaklı ve altın yeleli atlarıdır²⁵⁵. Bu atlar diğer karışık deniz canlıları ile birlikte Poseidon'a hizmet etmektedirler. Antik kaynaklar bu karışık deniz canlılarının isimlerinden bahsetmezler. Tritonlardan esinlenerek üretilen hippocampuslar, hiçbir zaman tanrıların yanında yer almamış, sadece binek hayvanı olarak bir görev üstlenmişlerdir. Özellikle de Poseidon, nereidler ve Eros'ların binek hayvanı olarak görülmektedirler²⁵⁶.

²⁵⁰ Eraslan 2011, s.18-19

²⁵¹ Eraslan 2011, s.18

²⁵² Erhat 1997, s.172

²⁵³ Eraslan 2011, s.18

²⁵⁴ Nurettin Öztürk-Oya Aslan. (2013). Yumurtalık Mozaigi. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Sayı:31, s.140

²⁵⁵ Bulfinch 2012, s.153

²⁵⁶ Öztürk-Aslan 2013, s.140-141

3.3.4. Tritonlar

Hesiodos Theogoni'sında tritonun, Poseidon ve Amphitrite'nin oğlu olduğundan bahsetmektedir²⁵⁷. Yarı insan, yarı balık, çok korkutucu bir tanrı olup, denizin habercisi olarak nitelendirilmektedir²⁵⁸. Çok güçlü diye bilinen ve en çok kadınların ve erkek çocuklarının ırzına geçmesiyle bilinen triton, denizlerin en derin yerlerinde, görkemli saraylarında anaları ile birlikte otururlardı²⁵⁹. Deniz kabuklarını üflediklerinden ozanlar onu babasının borazancısı olarak anlatmaktadırlar²⁶⁰. Efsanelerde büyük rol oynamazlar²⁶¹. Doğu Akdeniz Bölgesindeki mozaikler üzerinde betimlenen ve isimleri yazılmış olan tritonlar; Anabesineos, Agreus, Palaimon, Galeos, Phorkys'tir. Ancak kaynaklarda Palaimon ve Phorkys isimlerine yer verilmiştir.

3.3.4.1. Palaimon

Semele Dionysos'u doğurduktan sonra ölünce, İno kocası ile beraber çocuğu yanlarına alıp, kendi çocukları ile büyötmeye karar verirler. Ancak Hera Zeus'un oğlunu barındırdıkları için İno ve kocasını çıldırtarak kendi çocuklarını öldürmelerine neden olur²⁶². Akı başına gelen İno oğluyla birlikte denize atlar. Deniz tanrıları ona acır ve kendisini bir denizkızına, oğlunu ise Palaimon adıyla deniz tanrısına dönüştürürler²⁶³.

3.3.4.2. Phorkys

Pontos ile Gaia'nın oğlu olan Phorkys, Hesiodos'un Theogonia'sında denizin çocukları bölümünde yiğit Phorkys olarak anılmaktadır²⁶⁴. Çok eski tanrılardan olan Phorkys, deniz ihtiyarlarından olup, birinci sınıf tanrısal güçlere sahipti. Ancak Zeus'un saltanatının kurulmasıyla birlikte sahip olduğu güçleri azalmış ve Poseidon'un saray çevresine katılmıştır. İnsanlara dost olmadığından limanlara,

²⁵⁷ Hesiodos 1991, s.930-933

²⁵⁸ Eraslan 2011, s.19

²⁵⁹ Agizza 2006, s.133

²⁶⁰ Bulfinch 2012, s.154

²⁶¹ Erhat 1997, s.288

²⁶² Erhat 1997, s.157

²⁶³ Bulfinch 2012, s.154

²⁶⁴ Hesiodos 1991, s.239

koylara, adalara ve kıyılara gemilerin yanaşmasını önler ve “İthake Limanı”nda bekçilik yapardı²⁶⁵.

3.3.5. Su Perisi / Naias

Uzun ömürlü olmalarına rağmen ölümlü olan su perilerinin yaşamları içinde bulundukları kaynak, dere ya da ırmağa bağlıdır. Homeros’a göre bunlar Zeus’un kızlarıdır ancak kimi mythos yazarları da Okeanos’un soyundan geldiğini ileri sürmüşleridir. Irmakların perileri, ırmakların kızları olup, her suyun ve ırmağın bir Naias’ı vardır ki bazıları efsanelere konu olmuştur. Sularını içen ya da sularına giren hastaları iyileştirme güçleri vardır. Ancak farklı söylencelere göre de sularını içen ya da sularına giren insanları hasta etmektedirler²⁶⁶.

Şair Armstrong ise Art of Preserving Health adlı şiirinde Naias’ları övmektedir.

“Gelin, siz Naias’lar! Yol gösterin pınarlara doğru!
Hayırlı bakireler! Size kalıyor söylemek şarkılarla yeteneklerinizi
Kristal elementlerinizi övmek için
Ey sakın akarsular! Sabırsız dudaklarla
Ve titreyen ellerle, gevşekçe, susamış, kana kana içer
Sendeki yeni hayatı. Doldurur damarlarına taze bir güç
Kırsal çağlar daha sıcak kadehler bilmezdi
Bakınmazdı insanın ataları daha sıcak olana
Birbirine eşit günlerinde, ılıman bir huzur vardı
Bunun yerine taşkın sevinç nöbetlerini aramazdı
Ve hastalıklı bir hüznün. Hala sessiz ve memnun
Hastalıklara bağışıklık ile kutsanmış olarak
Yaşadılar uzun asırlarca.
Tek talihleri
Olgun yaşlı yıllar ve ölmektense uyumaktı²⁶⁷.”

²⁶⁵ Agizza 2006, s.137

²⁶⁶ Erhat 1997, s.211

²⁶⁷ Bulfinch 2012, s. 155

3.3.6. Delphinler (*Yunuslar*)

Grek mitolojisiinde herhangi bir efsanesi yoktur ancak Aphrodithe ve Eros'un yanından ayrılmazlar. Poseidon, Okeanos, Tethys, tritonlar gibi karışık deniz canlılarının yanında betimlenmişlerdir.

3.3.7. Diğer Figürler

Tez konusu kapsamında “Kanatlı Panter”, “Nehir Panteri” ve “Balık Kuyruklu Boğa” görülmekle beraber Grek mitolojisiinde herhangi bir efsaneleri bulunmamaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. MOZAİKLERDEKİ FİGÜRLERİN TİPOLOJİK TASNİFİ

İkonografiye temel oluşturmak amacıyla, mozaiklerde görülen deniz ve nehir tanrıları/tanrıçaları, nereidler, Eros'lar, ketoslar, hippocamposlar, tritonlar, su perisi ve diğer figürlerin betimleme özelliklerine göre biçimsel değerlendirmesi yapılarak tipolojisi oluşturulmuştur.

4.1.1. Okeanos ve Tethys ile Birlikte Torso Halinde Betimlenen Poseidon (*DT TİP 1*)

Okeanos ve Tethys ile birlikte betimlenen Poseidon tipinde tek kompozisyon özelliği tespit edilmiştir. Poseidon'un Okeanos ve Tethys'le birlikte torso halinde betimlendiği örnek sadece Zeugma'dan ele geçen ve K-1 ile tanımlı mozaiktir. Büst şeklinde betimlenen Okeanos ve Tethys figürlerinin üst kısmında yer alan Poseidon, elinde üç çatallı asası ile iki adet hippocamposun çektiği arabada torso halinde betimlenmiştir. Beyaz saç ve sakalı ile ileri yaşlarda tasvir edilmiş olmasına rağmen vücudu kaslı, atletik yapıda ve sağlıklıdır. Etrafında çok sayıda deniz canlısına yer verilmiştir.

4.1.2. Birlikte Betimlenen Okeanos ve Tethys (*DT TİP 2*)

Birlikte Betimlenen Okeanos ve Tethys tipinde iki farklı kompozisyon özelliği tespit edilmiş olup, vücutlarının tamamının gösterildiği ve denizin içerisinden omuzlarına kadar çıktıkları büst şeklindeki tasvirlerdir.

4.1.2.1. Tam Vücut Şeklinde Betimlenen Okeanos ve Tethys(DT TİP 2a)

Bu tipe giren tek örnek Antiocheia'dan ele geçen K-10 ile tanımlı "Okeanos ve Tethys Mozaigi"dir. Bu tipte Okeanos ve Tethys, denizin derinliklerinde yarı uzanır vaziyette iken, sırtlarını birbirlerine dönmelerine rağmen başlarını birbirlerine doğru çevirmişlerdir. Her iki figürün de beline dolanan hymation bacaklarının üzerini örterken, vücutlarının üst kısmını açıkta bırakmaktadır. Her ikisi de simgeleri ile verilmiştir. Okeanos başının üzerindeki ıstakoz kıskaçları ve elindeki dümeni ile, Tethys ise başının üzerindeki kanatları ve elinde tutması muhtemel ketos ile verilmiştir. Bir kadın hatlarına sahip olan Tethys'in saçları uzun ve dalgalı, Okeanos ise beyazlaşmış saç ve sakalı ile yaşlı görünmesine rağmen yanık tenli, kaslı ve sağlıklı bir yapıdadır. Etraflarında çok sayıda deniz canlısı bulunmaktadır. Okeanos ve Tethys'in birlikte tam vücut verilmeleri Antiocheia kökenli kompozisyonlar olup, Anadolu dışındaki Roma eyaletlerinde tanrının ve tanrıçanın birlikte tam vücut tasvir edildiği örnekler mevcut değildir²⁶⁸.

4.1.2.2. Büst Şeklinde Betimlenen Okeanos ve Tethys (DT TİP 2b)

Bu tipe giren örnekler Zeugma ve Antiocheia'dan ele geçmiş olup, K-1, K-2, K-11, K-12 ve K-13 ile tanımlı mozaiklerdir. Bu tipin en belirgin özelliği Okeanos ve Tethys'in yan yana verilerek, omuzlarına kadar denizden çıkar vaziyette betimlenmeleridir. Sadece K-1'deki örnekte aynı mozaik karesi içerisinde Poseidon'a da yer verilmiştir. Zeugma örneklerinde Tethys sağda, Okeanos solda olmasına rağmen, Antiocheia örneklerinde Tethys solda, Okeanos sağda verilmektedir. İleri yaşlarda verilen Okeanos'un saçları kimi zaman ensede (*K-1 ve K-11*), kimi zamanda omuzlarından aşağıya sarmaktadır (*K-2, K-12 ve K-13*). Her zaman gür saçlı ve sakallı olarak tasvir edilmektedir. Başının üzerinde ikişer tane ıstakoz kısıkaçı yükselmektedir. K-1 ve K-12 ile tanımlı örnekler hariç, diğerlerinde elinde dümeni bulunmaktadır. Yanık tenli, omuzları geniş ve atletik yapıda verilmektedir.

Tethys ise kadın yüz hatlarına sahip, beyaz tenli, K-12 hariç hepsinde dalgalı/düz saçları uzun ve omuzlarından aşağıya dökülür vaziyette betimlenmiştir.

²⁶⁸ Eraslan 2011, s.22

Her zaman başının üzerinden iki yana açılan kanatları ve K-11, K-12'deki örnekler hariç yanında koruyucu hayvanı ketos bulunmaktadır.

K-13 hariç, çevrelerinde her zaman deniz canlıları ile verilmişler, bazen sahneyi tamamlayıcı unsur olarak yunus ve ellerindeki oltalarla balık avlayan ayakta-yunus üzerinde Eros'lara yer verilmiştir.

4.1.3. Tek Betimlenen Tethys (*DT TİP 3*)

Yanında Okeanos olmadan “Tek Betimlenen Tethys” tipinde iki farklı kompozisyon özelliği tespit edilmiş olup, vücudunun tamamının gösterildiği ve denizin içerisinde omuzlarına kadar çıktığı büst şeklindeki tasvirlerdir. Birlikte Betimlenen Okeanos ve Tethys tipindeki Tethys figürleriyle aynı özellikleri göstermektedir.

4.1.3.1. Tam Vücut Şeklinde Betimlenen Tethys (*DT TİP 3a*)

Bu tipe giren tek örnek Antiocheia'dan ele geçen K-15 ile tanımlı “Tethys ve Balıklar Mozaïği”dir. Bu tipte Tethys, denizin derinliklerinde yarı uzanır vaziyette görülmektedir. Bacaklarının üzerini örten hymation, vücudunun üst kısmını açıkta bırakmaktadır. Bir eliyle Okeanos'un dümenini tutarken, diğer koluna ketos dolanmaktadır. Saçları beline kadar inmekte olup, başının üzerinde yanlara doğru açılan kanatları bulunmaktadır. Tam Vücut Şeklinde Betimlenen Okeanos ve Tethys (*DT TİP 2a*) (*K-10*) tipindeki Tethys figürüne benzemektedir. Etrafında deniz canlıları ile sörf yapan Eros ve yunus üzerinde elinde oltasıyla balık avlayan Eros tasvirleri görülmektedir.

4.1.3.2. Büst Şeklinde Betimlenen Tethys (*DT TİP 3b*)

Bu tipe giren örnekler Antiocheia, Aigeai, Anazarbos ve Tarsos'tan ele geçmiş olup, K-14, K-16, K-17, K-18, K-19, K-34, K-36 ve K-37 ile tanımlı mozaiklerdir. Bu tipte Tethys'in yanında Okeanos olmadan, omuzlarına kadar denizden çıkmış vaziyette (*K-16 hariç*) (*K-19 ise boyundan aşağısı tahrip olmuştur*) betimlenmişlerdir. İlk olarak Okeanos ile birlikte verilen Tethys, başının üzerinde

yanlara doğru açılan kanatları ve ketos ile betimlenmiştir. Daha sonraki yüzyıllarda Tethys'in yanında Okeanos olmadan tek başına verilmiş olup, bu tipin K-16 ve K-17'deki en erken örneklerinde başının üzerinde yanlara doğru açılan kanatlar ve ketos ile; K-18, K-34 ve K-37'deki örneklerde başının üzerinde yanlara doğru açılan kanatlar, ketos ve Okeanos'un dümeni ile; daha geç tarihli K-14 ve K-36'daki örneklerde ise yanından ayrılmayan ketos, elinde tuttuğu dümen ve farklı olarak başının üzerinde bir çift ıstakoz kıskacının çıktığı görülmektedir. Bu haliyle Tethys denizlerin kişileştirilmiş formu olarak tasvir edilmektedir. Ayrıca deniz içerisindeki canlılar, yunuslar, ayakta-yunus üzerinde ellerindeki olta ile balık avlayan, sörf yapan, yunus üzerinde Eros'lar ile sahne zenginleştirilmiştir.

4.1.4. Yarı Uzanır Vaziyetteki Hymationu Dalgalandan Nereid (*N TİP 1*)

Bu tipe giren örnekler Zeugma ve Antiocheia'dan ele geçmiş olup, K-5, K-26, K-27, K-28 ve K-29 ile tanımlı mozaiklerdir. Bu tipteki nereidlerin en belirgin özelliği triton ya da deniz canlılarından birisi üzerinde yarı uzanır vaziyette, K-5'teki gibi giyinik veya K-26, K-27, K-28, K-29'daki gibi bacaklarının üzeri hymation ile örtülerek, vücutlarının üst kısmının çıplak ve hymationun başları üzerinde yelken şeklinde dalgalandırmasıdır. Triton ve deniz canlıları üzerinde yarı uzanır vaziyette olduklarından bu figürlerle oldukça yakın betimlenmişlerdir. Saçları genellikle ensede toplanmıştır.

4.1.5. Birlikte Betimlenen Nehir Tanrıları/Tanrıçaları (*NT TİP 1*)

“Birlikte Betimlenen Nehir Tanrıları/Tanrıçaları” tipinde iki farklı kompozisyon özelliği tespit edilmiş olup, tam vücut ve büst şeklindeki tasvirlerdir.

4.1.5.1. Tam Vücut Şeklinde Betimlenen Nehir Tanrıları/Tanrıçaları (*NT TİP 1a*)

Bu tipe giren tek örnek Antiocheia'dan ele geçen ve K-22 ile tanımlı Ladon ve Psalis Mozağıdır. Bu tipte nehir tanrısı ve tanrıçası karşılıklı yarı uzanmış vaziyette betimlenmektedirler. En belirgin özellikleri Ladon'un başında nehir bitkisinden yapılmış çelenk, Psalis'in ise elinde nehir bitkisi olmasıdır. Toprak

zemine oturan nehir tanrısı ve tanrıçasının bacaklarının üzerini örten hymation, vücutlarının üst kısmını açıkta bırakmaktadır. Ladon'un elindeki boynuzdan ve Psalis'in kolunun altındaki testiden su akmaktadır. İleri yaşlarda verilen tüm erkek figürlerde olduğu gibi Ladon da sakallı verilmiştir. Oturdıkları toprak zeminle arka fon, farklı renklerin kullanılması ile birbirinden ayrılmıştır.

4.1.5.2. Büst Şeklinde Betimlenen Nehir Tanrıları/Tanrıçaları

(NT TİP 1b)

Bu tipe giren tek örnek Antiocheia E hamamının frigidarium bölümünden ele geçen ve K-23 ile tanımlı Lakedemonia ve Eurotas Mozağıdır. En belirgin özelliği omuzlarına kadar nehirden çıkar vaziyette betimlenmesi ve başında nehir bitkisinden yapılmış çelenk olmasıdır. Bu tipte her iki figür de büst şeklinde yan yana betimlenmektedirler. Lakedemonia nehir tanrıçası olmamakla birlikte Eurotas'ın aktığı yerin adıdır. Eurotas ve Lakedemonia giyinik olarak tasvir edilmiştir.

4.1.6. Tek Betimlenen Nehir Tanrıları/Tanrıçaları (NT TİP 2)

Yanında farklı bir nehir tanrısı/tanrıçası olmadan “Tek Betimlenen Nehir Tanrıları/Tanrıçaları” tipinde iki farklı kompozisyon özelliği tespit edilmiş olup, vücudunun tamamının gösterildiği ve bazen nehir içerisinden bazen de nehir olmadan omuzlarına kadar görünen büst şeklindeki tasvirlerdir.

4.1.6.1. Tam Vücut Şeklinde Betimlenen Nehir Tanrıları/Tanrıçaları

(NT TİP 2a)

Bu tipe giren örnekler Zeugma ve Antiocheia'dan ele geçen ve K-7 ve K-21 ile tanımlı mozaiklerdir. Bu tipte nehir tanrıları/tanrıçaları toprak zemin ya da platform üzerine yarı uzanmış vaziyette betimlenmektedirler. En belirgin özellikleri başlarında nehir bitkisinden yapılmış çelenk ve ellerinde nehir bitkisi tutmalarıdır. Bacaklarının üzerini örten hymation, vücutlarının üst kısmını açıkta bırakmaktadır. K-7'deki “Euphrates ve Nehir Tanrıları Mozağı”nde Euphrates'in kolunun altındaki testiden akan su ile hayat fışkırmaktadır. K-21'deki “Arethousa

Mozaïği”nde de benzer bir konu verilmiştir. Arethousa’nın kolunun altından fışkıran su, denizlere karışarak deniz canlılarına ve doğaya hayat vermektedir. Euphrates’in bulunduğu panonun solunda nehir tanrıçası da benzer özelliklerde verilmiştir. Euphrates, tüm deniz ve nehir tanrılarında olduğu gibi atletik yapıda verilmiştir.

4.1.6.2. Büst Şeklinde Betimlenen Nehir Tanrıları/Tanrıçaları

(NT TİP 2b)

Bu tipe giren örnekler Antiocheia’dan ele geçmiş olup, K-20, K-24 ve K-25 ile tanımlı mozaiklerdir. Bu tipte nehir tanrıları/tanrıçaları yanlarında herhangi bir nehir tanrısı/tanrıçası olmadan tek başlarına, bazen nehir içerisinden bazen de nehir olmadan omuzlarına kadar büst şeklinde betimlenmişlerdir. En belirgin özellikleri başlarının üzerinde nehir bitkisinden yapılmış çelengin bulunmasıdır. K-20’deki “Nehir Tanrıları Mozaïği”nde, tüm tanrılar/tanrıçalar omuzlarına kadar nehirde çıkmışlardır. Ancak K-24 ve K-25’te nehrin içinden çıkmayan Tigris ve Pyramos’un omuzları üzerinde hymation bulunmaktadır. Genç tasvir edilen nehir tanrıları sakalsız, ileri yaşlarda tasvir edilen Tigris ise sakallı betimlenmiştir.

4.1.7. Eros’lar (E TİP)

Eros betimlemelerinde iki ana kompozisyon özelliği tespit edilmiş olup, kanatlı ve kanatsız Eros’lar şeklindedirler. Ancak bunlar da kendi içlerinde de farklı tipler oluşturmaktadırlar. Eros’lar, 10-14 yaşlarında verilmekte olup, giyinik veya çıplak vaziyette tasvir edilmektedirler.

4.1.7.1 Hippocampos Üzerinde Balık Avlayan Eros (E TİP a)

Bu tipe giren tek örnek Aigeai’den ele geçen ve K-35 ile tanımlı “Hippocampos Üzerinde Balık Avlayan Eros’lar Mozaïği”dir. Sahnenin merkezinde karşılıklı duran iki hippocampos üzerinde ellerindeki oltalarla balık avlayan kanatlı Eros’lar, çevrelerinde çeşitli deniz canlıları ile tasvir edilmişlerdir.

4.1.7.2. Yunus Üzerindeki Eros (*E TİP b*)

Yunus üzerindeki Eros'lar, kanatlı-kanatsız ve balık avlayan-avlamayan şeklinde görülmektedir. Bu tipe giren örnekler Zeugma, Antiocheia ve Anazarbos'tan ele geçen, K-2, K-12, K-14, K-15, K-17 ve K-34 ile tanımlı mozaiklerdir. Kanatlı olarak betimlenen örnekler K-2, K-12, K-15, K-17 ve K-34 ile tanımlı mozaiklerdeki denizde yüzen yunuslar üzerinde, ellerindeki oltalarla balık avlayan çıplak Eros tasvirleridir. Sadece K-14 ile tanımlı mozaikte yunus üzerinde balık avlayan/avlamayan Eros'lar kanatsız verilmişlerdir. Dört tane çıplak Eros, denizde yüzen yunuslar üzerine binmekte ve bunlardan iki tanesi elindeki olta ile balık avlamaktadır.

4.1.7.3. Sörf Yapan Eros (*E TİP c*)

Bu tipe giren örnekler Antiocheia ve Aigeai'dan ele geçen ve K-15 ve K-36 ile tanımlı mozaiklerdeki amphora ya da sal üzerinde sörf yapan Eros tasvirleridir. Kanatlı ve çıplak olan Eros'lar, mozağin kenarlarında tamamlayıcı unsur olarak betimlenmişlerdir. K-15'te sahnenin sağında, K-36'da sahnenin solunda Eros'lar, amphora üzerinde denizde sörf yapmaktadırlar. Amphoranın önündeki yelken görevi yapan kumaş rüzgarı toplayarak sörf yapmasını sağlamaktadır. K-36'da sahnenin sağında sörf yapan Eros ise dikdörtgen sal benzeri nesnenin önüne bağladığı kumaşın yelken görevi yapmasıyla denizde gezinti yapmaktadır.

4.1.7.4. Oturarak Balık Avlayan Eros (*E TİP d*)

Bu tipe giren örnekler Zeugma, Antiocheia ve Anazarbos'tan ele geçen, K-2, K-14 ve K-34 ile tanımlı mozaiklerdeki kanatlı ve kanatsız olarak verilen Eros tasvirleridir. Kanatsız olarak betimlenen örnekler Zeugma ve Antiocheia'dan ele geçen ve K-2 ve K-14 ile tanımlı mozaikteki, kaya üzerinde oturarak balık avlayan Eros tasviridir. K-2'de üzerinde tunik ve başında sivri şapka olan Eros, bir kaya üzerine oturarak oltasıyla balık avlamaktadır. K-14'te başında petasus (şapka) olan Eros, bir kaya üzerine oturarak elindeki olta ile balık avlamaktadır.

Kanatlı olarak betimlenen tipteki tek örnek ise Anazarbos'tan ele geçen ve K-34 ile tanımlı mozaikteki, kaya üzerinde oturarak balık avlayan Eros tasviridir.

Üzerinde tunik olan kanatlı Eros, bir kaya üzerine oturarak elindeki olta ile balık avlamaktadır. Oldukça dinamik bir yapıda betimlenmiştir.

4.1.7.5. Ayakta Balık Avlayan Eros (*E TİP e*)

Bu tipe giren örnekler Antiocheia ve Aigeai'dan ele geçen, K-12, K-14, K-32 ve K-36 ile tanımlı mozaiklerdeki giyinik veya çıplak vaziyette, ayakta balık avlayan kanatlı veya kanatsız Eros tasvirleridir. K-12'deki mozağin sol üst köşesinde olta ile, sağ alt köşesinde ise ağ ile çıplak vaziyette ve ayakta balık avlayan kanatlı Eros'lar tasvir edilmektedir. K-32'deki mozaikte sahnenin sağ (*elinde hymation tutan*) ve solunda (*tunik giyen*) ayakta verilen kanatlı Eros'lar ellerindeki oltalar ile balık avlamaktadırlar. Sağda verilen Eros'un başında kask benzeri şapka ve elinde sepet bulunmaktadır. K-36'daki mozaikte ise sahnenin sağ ve sol alt köşelerinde ellerindeki oltalarla balık avlayan çıplak vaziyetteki kanatlı Eros'lar betimlenmiştir. Sağ köşede yer alan Eros'un elinde ayrıca sepet bulunmaktadır. K-14 ile tanımlı mozaikte ayakta betimlenen iki çıplak kanatsız Eros, denize attıkları ağ ile balık avlamaktadırlar. Tüm Eros'lar avlandıklarından dolayı oldukça dinamik verilmişlerdir.

4.1.7.6. Kayıkta Balık Avlayan Eros (*E TİP f*)

Bu tipe giren örnekler Antiocheia'dan ele geçen, K-14 ve K-32 ile tanımlı mozaiklerdeki, kayık içerisinde balık avlayan Eros tasvirleridir. K-14 ile tanımlı mozaikte kayık içerisinde çıplak vaziyette, kanatsız olan iki Eros, balık avlamaya çıkmıştır. Birisi kürek çekmekte iken, diğeri de eliyle deniz canlısını yakalamaktadır. K-32 ile tanımlı mozaikte kayık içerisinde çıplak oturan kanatlı Eros, elindeki olta ile balık avlamaktadır.

4.1.7.7. Uçan Eros (*E TİP g*)

Bu tipe giren örnekler Zeugma ve Antiocheia'dan ele geçen, K-3, K-29 ve K-31 ile tanımlı mozaiklerdeki uçan çıplak Eros'lardır. K-3'teki mozağin üst kısmında, baş aşağı uçan Eros'lar Ahprodithe'yi taçlandırmaktadırlar. K-29'daki mozaikte triton, hippocampos ve nereidler konvoy halinde ilerlerken, elinde ayna

tutan Eros'lar da uçarak onlara eşlik etmektedir. K-31'deki mozağin ana figürü olan çıplak ve kanatlı Eros, iki psyche'nin kanadı üzerine basarak uçmaktadır.

4.1.8. Ketoslar (*K TİP 1*)

Ketoslar, betimlendikleri kompozisyon özelliklerine göre üç tipe ayrılmıştır. Deniz tanrıçasıyla, mitolojik sahnelerde ve tek betimlenen ketoslar şeklindeki tasvirlerdir.

4.1.8.1. Deniz Tanrıçasıyla Betimlenen Ketoslar (*K TİP 1a*)

Bu tipe giren örnekler Zeugma, Antiocheia, Aigeai ve Mopsuestia'dan ele geçen ve K-1, K-2, K-13, K-14, K-15, K-17, K-34 ve K-36 ile tanımlı mozaiklerde tasvir edilmişlerdir. Tethys figürlerinin yanında yer alan ketoslar, bazen Tethys'in koluna ve boynuna dolanmakta, bazen de Tethys'in sırtından geçerek kafasını ileriye doğru uzatmaktadır. Köpek başlı, dik kulaklı ayrıca bir yılan gibi kıvrak ve kıvrımlı tasvir edilmektedirler. Sadece K-14'te boynu kalın, kafası köpek başı şeklinde ve büyüktür.

4.1.8.2. Mitolojik Sahnelerde Betimlenen Ketoslar (*K TİP 1b*)

Bu tipe giren örnekler Zeugma ve Antiocheia'dan ele geçen ve K-4 ve K-30 ile tanımlı Perseus'un Andromeda'yı deniz canavarı ketostan kurtardığı panoların olduğu mozaiklerdir. Tez konusu kapsamına giren tüm ketoslar Tethys'in etrafında verilirken, bu mozaiklerde mitolojik bir konu içerisinde tasvir edilmişlerdir. K-4'te ketos; oldukça iri, boynuzlu, bol kıvrımları olan bir kuyruğa sahip deniz canavarıdır. K-30'da ise kuş gagası gibi bir ağzı ve iri kulakları olan bir canavar şeklinde betimlenmiştir.

4.1.8.3. Tek Betimlenen Ketoslar (*TİP 8c*)

Bu tipe giren tek örnek Zeugma'dan ele geçen ve K-8 ile tanımlı "Ketos Mozağı"dır. Keçi ayaklı, balık kuyruklu mitolojik deniz canlısı olan ketos, etrafında deniz canlıları ile birlikte tasvir edilmiştir.

4.1.9. Hippocamposlar (*H TİP 1*)

Deniz atı olan hippocamposlar tipinde iki farklı kompozisyon özelliği tespit edilmiş olup, kanatlı ve kanatsız hippocamposlar şeklindeki tasvirlerdir.

4.1.9.1. Kanatlı Betimlenen Hippocampos (*H TİP 1a*)

Bu tipe giren tek örnek Antiocheia'dan ele geçen ve K-29 ile tanımlı "Nereidler, Hippocampos, Triton ve Eros Mozaïği"dir. Sahnenin merkezinde verilen uzun kuyruklu ve kanatlı deniz atı, oldukça dinamik bir yapıdadır. Diğer hippocamposlardan ayrılan özelliği kanatlarının olmasıdır.

4.1.9.2. Kanatsız Betimlenen Hippocampos (*H TİP 1b*)

Bu tipe giren örnekler Zeugma ve Aigeai'dan ele geçen ve K-1 ve K-35 ile tanımlı mozaiklerdir. K-1'deki Poseidon ile Okeanos ve Tethys Mozaïğinde altın yeleli, şaha kalkan hippocamposlar, Poseidon'un arabasını çekmektedirler. K-35'teki "Hippocampos Üzerinde Balık Avlayan Eros'lar Mozaïği"nde, uzun balık kuyrukları olan hippocamposlar şaha kalkmışlardır. En belirgin özellikleri dinamik yapıda verilmeleridir.

4.1.10. Tritonlar (*T TİP 1*)

Tritonlarda üç farklı kompozisyon özelliği tespit edilmiş olup, ayakları olmayan sadece kuyruklu betimlenen, at ayaklı ve keçi ayaklı betimlenen triton tasvirlerdir.

4.1.10.1. Ayakları Olmayan Sadece Kuyruklu Betimlenen Tritonlar (*T TİP 1a*)

Bu tipe giren örnekler Antiocheia ve Mopsuestia'dan ele geçen, K-26, K-29 (*ortada verilen triton*) ve K-33 ile tanımlı mozaiklerdir. Her üç örnekte de bele kadar insan, belden aşağısı balık şeklinde verilmiştir. K-33 hariç, hepsinin başının üzerinde ıstakoz kısıkaçları yükselmektedir. Yanık tenli verilen tritonlardan genç olan K-33'teki örnekte olduğu gibi sakalsız, ileri yaşlarda olan K-26 ve K-29'daki

örneklerde olduğu gibi sakallı olarak betimlenmişlerdir. En büyük özelliklerinden birisi de oldukça dinamik tasvir edilmeleridir.

4.1.10.2. At Ayaklı Betimlenen Tritonlar (*T TİP 1b*)

Bu tipe giren örnekler Zeugma ve Antiocheia'dan ele geçen, K-3 ve K-29 (*sağda verilen triton*) ile tanımlı mozaiklerdir. Her iki örnekte de insan vücutlu, at ayaklı ve balık kuyruklu verilmişlerdir. Başlarının üzerinde ıstakoz kısıkaçları yükselmektedir. Yanık tenli verilen tritonlardan genç olan K-29 ve K-3'teki (*sağda*) örnekte olduğu gibi sakalsız, ileri yaşlarda olan K-3'teki örnekte (*solda*) olduğu gibi sakallı olarak betimlenmişlerdir. Kaslı, atletik ve oldukça dinamik yapıdadırlar. Bu grupta değerlendirilen tritonlar deniz kentaurosusu olarak da anılmaktadır.

4.1.10.3. Keçi Ayaklı Betimlenen Tritonlar (*T TİP 1c*)

Bu tipe giren örnekler Antiocheia E hamamının frigidarium bölümünden ele geçen, K-27 ve K-28 ile tanımlı mozaiklerdir. Her iki örnekte de tritonlar insan vücutlu, keçi ayaklı ve balık kuyruklu verilmişlerdir. İki mozaikte de sağdaki tritonlar hariç, başlarının üzerinde ıstakoz kısıkaçları yükselmektedir. Genç, kaslı, atletik ve oldukça dinamik yapıda verilmişlerdir.

4.1.11. Tam Vücut Şeklinde Tek Betimlenen Su Perisi (*SP TİP 1*)

Bu tipe giren tek örnek Zeugma'dan ele geçen ve K-7 ile tanımlı "Euphrates ve Nehir Tanrıları Mozaïği"dir. En sağda yer alan pano içerisindeki su perisi, nehir kenarında yarı uzanmış vaziyette betimlenmektedir. En belirgin özelliği elinde nehir bitkisi tutmasıdır. Khiton üzerine hymation giymiştir.

4.1.12. Mitolojik Sahnelerde Betimlenen Diğer Figürler (*D TİP 1*)

Bu tipe giren örnekler Zeugma'dan ele geçen ve K-5 ve K-6 ile tanımlı mozaiklerdir. K-5'te Galatia nehir panteri üzerine binerek Leto Tapınağına gitmektedir. K-6'da Europa'nın Kaçırılışı mozaïğinde kanatlı panter ve kuyruklu

boğa tasvir edilmiştir. Bu tipin en belirgin özelliği figürlerin oldukça dinamik ve mitolojik bir olay içerisinde yer almasıdır.

4.2. MOZAİKLERDEKİ FİGÜRLERİN İKONOĞRAFİSİ

II. yüzyıl ile V. yüzyıl tarihleri arasında değerlendirilen deniz ve nehir tanrıları/tanrıçaları ile mitolojik figürler konulu 37 adet (*42 adet panonun*) taban mozağın betimlenmesinde izlenen yöntem ve üslup bir diziye oturtularak, mozaiklerin zaman içerisinde ne tür değişikliklere uğradığı, genel çizgilere bağlı kalmak üzere daha sonraki yıllarda yapılan mozağın hangi erken tarihli mozaikten örnek alınarak yapıldığı yolundaki ip uçları ortaya konmaya çalışılmıştır.

4.2.1. Poseidon İkonografisi

Poseidon'un Okeanos ve Tethys ile birlikte betimlendiği kompozisyon Zeugma Poseidon Villası impluviumunda bulunan mozaiktir (*Lev. III: K-1, Res. 1*). Pek yaygın olmayan, Okeanos ve Tethys ile birlikte torso halinde betimlenen Poseidon (*DT TIP 1*) kompozisyonunun örneği ile sadece Zeugma'da karşılaşılmaktadır. Bu betimlemenin etkilenmiş olabileceği mozaik, resim ve heykel sanatlarında prototiplerini bulmak mümkün olmamıştır. Ancak Arkaik Dönem'den itibaren seramik ve heykel sanatlarında farklı formlarda verilen Poseidon²⁶⁹, Roma Dönemi mozaiklerine kadar sürekli kullanılan figür olmuştur. M.Ö. erken I. yüzyıla tarihlenen Domitius Ahenobarbus Altarı üzerinde ise Poseidon, tritonun çektiği araba üzerinde oturur vaziyette Amphitrite ile betimlenmiştir (*Lev. LXVI: Res. 59*²⁷⁰).

Kompozisyonda Okeanos ve Tethys figürlerinin olmadığı ancak sahnenin merkezinde Poseidon figürünün betimlendiği bir örnek İtalya Ostia'daki 139 yılına tarihlenen insitu durumdaki Neptün Hamam Mozağıdır²⁷¹ (*Lev. LXVI: Res. 60*²⁷²). Siyah beyaz mozaik tekniği ile yapılan panoda, etrafını birçok deniz canlısı ve

²⁶⁹ Bkz. John Boardman, *Athenian Red Figure Vases The Archaic Period*, s.165, figür:280.1

²⁷⁰ Arthur Strong. (1971). *Roman Sculpture From Augustus To Constantine*. Hacker Art Books, New York, plate VI

²⁷¹ Derya Şahin. (2007). *Roma Dönemi Mozaik Belirtilerine Göre Nereid İkonografisi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s.138

²⁷² Lavin 1963, f.116

karışık figürlerin çevrelediği Poseidon, dört adet hippocamposun çektiği quadriga ile seyahat etmektedir. Çıplak ve ayakta betimlenen Poseidon, bir ayağını ileriye doğru atmış ve hymation her iki koluna dolanarak başının üzerinde dalgalanmaktadır. Bir eliyle hippocamposların yularını, bacaklarına doğru uzattığı diğer eliyle ise üç çatallı asasını tutmaktadır. Omuzları geniş, kaslı ve atletik yapıda olup, ensesine düşen saçları ve sakalı kabarıktır.

Poseidon betimli sahnelere, Doğu Akdeniz coğrafyasında sevilerek yapılan Okeanos ve Tethys figürlerinin Zeugma'da eklendiği düşünülmektedir. Zeugma ve Ostia'daki her iki sahnede de Poseidon, geniş omuzlu, kaslı, atletik yapıda, enseye dökülen gür ve kabarık saçları ile sakalı, başını yana çevirmesi, bacaklarına doğru uzattığı eliyle üç çatallı asasını tutması gibi benzer özelliklerden dolayı Neptün Hamam Mozaığının örnek alınarak yapıldığını düşündürmektedir.

İtalya Palermo Bölgesel Arkeoloji Müzesinde bulunan Mevsim Mozaığında betimlenen Poseidon figürü ile de yakın benzerlik içindedir (*Lev. LXVII: Res. 61*²⁷³). Neredeyse Zeugma Poseidon villasından ele geçen mozaikteki Poseidon figürü ile aynı şekilde betimlenmiştir. Cepheden verilen yanık tenli, kaslı vücudu, geniş omuzları, başını sola doğru çevirmesi, iri tutamlar halindeki ensesine düşen saçlarının geriye doğru savrulması, göğsüne kadar uzanan kabarık gür sakalı, yüz hatlarının idealize edilmiş bir yapıda verilmesi, bakışlarının ileriye doğru dalgın olması ve üç çatallı asanın sağ taraftan gelerek sol omuzundan yukarıya doğru aşması yakın benzerlikleridir. Stil açısından neredeyse aynı özelliklerde olması mozaığın aynı atölye tarafından yapılmış olma ihtimalini akla getirmektedir.

Ayrıca yukarıda sayılan Poseidon figürünün iri ve heybetli vücudu, saç, sakalındaki kabarıklık ve hymationundaki bol kıvrımları, New York The Metropolitan Museum of Art'ta teşhir edilen II. yüzyıla tarihlendirilen Zeus heykeli ile de benzerlik göstermektedir (*Lev. LXVII: Res. 62*)²⁷⁴.

Sahnede Okeanos ve Tethys figürlerinin olmadığı, merkezde Poseidon'un dört adet hippocampos tarafından çekilen quadriga ile seyahat ettiği, III. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen "Zeugma Eyaletler Mozaığı" (*Lev. LXXIX, Res. 83*) ile yakın

²⁷³ [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:DSC00363_-_](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:DSC00363_-_Mosaico_delle_stagioni_%28epoca_romana%29_-_Foto_G._Dall'Orto.jpg)

[Mosaico_delle_stagioni_%28epoca_romana%29_-_Foto_G._Dall'Orto.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:DSC00363_-_Mosaico_delle_stagioni_%28epoca_romana%29_-_Foto_G._Dall'Orto.jpg)

²⁷⁴ Nancy L. Thompson. (2007). *Roman Art a Resource For Educators*. The Metropolitan Museum of Art, New York, s.84

benzerlik içindedir. Roma Eyaletlerini temsil eden büstlerin merkezinde yer alan Poseidon'un torso halinde cepheden verilmesi, atletik vücudu, başını sola doğru çevirmesi, sağ eliyle tuttuğu üç çatalı asa ve sırtından gelen hymationun sağ kolunun gerisinde içinin hava ile dolması, hippocamposların ayaklarını yukarı doğru kaldırarak şahlanır vaziyette verilmesi yakın benzerlikleridir. Ancak dönemsel farklılıklardan dolayı başının etrafında hare, saç ve sakalında kısalma ve stil farklılıkları görülmektedir.

4.2.2. Okeanos İkonografisi

4.2.2.1. Tam Vücut Betimlenen Okeanos

Avrupa coğrafyalarındaki mozaiklerin hepsinde Okeanos figürleri büst, baş formunda ve tek betimlenmesine rağmen Anadolu'da bulunan Okeanos figürleri Tethys ile büst ve tam vücut formunda betimlenmektedir. Okeanos ve Tethys'in tam vücut olarak birlikte betimlendiği tek kompozisyon Antiocheia Takvim Evi'nin tricliniumunda bulunan mozaiktir (*Lev. XIX-XXI: K-10, Res. 14-15*). Pek yaygın olmayan, Okeanos ve Tethys'in tam vücut şeklinde betimlenen (*DT TİP 2a*) kompozisyonunun örneği ile sadece Antiocheia'da karşılaşılmaktadır. Bu betimlemenin etkilenmiş olabileceği mozaik, resim ve heykel sanatlarında prototiplerini bulmak mümkün olmamıştır. Daha önceki dönemlerden gelen bir betimleme örneğine dayanmış olabileceği düşünülmektedir²⁷⁵.

Okeanos'un en erken betimlendiği örneklerden bir tanesi Berlin Pergamon Müzesinde teşhir edilen, Helenistik Dönem'e (*M.Ö.II.yy*) ait Bergama Zeus Altarı'nın batı frizidir (*Lev. LXVIII: Res. 63*²⁷⁶). Ayakta betimlenen Okeanos, gürkabarık saç-sakallı, kaslı ve iri yapıda betimlenmiştir. Roma Dönemi ile birlikte yaygınlaşan Okeanos figürleri farklı tiplerde betimlenmiştir. Arkaik ve Helenistik Dönem'in ayakta betimlenen örneklerinin aksine Roma Dönemi'nde Okeanos'un yarı uzanmış, büst ve baş biçiminde betimlemeleri heykelerde, sikkelerde, kabartmalarda, lahitlerde ve mozaiklerde görülmektedir. II. yüzyıla tarihlenen Efes Antonine Altarı üzerinde (*Lev. LXVIII: Res. 64*) ve 119-122 yıllarına tarihlenen altın sikke üzerinde (*Lev. LXIX: Res. 65*) yarı uzanır vaziyette, elinde dümen ve

²⁷⁵ Şehnaz Eraslan. (2012). Antik Dönem Sanatında Okeanos Figürleri. *Sanat Dergisi*, Sayı 22, s.161

²⁷⁶ Brunilde Sismondo Ridgway. (2000). *Hellenistic Sculpture II. The Styles Of CA 200-100 BC*. IV. Series, The University of Wisconsin Press, London, plate 12

vücudunun alt kısmı hymation ile örtülü biçimde betimlenmiştir²⁷⁷. Takvim Evi mozaïği üzerinde betimlenen Okeanos, Efes Antonine Altarındaki gibi saçları gür ve uzun, başını sahneye doğru çevirmiş, idealize edilen yüz ve vücut hatları, elindeki dümeni, bacaklarının üzerini örten hymationun vücudunun üst kısmını açıkta bırakmış vaziyette verilmiştir. Altar üzerinde oldukça genç ve farklı bir konseptte verilmesinin dışında yakın benzerlik içindedirler. Ön yüzünde Hadrianus'un, arka yüzünde Okeanos'un verildiği altın sikke üzerinde ise oturmuş şekli, belden aşağısının hymation ile örtülmesi, başının üzerindeki ıstakoz kısaçları ve elindeki dümeni ile aynı stil özelliklerini yansıtmaktadır.

Rusya St Petersburg'daki Hermitage Museum'da teşhir edilen, Olympia Zeus heykelinden esinlenilerek Roma Dönemi I. yüzyılda kopyası yapılan Zeus heykeli (*Lev. LXIX: Res. 66*²⁷⁸) ile stil açısından yakın benzerlik göstermektedir. Zeus'un ortadan ikiye ayrılan, belirginleştirilmiş iri tutamlar halindeki dalgalı uzun saçları, ortadan ayrılan ve boynuna kadar inen bukleler halindeki sakalı, idealize edilen yüz, göz, burun ve ağız yapısı, vücudunun sağlıklı, kaslı ve atletik yapısı ile neredeyse aynı şekilde betimlenmiştir.

Antiocheia Takvim Evi mozaïğinde Okeanos, kaslı yapısı, orantılı vücut hatları ve yüz yapısı ile idealize edilerek, elindeki dümeni ve başındaki ıstakoz kıskacı simgeleri ile verilmiştir. Etrafındaki deniz canlılarının su içerisinde yüzer şekilde detaylı verilmesiyle doğa taklit edilmiş, sahnenin tamamında renk geçişleri ve ışık-gölgenin verilmesiyle üç boyut sağlanmıştır. Okeanos'un ileriye doğru dalgın bakması, idealize edilen yüz ve vücut hatları, detayları ile hareketliymiş gibi verilen deniz canlıları özellikleriyle mozaik Greco-Roman Naturalistik Klasizm stilinde²⁷⁹ betimlenmiştir.

4.2.2.2. Büst Biçiminde Betimlenen Okeanos

Büst biçiminde betimlenen Okeanos figürünün en erken örneği, Zeugma Poseidon Villası impluviumundan ele geçen "Poseidon ile Okeanos ve Tethys Mozaïği"dir (*K-1, Res. 1*). Okeanos ve Tethys'in büst biçiminde birlikte betimlendiği (*DT TİP 2b*) bu örnekte Okeanos, yüz ve vücut hatları ile idealize

²⁷⁷ Eraslan 2012, s.159

²⁷⁸ <http://www.theoi.com/Gallery/S1.1.html>

²⁷⁹ Eraslan 2011, s.74

edilerek betimlenmiş, bakışlarının dalgın ve ileriye doğru olması klasik natüralizmin etkisinde olup, saç ve sakalı Helenistik Dönem örneklerine göre daha kısa ve daha az dalgalı verilmiştir. Antiocheia'dan ele geçen K-10 ile tanımlı Takvim Evi mozaiğinde betimlenen Okeanos figürünün saç ve sakalına göre daha kısa ve daha az kabarıktır. İri tutamlar halindeki saçlarının ıslak algısı, açık ve koyu renkteki kontrastlarla sağlanmıştır. Etrafında verilen çeşitli deniz canlılarının oldukça gerçekçi, detaylı ve hareket halinde verilmesi, dekoratif sunumdan uzak natüralist bir yaklaşımla denizin içindeki yaşam betimlemiştir. Okeanos'un simgelerinden sadece başının üzerindeki ıstakoz kısaçları verilmiştir.

Okeanos figürüne stil açısından benzeyen örnek İngiltere Verulamium kasabasından ele geçen ve II. yüzyıla tarihlenen "Okeanos Mozaiği"dir (*Lev. LXX: Res. 67*). Islak saçlarının iri tutamlar halinde geriye doğru savrulmuş halde verilmesi, sakalının boynuna kadar inmesi, başını yana doğru çevirmesi, gözündeki dalgın ileriye doğru natüralist bakış, başındaki ıstakoz kısaçlarının betimlenmesi ile yakın benzerlik içindedir. Ancak denizden çıkar vaziyette ve etrafında deniz canlıları ile betimlenmemesi ile farklılık göstermektedir. Saçlarındaki iri tutamlar, renk geçişleriyle oluşturulan kontrast ile değil çizgilerle oluşturulmuştur. Naturalist bir yaklaşımdan çok soyutlamaya yönelik stilistik yaklaşım söz konusudur. Okeanos ikonografisinin erken örneklerinden olan her iki mozaikte de Okeanos'un simgesi dümen görülmezken sadece ıstakoz kısaçları betimlenmiştir.

Antiocheia'dan ele geçen "Okeanos ve Tethys Mozaiği" (*K-11, Res. 16*), ikonografik gelişimin bir ileri seviyesini göstermektedir. Okeanos ve Tethys'in birlikte büst biçiminde (*DT TİP 2b*) verildiği mozaikte Okeanos, iri tutamlar halindeki ortadan ikiye ayrılan ve ensesine dökülen saçları, çenesinin üzerinde ikiye bölünen bukleler halindeki sakalı, idealize edilmiş yüz ve vücut yapısı, başarılı renk geçişleri sayesinde ışık gölge ile sağlanan üç boyut etki, sağlıklı ve iri vücudu, başındaki ıstakoz kısaçları, natüralist yaklaşımı ile Zeugma Poseidon Villası impluviumundaki mozaik üzerinde betimlenen Okeanos'a benzemektedir. Sadece farklı olarak sol omuzu üzerinde ilk kez görülen dümen ikonografisi içinde ayrı bir yenilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak etrafında verilen deniz canlılarının hareketsiz görünmesiyle doğayı taklit etmekten uzak bir formda dekoratif amaçlı verilmiştir.

Antiocheia'daki Meander Evi mozağinde (*K-12, Res. 17*) Okeanos ve Tethys'in büst şeklinde birlikte betimlendiği (*DT TİP 2b*) sahnede, Okeanos'un idealize edilen yüz ve vücut yapısı, ileriye doğru dalgın bakışları klasik natüralist yaklaşımın devam ettiğini göstermekle beraber, daha önceki örneklerde iri kıvrımlı tutamlar halinde verilen saçlar, burada düz tutamlar halinde ve omuzlardan aşağıya sarkacak kadar uzamıştır. Zeugma Poseidon Villası mozağinde büstlerin etrafında verilen deniz canlılarının hareketli verilmesi ile doğa taklit edilirken, burada balıklar hareketsiz bir şekilde ölü gibi dekoratif amaçlı serpiştirilerek alanı doldurma isteği görülmektedir. Ayrıca daha önceki mozaiklerde görülmeyen köşelere yerleştirilen ayakta ve yunus üzerinde balık avlayan Eros figürleri de dekoratif bir kompozisyona işaret etmektedir.

Zeugma Okeanos Villası mozağinde (*K-2, Res.2*) Okeanos ve Tethys'in büst şeklinde betimlendiği (*DT TİP 2b*) sahnede Okeanos, ileriye doğru dalgın bakan klasik natüralist tarzda ve idealize yüz yapısı ile betimlenirken, bu tipte ilk kez iki simgesi birden verilmiştir. Okeanos ve Tethys'in tam vücut olarak birlikte betimlendikleri K-10 ile tanımlı Antiocheia'daki II. yüzyıla tarihlenen Takvim Evi mozağinde Okeanos'un elinde görülen dümen yeniden bu mozaikte görülmektedir. Böylece hem ıstakoz kısıkaçı hem de dümen aynı karede verilmiştir. Meander Evi Okeanos'unun saçlarındaki değişim burada da devam etmektedir. Başının arka kısmındaki tiftiklenmiş saçları omuzlarından aşağıya sarmaktadır. Yine mozağin köşelerine dekoratif amaçlı yunus üzerinde ve kaya üzerine oturarak, ellerindeki oltalarla balık avlayan Eros'lar yerleştirilmiştir. Ayrıca balıklar da hareketsiz bir şekilde yüzeye serpiştirilmiştir. Sahnede artık doğayı taklit etme özellikleri kaybolurken, dekoratif amaçlı mozaikler yapılmaya başlanmıştır. Başarılı renk geçişleriyle sağlanan üç boyut etkisi figürlerin tamamında kendini hissettirmektedir.

Bu gruba giren son mozaik Antiocheia Psyche'ler Kayığı Evinin tricliniumundaki "Okeanos ve Tethys Mozaığı"dır (*K-13, Res. 18-19*). Okeanos ve Tethys'in büst şeklinde betimlendiği (*DT TİP 2b*) mozaik, Okeanos ikonografisinin gelişiminin izlendiği son örnektir. Tüm Okeanos figürlerinde görülen idealize edilen yüz ve vücut hatları, burada betimlenen Okeanos figüründe görülmemektedir. Kaşları aşağıya düşük, alnı ve yanakları çökük, burnu ve ağzı biçimsiz, vücut güçlü yapısını kaybetmiş, omuzlar aşağıya düşük olarak betimlenmiştir. Meander Evinde başlayan saçlardaki klasik natüralist betimlemeden

uzaklaşan değişiklik burada kendini fazlasıyla hissettirerek Okeanos'un saçlarının uçları saçaklar şeklinde dağınık ve hareketli olarak verilmiştir. Diğer Okeanos'lar dümeni omuzuna dayamışken, burada dümen omuzunun arkasında yer almaktadır. Figürlerin etrafına yerleştirilen dekoratif amaçlı herhangi bir figür de yer almamaktadır.

4.2.3. Tethys İkonografisi

Antik dönemlerden beri sürekli birbiri ile karıştırılan Tethys ile Thetis aslında aynı soydan gelmektedirler. Tethys, Okeanos'un eşi, Thetis'in büyük annesi, Thetis ise nereus kızlarından ve aynı zamanda Akhilleus'un annesidir²⁸⁰. Başının üzerinden yanlara doğru açılan bir çift kanatla verilen Tethys, Okeanos'un eşi olarak özellikle Antiocheia ve Zeugma mozaik döşemelerinde sevilerek kullanılmış daha sonraları ise denizlerin kişileştirilmiş şekli olarak form değiştirmiştir²⁸¹.

4.2.3.1. Tam Vücut Betimlenen Tethys

Grek mitolojisinde aktif rolü olmayan Tethys, ilk kez Grek seramiklerinde M.Ö. 580 yılına tarihlenen British Museum'daki Sophilos'un boyadığı dinos parçası üzerinde görülmektedir. Peleus ve Thetis'in düğün törenindeki sahnede Okeanos'un eşi olarak betimlenmiştir. Ancak Roma Dönemi mozaiklerine kadar Okeanos ve Tethys'in birlikte tasvir edildiği başka sahne bulunmamaktadır (*Lev. LXXI: Res. 68*)²⁸². Okeanos figürlerinde olduğu gibi Tethys figürleri de Suriye, İspanya, Yunanistan ve Ürdün'de büst şeklinde betimlenmelerine rağmen Türkiye'de büst ve tam vücut şeklinde betimlenmektedir. Okeanos ikonografisinde de anlatıldığı gibi, Tethys ve Okeanos'un tam vücut olarak birlikte betimlendiği (*DT TİP 2a*) tek kompozisyon Antiocheia Takvim Evi'nin tricliniumunda bulunan mozaiktir (*K-10, Res. 14-15*). Pek yaygın olmayan bu betimlemenin etkilenmiş olabileceği mozaik, resim ve heykel sanatlarında prototiplerini bulmak mümkün olmamıştır.

²⁸⁰ Erhat 1997, s.281 ve 285

²⁸¹ Şahin 2007, s.33-34

²⁸² Eraslan 2012, 159

Ancak Tethys duruş şekli ve stil açısından, Herculaneum’da bulunan ve I. yüzyıla tarihlenen fresco üzerindeki Şölen Sahnesinin sol tarafında verilen kadın figürü ile yakın benzerlik içerisindedir (*Lev. LXXI: Res. 69*)²⁸³. Fresco üzerindeki kadın figüründe gözlerin iri, bakışların ileriye doğru ve dalgın olması, dudaklarının küçük ve dolgun hali, yüzün zarif hatları, kolunu bir yere yaslamasıyla hafif kaykılarak oturması, vücudunun üst kısmını açıkta bırakan ancak bacaklarının üzerini örten hymationu ile oldukça benzer özellikler göstermektedir. Ancak fresco üzerindeki kadın figürünün uzun saçları bir bone içerisinde ve ayrıca vücudunun üst kısmını tamamen şeffaf bir kumaş örtmektedir.

Takvim Evi mozağinde betimlenen Tethys’in de saçları dalgalı ve uzun, başını sahneye doğru çevirmiştir. Klasik natüralizm tarzında bakışları ileriye doğru verilmiş, gözlerinin iri, dudaklarının küçük ve dolgun verilmesiyle de idealize edilen yüz ve vücut hatlarına sahiptir. Yarı uzanarak oturmuş ve bacaklarının üzerini örten hymation, vücudunun üst kısmını açıkta bırakmıştır. Ayrıca Tethys simgelerinden olan başının üzerindeki kanatlar ile verilmiştir. Etrafındaki deniz canlılarının su içerisindeki yüzer şeklinde detaylı olarak verilmesiyle doğa taklit edilmiş, sahnenin tamamında renk geçişleri ve ışık-gölgenin verilmesiyle üç boyut sağlanmıştır.

Bu bölümdeki diğer bir örnek Antiocheia’dan ele geçen “Tethys ve Balıklar Mozaği”dir (*K-15, Res. 21*). Tethys’in tek başına ve tam vücut (*DT TİP 3a*) olarak betimlendiği tek örneği olup, Tethys ikonografisinin gelişiminin de izlendiği son örnektir. Takvim Evi mozağinde idealize edilen yüz ve vücut hatları burada betimlenen Tethys figüründe görülmemektedir. Yaşlı bir görünüme sahip olan Tethys’in yüzü ince ve uzun, gözleri küçük, kaşları ve göz uçları aşağıya düşmüş, dudaklar küçük ancak ince, saçları düz iri tutamlar şeklinde olup, Klasik Natüralist betimlemeden uzaklaşan bir formda verilmiştir. Sadece gözlerindeki dalgın ileriye doğru bakış ile klasik natüralizm etkisini sürdürmektedir. Tethys simgeleri olan başının üzerindeki yanlara doğru açılan kanat, koluna dolanan ketos ile verilirken ayrıca daha önceki mozaiklerde Okeanos’un elinde görülen dümeni tutmaktadır. Mozağin her iki yanına dekoratif amaçlı amphora üzerinde sörf yapan ve yunus üzerinde elindeki oltayla balık avlayan Eros’lar yerleştirilmiştir. Ayrıca oldukça

²⁸³ Katherine Dunbabin. (2003). *The Roman Banquet: Images of Conviviality*. Cambridge University Press, Cambridge, Levha 3

stilize edilen balıklar da hareketsiz bir şekilde yüzeye serpiştirilmiştir. İlk örnekte görülen doğayı taklit etme özelliği bu sahnede kaybolurken, dekoratif amaçlı mozaik yapıldığı izlenmektedir. Başarılı renk geçişleriyle sağlanan üç boyut etkisi figürlerin tamamında kendini hissettirmektedir.

4.2.3.2. Büst Biçiminde Betimlenen Tethys

Büst biçiminde betimlenen Tethys figürünün en erken örneği, Zeugma Poseidon Villası impluviumundan ele geçen “Poseidon ile Okeanos ve Tethys Mozaïği”dir (*K-1, Res. 1*). Okeanos ve Tethys’in büst biçiminde birlikte betimlendiği (*DT TİP 2b*) bu örnekte Tethys, yüz ve vücut hatları ile idealize edilerek betimlenmiş, bakışlarının dalgın ve ileriye doğru olması klasik natüralizmin etkisinde olup, ortadan ikiye ayrılan saçları uzun, düz ancak kabarık verilmiştir. Saç uçlarındaki ıslak algısı, tutamlar halinde verilmesiyle ve renk kontrastıyla sağlanmıştır. Berlin Staatliche Müzesinde sergilenen ve III. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen “Zeugma Eyaletler Mozaïği”nde başlarının her iki yanında Grek harfleri ile isimleri yazan Raetia ve Spania²⁸⁴ (*Lev. LXXIX, Res. 84*) ile stil açısından farklı olmasına rağmen tip olarak yakın benzerlik içindedir. Büst formunda verilmesi, başını hafif sola çevirmesi, ileriye doğru bakması ortak özellikleridir. Ayrıca Antiocheia’dan ele geçen K-10 ile tanımlı Takvim Evi mozaïğinde betimlenen Tethys figürünün yüz yapısı ile benzerlik göstermektedir. Tethys’in simgelerinden olan başının üzerinde yanlara doğru açılan yeşil ve sarı renklerle verilen iki küçük kanat ve sırtından kıvrımlar yaparak kafasını uzatan ketos verilmiştir. Etrafında verilen çeşitli deniz canlılarının oldukça gerçekçi, detaylı ve hareket halinde verilmesi, dekoratif sunumdan uzak natüralist bir yaklaşımla denizin içindeki yaşam betimlemiştir.

Zeugma Okeanos Villası mozaïğinde (*K-2, Res.2*) Okeanos ve Tethys’in büst şeklinde betimlendiği (*DT TİP 2b*) sahnede Tethys, ileriye doğru dalgın bakan klasik natüralist tarzda, idealize ve feminen yüz yapısı ile betimlenmiştir. Yüzü ince, uzun, gözleri iri, burnu düz, ağzı küçük verilmiştir. Ortadan ayrılan saçları dümdüz bir şekilde omuzlarından aşağıya sarmaktadır. Omuzları düşük ve boynu oldukça uzun olmasına rağmen feminen duruşu daha ağır basmaktadır. Başının

²⁸⁴ Önal 2006b, s.46

üzerinde yanlara doğru açılan bir çift kanat ve diğer bir simgesi olan ketos ise sırtından dolanarak kafasını yukarıya doğru kaldırmaktadır. Antiocheia'dan ele geçen K-10 ile tanımlı Takvim Evi mozaïği ve Zeugma Poseidon Villasından ele geçen K-1 ile tanımlı "Poseidon ile Okeanos ve Tethys Mozaïği"nde betimlenen Tethys figürünün yüz yapısı ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca daha önceki mozaiklerde görülmeyen köşelere yerleştirilen dekoratif amaçlı yunus üzerinde ve kaya üzerine oturarak, ellerindeki oltalarla balık avlayan Eros'lar görülmektedir. Ayrıca balıklar da hareketsiz bir şekilde yüzeye serpiştirilmiştir. Sahnede artık doğayı taklit etme özellikleri kaybolurken, dekoratif amaçlı mozaikler yapılmaya başlanmıştır. Başarılı renk geçişleriyle sağlanan üç boyut etkisi figürlerin tamamında kendini hissettirmektedir.

Antiocheia'dan ele geçen Okeanos ve Tethys Mozaïği (*K-11, Res. 16*), ikonografik gelişimin izlenebildiği diğer bir örnektir. Okeanos ve Tethys'in birlikte büst biçiminde (*DT TİP 2b*) verildiği mozaikte Tethys'in düzgün taranmış, ortadan ikiye ayrılan ve omuzlarından aşağıya dökülen dalgalı saçları, idealize edilmiş feminen yüz ve vücut yapısı, başarılı renk geçişleri sayesinde ışık gölge ile sağlanan üç boyut etki, sağlıklı vücudu ile natüralist formun özellikleri ağır basmaktadır. Başının üzerinde simgelerinden olan yeşilimsi iki küçük kanat görülmekle birlikte, sol omuzunun tahrip olması nedeniyle ketosun varlığı konusunda fikir yürütülememektedir. Etrafında verilen deniz canlılarının hareketsiz görünmesiyle doğayı taklit etmekten uzak bir formda, dekoratif amaçlı tasarım kendini hissettirmektedir.

Antiocheia'daki Meander Evi mozaïğinde (*K-12, Res. 17*) Okeanos ve Tethys'in büst şeklinde birlikte betimlendiği (*DT TİP 2b*) sahnede, Tethys'in idealize edilen yüz ve vücut yapısı, ileriye doğru dalgın bakışları klasik natüralist yaklaşımın devam ettiğini göstermekle beraber, daha önceki örneklerde düzgün taranmış dalgalı veya düz verilen uzun saçlar, burada düz tutamlar halinde, kabarık ve boynuna gelecek kadar kısalmıştır. Yüzü dolgun, yanakları pembe tesseralarla belirginleştirilmiştir. Saçlardaki ilk değişim ve yüzün dolgun verilmesi bu mozaikte görülmekle beraber daha sonraki Tethys figürlerine model oluşturmaktadır. Antiocheia'dan ele geçen K-11 ile tanımlı Okeanos ve Tethys Mozaïğindeki Tethys'teki gibi kulaklarında bir çift sallanan küpe bulunmaktadır. Sağ omuzunun üzerini örten bir kıyafet ile verilmiştir. Zeugma Poseidon Villası mozaïğinde

büstlerin etrafında verilen deniz canlılarının hareketli verilmesi ile doğa taklit edilirken, burada balıklar hareketsiz bir şekilde cansız gibi dekoratif amaçlı serpiştirilerek alanı doldurma isteği görülmektedir. Ayrıca köşelere yerleştirilen ayakta ve yunus üzerinde balık avlayan Eros figürleri de dekoratif bir kompozisyona işaret etmektedir.

Antiocheia'dan ele geçen ancak Baltimore Museum of Art'da teşhir edilen Psyche'ler Kayığı Evi Mozaiginde (*K-17, Res. 23-24*) Tethys, büst şeklinde tek (*DT TİP 3b*) verilmiştir. Tethys'in yüzü dolgun, idealize edilen yüz hatları, bakışların ileriye doğru ve dalgın olması özellikleri ile klasik natüralist yaklaşımın devam ettiğini göstermektedir. Ancak saçları, daha önceki K-1, K-2 ve K-11'deki Tethys figürlerinde görülen özenli taranmış ve detaylı verilen yapıdan uzak, kütleli bir yapıda verilerek detaylara girilmemiştir. Boynu oldukça kalın ve uzun, omuzları oldukça geniş olmakla beraber feminen duruş daha ağır basmaktadır. Başının üzerinde her zamanki gibi simgelerinden olan bir çift kanat ve boynuna dolanan kıvrımlar yapmış ketos ile verilmiştir. Mozaikin alt kısmında yunus üzerinde elindeki olta ile balık avlayan kanatlı Eros figürü dekoratif bir kompozisyona işaret ederken, mozaik yüzeyine serpiştirilen deniz canlılarının hareketli izlenimi uyandıran ve türlerini belli eden detaylı biçimde verilmesi doğayı taklit eder tarzdadır. Bu haliyle Zeugma Poseidon Villası mozaiginde büstlerin etrafında verilen deniz canlılarına benzemektedir. Bu grubun ilk evrelerindeki klasik natüralist yaklaşımdan vazgeçilmediğinin ve ara bir form olduğunun göstergesidir.

Klasik natüralist değişimin saç ve yüz yapısında görüldüğü diğer bir mozaik Antiocheia Psyche'ler Kayığı Evinin tricliniumundaki "Okeanos ve Tethys Mozaigi"dir (*K-13, Res. 18-19*). Okeanos ve Tethys'in büst şeklinde betimlendiği (*DT TİP 2b*) mozaik, Tethys ikonografisinin gelişiminin izlendiği örnektir. Tüm Tethys figürlerinde görülen idealize edilen yüz ve vücut hatları, burada betimlenen Tethys figüründe görülmemektedir. Meander Evinde başlayan saçlardaki klasik natüralist betimlemeden uzaklaşan değişiklik burada kendini fazlasıyla hissettirerek Tethys'in ortadan ikiye ayrılan kızılımsı saçları, iri tutamlar halinde dağınık ve saçak şeklinde omuzundan aşağı sarmaktadır. Başının üzerindeki kanatlar ise saçından ayrılan saçaklar şeklinde verilerek soyutlamaya gidilmiştir. Yüz yapısı oldukça hantal, yanakları son derece yuvarlatılmış, gözleri küçük, burnu ve ağzı biçimsiz klasik natüralist yaklaşımdan son derece uzaktır. Sadece bakışlarının

ileriye doğru dalgın olması natüralist betimlemenin etkileri arasındadır. Boynu oldukça uzun ve kalın, omuzları son derece geniş olduğundan erkeksi görünümündedir. Her iki simgesi olan kanat ve ketos ile betimlenmiştir. Sahnede herhangi bir dekoratif unsura yer verilmemiştir. Sonraki dönemlerde betimlenen Tethys figürlerine örnek oluşturmaktadır.

III. yüzyılın ortalarından itibaren Tethys figürü, Okeanos olmadan tek betimlenmektedir²⁸⁵. Antiocheia Güneş Kadranı Evinin vestibulumundaki “Tethys Mozaïği” (K-16, Res. 22) bunun ilk örneklerindendir. Mozaïğin merkezinde tek ve büst şeklinde betimlenen (DT TİP 3b) Tethys’in saçları, K-13 ile tanımlı Psyche’ler Kayığı Evindeki Tethys’in saçları gibi ortadan ikiye ayrılarak, iri tutamlar halinde saçak şeklinde omuzundan aşağıya sarkmaktadır. Klasik natüralist formdan oldukça uzak betimlenen yüzü yaşlı, zayıf fakat kemikli olarak verilmişken, aynı zamanda ifadesinde hüznün vardır. Kaşları belli belirsiz, gözleri iri ve badem şeklinde, burnu iri, etli ve kemerli, dudakları kalın, dudak kenarları aşağıya doğru kıvrılmış ve renksizdir. Yeşil tonda verilen gözleriyle ileriye doğru bakmaktadır. Tethys’in simgelerinden olan başının üzerinde yanlara doğru açılan kanatlar verilmesine rağmen diğer bir simgesi olan ketos verilmemiştir. Yüzünün kemikli ve omuzlarının son derece geniş verilmesiyle erkeksi bir görünüm tercih edilmiştir.

Bir sonraki sıralamada Tarsos’taki Cumhuriyet alanı kazılarında ele geçen “Tethys Mozaïği” (K-37, Res. 58) yer almaktadır. Tethys’in Okeanos olmadan tek ve büst formunda (DT TİP 3b) betimlendiği sahnede, kalın ve kısa olan boynunun taşlı altın kolye ile süslenmesi ilk kez görülmektedir. Yüzü oldukça dolgun ve hantal, saçlar uzun ve dalgalı, gözler iri, korku ve endişe dolu, kaşlar çatık verilerek klasik natüralist tarzdan son derece uzaklaşıldığını ve yeni bir forma doğru gidişin olduğunu ortaya koymaktadır. Başının üzerinde daimi simgelerinden olan bir çift kanat görülürken, farklı olarak sol omuzu üzerinde Okeanos’un dümeni bulunmaktadır. Bundan böyle Tethys figürlerinin simgeleri arasında dümen de yerini almış olup, diğer Tethys figürlerine model oluşturmaktadır. Mozaïğin yüzeyine serpiştirilen balıklar görülmekle beraber, oldukça tahrip olmasından dolayı dekoratif bir betimleme olup olmadığı konusunda fikir yürütülememektedir.

²⁸⁵ Eraslan 2011, s.108

Tüm bu değişimlerin yoğun bir şekilde görüldüğü kırılma noktası olan K-13 ile tanımlı Psyche'ler Kayığı Evi mozağinden Tarsos mozağine kadar olan tüm farklı betimlemelerin ve stil özelliklerinin net olarak gözlemlendiği örnek olan Anazarbos havuz tabanından ele geçen “Tethys Mozağı”dır (*K-34, Res. 51-52*). Tethys'in Okeanos olmadan tek ve büst formunda betimlendiği (*DT TİP 3b*) sahnede, Eros'lara da yer verilmiştir. Tethys'in boynu oldukça uzun ve kalın, yüzü dolgun ve erkeksi bir yapıda, burnu etli ve iri, ağzı küçük olarak tasvir edilmiştir. Kaşlarını çatmasıyla gözleri kısılmış ve oldukça kızgın; burnunun oldukça iri, boynunun uzun ve kalın olması ise erkeksi bir görünüme sahip yapıda betimlenmesine sebebiyet vermektedir. Saçları kabarık ve iri dalgalar şeklinde alınına ve oradan da omuzlarına kadar sarmaktadır. Tethys'in simgelerinden olan başının üzerindeki bir çift kanat, kıvrımlar yaparak denizden çıkan ketos ve son olarak da elindeki dümeni ile verilmiştir. Sahnenin sağında ve solunda yunus üzerinde ve kaya üzerinde ellerindeki oltalarla balık avlayan Eros'ların verilmesiyle dekoratif bir sahne elde edilmiştir. Bu mozağın en belirgin özelliği Tethys'in oldukça kızgın, erkeksi bir yapıda ve elinde dümeni ile verilmesidir.

IV. yüzyılın II. yarısından V. yüzyıla kadar hakim olan Bizans Rönesans'ı olarak adlandırılan stilde klasik modeller tekrar uygulamaya girmiş ve figürlerin sakin duruşları, yüz hatlarının klasik hatlar gibi düzgün, detayların özenle verilmesi bu stilin en belirgin özelliklerindendir²⁸⁶. Geç Roma Dönemi genel sanat üslubu içerisinde değerlendirilen ancak Dunbabin tarafından ortaya atılan Bizans Rönesansı stili deyiminin²⁸⁷ kullanılması IV. yüzyılın II. yarısından V. yüzyıla kadar olan mozaiklerdeki stil tanımlamaları için tercih edilmiştir. Bu stile en yakın örneklerden birisi Antiocheia F Hamam yapısı havuzundan ele geçen ve Dumbarton Oaks Research Library and Collection'da teşhir edilen “Tethys Mozağı”dır (*K-18, Res. 25*). Büst formunda tek betimlenen (*DT TİP 3b*) Tethys'in ortadan ikiye ayrılan kabarık, gür saçları omuzlarından aşağıya sarkarak denizin içine girmektedir. Gözleri oldukça iri ve dikkat çekici, burnu ideal formlarda, üst dudağı büyük ve dudakları dolgun verilmiştir. İfadesiz yüz ve dalgın gözlerle ileriye doğru bakması klasik natüralizmin etkisi olarak görülmektedir. Boynu oldukça kalın ve uzun, omuzları daha zarif yapıdadır. Anavarza mozağındeki gibi erkeksi yapı kaybolmuş,

²⁸⁶ Eraslan 2011, s.112

²⁸⁷ Dunbabin 1999, s.166

yerini daha yumuşak hatlara bırakmıştır. Dümenin yanında Grek harfleri ile THΘYC (*Tethys*) yazmaktadır. Simgelerinden olan başının üzerindeki büyük kanatlar açık renkte ve detaylı verilmiş, sağ omuzu üzerinde yükselen dümeni ile verilirken ketos görülmemektedir. Denizden çıkan Tethys'in etrafında çok sayıda balık ve deniz canlısı kıvrımlar yaparak hareketli bir şekilde betimlenmiş, tüm balık ve deniz canlılarının yönü dışarıya doğru verilmiştir. Sekizgen formun kenarlarına yakın yerlerdeki balıklar iri ve detaylı, Tethys'in etrafındaki balıklar ise küçük ve detaysız verilerek derinlik hissi uyandırılmış, bu etki ışık gölge ile desteklenmiştir. Doğayı taklit etmekten çok soyutlamaya yönelik bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir.

Antiocheia'da bulunan ancak Japonya, Kurashige Ninagava Müzesinde teşhir edilen "Tethys Mozaïği" (*K-19, Res. 26*) (*DT TİP 3b*), F hamamının havuz mozaïğindeki Tethys ile stil açısından benzemektedir. Klasik natüralizmin etkisi ile idealize edilen güzellikteki yüz hatları, saçlarının yapısı, gözlerinin iri olması, burun yapısı, dudaklarının kıvrımı ile yakın benzerlik göstermektedir. Ortadan ikiye ayrılan uzun saçları aşağı doğru sarkarken, başının üzerinde bir çift kanat görülmektedir. İleriye doğru dalgın bakışları, düz burnu ve dolgun dudaklar ile betimlenmiştir.

IV. yüzyılın ortaları ile VI. yüzyıl içerisinde Tethys figürleri yerini denizin kişileştirilmiş biçimi olarak betimlenen Thalassa figürlerine bırakmaktadır²⁸⁸. Thalassa'yı Tethys figüründen ayıran en önemli simge, başının üzerindeki bir çift kanat yerine Okeanos figürlerinde görmeye alışık olduğumuz bir çift ıstakoz kıskacıdır. Tarsus Cumhuriyet alanı kazılarında ele geçen Tethys Mozaïğinde (*K-37, Res. 58*) ilk kez karşılaşılan Okeanos'un dümeninin Tethys'in simgeleri arasına girmesinden sonra ıstakoz kıskaçlarının da Tethys'in simgeleri arasına girdiği görülmektedir. Bu ikonografik gelişim içerisinde yer alan ilk örnek Antiocheia Yakto Villası B odasından ele geçen "Thalassa Deniz Mozaïği"dir (*K-14, Res. 20*). Göğüs hizasına kadar denizden çıkmış ve tek betimlenen (*DT TİP 3b*) Thalassa'nın ortadan ikiye ayrılan kabarık, gür ve dağınık saçları, iri tutamlar halinde yanlara doğru uçuşur vaziyettedir. Yüzü oldukça dolgun, gözleri iri, burnu biçimli, dudakları ince ve ağzı küçük verilmiştir. Dalgın gözlerle ileriye doğru bakmaktadır. Yüz hatları ile Antiocheia F Hamam yapısının frigidarium bölümünden ele geçen

²⁸⁸ Eraslan 2011, s.116

mozaikteki Tethys'e çok benzemektedir. Bizans Rönesansı ile yeniden betimlenen idealize yüz hatları kendini hissettirmektedir. Göğsünün üzerini sararak sırtının arkasında betimlenen ketos, elindeki dümeni ve en önemli özellik olan başının üzerindeki bir çift kalın ve büyük ıstakoz kısıkaçı ile verilmiştir. Tethys ilk kez bu mozaikte denizlerin kişileştirilmiş hali olarak Thalassa formunda görülmektedir. Tethys'in elinde tuttuğu, etrafında ve başının üzerinde birbirini takip eden balıkların hareketsiz ve detaysız verilmesiyle dekoratif bir sahne elde edilmiştir. Ayrıca yunus üzerindeki, kayıkta, ayakta ve oturarak balık avlayan Eros'ların verilmesi de soyutlamaya yönelik dekoratif bir sahne yaratma isteğini desteklemektedir.

Katalog içerisinde yer alan ve ikonografik gelişimin son evresini gösteren Aigeai'den ele geçen "Thalassa ve Eros'lar Mozaïği"dir (*K-36, Res.56/57*). Tek başına büst formunda (*DT TİP 3b*) verilen Thalassa'nın ortadan ikiye ayrılan kabarık, dalgalı saçları çizgisel olarak verilmiştir. Yüzü oldukça dolgun, kemikli ve alnı dar, çenesi güçlü, gözleri aşırı derecede iri, burnu küçük ve kemersiz, dudakları dolgun, ağzı küçük ve dalgın gözlerle ileriye doğru bakmaktadır. Alın ve göz yapısı olarak Yakto Villası Thalassa figürüne benzemektedir. Omuzunun üzerinde bol kıvrımlı hymationu bulunmaktadır. Diğer betimlemelerden farklı olarak başının yanında seçilebilen 2 veya 3 adet ketos ile başının üzerinden yükselen kalın ve büyük iki adet ıstakoz kısıkaçı yükselmekte, omuzu üzerinde dümeni bulunmaktadır. Mozaïğin yüzeyine hareketsiz ancak detaylı verilen deniz canlıları gelişigüzel serpiştirilmiştir. Ayrıca mozaïğin dört köşesindeki amphora ve sal üzerinde sörf yapan, ayakta balık avlayan dört adet kanatlı Eros figürüne yer verilmesi ile dekoratif bir sahne elde edilmiştir. Zengin renk kartelasının başarılı renk geçişleri ve ışık-gölge ile sağlanan üç boyut etki tüm figürlerde kendini hissettirmektedir. Sahnede renklerin canlılığı ve figürlerin yoğun kullanımı ile görsel zenginlik, figürlerin hareketleri ile de sağlanan dinamik bir sahne elde edilmiştir.

4.2.4. Nereid İkonografisi

Nereidler, tritonlar ve diğer karışık fidürlerden oluşan deniz alayı (*thiasos*) konusu, Arkaik ve Klasik döneme ait bazı vazo resimlerinde anlatılmaktadır. Nadir olmasına rağmen, Skopas'ın yaptığı bir grup heykel ile bu konunun anlatıldığını

Plinius haber vermektedir. Bu konuya olan ilgi Roma döneminde de devam etmiş ve lahitler üzerinde oldukça popüler olmuştur²⁸⁹.

Nereidler, ölümden sonraki yaşama yapılan yolculuk esnasında ölüye eşlik etmekle ve denizde gemicileri korumakla görevlidirler. Nereidler, M.Ö. V-III. yüzyıllarda evliliğe hazırlık sahnelerinin tasvir edildiği Attika Vazo resimleri üzerinde ortaya çıkarak, düğün hediyeleri olan vazo, kutu ve sepetleri taşıyan, ölümlü ya da ölümsüz bir gelinin düğün töreninde yardımcıları ya da gelinin nedimleri olarak rol almaktadırlar²⁹⁰.

Katalog kapsamına giren bu gruptaki en erken örnek, Antiocheia Daphne Villasından ele geçen ve II. yüzyıla tarihlenen “Nereidler, Hippocampos, Triton ve Eros Mozaïği”dir (*K-29, Res.42-43*). Hymationu dalgalanır şekilde (*N TİP 1*) ve tam vücut formunda verilen iki adet nereid, triton ve hippocampos üzerinde yarı uzanır vaziyette seyahat etmektedirler. Solda yer alan nereidin bacaklarının üzerini örten hymation, vücudunun üst kısmını açıkta bırakmaktadır. Bir ucu sol koluna dolanan, diğer ucunu eliyle tuttuğu hymation, başının üzerinde yelken şeklinde dalgalanmaktadır. Saçları ensede toplanmış ve başının üzerinde bandanası bulunmaktadır. Sağda yer alan nereid ise khiton üzerine hymation giymiştir. Sol koluna dolanan hymation başının üzerinde yelken şeklinde dalgalanmaktadır. Ensede toplanan uzun saçları beline kadar düşmekte ve başının üzerinde bandanası bulunmaktadır. Her iki figür de başını sola yani sahneye doğru çevirmiştir. Klasik natüralist stilin etkisinde verilen nereidler, ideal yüz ve vücut hatlarına sahip, dalgın gözlerle ileriye doğru bakmakta olup, gözleri iri, burunları düz ve ağızları küçük verilmiştir. Her ikisinin de boynunda kolyesi bulunmaktadır.

Hymationun bir ucunun tutularak dalgalanması formu, M.Ö. 13-9 yıllarına tarihlenen Tellus kabartması (*Lev. LXXIII: Res. 72*)²⁹¹ üzerinde de görülmektedir. Sahnenin sağında ve solunda yüksek bir yere oturan figürler, başları üzerinde dalgalanan hymationlarının bir ucunu elleriyle tutmaktadırlar. Bu mozaïğe örnek teşkil edecek mozaik ise Ephesos’tan ele geçen “Triton, Hippocampos ve Nereid

²⁸⁹ Şahin 2007, s.17

²⁹⁰ Müntehe Şahan. (2006). *Yeni Tralleis Kazılarında Bulunan Hamam Röliefleri*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, s.55-56

²⁹¹ Diana E.E. Klenier. (1992). *Roman Sculpture*. Yale University, USA, s.97

Mozaïği”dir (*Lev. LXXIV: Res. 73*²⁹²). Bir tritonun çektiği hippocampus üzerinde seyahat eden nereid betimlenmiştir. Figürler tipolojik olarak ve stil açısından oldukça benzer özellikler göstermektedir. Klasik natüralist tarzda idealize edilen yüz ve vücut yapısına sahiptirler. Yine bura da nereidin bir eliyle tuttuğu hymationu başının üzerinde dalgalanmaktadır.

Bir diğer örnek Zeugma Poseidon Villası oecus bölümünden ele geçen “Satyros, Antiope, Galatia Mozaïği”dir (*K-5, Res. 5-6*). Altta yer alan ikinci figüratif panoda hymationu başının üzerinde dalgalanan nereid (*N TİP 1*) betimlenmiştir. Nehir panteri üzerine kaykılarak oturmuş halde seyahat eden Galatia, khiton üzerine hymation giymiş ve başını nehir panterine doğru çevirmiştir. Kabarık saçları ensede topuz yapılmış ve natüralist dönemin ideal yüz ve vücut yapısına sahip olarak betimlenmiştir.

Bu grupta ele alınacak son üç örnek Antiocheia E Hamam yapısı frigidariumundan ele geçen ve kenar bordür süslemesi olarak yapılan, IV. yüzyıla tarihlendirilen “Gece Alemi Mozaikleri”dir (*K-26, K-27, K-28, Res. 39, 40, 41*). Her üç mozaikte de hymationu başının üzerinde dalgalanan nereidler (*N TİP 1*), tritonların sırtında yarı uzanmış vaziyette seyahat etmektedirler. Bir ucu üzerine oturdukları hymation, sadece bir bacaklarının üzerini örterek vücutlarının büyük bölümünü açıkta bırakmaktadır. Uzun olan saçları tepede fiyonk yapılarak, ensede toplanan saçlarının uçları ise omuzlarından aşağı sarkmaktadır. Bakışları dalgın, gözleri iri, burnu ve ağzı küçük, dudakları dolgun olup, ideal yüz ve vücut hatlarına sahip verilmişlerdir. Ancak K-26’daki nereidin yüzünün yaşlı ve hantal bir yapıda verilmesiyle Bizans Rönesans stili özelliklerinden uzaklaşmıştır. Bütün figürlerin başları üzerinde isminin yazması dönemin önemli özelliklerinden olup, bu yönü ve figürlerin stil özellikleri ile IV. yüzyıla tarihlenen F Hamam yapısının havuzundan ele geçen “Tethys ve Balıklar Mozaïği”ne benzemektedir.

4.2.5. Nehir Tanrıları/Tanrıçaları İkonografisi

Bulunduğu bölgelere göre farklı isimlerle anılan nehir tanrıları/tanrıçaları genel olarak benzer simgelere sahiptirler.

²⁹² S. Mitchell and A.W. McNicoll. (1978-1979). Archaeology in Western and Southern Asia Minor 1971-1978. *Archaeological Reports*, No:25 (1978-1979), pp.59-90, The Society for the Promotion of Hellenic Studies, s.72

4.2.5.1. Tam Vücut Betimlenen Nehir Tanrıları/Tanrıçaları

Mozaik sanatı içerisinde değerlendirilen nehir tanrıların/tanrıçalarının prototipleri deniz tanrıları/tanrıçaları içerisinde aranmış ve deniz tanrıları/tanrıçaları prototip olarak kabul edilmiştir. Bu grupta ele alınacak ilk örnek Zeugma Euphrates Villası impluviumundan ele geçen II. yüzyıl sonu ve III. yüzyıl başına tarihlenen “Euphrates ve Nehir Tanrıları Mozaïği”dir (*K-7, Res. 8, 9, 10*). Nehir tanrısı ve tanrıçası ayrı panolar içerisinde tam vücut formunda (*NT TİP 2a*) betimlenmişlerdir. Resim 9’da verilen nehir tanrıçası, stil ve tipolojik olarak Antiocheia Takvim Evi’nin tricliniumunda bulunan (*K-10, Res. 15*) mozaik üzerinde betimlenen Tethys’e benzemektedir. Nehir tanrıçasının yüksek bir platform üzerine kolunu yaslayarak yarı uzanır vaziyette olması, başını sahneye doğru çevirmesi, bacaklarının üzerini örten hymationun vücudun üst kısmını açıkta bırakması, saçlarının omuzlarından aşağıya sarkması, idealize edilen yüz ve vücut yapısı ile yakın benzerlik içerisinde. Ancak nehir tanrıçası başında nehir bitkilerinden yapılan çelenk ve elinde uzun bir nehir bitkisi tutması ile farklı tasvir edilmiştir. Tethys deniz içerisinde betimlenirken, nehir tanrıçası nehir bitkilerinin olduğu doğa içerisinde betimlenmiştir. Nehir tanrıçasının idealize edilen yüz ve vücut yapısı, bakışlarının dalgın ve ileriye doğru olması ile klasik natüralizmin etkisinde betimlenmiş olduğunun göstergesidir.

Resim 10’da verilen nehir tanrısı Euphrates de stil ve tipolojik olarak Antiocheia Takvim Evi’nin tricliniumunda bulunan (*K-10, Res. 15*) mozaik üzerinde betimlenen Okeanos’a benzemektedir. Nehir tanrısının yüksek bir platform üzerine kolunu yaslayarak yarı uzanır vaziyette oturması, başını sahneye doğru çevirmesi, bacaklarının üzerini örten hymationun vücudun üst kısmını açıkta bırakması, sakalının çene üzerinde ikiye ayrılarak bukleler oluşturması, idealize edilen yüz yapısı ve yanık tenli, kaslı yapısı ile yakın benzerlik içerisinde. Ancak nehir tanrısı olması sebebi ile başında nehir bitkilerinden yapılan çelenk, elinde uzun bir nehir bitkisi tutması ve kolunun altındaki testi ile farklı tasvir edilmiştir. Okeanos deniz içerisinde betimlenirken, nehir tanrısı doğa içerisinde betimlenmiştir. Nehir tanrısının idealize edilen yüz ve vücut yapısı, bakışlarının dalgın ve ileriye doğru olması ile klasik natüralizmin etkisinde betimlendiğini göstermektedir. Zengin renk kartelasının başarılı renk geçişleri ve ışık-gölge ile üç

boyut etkisi sağlanmıştır. Görülen yakın benzerlikler, her iki mozağin de aynı model defterini kullanan atölyelerden çıktığını düşündürmektedir.

Bu grupta ele alınan bir sonraki eser Antiocheia'dan ele geçen ve IV. yüzyıla tarihlendirilen Ladon ve Psalis mozağıdır (*K-22, Res. 33-34*). Birlikte betimlenen nehir tanrısı ve tanrıçası tam vücut formunda (*NT TİP 1a*) betimlenmişlerdir. Tanrının ve tanrıçanın yönlerini birbirlerine dönerek karşılıklı yarı uzanır vaziyette betimlenmesi katalogda yer alan tek örnektir. Kıbrıs Kato Paphos Archaeological Park'ta Dionysos Evi batı portikosunda bulunan II-III. yüzyıla tarihlendirilen "Dionysos'un Ikaros'a Şarabı Vermesi" (*Lev. LXXII: Res. 70²⁹³*) mozağı prototip olarak kabul edilmiştir. Her ne kadar Dionysos yüksek bir platform üzerine otursa da tipolojik olarak yakın benzerlik içindedirler. Her iki mozaikte de solda erkek figür, sağda kadın figür yer almakta, her iki figürün bacaklarının üzerini örten hymation, vücutlarının üst kısmını açıkta bırakmakta ve oturdukları zemin koyu renkle verilirken arka fon daha açık tonda verilerek dikkatlerin figürlere yoğunlaşması sağlanmıştır. Mozaikler dönemsel farklılıklardan dolayı stil açısından aynı özellikleri göstermemektedirler. Ladon; kısa olan saçları üzerinde nehir bitkisinden yapılmış çelenk, ağarmış kısa sakalı, iri gözleri, düz ve şekilli burnu, küçük ağzı, yanık teni, kaslı vücudu ile idealize edilen bir formda betimlenmiştir. Bakışlarının ileriye doğru dalgın verilmesi de Bizans Rönesans stiline hakim olduğu düşüncesini güçlendirmektedir. Bir elini yere yaslayarak güç alırken diğer elinde bereket boynuzunu tutmaktadır.

Ladon'un karşısında yarı uzanmış vaziyette oturan Psalis, yaşlı ve bitkin halde verilmiştir. Tepede fiyonk yapılan saçları ensede toplanmıştır. Yüzü oldukça zayıf, gözleri küçük olup, vücudu ve yüzü idealize formlardan uzak verilmiştir. Ladon figüründe görülen Bizans Rönesans stili Psalis'te görülmemektedir. Sadece dalgın gözlerle ileriye doğru bakması, burnunun düz ve biçimli verilmesi idealize edilen özellikler arasındadır. Elinde uzun bir nehir bitkisi tutmakta ve kolunun altındaki kaptan ise su akmaktadır. Her iki figürün başlarının üzerinde isimlerinin yazması dönemin önemli özelliklerinden olup, bu yönü ile IV. yüzyıla tarihlenen F Hamam yapısının havuzundan ele geçen "Tethys ve Balıklar Mozağı"ne benzemektedir.

²⁹³ Aygüneş 2006, s.150, Şekil.39

Bu bölümdeki son örnek Antiocheia'dan ele geçen ve V. yüzyıla tarihlendirilen Arethousa mozaiğidir (*K-21, Res. 32*). Tam vücut formunda tek betimlenen (*NT TİP 2a*) nehir tanrıçası, yarı uzanır vaziyette oturmuş ve bacaklarının üzerini örten hymation vücudunun üst kısmını açıkta bırakmaktadır. Ortadan ikiye ayrılan düzgün taranmış dalgalı saçları omuzlarından aşağıya sarkmakta ve başının üzerinde nehir bitkisinden yapılmış çelenk bulunmaktadır. Bizans Rönesans'ı stili tarzında bakışları ileriye doğru verilmiş, gözlerinin iri, burunun düz ve biçimli, dudaklarının küçük ve dolgun verilmesiyle de idealize edilen yüz ve vücut hatlarına sahiptir. Bu haliyle Antiocheia Yakto Villası B odasından ele geçen "Thalassa Deniz Mozaiği"ndeki Thalassa ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca Sicilya decadrachmileri üzerinde büst formunda betimlenen Arethousa da idealize edilmiş yüz yapısı ile benzerlik göstermektedir (*Lev. LXXIII: Res. 71*). Bir elinde uzunca bir nehir bitkisi tutarken diğer elinde bir kap tutmaktadır. Bu dönemde görülen başının üzerinde Grek harfleri ile isminin yazması ayrıca önemlidir. Arethousa'nın kolunun altından doğan ırmak, ayaklarının altındaki denize karışmaktadır. Balıkların deniz içerisinde hareketsiz olarak verilmesi ile dekoratif bir sahne tasarlanmıştır. Arethousa'nın gerisindeki çam ağacının küçük, deniz canlıların büyük verilmesi, sahnenin tamamındaki renk geçişleri ve ışık-gölgenin verilmesiyle üç boyut sağlanmıştır.

4.2.5.2. Büst Biçiminde Betimlenen Nehir Tanrıları/Tanrıçaları

Büst biçiminde betimlenen nehir tanrıların/tanrıçalarının en erken örneği, Antiocheia'dan ele geçen ve III. yüzyıla tarihlenen "Nehir Tanrıları Mozaiği"dir (*K-20, Res. 27, 28, 29, 30*). Dört nehir tanrı ve tanrıçası ayrı panolar içerisinde büst formunda (*NT TİP 2b*) betimlenmişlerdir. Nehir tanrıları/tanrıçaları stil ve tipolojik açıdan Antiocheia'dan ele geçen K-11 ile tanımlı mozaikteki Okeanos ve Tethys'e benzemektedir. Pyramos, Thisbe, Arethousa ve Alpheios, denizden çıkar vaziyette başlarının üzerinde nehir bitkilerinden yapılan çelenk ile betimlenmişlerdir. İdealize edilen yüz ve vücut formunda verilen tanrıların/tanrıçaların, çenesi sivri, gözleri iri, burunları düz ve biçimli, dudakları kalın, ağızları küçük, bakışları dalgın ve ileriye doğru olup, klasik natüralizmin etkisinde betimlenmişlerdir. Başlarını yana doğru çevirmişlerdir. Nehir tanrıların saçları ensesine düşerken, tanrıçaların düz saçları

ise omuzlarından aşağı sarkarak suyun içine girmektedir. Nehir tanrıları genç tasvir edildiklerinden sakalsız olarak verilmişlerdir. Her bir figürün başı üzerinde Grek harfleri ile isimleri yazmaktadır.

Bu gruba giren diğer örnek ise Antiocheia Seleucia evinden ele geçen Pyramos (*K-24, Res. 37*) ve Tigris (*K-25, Res. 38*) mozaikleridir. Katalogda ayrı ayrı değerlendirilen nehir tanrıları Seleucia evinin aynı odasının taban mozaığının parçaları olmasına rağmen, Pyramos mozaïği Northampton Museum and Art Gallery’de, Tigris mozaïği ise Detroit Museum’da teşhir edilmektedir. Büst formunda betimlenen (*NT TİP 2b*) nehir tanrıları bir önceki örnekte olduğu gibi stil ve tipolojik açıdan Antiocheia’dan ele geçen K-11 ile tanımlı mozaikteki Okeanos’a benzemektedir. İdealize edilen yüz ve vücut formunda verilen tanrıların, gözleri iri, burunları düz ve biçimli, dudakları kalın, ağızları küçük, bakışları dalgın ve ileriye doğru olup, klasik natüralizmin etkisinde betimlenmişlerdir. Yana doğru çevirdikleri başları üzerinde nehir bitkilerinden yapılmış çelenk bulunmaktadır. Saçları kabarık ve iri dalgalar halinde verilmiş olup, Pyramos’un saçı ensesine, Tigris’in saçı ise omuzlarından aşağı sarkmaktadır. Pyramos genç tasvir edildiğinden sakalsız, Tigris ise ileri yaşlarda olduğundan sakallı olarak betimlenmiştir. Her bir figürün başı üzerinde Grek harfleri ile isimleri yazmaktadır.

Bu bölümdeki son örnek Antiocheia E hamamının frigidarium bölümünden ele geçen ve IV. yüzyıla tarihlendirilen “Eurotas ve Lakedemonia Mozaïği”dir (*K-23, Res. 35*). Büst formunda (*NT TİP 1b*) ve sudan çıkar vaziyette betimlenen nehir tanrısının sol omuzunu himation örtmektedir. Kısa olan saçları üzerinde nehir bitkisinden yapılmış çelenk bulunmaktadır. Bakışları dalgın, gözleri iri, burnu ve ağzı küçük olmasına rağmen ideal yüz ve vücut özelliklerinden uzak verilmiştir. Yaşlı ve hantal bir yapıda verilmesiyle Bizans Rönesans stili özelliklerinden uzaktır. Başının üzerinde isminin yazması dönemin önemli özelliklerinden olup, bu yönü ile IV. yüzyıla tarihlenen F Hamam yapısının havuzundan ele geçen “Tethys ve Balıklar Mozaïği”ne benzemektedir.

4.2.6. Eros İkonografisi

Klasik dönemde Eros’lar on iki, on üç yaşlarında çocuk, Roma İmparatorluk döneminde ise bebek olarak betimlenirken, resim ve mozaik sanatında Eros’ları

yunuslarla birlikte betimleme geleneği Helenistik dönemde başlamaktadır. Roma İmparatorluk dönemi ile birlikte Eros'ları, özellikle resim ve mozaiklerde bebek biçiminde, kimi zaman yunusa binmiş balık avlarken, kimi zaman da girland taşırken ayakta görülmektedir²⁹⁴.

Mozaiklerin etrafını süsleyen yunus üzerinde, oturarak, ayakta, kayıkta balık avlayan Eros'lar, dekoratif bir kompozisyon yaratma amacıyla yapılmış olup, doğayı taklit etmeyen daha çok alanı doldurma kaygısı güdülmektedir. Bu Eros'lar, sahnenin merkezindeki ana temayı oluşturan figürlerin yanında yardımcı figür olarak yer almaktadırlar.

Yunus üzerindeki Eros'lar (*E TİP b*), bazen denizde gezinti yapmakta bazen de ellerindeki oltalarla balık avlamaktadırlar. Bu grupta değerlendirilen Eros'lar 6-7 yaşlarında çocuk olarak betimlenmişlerdir. Zeugma Okeanos Villası peristylinin sığ havuzundan ele geçen ve II.-III. yüzyıla tarihlenen (*K-2, Res. 2*) mozağin üç köşesine yerleştirilen yunus üzerinde ellerindeki oltalarla balık avlayan Eros'lar, dönemin mozaik sanatında görülen klasik natüralist tarzda betimlendiklerinden ideal yüz ve vücut yapısına sahiptirler. Yunuslar ise doğayı taklit etmekten uzak karikatürize edilerek, denizin içindeki hareketlerinden dolayı vücutları kıvrımlı (*S'ler yapar vaziyette*) verilmiştir. Kullanılan zengin renk kartelasının başarılı geçişleri ile ışık-gölge etkisi verilerek üç boyutlu görünmeleri sağlanmıştır. Antiocheia Meander Evi (*K-12, Res.17*) “Okeanos ve Tethys Mozaïği”nin iki köşesine yerleştirilen Eros'ların yüzlerinde klasik natüralist özelliklerin ilk bozulmaları görülmektedir. Antiocheia Psycheler Kayığı (*K-17, Res.23, 24*) evi taban mozaïğindeki Eros ise klasik natüralist tarzdaki bozulmaların etkisinden uzak betimlenmiştir. III. yüzyıla tarihlenen Antiocheia'daki “Tethys ve Balıklar Mozaïği”nde (*K-15, Res.21*) ise Eros'un yüzü hantal bir yapıda iken, IV. yüzyıla tarihlenen Anazarbos “Tethys Mozaïği”nde (*K-34, Res.51, 52*) ise idealize edilen yüz ve vücut yapısından uzak, hantal ve tıknaz olarak betimlenmiştir. IV. yüzyılın II. yarısından itibaren kendini hissettiren Bizans Rönesans'ının etkisi, Antiocheia Yakto Villası “Thalassa Mozaïği”ndeki (*K-14, Res.51, 52*) Eros'ların idealize edilen yüz ve vücut yapılarında görülmektedir. Ancak yunuslar daha çok şematize edilerek verilmişlerdir.

²⁹⁴ Şehnaz Eraslan. (2014). Roma Dönemi Efes ve Pompeii Duvar Resimlerinin İkonografik Açından Değerlendirilmesi. *Yedi Sanat Tasarım ve Bilim Dergisi*, sayı 12, s.6

Oturarak balık avlayan Eros'lar (*E TİP d*), Zeugma Okeanos Villası peristylinin sığ havuzundan ele geçen ve II.-III. yüzyıla tarihlenen (*K-2, Res. 2*) mozaikte, IV. yüzyıla tarihlenen Anazarbos “Tethys Mozaïği”nde (*K-34, Res.51, 52*) ve son olarak Antiocheia Yakto Villası “Thalassa Mozaïği”nde (*K-14, Res.51, 52*) görülmektedirler. Yunus üzerindeki Eros'larla aynı stil özelliklerini yansıtmaktadırlar.

Ayrıca ayakta balık avlayan Eros'lar (*E TİP e*), Antiocheia Meander Evi “Balık Avlayan Eros'lar Mozaïği” (*K-32, Res.49*), Antiocheia Meander Evi “Okeanos Tethys Mozaïği” (*K-12, Res.17*), Antiocheia Yakto Villası “Thalassa Mozaïği”ndeki (*K-14, Res.51, 52*) ve Aigeai'den ele geçen “Thalassa ve Eroslar Mozaïği”nde (*K-36, Res. 55, 56, 57*) görülürken; kayıkta balık avlayan Eros'lar ise (*E TİP f*), Antiocheia Meander Evi “Balık Avlayan Eros'lar Mozaïği” (*K-32, Res.49*) ve Antiocheia Yakto Villası “Thalassa Mozaïği”nde (*K-14, Res.51, 52*) görülmekte olup, yine aynı özellikleri göstermektedirler.

Deniz üzerinde sörf yapan Eros'lar (*E TİP c*), Antiocheia'dan ele geçen ve III. yüzyıla tarihlendirilen “Tethys ve Balıklar Mozaïği” (*K-15, Res. 21*) ile Aigeai'den ele geçen “Thalassa ve Eros'lar Mozaïği”nde (*K-36, Res. 55, 56, 57*) görülmektedir. Deniz üzerinde sörf yapan Eros'lar, III. yüzyıldan itibaren mozaiklerde görülmektedir. K-15'te betimlenen amphora üzerinde sörf yapan Eros, ayaklarının altına aldığı yelken görevi yapan kumaş parçasının iki ucunu elleriyle tutmaktadır. Kanatlı ve çocuk yaşta verilen Eros, idealize edilmiş vücut yapısına sahiptir. K-36'da mozaığın üst sağ-sol köşelerinde amphora ve sal üzerinde sörf yapan kanatlı Eros'lar görülmektedir. Bizans Rönesansının stil özelliklerinden uzak, idealize olmayan yüz hatları hakimdir. Sol üst köşede amphora üzerinde sörf yapan Eros, ileri yaşlarda ve kaslı olarak betimlenmiştir. Kabarık dalgalı saçları ensesine düşerken, gözleri iri, burnu biçimsiz ve ağzı küçük verilmiştir. Sağ üst köşede sal üzerinde sörf yapan Eros, daha genç yaşlarda ve daha idealize edilmiş yüz ve vücut hatlarına sahiptir.

Antiocheia Daphne villasından ele geçen ve II. yüzyıla tarihlendirilen “Nereidler, Hippocampos, Triton ve Eros Mozaïği”nde (*K-29, Res. 42, 43*), 8-10 yaşlarında verilen kanatlı Eros'lar, gezinti yapan triton, hippocampos ve nereidlere uçarak (*E TİP g*) eşlik etmektedir. Dizlerine kadar uzanan hymationu uçmanın

etkisiyle geriye doğru savrulmuş ve başını geriye doğru çevirerek nereide bakmasıyla dinamik bir formda verilmiştir. Solda yer alan Eros elinde ayna tutmaktadır. İdealize edilmiş yüz ve vücut hatlarına sahip olan Eros'lar, form olarak detaylı verilmesiyle sahnenin tamamında klasik natüralist yaklaşım görülmektedir.

Zeugma Poseidon Villası dinlenme odasından ele geçen ve II. sonu III. yüzyıl başlarına tarihlendirilen Aphrodithe'nin Doğuşu Mozağinde (*K-3, Res.3*), Aphrodithe'yi taçlandıran iki adet kanatlı, uçan Eros (*E TİP g*), baş aşağı dönerek, şenlik havası içerisindedirler. Mozağin genelinde görülen idealize edilen yüz ve vücut hatları Eros figürlerinde de görülmektedir. Zengin renk kartelasının başarılı renk geçişleriyle sağlanan ışık-gölge, perspektif ve arka fonun açık renkte verilmesiyle ile dikkatler figürler üzerine çekilmektedir. Bebek yaşlarda verilen Eros'ların taçlandırma sahneleri ile Roma Ulusal Müzesinde teşhir edilen 150-170/80 yıllarına tarihlendirilen lahit üzerinde yazıtlı levha tutan Eros'lar (*Lev. LXXVIII: Res. 82*)²⁹⁵ benzeşmektedir.

Antiocheia Psycheler Kayığı evinden ele geçen ve III. yüzyıla tarihlendirilen Psycheler Kayığı Mozağinde (*K-31, Res. 48*), denizde yüzen iki Psyche'nin kanatları arasında onları yönlendiren Eros, 10-12 yaşlarında, kanatlı ve ayakta (*E TİP g*) betimlenmiştir. Detaylara girilmeden soyutlamaya yönelik bir yaklaşımla betimlenen sahnede sadece Eros'un yüz ve vücudunda idealize edilen bir form görülmektedir. Detaylara girilmeden verilen, ensesine kadar inen kabarık saçları, iri gözleri, düz ve biçimli burnu, küçük ağzı ve geniş omuzları tasvir edilmiştir. Renk geçişleri ile verilen ışık-gölge ve psychelerin önde, Eros'un geride olmasıyla sağlanmaya çalışılan derinlik tüm mozaik yüzeyinde kendini hissettirmektedir.

Aigeai'dan ele geçen ve III. yüzyıla tarihlendirilen "Hippocampos Üzerinde Balık Avlayan Eros'lar Mozağı"nde (*K-35, Res. 53, 54*), sahnenin merkezinde karşılıklı duran iki hippocampos üzerinde, ellerindeki oltalarla balık avlayan 10-12 yaşlarındaki kanatlı Eros'lar (*E TİP a*) betimlenmiştir. Hippocampos üzerinde balık avı sahnesi pek alışılan bir betimleme olmadığından herhangi bir örneği bulunamamıştır. Soyutlamaya yönelik stilistik bir yaklaşımın hakim olduğu mozaikte, Eros'ların vücutlarında detaylara girilmemiş ve baş, gövde, bacaklarda büyük bir orantısızlık dikkat çekmektedir. Ensede ve kabarık olan saçlarda da

²⁹⁵ Gunrtam Koch. (2001). *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*. İlkelen, Z.Z. (Çev). Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s.67

detaylara girilmemiş ancak yüz idealize edilen formlarda verilmiştir. Böylece gözler iri, burun düz ve biçimli, ağız küçüktür. Sırtlarından yanlara doğru açılan bir çift küçük kanat ile betimlenen Eros'lar ellerindeki oltalarla balık avlamaktadırlar. Oltaya gelen ve denizin içerisindeki balıklar da hareketsiz, doğayı taklit etmekten uzak stilistik yaklaşımla tasvir edilmişlerdir. Aynı özellikler ve oran sorunları hippocamposlarda da kendini fazlasıyla hissettirerek dekoratif amaçlı tasvir edilen sahne olduğunu desteklemektedir. Hippocampus ikonografisinde 215 yılına tarihlendirilen Caracalla Hamam mozaığının tahrip olmuş parçası (*Lev. LXXVI: Res. 77*) üzerindeki kıvrımlı bir kuyruğa sahip deniz canlısı üzerinde elinde kırbacı ve yuları ile görülen Eros figürünün bu sahne ile benzeşebileceği düşünülmektedir.

4.2.7. Ketos İkonografisi

Tethys'in yanından ayrılmayan, onu koruyan ketos, figürlerdeki ikonografik gelişime paralel olarak belirli değişim süreçlerinden geçmiştir. II. yüzyıldan III. yüzyılın ilk yarısına kadar doğayı taklit eden bir formda detaylı ve idealize edilerek (*K-1, K-2, K-17*) (*K TİP 1a*) betimlenmektedir. III. yüzyılın ilk yarısından sonra görülen soyutlamaya yönelik stilistik yaklaşımla detaylar ortadan kalkmakta ve doğayı taklit etmeyen yaklaşım hakim olduğundan ketoslar oldukça hantal, detaysız ve çirkin verilmiştir (*K-13, K-15, K-34*) (*K TİP 1a*). IV. yüzyılın II. yarısında Bizans Rönesansı ile idealize edilen detaylı hatların yeniden gündeme gelmesiyle (*K-14, K-36*) (*K TİP 1a*) ketos da daha detaylı verilmeye başlanmıştır. Bazen Tethys'in sırtından dolanarak başını yukarıya kaldırmakta, bazen boynuna ve bazen de koluna dolanarak Tethys'in etrafında yer almaktadır.

Ketoslar bazen de mitolojik sahnelerde, mitolojik olayların içerisinde tasvir edilirken (*K-4, K-30*) (*K TİP 1b*), oldukça iri ve çirkin yapıda betimlenmişlerdir. Tek betimlendiği (*K TİP 1c*) (*K-8*) sahnede ise iri ve detaylı olarak verilmiştir.

4.2.8. Hippocampus İkonografisi

Kanatlı ve kanatsız olarak betimlenen hippocampus ikonografisindeki en erken örnek, Zeugma Poseidon Villasındaki "Poseidon ile Okeanos ve Tethys Mozaïği"dir (*K-1, Res.1*). Poseidon, tunç toynaklı, altın yeleleri olan iki adet

kanatsız hippocamposla (*H TİP 1b*) denizde seyahat ederken betimlenmiştir. Ön ayaklarını yukarıya kaldırmaları ile şaha kalkar vaziyette olan hippocamposlar, başlarını birbirlerine doğru çevirmişler ve Poseidon'un altın renkli arabasını çekmektedirler. Atlar normal at formunda doğanın taklit edilmesiyle natüralist bir yaklaşımla detaylı olarak betimlenmişlerdir. Atların belden aşağısı suya gömülü olduğundan balık kuyrukları görülmemektedir. Bu mozağin prototipi olarak belirlenen İtalya Ostia'daki 139 yılına tarihlenen insitu durumdaki Neptün Hamam mozağinde (*Lev. LXVI: Res. 60*) Poseidon, dört adet hippocampos ile seyahat etmektedir. Denizlerin içerisinde dört nala koşan hippocamposlar görülmektedir.

Aigeai'da yol açma çalışmaları esnasında ele geçen III. yüzyıla tarihlenen "Hippocampos Üzerinde Balık Avlayan Eros'lar Mozaği"nde (*K-35, Res. 53, 54*), denizin içerisinde balık avlayan Eros'ları taşıyan iki adet kanatsız hippocampos (*H TİP 1b*) karşılıklı olarak betimlenmiştir. Hippocamposlar, gerçek at formundan uzak, soyutlamaya yönelik stilistik bir yaklaşım ile betimlenmiş olup, başları oldukça küçük, ön ayakları orantısız bir şekilde büyük, balık kuyruğuna geçiş, kuyruk kıvrımları ve kuyruk yüzgeci kaba ve hantal bir şekilde betimlenmiştir. Dekoratif amaçlı tasvir edilen sahne olduğunu, denizin içerisindeki hareketsiz görünen balıklar da desteklemektedir. Eros figürlerinde de aynı şekilde oransal uyumsuzluklar göze çarpmaktadır. Hippocampos üzerinde balık avı sahnesi pek alışılan bir betimleme olmadığından herhangi bir örneği bulunamamıştır. Ancak Roma'da ele geçen 215 yılına tarihlenen Caracalla Hamam mozağinin tahrip olmuş parçası (*Lev. LXXVI: Res. 77*) üzerinde oldukça uzun ve kıvrımlı bir kuyruğa sahip deniz canlısı üzerinde elinde kırbacı ve yuları ile Eros görülmektedir. Bu kuyruk bir yunusun kuyruğu olamayacak kadar büyük olduğundan bir hippocampos olabileceğini düşündürmektedir.

Bu bölümde değerlendirilecek olan son örnek Antiocheia Daphne Villasından ele geçen ve II. yüzyıla tarihlendirilen "Nereidler, Hippocampos, Triton ve Eros Mozaği"dir (*K-29, Res.42-43*). Sahnenin ortalarında yer alan kanatlı hippocamposun (*H TİP 1a*) yularını bir triton çekerken, kuyruğu üzerinde ise nereid oturmaktadır. Hippocamposun başı gerçek bir at formunda olduğundan doğayı taklit eder tarzda betimlenmiştir. Bu haliyle Zeugma Poseidon villasından ele geçen mozaikteki hippocamposlara benzemektedir. Oldukça uzun ve bol kıvrımlı olan kuyruğunun ucu havada ve kuyruk yüzgeci yaprak şeklindedir. Ayaklarını yukarıya

kaldırması, ağzının açık ve vücudunun geriye doğru verilmesiyle atın kişnemesi tasvir edilmiştir. Yelesi, kuyruğu oldukça detaylı verilmiş olup, hippocampos sahneye doğru bakmaktadır. Kanatlı hippocamposun bir benzeri Tunus El Djem'den ele geçen III. yüzyıla tarihlenen “Nereid ve Kanatlı Deniz Atı Mozaïği” üzerinde görülmektedir (*Lev. LXXVI: Res. 78*).

4.2.9. Triton İkonografisi

Doğu Akdeniz Bölgesindeki triton ikonografisinin en erken örneği Antiocheia Daphne Villasından ele geçen ve II. yüzyıla tarihlendirilen “Nereidler, Hippocampos, Triton ve Eros Mozaïği”dir (*K-29, Res.42-43*). Sahnenin ortasında betimlenen ayakları olmayan sadece kuyruklu betimlenen triton (*T TİP 1a*), yaşlı ve oldukça kaslı yapıda verilmiştir. Ortadan ikiye ayrılan kabarık ve dağınık saçları ensesine kadar inmekte ve başının üzerinde ıstakoz kısıkaçları bulunmaktadır. Dudak üzerinden inen bıyıkları sakalına karışarak boynuna düşmektedir. Gözleri küçük, burnu iri verilmiştir. Hymationu omuzlarından sarkmakta ve ellerini yanlara doğru açarak sahneyi doldurma isteği görülmektedir. Kıvrımlar yapan kuyruğuna geçiş, yaprak benzeri pullarla sağlanmıştır. Bu formda betimlenen triton, Didim Apollon Tapınağı sütun kaidesine ait “Triton ve Nereid Panosu”nda (*Lev. LXXVII: Res. 79*) görülmektedir. Her iki elini yanlara doğru açması, ayaklarının olmaması, kaslı yapıda olması, balık kuyruğuna geçişin yaprak benzeri pullarla sağlanması, saç ve sakalının kabarık olması benzer özellikleridir.

Mopsuestia'dan ele geçen “Tritonlar Mozaïği”nde (*K-33, Res.50*). ayakları olmayan sadece kuyruklu betimlenen tritonlar (*T TİP 1a*), Poseidon'un olduğu tahmin edilen arabayı çekmektedirler. Bu sahne, K-1 ile tanımlı Zeugma Poseidon villası taban mozaïğindeki iki hippocampos tarafından arabası çekilen Poseidon kompozisyonu ile yakın benzerlik içindedir. Bu mozaikte de muhtemelen böyle bir kompozisyona yer verildiği, iki triton tarafından Poseidonun arabasının çekildiği düşünülmektedir. Ayrıca M.Ö. erken I. yüzyıla tarihlenen Domitius Ahenobarbus Altarı üzerindeki “Thiasos sahnesi” (*Lev. LXVI: Res. 59*), Mopsuestia'daki mozaik konsepti ve tritonlar ile yakın benzerlik içindedir. Başında ıstakoz kısıkaçları olmayan kısa saçlı triton, elindeki borazanı üfleemektedir. Ayrıca vücudunun formu, ellerinin duruş şekli ve genç olması ile benzerlikleri bulunmaktadır.

Antiocheia E Hamam yapısı frigidariumundan ele geçen ve IV. yüzyıla tarihlendirilen “Gece Alemi Mozaïği”nde (K-26, Res.39) sahnenin sağında betimlenen ayakları olmayan sadece kuyruklu betimlenen triton (*T TİP 1a*) yer almaktadır. Arkadan verilen triton yaşlı, sakallı, yanık tenli, kaslı yapıda verilmiştir. Arkaya doğru taranan saçları uzun ve başının üzerinde ıstakoz kısaçları bulunmaktadır. Hymationu omuzlarından geriye doğru savrulmaktadır. Kıvrımlar yapan kuyruğunun saçak halindeki ucu havadadır.

Antiocheia Daphne Villasından ele geçen ve II. yüzyıla tarihlendirilen “Nereidler, Hippocampos, Triton ve Eros Mozaïği”nin (K-29, Res.42-43). sağında betimlenen at ayakları olan ve kuyruklu betimlenen triton (*deniz kentaurosı olarak da anılmaktadır*) (*T TİP 1b*), genç ve kaslı yapıda verilmiştir. Yüzü iri, kabarık saçları ensesine kadar inmekte ve başının üzerinde ıstakoz kısaçları bulunmaktadır. Bir eliyle dümen tutarken diğer elini geriye doğru uzatarak Eros’un aynasını tutmaktadır. Kıvrımlar yapan kuyruğuna geçiş, yaprak benzeri pullarla sağlanmıştır. Bu formda betimlenen triton, Tunus El Djem’den ele geçen III. yüzyıla tarihlendirilen “Nereidler ve Deniz Kentauruları Mozaïği”nde (*Lev. LXXVII: Res. 80*) görülmektedir. Genç yapıda betimlenmesi, ayaklarını kaldırarak şahlanması, ıstakoz kısaçları, bol kıvrımlı kuyruğu ve elindeki dümen ile benzer özellikler göstermektedir.

Zeugma Poseidon Villası oecus bölümünden ele geçen ve II. yüzyıl sonu ile III. yüzyıl başlarına tarihlendirilen Aphrodithe’nin Doğuşu Mozaïğindeki (K-3, Res.3) at ayaklı ve kuyruklu betimlenen iki adet triton (*deniz kentaurosı olarak da anılmaktadır*) (*T TİP 1b*), kaslı yapıda verilmiştir. Kabarık saçları enselerine kadar inmekte ve başlarının üzerinde ıstakoz kısaçları bulunmaktadır. Genç verilen triton sakalsız, ileri yaşlarda verilen triton ise sakallı betimlenmiştir. Bu formdaki tritonlar, Tunus El Djem’den ele geçen III. yüzyıla tarihlendirilen “Nereidler ve Deniz Kentauruları Mozaïği”ndeki (*Lev. LXXVII: Res. 80*) tritona benzemektedir.

Antiocheia E Hamam yapısı frigidariumundan ele geçen ve IV. yüzyıla tarihlendirilen “Gece Alemi Mozaikler”inde (K-27, K-28, Res.40, 41) keçi ayaklı ve kuyruklu betimlenen tritonlar (*T TİP 1c*), genç ve sakalsız olarak betimlenmişlerdir. Gözleri iri, burunları düz, ağızları küçük ve yanık tenli verilmişlerdir. Her iki mozaikte de soldaki figürlerin başında ıstakoz kısıkcı bulunmaktadır. Tritonların

hepsi ellerinde bir şeyler tutmaktadırlar. III. yüzyıla tarihlenen İsviçre, Orbe-Boscéaz Villa, “Günler Mozaïği” (*Lev. LXXVIII: Res. 81*) detayındaki triton ile benzemektedir.

4.2.10. Su Perisi İkonografisi

Mozaik sanatı içerisinde değerlendirilen su perisinin prototipi, deniz tanrıçaları içerisinde aranmış ve deniz tanrıçaları prototip olarak kabul edilmiştir. Bu grupta ele alınacak ilk ve tek örnek Zeugma Euphrates Villası impluviumundan ele geçen II. yüzyıl sonu ve III. yüzyıl başına tarihlenen “Euphrates ve Nehir Tanrıları Mozaïği”dir (*K-7, Res. 8, 11*). Su perisi Naias, tam vücut formunda (*SP TİP 1*) betimlenmiştir. Stil ve tipolojik olarak Antiocheia Takvim Evi’nin tricliniumunda bulunan (*K-10, Res. 15*) mozaik üzerinde betimlenen Tethys’e benzemektedir. Nehir tanrıçasının yüksek bir platform üzerine kolunu yaslayarak yarı uzanır vaziyette olması, başını sahneye doğru çevirmesi, hymationun bacaklarının üzerini örtmesi, ortadan ikiye ayrılan saçlarının omuzlarından aşağıya sarkması, idealize edilen yüz ve vücut yapısı ile yakın benzerlik içerisinde. Ancak su perisinin khiton üzerine hymation giymesi ve elinde uzun bir nehir bitkisi tutması ile farklı tasvir edilmiştir. Tethys deniz içerisinde betimlenirken, su perisi nehir bitkisinin olduğu doğa içerisinde betimlenmiştir. Su perisinin idealize edilen yüz ve vücut yapısı, bakışlarının dalgın ve ileriye doğru olması ile klasik natüralizmin etkisinde betimlenmiştir. Zengin renk kartelasının başarılı renk geçişleri, ışık-gölge ile üç boyut etkisi sağlanmıştır. Görülen yakın benzerlikler, her iki mozaığın de aynı model defterini kullanan atölyelerden çıktığını düşündürmektedir.

4.2.11. Diğer Figürlerin İkonografisi

Bu bölümde, katalogda tek örneği mevcut olan karışık figürlerin ikonografisi değerlendirilmiştir. Zeugma Europa Villasından ele geçen ve II. yüzyıl sonu ile III. yüzyıl başlarına tarihlenen “Europa’nın Kaçırılışı Mozaïği”nde (*K-6, Res. 7*) bir nereid gibi betimlenen Europa, boğa (*Zeus*) üzerinde oturmaktadır. Khiton üzerine hymation giymiş ve bir koluna dolanan hymation başının üzerinde dalgalanmaktadır. Zeus boğa kılığına girerek Europa’yı kaçırmaktadır. Üst tarafı

boğa alt tarafı ise balık şeklinde tasvir edilen karışık figür (*D TİP 1*), ayaklarını yukarıya kaldırarak şahlanır vaziyette betimlenmiştir. Bu sahnenin benzeri Fransa Chantilly's Castle Museum'da teşhir edilen ve I. yüzyıla tarihlendirilen İtalya Stabia San Marco villası taban mozağıdır (*Lev. LXXIV: Res. 74*)²⁹⁶. Boğa kılığına giren Zeus, suyun içerisinde şaha kalkmış vaziyette, sırtına aldığı Europa'yı kaçırmaktadır. Tunus Hadrumentum "Neptun ve Nereidler Alayı Mozağı"nde de aynı sahne tasvir edilmiştir (*Lev. LXXV: Res. 75*)²⁹⁷.

Bu bölümdeki son karışık figür deniz panteri (*D TİP 1*) olup, Zeugma Europa Villasından ele geçen ve II. yüzyıl sonu ile III. yüzyıl başlarına tarihlenen "Europa'nın Kaçırılışı Mozağı"nde (*K-6, Res. 7*), hem de Zeugma Poseidon Villası oecus bölümünden ele geçen III. yüzyıla tarihlenen "Satyros, Antiope, Galatia Mozağı"dir (*K-5, Res. 5-6*). Her iki mozaikte de balık kuyruklu olan nehir panteri şahlanır gibi ayaklarını kaldırarak ileriye doğru atılmaktadır. Europa villasındaki nehir panteri farklı olarak kanatlı olarak verilmiştir. Her ikisi de üzerlerinde birer kadın figürü taşımaktadırlar. Nehir panterinin bir örneği yine Tunus Hadrumentum "Neptun ve Nereidler Alayı Mozağı"nde tasvir edilmiştir (*Lev. LXXV: Res. 76*)²⁹⁸.

4.3. FİGÜRLERİN MEKAN İLİŞKİSİ

Doğu Akdeniz Bölgesindeki mozaiklerde deniz ve nehir tanrıları/tanrıçaları ile mitolojik figürler konulu 37 adet mozaikten 19'u konut, 5'i ise hamam yapısından ele geçmiş olup, 13 tanesinin de hangi mimari yapının taban mozağı olduğuna dair herhangi bilgi bulunmamaktadır. Bu bölümde mozaiklerin mimari ile ne tür ilişkisi olduğu, kompozisyonların mekanlara göre seçiminin olup olmadığı irdelenerek, bilinmeyen 13 örneğin ne tür mekanlara ait olabileceğine ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

²⁹⁶ <http://www.theoi.com/Gallery/Z1.9.html>

²⁹⁷ Şahin 2007, s.186, Res..14

²⁹⁸ Şahin 2007, s.186, Res..13

4.3.1. Konutlar

4.3.1.1. Roma Konut Mimarisi

Bahse konu mozaiklerin en fazla bulunduğu mimari yapı konutlardır. Mahremiyet ve korunma duygusuyla paralellik gösteren konut mimarisi ilk çağlardan Arkaik, Klasik, Helenistik ve Roma dönemine kadar birçok safhadan geçmiş olup, bir takım standartlar oluşturulmuştur.

Roma evlerinde iş ve eğlencelere bir arada yer verilmiş olup, aile reisi olan erkek günlük işlerini tamamladıktan sonra akşamları arkadaşları ya da ortakları ile tricliniumda eğlenmekteydi. Doğum, evlilik ve ölüm ile ilgili törenler büyük ölçüde bu evlerin içinde gerçekleştirilmekteydi. Sözü edilen adetlerin sürekli gerçekleştirilebilmesi için ev planlarının ve dekorasyonlarının bu amaçlara hizmet edebilecek şekilde tasarlanması gerektiğinden bu düzenlemeler yapılırken kişisel beğenilerin yanı sıra toplumsal değerler de ön planda tutulmuştur²⁹⁹.

M.Ö. II. yüzyılda Romalılar, Helenistik doğu mimarisinden etkilenecek Ege dünyasına özgü peristylly avluyu atriumlu plâna eklerler. Anadolu'daki konutlara ait mevcut bulgular Antiocheia, Side ve Sardes'te peristylly evlerin kullanıldığı, Perge evlerinde ise Roma karakterli, atriumlu planın uygulandığı görülmüştür³⁰⁰.

Domus planlı konutlarda varlıklı aristokrat kesimi ve orta sınıf aileler yaşamışlar ancak daha zengin olanların evleri, diğerlerine benzer bir planlama tarzı ile tasarlanmış olmalarına rağmen daha özenli yaklaşımlarla inşa edilmiştir. Domus tasarımlarında önemli olan atriumlar, tasarımlar sırasında bir veya iki avlu ve etrafında düzenlenen yarı açık ve/veya kapalı mekanlar ve kullanılan yapı öğeleri ile ailenin günlük yaşam mekanı oluşturulmuştur. Dış dünyanın sıcağından ve gürültüsünden uzak, sakin bir ortam yaratmak amacıyla sokağa kapalı, içe dönük olarak yapılmışlardır. Domusların, İmparatorluk sınırları içinde en çok kullanılan tiplerinin, atriumlu evler, peristylly evler ile atriumlu ve peristylly evler olduğu görülmektedir³⁰¹.

²⁹⁹ Şahin, 2007. s.41

³⁰⁰ Haluk Abbasoğlu. (1999). Anadolu'da Antik Çağda Konut. *M.Ö. 1200- M.S. 3500, Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme*. Tarih Vakfı Yayınları. İstanbul, s.66

³⁰¹ Ayşe Esin Kuleli. (2005). *Efes Yamaçevler 2'de, 1, 2 ve 4 Nolu Evler Örneğinde Roma Dönemi Harçları Araştırması*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, s.3

Dışarıdan son derece sade görünüşü olan Roma konutlarının iç mekanı oldukça zengin bezemelere sahip olup, odalar, mermer veya mozaik zemin döşemeleri ve fresklerle süslü duvarlara sahipken avluda ise kesme taş, mozaik ya da mermer döşemeler görülmektedir. Atrium; çiçek saksıları, taş ve mermer su çanakları, mermer veya bronz heykeller, vazolar, çeşmeler ile zenginleştirilmiştir³⁰².

Sokaktan eve; birkaç adımlık küçük bir ön mekan olan vestibulum, dış kapıdan ve oradan da dar bir koridor görünümlü faucesten geçilerek evin bütün yapısını belirleyen büyük bir merkezi avluya girilmekte olup, buranın karakteristik özelliği³⁰³ atriumu örten çatının ortasında bulunan kare ya da dikdörtgen şeklindeki açıklık olan compluviumdur³⁰⁴. Compluvium, atriumun hava ve güneş almasını sağlamaktaydı³⁰⁵. Compluviumun hemen altında aynı zamanda atriumun merkezinde yağmur sularının toplandığı impluvium yer alır³⁰⁶. İçe doğru eğimli olan compluvium³⁰⁷, genellikle hayvan başlarıyla çevrelenmiş olup, yağmur sularının oluk şeklinde impluvium'a akmasını sağlamaktadır. Bazen tablinumun arkasında Yunan evlerinden alınan sütunlu revaklı bir avlu yani peristil olurdu³⁰⁸. Yarı açık mekan olan peristil gerisinde triclinium, oecus, tablinum, alae, cubiculum, culina ile avluyu dört yandan çevrelemektedir³⁰⁹. Odalar avludan yalnız madeni parmaklıklar veya perdelerle ayrılırlardı³¹⁰. Atrium, üst kata ulaşımı sağlayan dolaşım, geçiş ve çekirdek mekan niteliğinde olup, sokak ile ilişkili mekanlar ise dükkanlar olmuş, odaların tamamı da avlu ile irtibatlandırılmıştır. Konukların diğer mekanlara ulaşımı atriumla sağlandığından dolayı burası oldukça dekoratif olup, sosyal aktivitelerin gerçekleştiği merkezi bir mekandır. Tek katlı konutların yanı sıra ikinci kat konut uygulaması da yaygınlaşmıştır³¹¹.

³⁰² Elmas Erdoğan. (1996). *Anadolu Avlularının Özellik ve Düzenleme İlkeleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, s.101

³⁰³ Horst Blanck. (1999). *Eski Yunan ve Roma'da Yaşam*. Tanrıkut, İ. (Çev), I. Basım, Arion Yayınevi, İstanbul, s.63

³⁰⁴ Secda Saltuk. (1997). *Arkeoloji Sözlüğü*. 3. Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul, s.49

³⁰⁵ Zuhail K. Elinç. (2007). *Batı Anadolu'da Hellenistik Roma Dönemlerinde Bahçe Mimarisi*. Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, s.23

³⁰⁶ Erdoğan 1996, s.101

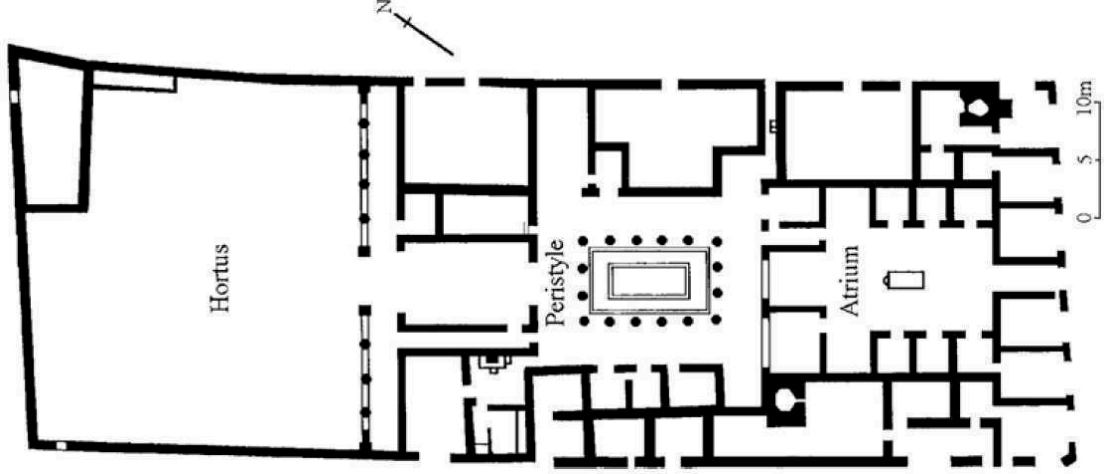
³⁰⁷ Ayşegül Pekpostalcı. (2009). *Tarihi Perspektif İçinde Ev Kavramı*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, s. 94

³⁰⁸ Elinç 2007, s.23

³⁰⁹ Erdoğan 1996, s.103

³¹⁰ Elinç 2007, s.23

³¹¹ Erdoğan 1996, s.103

Plan 5: Geleneksel Roma Evi Planı

4.3.1.2. Konutlardan Ele Geçen Mozaiklerin Mekan İlişkisi

Bu bölümde ele alınacak toplam 20 adet mozaik olup, bunlardan 11 tanesinin konutun hangi bölümünden ele geçtiğine dair bilgi varken, 9 tanesinin ise hangi bölümünden ele geçtiğine dair bilgi bulunmamaktadır. Konutlarda yer alan ve konumuz kapsamındaki deniz ve nehir tanrıları/tanrıçaları, nereidler, Eros'lar ve karışık figürler konulu kompozisyonlara sahip mozaiklerin ele geçtikleri odanın fonksiyonuna bağlı olarak işlenen kompozisyonların benzerliklerinin ve ilişkilerinin olup olmadığı değerlendirilecektir.

U şeklinde üç adet olarak dizilen ve üzerine uzanılarak içki içilip yemek yenen kerevetli yatakların bulunduğu Roma konutlarının en gösterişli ve oldukça geniş odalarından olan tricliniumda 3 adet mozaik tespit edilmiş olup, bunlar K-4, K-10 ve K-13'tür. İki Antiocheia ve bir tanesi de Zeugma'dan ele geçen örneklerdir.

K-4 olan ve Zeugma'dan ele geçen mozaikte, Andromeda ve Perseus ile ketos betimlenmiş olup, her birinin ismi Grek harfleri ile yazılmıştır. Kompozisyonda Perseus'un Andromeda'yı deniz canavarı ketostan kurtardığı mitolojik olay anlatılmaktadır. Oldukça iri ve kuyruğu kıvrımlar yapmış halde verilen ketos acılar içinde yerde yatmakta ve Perseus ile Andromeda da ayakta verilmiştir. Kompozisyon mozaığın ortasında küçük bir alanı kaplamaktadır.

K-10 olan ve Antiocheia'dan ele geçen mozaikte, Okeanos ve Tethys ile balıklar betimlenmiştir. Genellikle suyun içinden çıkar vaziyette büst şeklinde,

etraflarındaki deniz canlıları ile verilen Okeanos ve Tethys burada denizin içinde deniz canlıları arasında yarı uzanır vaziyettedirler. Her iki figürün de koluna dolanan hymation belden aşağısını kapatmış ve üst tarafını açıkta bırakmıştır, bu haliyle Tethys bir nereid, Okeanos ise tanrı Zeus formunda verilmiştir. Tethys, başının her iki tarafındaki kanatlar ile, Okeanos ise elindeki dümeni iledir. Çok sayıda deniz canlısı ve yunusun anlık hareketi verilerek dinamik bir sahne elde edilmiştir.

K-13 olan ve Antiocheia'dan ele geçen mozaikte yine Okeanos ve Tethys betimlenmiş olup, her zamanki gibi birbirlerine bakar vaziyette, büst şeklinde verilmişlerdir. Simgeleri olan ketos ve dümeni göze çarpmaktadır. Bunların dışında sahnede herhangi bir tamamlayıcı unsur bulunmamaktadır.

Birbirinden farklı kompozisyonların işlendiği bu grupta ortak bir formun olduğu söylenememektedir. Mozaik kompozisyonları ile odanın fonksiyonu arasında bir bağlantı bulunmamaktadır.

Mimari yapının hangi bölümüne ait olduğu bilinmeyen, K-30 ile K-4 olan mozaiklerde aynı mitolojik konunun işlenmiş olması, Antiocheia'dan ele geçen K-30 Andromeda-Perseus ve Dansözler Mozaığının de bir triclinium taban mozaığı olabileceğini akla getirmektedir. Burada yine aynı şekilde Perseus ve Andromeda ayakta, oldukça iri verilen ketos ise yerde yatmaktadır. Buluntu yeri bilinmeyen bir diğer örnek ise K-31 ile tanımlı Antiocheia Psycheler Kayığı Mozaığı olup, resim 47'deki kazı esnasında çekilen fotoğraftan yola çıkarak bir triclinium yapısına ait olduğu tahmin edilmektedir. T şeklindeki mozaik dizilim şeması da bu görüşü desteklemektedir.

Roma evlerinde peristylin hemen gerisinde bahçeye bakan oecus'lar genellikle ailelerin oturduğu geniş bölümler olup, K-3 ve K-5'te verilen mozaikler bu gruba ait iki örneği oluşturmaktadır. Bunların her ikisi de Zeugma'dan ele geçmiştir.

K-3 olan Aphrodithe'nin Doğuşu Mozaığı, mitolojik konulu bir sahnedir. Tüm mozaiklerden farklı olarak mozaığın üst kısmında sanatçının adı yazmaktadır. Tanrısal varlık olan Aphrodithe'nin ak köpüklerden doğması ile yunus ve Eros'ların eşliğinde deniz kentaurosuları tarafından taşınma sahnesi betimlenmiştir. Aphrodithe istiridye kabuğunun içinde kaykılmış vaziyette bir nereus kızı gibi betimlenmiştir.

Eros'lar şenlik havası içinde baş aşağı dans eder vaziyettedirler ve aynı zamanda bu halleriyle mozağin üst kısmını doldurmaktadırlar. Deniz kentauroslarının yüzünde ise sükûnet hakimdir. Sahnenin tamamı figürlerin hareketleri ile doldurulmuş ve oldukça canlı renkler kullanılmıştır.

K-5 olan mozaikte Nereus kızlarından Galateia deniz panteri üzerinde, khiton üzerine hymation giymiş ve yarı uzanır vaziyette betimlenmiştir. Bu sahnede de mitolojik bir olay anlatılmaktadır. Nereus kızlarında görülen yarı uzanır vaziyette oturma ve hymationun dalgalanarak yelken şeklinde verilmesi burada da kullanılmıştır. Grek harfleri ile başının üzerinde ismi yazmaktadır. Burada da sahne tamamen doldurulmuş ve oldukça canlı renkler kullanılmıştır. Nereus kızları, denizlerde insanlara yardım eden, şarkı söyleyen ve mutluluk kaynağı varlıklardır.

Mutluluk verici figürlerin kullanılması ve olayların anlatılması, yüzlerinde dinginlik veren ifadeler, kaykılarak oturma ve mitolojik konulu sahneler tespit edilen ortak özelliklerdir. Her iki örnek referans alındığında dinlenme odasının dinginliğinin mitolojik konulu sahnelere yansıdığını söylemek mümkündür. Bu örnekler göstermektedir ki mekanlar ile mozaik döşemelerin konusu arasında doğrudan bir ilişki mevcuttur.

Zeugma Europa Villasından ele geçen ancak konutun hangi odasına ait taban mozağı olduğu bilinmeyen ve K-6 ile tanımlı Europa Villası mozağının de oecus taban mozağı olduğunu söylemek mümkündür. Mitolojik bir olayın (*Zeus'un aşkının*) anlatıldığı sahnede Europa kaykılarak oturmuştur. Europa'nın bir ucunu tuttuğu hymationu dalgalanarak yelken şeklinde verilmiştir. Sahne dinamik olmasına rağmen figürlerin yüzlerinde sükûnet hakimdir.

Roma evlerinde atriumun ortasında bulunan ve yağmur sularının toplandığı dörtgen şeklindeki sığ havuz olan impluviumlardan ele geçen mozaikler dört adet olup, üçü Zeugma'dan biri ise Anazarbos'tan ele geçmiştir. Bunlar K-1, K-2, K-7 ve K-34 ile tanımlı mozaiklerdir.

K-1 ile tanımlı mozaikte Poseidon ile Okeanos ve Tethys betimlenmiştir. Denizden çıkma anları verilen Okeanos ve Tethys, kendilerine has simgeleri olan ıstakoz kısıkaçları, iki küçük kanat ve ketos ile büst şeklinde verilmiştir. Bu figürlerin üst kısmında iki hippocamposun çektiği araba üzerinde elinde üçlü yabası ile Poseidon görülmektedir. Ayrıca mozağin tüm yüzeyinde deniz canlıları ve dört

köşede, sahnenin dışına doğru bakan yunuslar verilmiştir. Figürlerin yüzlerindeki ifade ve deniz canlılarının anlık hareketleri ile oldukça dinamik bir sahne betimlenmiştir. Havuz taban mozağinde ışığın su içindeki kırılmasıyla figürler hareket halindeymiş gibi göz yanılmasına neden olmaktadır.

K-2 olan mozaikte, Okeanos ve Tethys büst şeklinde betimlenmiştir. Denizden çıkma anları verilen figürler yine kendilerine özgü simgeleri ile verilmişlerdir. Mozağin yüzeyinde deniz canlıları ile dört köşede Eros'lar görülmektedir. Sahnenin dışına doğru bakan Eros'lardan üçü yunus üzerinde, bir tanesi ise tunik giyimli olup, kaya üzerine oturarak ellerindeki oltalarla balık avlamaktadırlar. Ketosun, yunusların, Eros'ların, anlık hareketlerinin verilmesiyle dinamik bir sahne elde edilmiştir. Yine suyun içinde ışığın kırılmasıyla hareketli bir sahne görüntüsü tasarlanmıştır.

K-7 ile tanımlı impluvium sıg taban mozağinde farklı olarak nehir tanrısı Euphrates, nereid ve su perisi betimlenmiştir. Her üç figür de kolunu yüksekçe bir yere koyarak, yönleri sahneye dönmüş, yarı uzanır vaziyettedirler. Zeugma'da imal edilmesinden dolayı Fırat nehrini temsil eden Euphrates ana sahnede görülmekte ve Zeus gibi yarı çıplak tasvir edilmiştir. Nehir tanrıçasının da hymationu vücudunun alt kısmını örterek üst kısmını açıkta bırakmaktadır. Her üç panoda da su ile gelen yaşam, bolluk, bereket anlatılmıştır.

K-34 olan mozaikte, Tethys, yanında iki Eros'la büst şeklinde betimlenmiştir. Denizden çıkma anı verilen Tethys'in yine kendine özgü simgesi ve Okeanos'un dümeni ile verilmiştir. Mozağin sağ ve solunda balık avlayan Eros'lar görülmektedir. Tethys'e doğru yönelen Eros'lardan biri yunus üzerinde, diğeri ise tunik giyimli olup, kaya üzerine oturarak ellerindeki oltalarla balık avlamaktadırlar. Ketosun, yunusun, balıkların, Eros'ların, anlık hareketlerinin verilmesiyle dinamik bir sahne elde edilmiştir. Yine suyun içinde ışığın kırılmasıyla hareketli bir sahne görüntüsü tasarlanmıştır.

Dört mozaikte de su ile ilgili deniz ve nehir tanrısı/tanrıçası, nereid, su perisi ve deniz canlılarının kullanılması tespit edilen ortak özelliklerdir. Nehir tanrısı ve tanrıçası betiminin yöreye özgü olduğu, her yöre için farklılaşacağı düşünülebilir. Ancak K-1, K-2 ve K-34 olan mozaiklerde deniz tanrılarının/tanrıçalarının sudan çıkar vaziyette ve deniz canlıları ile verilmesi, tüm figürlerin özellikle de deniz

canlılarının anlık hareketlerinin verilmesi, köşelerde yer alan yunuslar ve kimi zaman yunus üzerinde balık avlayan Eros'ların verilmesi ayırt edici özelliklerdir.

Atriumlardaki bu sığ havuzlar; denizler, su ve bağlamında getirdiği yaşamla ilişkilendirilmiştir. Ayrıca denizlere olan uzaklığa bağlı olarak denizlere duyulan özlem, havuzlarda deniz tanrıları ve tanrıçaları ile deniz ürünlerinin bolca tercih edilmesine sebebiyet vermiş olmalıdır. Atriumlar, evlilik törenleri, doğum günleri, cenaze törenleri ve özel aile törenleri gibi kutlamalar için de kullanıldığından impluviumlarda su ile ilgili seçilen konular da hareketli ve dinamik verilmiştir.

K-12 ile tanımlı ve Antiocheia'da Meander Evine ait olduğu bilinen ancak evin hangi bölümünün taban mozaïği olduğu bilinmeyen Okeanos ve Tethys mozaïğini de bu gruba dahil etmek mümkündür. Sahnenin merkezinde Okeanos ve Tethys kendilerine özgü simgeleriyle sudan çıkar vaziyette büst şeklinde betimlenmişlerdir. Mozaïğin yüzeyine deniz canlılarının serpiştirilmesi, dört köşede sahnenin dışına bakan ikisi yunus üzerinde, ikisi ayakta verilen ve balık avlayan Eros'lar verilmiştir. Sahne oldukça dinamik ve çok renkli olarak verilmiştir. Tüm bu özelliklerinden dolayı bu mozaïği sığ impluvium taban mozaïği olarak değerlendirmek mümkündür.

Antiocheia'dan ele geçen K-22 ile tanımlı Ladon ve Psalis mozaïğinin hangi mimari yapının döşeme mozaïği olduğuna ilişkin bilgi bulunmamasına rağmen K-7 ile benzerlik gösterdiğinden impluvium taban mozaïği olduğu tahmin edilmektedir. Yunanistan'da bulunan iki nehir olan Ladon ve Psalis'i temsil eden tanrı ve tanrıça, Euphrates mozaïğinde olduğu gibi yarı uzanır vaziyette verilirken, bacaklarının üzerini örten hymationları vücutlarının üst kısmını açıkta bırakmaktadır. Psalis'in kolunun altındaki testiden ve Ladon'un elindeki boynuzdan sular akmaktadır.

Misis'ten ele geçen K-33 ile kayıtlı "Tritonlar Mozaïği"nin hangi mimari yapının taban mozaïği olduğuna ilişkin herhangi bir kayda rastlanmamış ancak, Zeugma'dan ele geçen ve K-1 ile tanımlı "Poseidon ile Okeanos ve Tethys Mozaïği"ne benzemektedir. Zeugma'daki örnekte hippocamposlar tarafından çekilen Poseidon'un görkemli arabası, Misis mozaïğinde iki triton tarafından çekilmektedir. İki tritonun arasında kalan bölümde Poseidon'un arabasının ön aksamı kolaylıkla görülmekle birlikte üzerindeki figür yani Poseidon'un giymiş olması muhtemel hymationunun küçük bir kısmı ile elindeki üçlü yabanın sapı

seçilebilmektedir. K-1 ile tanımlı Poseidon ile Okeanos ve Tethys isimli mozaikle aynı konunun betimlenmesinden dolayı “Tritonlar Mozaïği”nin de atriumdaki sığ impluviuma ait olması muhtemeldir.

Yumurtalık’ta bir inşaatın temel atma çalışmalarında ortaya çıkan, K-36 ile tanımlı “Thalassa ve Eros’lar Mozaïği”nin henüz kazısı yapılmadığından mimari yapının hangi bölümüne ait olduğu belli değildir. Sahnenin merkezinde denizden çıkar vaziyette, büst şeklinde verilen Thalassa, yalnız betimlenmiştir. Ancak hem kendisine ait simgesi olan ketos, hem de Okeanos’a ait dümen ile birlikte verilmiştir. Mozaïğin tüm yüzeyinde çok sayıda deniz canlısı ile mozaïğin dört köşesinde ayakta balık avlayan ve sörf yapan Eros’lar görülmektedir. Deniz canlılarının, Eros’ların ve Thalassa’nın anlık hareketlerinin verilmesiyle dinamik bir sahne elde edilmiştir. Ayrıca mozaikte canlı renkler kullanılmıştır. Tüm bu özelliklerinden dolayı K-36 ile tanımlı “Thalassa ve Eros’lar Mozaïği”nin sığ impluvium taban mozaïği olduğunu ileri sürmek mümkündür.

Roma evlerinin giriş mekanı olan vestibulundan ele geçen tek örnek K-16 ile kayıtlı Antiocheia’daki “Tethys Mozaïği”dir. Bu mekanda, nereid betimli döşemelerin yerine büyükanneleri ve aynı zamanda deniz tanrıçası olan Tethys betimlenmiştir. Yan yana panolardan meydana geldiği anlaşılan mozaikte Tethys cepheden, büst şeklinde kendine has başının üzerindeki iki küçük kanatla verilmiş olup, etrafında kompozisyonu tamamlayıcı herhangi bir figür bulunmamaktadır.

Mevcut tek örnek olmasından dolayı ortak özelliklerin ortaya konması mümkün olmamakla birlikte yine Antiocheia’dan ele geçen K-20 ile tanımlı “Nehir Tanrıları Mozaïği”, Tethys mozaïğindeki gibi yan yana gelen panolardan oluşmakla birlikte her bir nehir tanrısı ve tanrıçası ayrı panolarda büst şeklinde cepheden verilmiştir. Betimlenen konuların su ile ilgili tanrı ve tanrıçalar olması, teknik anlamda her bir panoda büst şeklinde verilen figürlerin olması ile “Nehir Tanrıları Mozaïği”ni bu gruba dahil etmek mümkündür.

Bu bölümde ele alınan son grup, peristylli avlularda bulunan mozaiklerdir. K-8 ile tanımlı ve Zeugma Menad Villasından ele geçen Ketos Mozaïği bu gruptaki bilinen tek mozaiktir. Sadece bir bölümü günümüze ulaşan mozaikte açık zemin üzerine yine açık tonlarda irice verilen ketos, etrafında yer alan balıklarla deniz

içerisinde tasvir edilmiştir. Balıklar ve ketosun kıvrımlar yapmasıyla deniz içerisindeki anlık hareketleri verilmiştir.

Bu grupta bilinen tek örnek olması, konutların peristylli avlularındaki zemin döşemesi olan mozaik konularının belirlenmesine ve ortak özelliklerin ortaya konulması hususuna imkan tanımamaktadır. Ancak yine Zeugma'dan ele geçen, yeri ve fonksiyonu belirlenemeyen bir yapının tabanından ele geçen K-9 ile tanımlı Yunuslu mozaïği, deniz içerisindeki anlık hareketlerinin verilmesinden dolayı bu gruba dahil etmek mümkündür.

Deniz ve nehir tanrıları/tanrıçaları ile mitolojik figürlerin yer aldığı zemin döşemesi mozaiklerin konutların hangi bölümlerinde kullanıldığı tespit edilmeye çalışılmış olup, bu kapsamda konutun hangi bölümünün taban mozaïği olduğuna ilişkin bilginin olduğu 11 adet mozaïğin detaylı işlenmesine istinaden buluntu yerleri hususunda hiç bir bilginin olmadığı 12 mozaikten 6 tanesi, buluntu yerinin konut olarak tespit edildiği ancak konutun hangi bölümü olduğuna dair bilginin olmadığı 9 adet mozaikten 3 tanesi olmak üzere toplam 9 adet mozaïğin konutun hangi bölümüne ait olduğu tespit edilmiştir. Konut yapısına ait olduğu bilinen ancak hangi odada bulunduğu bilinmeyen mozaiklerden 6 tane mozaik bilinmeyenler arasında kalmıştır (*Lev. LXXXI, Tablo 4*).

Böylece tricliniumda K-4, K-10, K-13, K-30 ve K-31 olmak üzere beş adet, oecusda K-3, K-5 ve K-6 olmak üzere üç adet, impluviumda K-1, K-2, K-7, K-12, K-22, K-33, K-34 ve K-36 olmak üzere sekiz adet, vestibulumda K-16 ve K-20 olmak üzere iki adet, peristylli avlularda ise K-8 ve K-9 olmak üzere iki adet mozaïğin bulunduğu ortaya konmuştur (*Lev. LXXXI, Tablo 4*).

Roma dönemi konutlarındaki mozaik kompozisyonlarında yer alan Poseidon, Okeanos, Tethys, Eros, nehir tanrıları/tanrıçaları, nereidler, yunus, ketos, triton, hippocampos gibi karışık figürlerin ilahi gücün hakimiyeti ile kötü olaylardan kendilerini koruduğu düşüncesi ile yapıldığı tahmin edilmektedir. Tüm bu figürlerin, dönemin dini inanışına uygun olarak kötülüklere karşı sembol niteliğinde kullanılmış olması muhtemeldir. Sonuç olarak bu mozaikler evin hemen her bölümünde tercih edilerek sıklıkla kullanılmıştır.

4.3.2. Hamamlar

4.3.2.1. Roma Hamam Mimarisi ve Kültürü

Romalılaştırma sürecinde az gelişmiş bölgelerde huzurlu bir ortam sağlanması için hamam kültürünün yaygınlaştırılması son derece önemli olup, buna paralel olarak da sayısız halk hamamının plan ve strüktürleri de gelişerek yaygınlaşmıştır³¹². Romalılar için hamama gitmek hem bir lüks, hem de bir gereksinimdir. Sıcaklık, temiz su, parlayan mermer döşemeler, buhar odasının atmosferi ve masajla rahatlayan Romalılar için hamamlar, uygarlığın ve günlük hayatın vazgeçilmez parçasıydı. Kimi büyük evlerde lüks banyolar olmasına rağmen Roma toplumunda hamama gitmek sosyalleşmenin en önemli adımı ve kamusal bir eylemdi³¹³.

Küçük kasabaların bile dikkat çekici bir boyutta farklı mekanlardan oluşan iki ya da daha fazla umumi hamamı olabilmektedir³¹⁴. Romalıların temizliğe gösterdiği eğilimi, dini vecibeleri yerine getirme kaygılarının dışında gündelik yaşamın bir temel ilkesi olarak kabul etmektedirler³¹⁵. Hamamın amacı bedeni ve ruhi temizlik ile vücudu dinlendirmektir. Su akıp gittikçe kötülükler unutulacak gibidir. Nehir taşıttıktan sonra sular çekildiğinde manzara nasıl değişirse insanlar da her şey değişecek gibi gelir. Esasında temizliğin önemi sudan gelmekte olup, özellikle deniz ve akan sular önemlidir³¹⁶.

Başlangıçta planlamada belirli bir düzen gözetilmemiştir. Küçük hamamlar balneae, büyük hamamlar thermae olarak isimlendirilmektedir. Hamamlar başlıca dört ana mekandan oluşmaktadır³¹⁷. Hamamın ilk bölümü Apoditerium denilen soyunmalıktır. Roma hamamında yıkanmak, birbirine açılan çok sayıda farklı ısılardaki salonlardan geçilerek tamamlanan ve ılıktan sıcaklığa doğru bir düzende ilerler. Bu sıra içinde önemli durakların tepidarium ve caldarium olduğu söylenebilir. Son olarak da frigidarium da soğuk bir banyo ile yıkanma sona erer. Hamama gelenlerin çoğu özel terleme odalarında bir süre kalmanın yararlarını

³¹² Şahin 2007, s.51

³¹³ Zerrin Kuzu. (2008). *Laodikeia Hamamları*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, s.17

³¹⁴ Şahin 2007, s.52

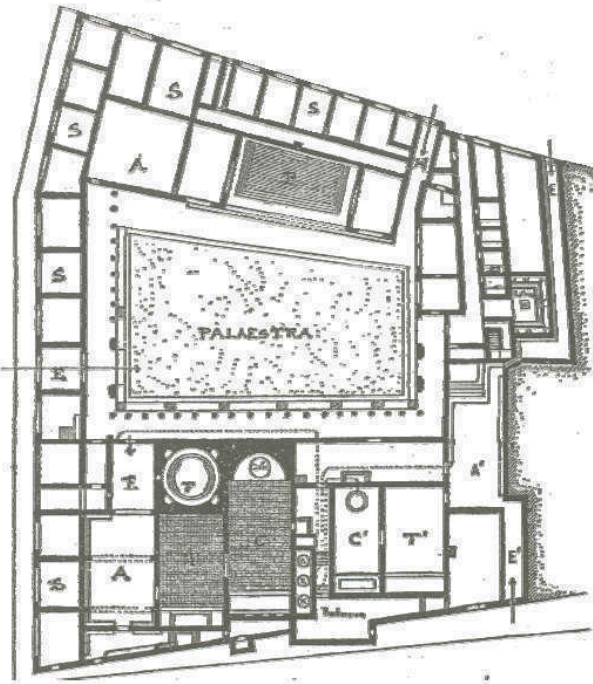
³¹⁵ Şükran Sevimli. (2005). *Anadolu Uygarlıklarında Temizlik Kavramı Ve Uygulamalarının Evrimi*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana, s.46

³¹⁶ Kuzu 2008, s.21

³¹⁷ Şahin 2007, s.52

görürler. Bu salonlara laconicum veya sudatorium denmektedir. Yağlanma ise sporda temel sayılan bir işlemdir ve spor öncesinde ya da sonrasında veya hem öncesinde hem sonrasında yağlanılır. Yağlanma için kullanılan özel sıcak odalar da hamamlarda mevcuttur³¹⁸.

Her ne kadar hamamlarda farklı bölümlerin eklendiği görülse de Roma İmparatorluk Dönemi hamamlarında sıralama apoditerium (*soyunmalık*), frigidarium (*soğukluk*), tepidarium (*ılıkılık*) ve calidarium (*yıkanmalık*) şeklindedir. Bu bölümler imparatorluk hamamlarını ve bütün hamamların temel plan şemasını oluşturmaktadır³¹⁹. Hamama gelenler zamanlarının çoğunu caldarium ve frigidariumda harcarlar. Bunlar hem ılık hem de soğuk banyo yapılacak salonlar olmalarının yanı sıra sosyal, sportif ve eğlence imkanları da sunmaktadır. Hatta bu tarz eğlencelerin yapıldığı salonlar da bulunmaktadır. Hamamlar, sihirbazlar, hokkabazlar, jimnastikçiler ve müzisyenler için iyi bir sahne niteliği taşımaktadır. Ayrıca Yemek ve içmek bir arada bulunan popüler eğlencelerdir³²⁰.

Plan 6: Geleneksel Roma Hamamı planı³²¹

³¹⁸ Kuzu 2008, s.25

³¹⁹ Şahin 2007, s.52

³²⁰ Kuzu 2008, s.25-28

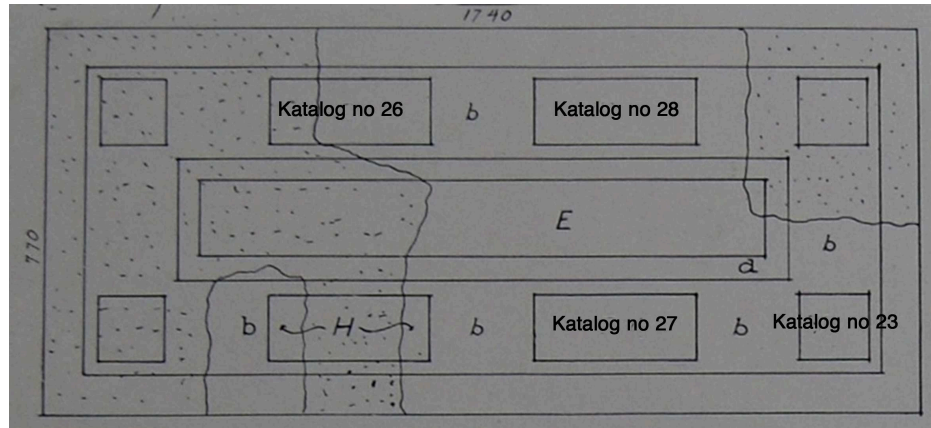
³²¹ Vitruvius 1990, s.113

4.3.2.2. Hamamlardan Ele Geçen Mozaiklerin Mekan İlişkisi

Konutlarda görülen mozaik zemin döşemelerini, ıslak zemin olan hamamlarda da görmek mümkündür. Suya dayanıklı mozaiklerin üretilmesine paralel olarak Roma kültürünün en önemli mimari yapılarından olan hamamlarda da sıklıkla kullanılan mozaikler, bazen figürlü bazen de figürsüz olmaktadır. Deniz ve nehir tanrıları/tanrıçaları ile mitolojik figürlerin işlendiği mozaik sayısı 5 olup, bunların hepsi Antiocheia'daki E ve F hamam yapılarından ele geçmiştir.

Antiocheia'daki F hamamının havuz taban mozaiği olan ve K-18 ile kayıtlı “Tethys ve Balıklar Mozaiği”, hamam yapılarının havuzlarından ele geçen tek örnek olduğundan, mekan ilişkisi bakımından herhangi bir ortak özellik tespit edilmesine olanak vermemektedir. Konutlarda olduğu gibi hamamların havuzlarında da deniz tanrıçası ve deniz canlılarının olduğu konular tercih edilmiş olmalıdır. K-18 olan örneğimizde de büst şeklinde verilen Tethys'in sudan çıkma anı ile deniz canlıları ve yunusların kıvrak hareketlerinin verilmesiyle dinamik bir sahne oluşturulmuştur. Farklı bir uygulama olarak Tethys'in yanında yer alan deniz canlılarının küçük, kenarda yer alanların ise büyük verilmesiyle derinlik algısı yaratılmıştır.

Antiocheia'daki E hamamının frigidariumunu süsleyen dört adet mozaik tespit edilmiş olup, bunlar K-23, K-26, K-27 ve K-28 ile kayıtlı mozaiklerdir. Bu mozaiklerin hepsi aynı hamamın frigidarium bölümünden ele geçmiş kenar bordür döşemeleridir. (Plan 4)

Plan 4: Antiocheia E Hamamı mozaikleri yerleşim planı³²².

³²² Stillwell vd. (----b). *Antioch On The Orontes III The Excavations of 1937-1939*. Publications Of The Committee For The Excavation Of Antioch And Its Vicinity, s.180

Bunlardan ilki K-23'teki "Eurotas ve Lakedemonia Mozaïği"dir. Eurotas, Peloponnes yarımadasının Lakonia bölgesinde akan bir nehrin adıdır. Her iki figürün personifikasyonunda da portre şeklinde ve giyimli vaziyette verilmiştir.

K-26, K-27 ve K-28 ile tanımlı mozaiklerin üçünde de nereidler tritonlar ile betimlenmiştir. "Gece Alemi Mozaïği" olarak bilinen (*thiasos*) panolarda tritonlar ile nereidler çiftler şeklinde grup grup verilirken, her birinin başı üzerinde Grek harfleri ile isimleri yazmaktadır. Tritonların kuyruklarına binen nereidler yarı uzanır vaziyette verilmiş olup, yönlerini sahneye doğru çevirmişlerdir. Bir bacaklarının üzerini örten hymationun ucu yelken şeklinde dalgalanarak aynı zamanda sahneyi doldurmaktadır. K-26'da sadece sol eli görünen figür, içinde deniz canlısının olduğu bir tepsi taşımaktadır. K-27'de tritonların birinin elinde müzik enstrümanı diğerinin elinde ise sepet bulunmaktadır. K-28'de ise solda yer alan nereid, içinde yiyecek olduğu tahmin edilen tepsiyi tutmaktadır. Tritonların elinde de meşale ve baston görülmektedir. Tüm mozaik yüzeyi, oldukça dinamik ve canlı renklerle verilmiştir.

Suyla ilgili olan bu mekanlarda tanrısal varlık olan nereidler ve beraberindeki kompozisyonların işlenmesi oldukça anlamlıdır. Kompozisyonun özellikle frigidarium bölümünde verilmesi serinliği sadece fiziksel koşullarla sağlamakla kalmayıp, denizin ve suyun serinliği hissettirilmek istenmiştir. Nereidler, insanları kötülöklere karşı korumanın sembolü olarak da hamamlarda kullanılmış olmalıdır. Ayrıca ölümsüzlük ve sonsuz mutluluğun simgesi olduklarından düğün sahnelerinde de nedime olarak görölmekte ve ellerinde hediyeler taşımaktadırlar. Ancak burada hamam içerisinde betimlendiklerinden ve üç sahnede de görölen tepsi içerisindeki yiyecekler, sepet ve müzik enstrümanı, Roma hamam geleneklerini anımsatmaktadır.

Hamam yapısından ele geçen beş örnek, su ile yakından alakalı olan temizlenme yapılarının zemin döşemelerinde süsleme ögesi olarak kullanılmış olup, kompozisyonlarda Tethys, deniz canlıları, nehir tanrısı, nereidler ve tritonlar tercih edilmiştir. Bu moziklerin hamamlara ait olduğunu anımsatan öğeler, tritonların ve nereidler elinde taşıdıkları eşyalarla sağlanmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. DOĞU AKDENİZ MOZAİKLERİNDE DENİZ VE NEHİR TANRILARI/TANRIÇALARI İLE MİTOLOJİK FİĞÜRLER KATALOĞU

Katalog no: 1 (*Lev. III: Res. 1, Çiz. 1*)

Sergilendiği yer: Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi

Envanter no: 6.26.00

Sahnenin adı: Pesoidon ile Okeanos ve Tethys Mozaïği

Boyutları: En: 5.35 cm, boy: 2.80 cm

Buluntu yeri: Zeugma Antik kenti. 2000 yılı kurtarma kazılarında bulunmuştur. Poseidon Villası (*Lev. IV: Plan 1*) impluvium taban mozaïğidir.

Dönemi: II. yy sonu III. yy başı

Durumu: Genel anlamda iyi korunmuş olan mozaïğin sağ kenarında ve yüzeyinde yer yer tahribatlar mevcuttur. Tüm bu bölümler dolgu maddesi ile doldurulmuştur.

Tanımı: Tek figüratif panodan meydana gelen mozaïğin etrafını, zıt yönlerde bakan iki adet deniz dalgası motifi ve arasındaki üçlü saç örgüsü motifi çevrelemektedir.

Panonun merkezinde iki hippocampos tarafından çekilen araba üzerindeki Poseidon, sağ eliyle üç çatalı asasını tutmaktadır. Atletik yapıda ve bronz tenli verilen Poseidon, başını sağa doğru çevirmiştir. Belden aşağısını, sol kolunu ve omuzunu örten, bol kıvrımlı hymation, rüzgarın etkisi ile sağ omuzu üzerinde havalanmaktadır. Rüzgarın etkisi ile geriye savrulan kabarık, gür ve beyaz saçları ortadan ikiye ayrılarak ensesine kadar düşmektedir. Bıyığı, dudağının iki yanından sakalına karışarak göğsüne kadar gelmektedir. Ağzı oldukça küçük ve burnu düz verilen Poseidon, heyecan dolu gözlerle ileriye doğru bakmaktadır. Deniz dalgaları arasından çıkan, başlarını birbirine çeviren hippocamposlar dört nala koşmaktadır.

Poseidon figürünün hemen altında Okeanos ve Tethys, deniz dalgaları arasından omuzlarına kadar sudan çıkmış vaziyettedirler. Solda yer alan Okeanos atletik yapıda ve yanık tenli olup, diğer mozaiklerdekine oranla daha ileri yaşlardadır. Sağ omuzu geride ve küçük, sol omuzu önde ve daha büyük verilmiş olup, başını sola yani Tethys'e doğru çevirmiştir. Ortadan ikiye ayrılan dalgalı saçları tamamen beyaz olup, ensesine kadar inmiş ve uçları geriye doğru savrulmaktadır. Başının üzerinde iki adet ıstakoz kısıkaçı bulunmaktadır. Burnu ve gözleri iri, bakışları ileriye doğru olup, bıyıkları dudacağının iki yanından sakalına karışarak, bukleler halinde sarmaktadır. Sağda yer alan Tethys beyaz tenli verilmiş, kahverengi, uzun, gür ve ıslak saçları ortadan ikiye ayrılarak yanağından ve omuzundan aşağıya sarmaktadır. Başının üzerindeki iki adet kanat renkli olarak verilmiştir. Yüzü dolgun, kaşları yay şeklinde, gözleri iri ve yeşil olup, bakışları ileriye doğrudur. Burnu iri ve kanatlı, ağzı oldukça küçük ve dudakları incedir. Boynu oldukça kalın, omuzları düşük ve göğüsleri kısmen verilmiştir. Okeanos'un omuzundan, Tethys'in sırtından dolanan iki adet ketosun kulakları dik, ağzı açık olup, bıyıkları ve yan yüzgeçleri verilmiştir

Merkezdeki ana figürlerin etrafında sahnenin dışına dönük vaziyette çeşitli deniz canlıları yerleştirilmiştir. Bunlar; ahtapot, istiridye, yunus, deniz yılanı, kılıç balığı, karides, alabalık ve diğer deniz canlıları şeklindedir.

Kaynakça: Ergeç vd. 2006, s.110; Res. s.112-113; Eraslan 2015, s.3

Katalog no: 2 (*Lev. V: Res. 2, Çiz. 2*)

Sergilendiği yer: Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi

Envanter no: -----

Sahnenin adı: Okeanos ve Tethys

Boyutları: En:1.50 cm, boy: 3.30 cm

Buluntu yeri: Zeugma Antik kenti. Okeanos Villası impluviumunda bulunmuştur.

Dönemi: III. yy

Durumu: Sol alt köşedeki Eros figürünün olduğu bölümde ve yer yer mozaik yüzeyinde tahribatlar mevcuttur. Bu bölümler dolgu maddesi ile doldurulmuştur.

Tanımı: Tek figüratif panodan meydana gelen mozağin etrafını; eşkenar dörtgenlerden meydana gelen bant, ikili saç örgüsü motifi ve serpme üçgen motiflerinden elde edilen bant çevrelemektedir. İnce bant ile çerçeve içerisine alınan figüratif panonun merkezindeki Okeanos ve Tethys, dalgalar arasından omuzlarına kadar sudan çıkmış vaziyettedirler. Sahnenin solunda verilen Okeanos yanık tenli olup, başını sola doğru çevirmiştir. Gür, dalgalı ve uzun saçları ortadan ikiye ayrılarak omuzlarından aşağı sarmaktadır. Bıyıkları dudağının iki yanından sakalına karışmış ve sakalının uçları bukleler halinde göğsüne kadar inmektedir. Saç ve sakalında beyaz tessera kullanılarak olgunluk ifadesi ile beraber ışık verilmiştir. Başının üzerinde iki adet ıstakoz kıskaçları verilmiştir. Gözleri küçük, burnu kemikli ve iri, ağzı küçük ve dudakları kırmızıdır. Elinde dümen tutmaktadır.

Sahnenin sağında yer alan Tethys, başını Okeanos'a doğru çevirmiştir. Islak, uzun, düz, siyah saçları ortadan ikiye ayrılarak omuzlarından aşağıya sarmaktadır. Başının üzerindeki iki küçük kanadın sağdaki geride, soldaki ise önde verilmiştir. Okeanos'a göre daha açık tenli verilmiştir. Yüzü oldukça dolgun ve pembemsi renkte olup, yüzünde keder ifadesi vardır. Kaşları siyah ve yay şeklinde, gözleri yeşil, iri ve badem şeklindedir. Burnu kemerli, dudakları kırmızı ve ince, ağzı oldukça küçük verilmiştir. Her iki kulağında inci küpesi bulunmakta ve boynu kalın olarak verilmiştir. Sağ omuzunun arkasından kıvrılarak Okeanos'a yönelen ketosun dişleri sivri, ağzı açık ve kulakları diktir.

Sahnenin üç köşesinde (*sol-alt, sağ-alt ve üst*) yunus balıklarına binen güvercin kanatlı Eros'lar betimlenmiştir. Her üç figürde de kanatları açık ve geriye doğru savrulmuş olan Eros'lar, tamamen çıplak vaziyettedir. Sol elleriyle yunusun dizginlerini, sağ elleriyle ise kırbaç tutmaktadırlar. Yönlerini ve bakışlarını sahneye doğru çevirmişlerdir. Kahverengi kısa saçları enselerine kadar düşmektedir. Kafaları oldukça iri verilen yunus balıklarının ağızlarına gem vurulmuş, kuyrukları kıvrılmış ve kuyruk yüzgeçleri yelpaze şeklinde verilmiştir. Sahnenin sol üst köşesinde ise kaya üzerine oturan figür, elindeki olta ile balık avlamaktadır. Sağ omuzunu açıkta bırakan sarı tuniği dizlerinin üzerine kadar uzanmaktadır. Bakışlarını sahneye doğru çevirmiş ve kahverengi saçlarını örten gri renkte sivri şapka giymektedir. Omuzuna çapraz taktığı balık sepeti sol kolunun altındadır. Sağ eli ile suya attığı oltasına balık gelmiştir. Sahnenin dört köşesindeki Eros'lar ve balık avlayan figürler sahnenin dışına dönük vaziyette betimlenirken aralara ise hareketsiz görünen çeşitli deniz canlıları serpiştirilmiştir.

Kaynakça: Ergeç vd. 2006, s.80; Res. s.82-83 / Eraslan 2011, s.138

Katalog no: 3 (*Lev. VI: Res. 3, Lev. VII: Çiz. 3*)

Sergilendiği yer: Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi

Envanter no: 10.26.00

Sahnenin adı: Aphrodithe'nin Doğuşu

Boyutları: En: 4.40 cm, boy: 5.50 cm

Buluntu yeri: Zeugma Antik kenti. Poseidon Villası (*Lev. IV: Plan 1*) çeşmeli havuzun yer aldığı peristyle geniş pencereyle açılan dinlenme odası mozağıdır.

Dönemi: II. yy sonu III. yy başı

Durumu: Çok iyi korunmuş olan taban mozağında sadece Aphrodithe'nin başının olduğu alan tamamen yok olmuş ve bu bölüm dolgu maddesi ile doldurulmuştur.

Tanımı: Tek figüratif panodan meydana gelen mozağın etrafını geometrik ve figüratif bantlardan meydana gelen kalın bordür çevrelemektedir. Birbirine bakan serpmeye üçgen motifleri arasına geometrik şekiller yerleştirilmiştir. Devamında ikili saç örgüsü motifleri yer almaktadır. İki ince bant arasına alınan figüratif bant üzerinde Eros'un av sahnesi betimlenmiştir. Son olarak mozağın etrafını üç boyut kazandırılan farbala (*dalgalandıran kurdele*) motifleri çevrelemektedir.

Çerçeve içerisine alınan panoda Aphrodithe'nin doğuşu betimlenmiştir. Denizin köpüklü dalgalarından doğar doğmaz istiridye kabuğuna bindirilerek, iki triton tarafından gezdirilmektedir. Yanından ayrılmayan yunus ayaklarının altındadır. Sahnenin sağında ve solunda yer alan iki tritonun başları üzerinde ıstakoz kısıkaçları bulunmaktadır. Ortadan ikiye ayrılan saçları tutamlar halinde enselerine düşmektedir. Her ikisi de başlarını çevirerek Aphrodithe'ye bakmaktadır. İnsan vücutlu, at ayaklı ve balık kuyruklu olan tritonlar, atletik yapıda ve bronz tenli verilmişlerdir. Solda yer alan sakallı ve yaşlı, sağda yer alan ise sakalsız ve genç tasvir edilmiştir. Baş aşağı uçan bebek Eros'lar, muhtemelen Aphrodithe'yi taçlandırmaktadır. Sahnenin üst kısmında Grek harfleri ile "ONOMATA ZΩCIMOC CAMOCATEYC TΩ AΦPOC BYΘOC TPEINΩN EPOIEI" (*Samsatlı Zosimos denizin derinliklerinden gelen ak köpük –Aphrodithe- için yaptı*) yazmaktadır.

Kaynakça: Ergeç vd. 2006, s.114; Res. s.116-117

Katalog no: 4 (*Lev. VIII: Res. 4, Lev. IX: Çiz. 4*)

Sergilendiği yer: Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi

Envanter no: 8.26.00

Sahnenin adı: Perseus ve Andromeda

Boyutları: En: 5.60 cm, boy: 7.90 cm

Buluntu yeri: Zeugma Antik kenti. Poseidon Villası (*Lev. IV: Plan 1*) yemek odası taban mozağıdır.

Dönemi: II. yy sonu III. yy başı

Durumu: Geometrik bordürün sol tarafında bir bölüm ve Perseus'un bacaklarının olduğu yer kısmen yok olmuş ve bu bölümler dolgu maddesi ile doldurulmuştur.

Tanımı: Tek figüratif panodan meydana gelen mozağın etrafını çok sayıda kalın bordür çevrelemektedir. En dışta serpmе üçgen motifleri ile sınırlandırılan üçlü saç örgüsü motifi, figüratif panonun alt ve üstünde geometrik şekillerden meydana gelen bantlar görülmektedir. Panonun etrafında, ikili saç örgüsü ve farbala motifleri ile çevrelenen disk motifleri yer almaktadır. Disklerin içerisine serpmе üçgen motifleri, solomon düğümü, iç içe geçme eşkenar dörtgen ve rozet motifleri yerleştirilmiştir. Son olarak eşkenar dörtgenlerden oluşan bant ile son bulmaktadır.

Perseus'un Andromeda'yı deniz canavarı ketostan kurtardığı sahne betimlenmektedir. Perseusun ayaklarında Hermes'in ona uçuşması için verdiği kanatlı sandaletleri vardır. Sol eliyle Hermes'in verdiği kılıcı ve Medusa'nın kesik başını tutmaktadır. Sağ eliyle Andromeda'nın kolunu tutarak onu kurtarmaktadır. Andromeda'nın zincire vurulduğu kayalığın üst kısmında Andromeda'yı kollarından bağladıkları zincirler, kayalığın sol alt kısmında tek kulplu testi, sağ alt kısmında ise Medusa'nın bakışlarından kurtulması için Athena'nın Perseus'a verdiği ayna bulunmaktadır. Perseus'un ayaklarının yanında öldürdüğü deniz canavarı ketos acı içerisinde yatmaktadır. Ketosun ağzı açık, kulakları iri, kıvrımlar yapan balık kuyruğunun ucu havadadır. Grek harfleri ile sahenin üst-sol kısmında ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ (*Andromeda*), sağında ΠΕΡΣΕΥΣ (*Perseus*) ve kılıcın sağında da ΚΗΤΟΣ (*Ketos*) yazmaktadır.

Kaynakça: Ergeç vd. 2006, s.124; Res. s.127

Katalog no: 5 (*Lev. X ve XII: Res. 5 ve 6; Lev. XI: Çiz. 5*)

Sergilendiği yer: Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi

Envanter no: 9.26.00

Sahnenin adı: Satyros, Antiope, Galatia

Boyutları: -----

Buluntu yeri: Zeugma Antik kenti. Poseidon Villası (*Lev. IV: Plan 1*) oecus taban mozağıdır.

Dönemi: III. yy ilk yarısı

Durumu: Çok iyi korunmuş olup, eksiksiz olarak günümüze gelmiştir.

Tanımı: İki figüratif panodan meydana gelen mozağın etrafında, serpme üçgen motifleriyle sınırlandırılan disk motifleri yer almaktadır. Disklerin üzerleri üç boyutlu bant ve farbala motifleri ile çevrelenmiştir. İçlerine ise serpme üçgen motifleri ve eşkenar dörtgenler yerleştirilmiştir. Serpme üçgen motifi ve figüratif panoları birbirinden bağımsız hale getiren ikili saç örgüsü motifi ile son bulmaktadır.

Üstte yer alan birinci figüratif panoda Antiope ve Satyros kılığına giren Zeus betimlenmektedir. Altta yer alan ikinci figüratif panoda (*Res. 6*), nehir panterine binerek Leto tapınağına giden Galatia betimlenmektedir. Paralel çizgiler halinde verilen nehirde yüzen panter, balık kuyruklu karışık figür şeklindedir. Uzun bıyıkları olan panterin ağzı açık, kuyruk yüzgeci havada ve ayaklarını yukarıya kaldırarak yüzer vaziyette betimlenmiştir. Yönünü sahneye doğru çeviren Galateia, sol bacağı ileriye doğru, sağ bacağı geriye doğru atmıştır. Sarı khiton üzerine giydiği hymation, kalçalarının üzerinde tomar yaparak iki bacak arasından aşağı sarmakta ve uçları ise rüzgarın etkisi ile uçuşmaktadır. Sol kolunu nehir panterinin sırtına yaslanmış ve sağ eliyle başının üzerinde yelken şeklinde havalanan hymaitonun bir ucunu tutmaktadır. Başını sola doğru çevirerek korku dolu gözlerle nehir panterine bakmaktadır. Yüzü dolgun, gözleri iri, burnu kemerli ve ağzı küçük verilmiştir. Kahverengi saçları ise ensede topuz yapılmıştır. Panterin başı üzerinde Grek harfleri ile ΓΑΛΑΤΙΑ (*Galateia*) yazmaktadır.

Kaynakça: Ergeç vd. 2006, s.142; Res. s.144-1145

Katalog no: 6 (*Lev. XIII: Res. 7, Çiz. 6*)

Sergilendiği yer: Gaziantep Mozaik Müzesi

Envanter no: 234.58.01

Sahnenin adı: Europa'nın kaçırılışı

Boyutları: -----

Buluntu yeri: Zeugma Antik Kenti. Europa Villası taban mozağıdır.

Dönemi: II. yy sonu III. yy başı

Durumu: Sadece kanatlı panterin ayağının olduğu yerde kısmi tahribat mevcut olup, bu bölüm dolgu maddesi ile doldurulmuştur.

Tanımı: Tek figüratif panodan meydana gelen mozağın etrafını kalın bir bordür çevrelemektedir. Parçalara bölünen alanların içi çok çeşitli geometrik ve bitkisel bezemelerle doldurulmuştur. En içte ise eşkenar dörtgenlerden oluşan geometrik bant yer almaktadır.

Figüratif panoda, Europa'nın kaçırılışının iki farklı anlatımının birlikte verildiği veya Europa'nın kaçırılışı ile nehir panteri üzerindeki Galateia'nın betimlendiği tahmin edilmektedir. Kanatlı panterin yönü sola, kuyruklu boğanın yönü ise sağa doğru olup, sahnenin ters yönlerine doğru hareket etmektedirler. Her iki kadın figürünün vücutları birbirine dönük iken başlarını zıt yönlere çevirmişlerdir. Sahnenin solunda Europa'yı veya Galateia'yı sırtına alan siyah benekli panter, kanatlı karışık figür şeklindedir. Uzun sakalları olan panterin ağzı açık, şaha kalkmış gibi ayakları yukarda ve uçar vaziyette kanatları açıktır. Sahnenin sağında Europa'yı sırtına alan boğa, kuyruklu karışık figür şeklindedir. Hilal boynuzlu, dik kulaklı, keskin bakışlı boğa ağzını açmış ve dili dışardadır. Ayaklarını yukarıya doğru kaldırmış, başını ve bakışlarını ise Europa'ya çevirmiştir. Boğanın uzun kuyruğu, pantere kadar kıvrımlar yaparak uzanmaktadır. Her iki kadın figürü yönünü sahneye doğru çevirmiştir. Khiton üzerine hymation giymişlerdir. Sağdaki kadın figürü, başının üzerinde dalgalanan hymationu tutmaktadır. Başlarını yana çevirerek ifadesiz gözlerle ileriye bakmaktadırlar. Sarı dalgalı saçları ensede toplanmıştır.

Kimi figürlerin önde, kimi figürlerin geride ve tüm figürlerde ışık gölgenin verilmesiyle üç boyut kazandırılmıştır. Boğa ve kanatlı panter dinamik verilerek sahnenin büyük bir bölümünü kaplamış, boş kalan sağ alt köşeye de yunus yerleştirilmiştir.

Kaynakça: Ergeç vd. 2006, s.178; Res. s.180-181

Katalog no: 7 (*Lev. XIV-XV: Res. 8-9-10-11; Lev. XVI: Çiz. 7*)

Sergilendiği yer: Gaziantep Mozaik Müzesi

Envanter no: 4.26.00

Sahnenin adı: Euphrates ve Nehir Tanrıları

Boyutları: -----

Buluntu yeri: Zeugma Antik kenti. Euphrates Villası impluvium taban mozaığıdır.

Dönemi: II. yy sonu III. yy başı

Durumu: Çok iyi korunmuş olan taban mozaığı günümüze sağlam olarak gelmiştir.

Tanımı: İnce-uzun sekizgen formundaki mozaik üç adet figüratif panodan meydana gelmektedir. Figüratif panoların etrafını zıt yönlerde bakan serpme üçgen motifleri arasındaki üçlü saç örgüsü motifi çevrelemektedir.

Mozağin merkezinde yer alan pano (*Res.10*), (*7b*) sahneye, yanlarda yer alan panolar (*Res.9 ve 11*) (*7a ve 7c*) ise dışa doğru bakmaktadır. Mozağin solunda yer alan (*Res. 9*), (*7a*) figüratif panoda, nehir tanrıçası betimlenmiştir. Panonun solunda, yukarıdan aşağıya doğru akan nehir ve etrafındaki bitkiler görülmektedir. Yarı uzanır vaziyetteki nehir tanrıçası sahneye dönük olup, bacaklarının üzerini örten hymation, sırtından dolanarak sol kolu üzerinden aşağı sarmaktadır. Yukarıya kaldırdığı sağ eliyle uzunca bir nehir bitkisi tutmaktadır. Başını sola doğru çevirmiş ve saçları üzerinde nehir bitkisindenlarden yapılmış çelenk bulunmaktadır. Çenesi uzun-sivri, dudakları yarı açık, gözleri iri ve bakışları ileri doğrudur. Bacağının hemen üst kısmında semerli çatılı, sütunlu avlusu olan ve muhtemelen mozağin ait olduğu villa resmedilmiştir.

Merkezdeki figüratif panoda (*Res.10*), (*7b*), yüksek bir yerde kaykılarak oturan nehir tanrısı Euphrates betimlenmiştir. Yönünü sahneye doğru çevirirken, başını sola çevirmiş ve sol eliyle uzun bir nehir bitkisi tutmaktadır. Bacaklarını bileklerine kadar örten hymation, belinde tomar yaparak, sağ koluna dolanmaktadır. Başının üzerinde nehir bitkisindenlarden yapılmış çelenk bulunmaktadır. Kırışan gür saçları ensesine kadar inmiş ve bıyıkları dudağının iki yanından sakalına karışarak, tutamlar halinde göğsüne düşmektedir. Ağzı oldukça küçük ve burnu kanatlı verilen Euphrates, korku dolu gözlerle ileriye doğru bakmaktadır. Atletik

yapıda ve yanık tenlidir. Kolunun altındaki testiden akan su Fırat Nehrini simgelemekte ve ulaştığı toprağa hayat vererek bitkiler fişkırmaktadır.

Sağdaki son figüratif panoda (*Res. 11*), (*7c*) ise su perisi Naias betimlenmiştir. Yüksekçe bir yere yaslanan su perisi sahneye dönük, yarı uzanır vaziyette betimlenmiştir. Sağ elinde uzunca bir nehir bitkisi tutmaktadır. Khiton üzerine sarı hymation giymiştir. Beyaz tenli verilen su perisi, başını sola doğru çevirmiş ve saçları sağ omuzundan aşağı sarkmaktadır. Başında nehir bitkisindenlardan yapılmış çelenk bulunmaktadır. İnce yüzlü, küçük ağızlı, iri burunlu olup, hülyalı bakmaktadır.

Kaynakça: Ergeç vd. 2006, s.156; Res. s.158-159

Katalog no: 8 (*Lev. XVII: Res. 12, Çiz. 8*)

Sergilendiği yer: Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi

Envanter no: -----

Sahnenin adı: Ketos (*Deniz Canavarı*)

Boyutları: -----

Buluntu yeri: Zeugma Antik kenti, Mainad Villası'nın peristylinde bulunmuştur.

Dönemi: II. yy sonu III. yy başı

Durumu: Mozağin sol üst tarafı ve ketosun gövdesi ile kuyruğu arasındaki bölüm tamamen yok olmuştur. Mozağin yüzeyinde ise küçük tahribatlar mevcuttur. Bu bölümler dolgu maddesi ile doldurulmuştur.

Tanımı: Tek figüratif panodan meydana gelen taban mozağının merkezinde ketos verilmiştir. Oldukça uzun boyunlu olup, başı tamamen yok olmuştur. Yüzer vaziyette verildiğinden sol ayağı aşağıda, sağ ayağı yukarıda ve kuyruğu da kıvrımlar yapmıştır. Kuyruk yüzgeci renkli tesseralarla saçak şeklinde verilmiştir. Sırt yüzgeci kuyruğuna kadar devam etmiş ancak alt kısımda göğüs, karın ve anal yüzgeçler verilmiştir. Ketosun etrafında üç adet balık tasvir edilmiştir. Başarılı renk geçişleri (*ışık-gölge*) ile figürlere üç boyut kazandırılmıştır.

Kaynakça: Ergeç vd. 2006, s.72; Res. s.72-73

Katalog no: 9 (*Lev. XVIII: Res. 13, Çiz. 9*)

Sergilendiği yer: Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi

Envanter no: -----

Sahnenin adı: Yunuslu Mozaik

Boyutları: -----

Buluntu yeri: Zeugma Antik kenti. Fonksiyonu belirlenemeyen yapının mozaik döşemesine ait parçadır.

Dönemi: II. yy sonu III. yy başı

Durumu: Yunusun olduğu yer dışında mozağin tüm bölümleri yok olmuştur.

Tanımı: Deniz canlılarının betimlendiği panoda, yunus şeklinde bir deniz hayvanı karikatürize edilmiştir. Başının üzerinde tek boynuzu olan balığın ağzı kuş gagası biçiminde, vücudu ince uzun ve kuyruk yüzgeci saçaklı, gözleri iri verilmiş olup, çenesinin altında, sırtında ve kuyruğunda yan yüzgeçleri bulunmaktadır. Yunusun üst kısmında sadece kuyruğu görünen bir başka balık görülmektedir. Balıklar ve deniz canlılarının tasvir edildiği bir havuzun taban mozaïği olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça: Ergeç vd. 2006, s.220; Res. s.220

Katalog no: 10 (*Lev. XIX ve XXI: Res. 14 ve 15; Lev. XX: Çiz. 10*)

Sergilendiği yer: Antakya Arkeoloji Müzesi

Envanter no: 850

Sahnenin adı: Okeanos ve Tethys

Buluntu yeri: Hatay, Antakya/Takvim Evi Triclinium'dan ele geçmiştir.

Boyutları: En : 6.50 m, boy : 7.40 m

Dönemi: II. yy

Durumu: Yaklaşık ½ oranında yok olan mozağin sol tarafı, Okeanos ve Tethys'in arasındaki bölüm ve mozaik yüzeyinde çok fazla tahribat mevcuttur olup, bu bölümler dolgu maddesi ile doldurulmuştur..

Tanımı: İki adet figüratif panodan meydana gelen taban mozaği renk, üç boyut ve ebat bakımından Antakya mozaiklerinin en görkemlilerindendir. Her iki figüratif panonun etrafını iç içe geçen eşkenar dörtgenlerden oluşan kalın geometrik bordür çevrelemektedir. İki adet deniz dalgası arasındaki farbala motifi ile figüratif pano çerçeve içerisine alınmıştır.

Denizin derinliklerinde yarı uzanır vaziyette yüksekçe bir yere oturan Okeanos ve Tethys, birbirlerine sırtlarını dönmüş olmalarına rağmen başlarını birbirlerine doğru çevirmişlerdir. Okeanos'un sağ koluna dolanan hymation vücudunun alt kısmını örtmektedir. Sağ elinde dümeni tutmaktadır. Dalgalı, gür, uzun kırılmış saçları alnından itibaren katlar yaparak omuzlarından aşağı sarmaktadır. Başının üzerinde ıstakoz kıskacı bulunmaktadır. Bıyıkları dudağının iki yanından sakalına karışmakta ve bukleler halinde boynuna kadar düşmektedir. Korku dolu iri gözlerle ileriye doğru bakmaktadır. Burnu iri, dudakları dolgun ve aralıklı, ağzı küçüktür. Kaş, sakal, saç ve göğsünün orta yerindeki tüylerin kırışması ve alnındaki çizgiler ile yaşlı bir adam görüntüsü olmasına rağmen vücudu genç ve atletik yapıda verilmiştir.

Tethys'in kaş-göz mesafesinin yakın ve dudak kenarlarının aşağıya doğru verilmesiyle yüzünde öfke ve mutsuzluk ifadesi verilmiştir. Dalgalı, siyah, uzun saçları omuzundan aşağıya sarmakta ve başının üzerinde kanat bulunmaktadır. Yüzü küçük ve boynu uzundur. Sağ kolu üzerine deniz canavarı ketos dolanmış

olmalıdır. Vücudunun alt kısmını örten hymation bol kıvrımlı olup, sol kolundan aşağı sarkmaktadır. Okeanos'a göre daha açık tenli ve genç olarak tasvir edilmiştir.

Mozaik yüzeyinde çok sayıda ve türde deniz canlısının yaşamları tasvir edilmiştir. Yunus, ahtapot, değişik türde ve büyüklükte balıklar, midye, yengeç, deniz kestanesi ve deniz kabukları görülmektedir. Balıkların ve diğer canlılarının denizde yüzmesi vücutlarında oluşan S'lerle vermeye çalışılmıştır. Kimi balıkların da ağzı açık verilerek avlanmaya çalıştıkları vermeye çalışılmıştır. Balıkların irili ufaklı ve gölgelerinin verilmesiyle derinlik hissi uyandırılmaya çalışılmıştır. Başarılı renk geçişleri ile ışık ve gölge, perspektif çok başarı bir şekilde verilmiştir.

Kaynakça: Eraslan 2015, s.2 / Campbell 1938, s.209 / Elderkin vd. (----). s.190-

Katalog no: 11 (*Lev. XXII: Res. 16, Çiz. 11*)

Sergilendiği yer: Antakya Arkeoloji Müzesi

Envanter no: 9095

Sahnenin adı: Okeanos ve Tethys

Buluntu yeri: Hatay, İskenderun

Boyutları: En: 3.07 m, boy : 4.62 m

Dönemi: III. yy

Durumu: Okeanos ve Tethys'in arasındaki bölüm tamamen yok olurken, yüzeyde de yer yer tahribatlar mevcuttur. Bu bölümler dolgu maddesi ile doldurulmuştur.

Tanımı: Tek figüratif panodan meydana gelen mozağin etrafını, serpme üçgen motifi, gamalı haç motifleri ve aralarına yerleştirilen kare motifleri ile su kemerlerini anımsatan bant çevirmektedir. Figüratif panoda omuzlarına kadar denizden çıkan Okeanos ve Tethys, başlarını birbirlerine doğru çevirmiş vaziyette betimlenmişlerdir. Solda yer alan Tethys'in dalgalı, uzun saçları ortadan ikiye ayrılarak, tutamlar halinde omuzundan aşağı sarkmaktadır. Saçları arasından iki büyük kanat çıkmaktadır. Beyaz tenli verilen Tethys'in yüzü oldukça dolgun, alnı dar ve çenesi güçlüdür. Kaşları ince ve yay şeklinde, gözleri iri ve ileriye doğru hülyalı bakmaktadır. Burnu kemersiz, ağzı küçük, dudakları incedir. Kulaklarında iki sıralı inciden meydana gelen sallamalı küpesi bulunmaktadır.

Panonun sağında yer alan Okeanos'un kırlaşan, dalgalı, gür, saçları iri tutamlar halinde ortadan ikiye ayrılarak ensesine kadar düşmektedir. Başı üzerinde ıstakoz kıskacı yükselmektedir. Bıyıkları dudağının iki yanından sakalına karışarak bukleler halinde boynuna kadar inmektedir. Kaşları ince, gözleri iri, burnu etli ve küt, dudakları dolgun ve ağzı kapalıdır. Sol omuzu üzerinde dümeni bulunmaktadır. Yanık tenli Okeanos'un saç ve sakalında beyaz tesserlarla olgunluk ifadesi verilmiştir. Denizin içerisinde balıklar, midyeler, deniz kabuğu ve karidesler verilmiştir. Renkli tesseralar ile ışık-gölge verilerek üç boyut kazandırılmıştır.

Kaynakça: Eraslan 2011, s.140

Katalog no: 12 (*Lev. XXIII: Res. 17, Çiz. 12*)

Sergilendiği yer: Antakya Arkeoloji Müzesi

Envanter no: 1013

Sahnenin adı: Okeanos ve Tethys

Buluntu yeri: Hatay, Harbiye/ Meander Evi

Boyutları: En: 2.69 m, boy: 2.72m

Dönemi: III. yy

Durumu: Mozağin kenar bordürlerinde ve Eros figürlerinde ve yer yer mozaik yüzeyinde eksiklikler mevcut olup, bu bölümler dolgu maddesi ile doldurulmuştur.

Tanımı: Tek figüratif panodan meydana gelen mozağin etrafını farbala motifi çevrelemektedir. Okeanos önde, Tethys arkada deniz dalgaları arasından omuzlarına kadar çıkmışlardır. Bronz tenli ve atletik yapıda verilen Okeanos, sahneden çıkacak gibi dinamik yapıda verilmesine rağmen yüzünde ise sükûnet hakimdir. Gür, kabarık saçları iri tutamlar halinde alınına ve omuzlarından aşağıya sarmaktadır. Saçları üzerinde iki adet ıstakoz kıskacı bulunmaktadır. Saçlarında ve sakalında beyaz tesseraların kullanılmasıyla olgunluk ifadesi verilmiştir. Yüzü oldukça dolgun, elmacık kemikleri belirgin, gözleri küçük, burnu iri ve kemikli, dudakları kalın ve ağzı küçüktür. Tethys, başını sola doğru çevirerek yönünü Okeanos'a çevirmiştir. Düz, uzun saçları, ortadan ikiye ayrılarak iri tutamlar halinde yanlara ve sırtından aşağı sarmaktadır. Başının üzerinde kanatlar bulunmaktadır. Açık tenli verilen Tethys'in yüzünde keder ifadesi vardır. Yüzü oldukça dolgun, yanakları pembe, kaşları kalın, gözleri iri, burnu büyük, dudakları ince ve güçlü bir çene yapısına sahiptir. Her iki kulağında inci küpesi bulunmakta ve boynu kalındır. Sağ omuzu üzerinde ketosun saçaklı kuyruğu bulunmaktadır.

Panonun dört köşesinde ayakta ve yunus üzerinde balık avlayan kanatlı, çıplak Eros figürleri betimlenmiştir. Okeanos, Tethys ve dört köşedeki Eros figürleri arasına istiridye, balık ve karidesler serpiştirilmiş ve yönleri de dışa bakmaktadır. Okeanos'un önde, Tethys'in arkada, figürlerin anlık hareketlerinin verilmesi, renk geçişleri ile derinlik algısı ve üç boyut kazandırılmıştır.

Kaynakça: Şahin 2007, s.117 / Ersalan 2011, s.134

Katalog no: 13 (*Lev. XXV ve XXVI: Res. 18 ve 19, Lev. XXVI: Çiz. 13*)

Sergilendiği yer: Baltimore Museum of Art

Envanter no: -----

Sahnenin adı: Okeanos ve Tethys Mozaïği

Boyutları: En : 8.00 m Boy : 5.75 m

Buluntu yeri: Antakya, Psyche'ler Kayığı evi triclinium bölümünde bulunmuştur.

Dönemi: III. yy

Durumu: Sadece Tethys'in ve geometrik bordürün olduğu alan yok olmuş (*Res. 18*) ve bu alanların rekonstrüksiyonu yapılarak aynı malzeme ile restore edilmiştir.

Tanımı: Tek figüratif panodan meydana gelen mozaïğin etrafını eşkenar dörtgenlerden oluşan bant çevrelemektedir. Büst şeklinde cepheden verilen Okeanos ve Tethys omuzlarına kadar denizden çıkmış ve başlarını birbirlerine doğru çevirmişlerdir. Solda yer alan Tethys'in saçları ıslak, uzun, dalgalı verilmiş olup, ortadan ikiye ayrılarak iri tutamlar halinde, kat kat omuzlarından aşağı sarmaktadır. Alnının her iki tarafında iki küçük kanat verilmiştir. Oldukça dolgun olan yüzünde keder ifadesi vardır. Gözleri küçük, bakışları ileriye doğru, burnu ve ağzı oldukça küçüktür. Güçlü ve kalın olan boynunda kolyesi veya ketosun kuyruğu bulunmaktadır. Omuzları bir erkeğinki kadar geniş ve diktir. Sağ omuzunun arkasından kıvrılarak Okeanos'a doğru yönelen, sivri dişli, ağzı açık ve vücudunun yüzeyini sivri dikenlerin kapladığı deniz canavarı ketos durmaktadır.

Sahnenin sağında verilen Okeanos, yanık tenlidir. Saçları oldukça gür, dalgalı, uzun, kat kat ve dağınık olup, omuzlarından aşağı sarmaktadır. Bıyıkları dudağının iki yanından sakalına karışmış ve sakalının uçları bukleler halindedir. Saç ve sakalında beyaz tessera kullanılarak olgunluk ifadesi ile beraber ışık verilmiştir. Başının üzerinde iki adet yengeç kısaçaları verilmiştir. Kaş ve göz mesafesi oldukça birbirine yakın, gözleri iri ve badem şeklinde, dudakları dolgun ve yarı açık, burnu kemikli ve iri verilmiştir. Yüzünde endişe ve keder ifadesi vardır. Boynu oldukça kalın verilen Okeanos'un sol omuzunun arkasında sarı renkli dümeni durmaktadır.

Kaynakça: Eraslan 2011, s.139 / Elderkin ----, s.183, Res. 13a: Plate 34 / Res. 13b: Cimok 2000, s.151 / Campbell 1936, s.4

Katalog no: 14 (*Lev. XXVII: Res. 20, Çiz. 14*)

Sergilendiği yer: Antakya Arkeoloji Müzesi

Envanter no: 1017

Sahnenin adı: Thalassa Deniz Mozaïği

Buluntu yeri: Hatay, Harbiye/ Yakto Villası B odası

Boyutları: En : 2.90 m, boy : 5.35 m

Dönemi: V. yy

Durumu: Mozaik oldukça iyi korunmuş olup, sadece kenar bordürlerinde ve sağ-alt köşesinde tahribatlar mevcuttur.

Tanımı: Tek figüratif panodan meydana gelen taban mozaïğinin merkezindeki Thalassa, göğüs hizasına kadar sudan çıkmış vaziyettedir. Başının iki yanında ıstakoz kısıkaçları yükselmektedir. Siyah, gür, kabarık ve uçuşur vaziyetteki saçları ortadan ikiye ayrılarak sırtından aşağı inmektedir. Kulaklarında halkaya takılmış yaprak şeklindeki küpeleri bulunmaktadır. Alnı dar, çenesi kısa ve yüzü oldukça dolgun verilmiş olup, gözleri oldukça iridir. Kaşları ince, burnu oldukça büyük, dudakları ince, ağzı küçük ve kapalıdır. Kafası vücuduna oranla fazla büyük, boynu kalın ve uzun, kolları oldukça kısa ve incedir. Sağ eliyle dümeni, sol eliyle ise yunus tutmaktadır. Sol omuzunun arkasında sivri dişli, ağzı açık ve dili dışarda ketos durmakta ve tüylü kuyruğu sağ omuzu üzerinden, sol koltuğunun altına gelerek vücudunu sarmaktadır.

Mozaik yüzeyindeki tüm figürler sahnenin dışına doğru bakmaktadırlar. Thalassa'nın sağında ve solunda yunus üzerinde dört adet çıplak Eros denizde gezinti yapmaktadır. Mozaïğin sağ tarafında ise fötr şapkalı çıplak Eros, elinde oltasıyla balık avlamaktadır. Mozaïğin üst kısmında tekne ve ağ ile balık avlayan dört çıplak Eros yer almaktadır. Tüm figürlerin arasında kalan boşluklara ahtapot, karides, deniz yılanı ve çeşitli balıklar serpiştirilmiştir.

Kaynakça: Campbell 1934, s.201-204 / Eraslan 2015, s.5

Katalog no: 15 (*Lev. XXVIII: Res. 21, Çiz. 15*)

Sergilendiği yer: Antakya Arkeoloji Müzesi

Envanter no: 9097

Sahnenin adı: Tethys ve Balıklar

Buluntu yeri: Hatay, İskenderun

Boyutları: En : 2.99 m, boy : 4.87 m

Dönemi: III. yy

Durumu: Mozağin sağ-alt köşesinde, bordürlerde Eros figürlerinde, yer yer mozaik yüzeyinde tahribatlar mevcut olup, bu bölümler dolgu maddesi ile doldurulmuştur.

Tanımı: Tek figüratif panodan meydana gelen mozağin etrafını eşkenar dörtgen ile gamalı haç motiflerinin aralarına geometrik şekiller ve rozetlerin yerleştirildiği iki bant çevrelemektedir. Üç cepheli olarak verilen figüratif panoda Tethys, Eros, yunus ve balıklar betimlenmiştir. Yönü sahneye dönük, yarı uzanır vaziyette betimlenen Tethys'in bacaklarını bileklerine kadar örten hymation, sol kolu üzerinden aşağı sarmaktadır. Gür, kabarık ve uzun saçları alına ve her iki kolu üzerine düşmekte olup, uçları saçak şeklindedir. Başının üzerinde iki büyük kanat bulunmaktadır. Yüzü ince ve küçük, kaşlarının ve gözlerinin uçları aşağıya doğru, burnu iri ve kemikli, dudakları ince ve ağzı açıktır. Yüzünde korku ve endişe vardır. Sağ koluna dolanan ketosun ağzı açık, dişleri sivri, gözleri iri ve çenesinin altında yüzgeçleri vardır. Sol eliyle ise uzun saplı dümeni tutmaktadır.

Sahnenin solunda, yunus üzerinde olta ile balık avlayan kanatlı Eros, sol eliyle yunusun dizginlerini, sağ eliyle de ucuna balık gelen oltayı tutmaktadır. Sahnenin sağında, amphora üzerinde denizde gezinti yapan kanatlı Eros, içi hava dolu olan örtünün iki ucunu ayakları altına almış, diğer iki ucunu ise tutmaktadır. Her iki Eros figürünün yanında ikişer adet balık tasvir edilmiştir.

Kaynakça: Eraslan 2011, s.189

Katalog no: 16 (*Lev. XXIX: Res. 22, Çiz. 16*)

Sergilendiği yer: Rochester Memorial Art Gallery

Envanter no: -----

Sahnenin adı: Tethys Mozaïği

Boyutları: En : 7.30 m Boy : 6.00 m

Buluntu yeri: Antakya, Güneş Kadranı Evindeki koridorda bulunmuştur.

Dönemi: III. yy

Durumu: Tethys'in başının sağ tarafında ve omuzunda, boynunda, geometrik bandın yüzeyinde tahribatlar mevcut olup, bu bölümler dolgu maddesi ile doldurulmuştur.

Tanımı: Güneş Kadranı Evinin uzun koridorundaki geometrik panoların merkezine yerleştirilmiştir³²³. Eşkenar dörtgenlerden meydana gelen bant, panoların etrafını çevirerek, aynı zamanda panoları birbirinden bağımsız hale getirmektedir. Pano içerisinde büst şeklinde verilen Tethys olduğundan sahnenin tamamını kaplamaktadır. Sağ omuzu önde, sol omuzu geride olup, boynu kalın ve uzundur. Kahverengi, düz, uzun saçları ortadan ikiye ayrılarak tutamlar halinde omuzlarına dökülmüştür. Kabarık olan saçları peruk etkisi yaratmıştır. Alnının her iki yanından kanatlar çıkmaktadır. İleri yaşta verilen Tethys'in yüzü zayıf fakat kemikli, ifadesinde ise hüznü vardır. Kaşları belli belirsiz, gözleri iri ve badem şeklinde, burnu iri ve kemerli, dudakları kalın, dudak kenarları aşağıya doğru kıvrılmış ve ağzı kapalıdır. Yeşil tonda verilen gözleriyle ileriye doğru bakmaktadır.

Kaynakça: Eraslan 2011, s.191; Res. Cimok 2000, s.197 / Eraslan 2015, s.3-4

³²³ Eraslan, 2011, s.191

Katalog no: 17 (*Lev. XXX ve XXXI: Res. 23 ve 24, Lev. XXXII: Çiz. 17*)

Sergilendiği yer: Baltimore Museum of Art

Envanter no: -----

Sahnenin adı: Tethys Mozaïği

Boyutları: En : 5.00 m Boy : 7.50 m

Buluntu yeri: Antakya, Harbiye, Psyche'ler Kayığı evinde bulunmuştur.

Dönemi: III. yy

Durumu: İlk buluntu durumuna göre (*Res. 23*) mozaïğin üst kısmı ve sağ-alt kısmı yok olmuştur. Rekonstrüksiyonu yapılarak restore edilmiştir.

Tanımı: Tek figüratif panodan meydana gelen mozaïğin etrafını serpme üçgen motifinden oluşan bant çevrelemektedir. Sahnenin üst kısmındaki Tethys, omuzuna kadar sudan çıkmış vaziyette cepheden betimlenmiştir. Başını sağa doğru, bakışlarını ise sola doğru yönelterek zıt hareketlerin dengesi sağlanmaya çalışılmıştır. Kafasını öne doğru eğmesiyle sahneden çıkacak gibi dinamiktir ancak yüzünde ise tamamen sükûnet hakimdir. Ortadan ikiye ayrılan uzun, düz ve ıslak saçları omuzlarından akmaktadır. Başının iki yanından küçük kanat çıkmıştır. Oldukça zarif yüz hatlarına sahip olup, yüzü dolgun ve yuvarlaktır. Gözleri iri ve yuvarlak, burnu kemerli, ağzı oldukça küçük ve dudakları incedir. Son derece güçlü ve kalın olan boynuna ketos kuyruğunu dolamış ve kafasını kaldırarak Tethys'e bakmaktadır.

Tethys figürünün hemen altında, yunus üzerinde olta ile balık avlayan kanatlı Eros betimlenmektedir. Hymationu arkaya doğru savrulmaktadır. Ucuna balık gelen oltasını tutmaktadır. Panonun tüm yüzeyinde Tethys'in çocukları kabul edilen deniz kabukları, yılan balığı, alabalık gibi pek çok deniz canlısı çeşitli yönlerde doğru yüzer vaziyette verilmiştir.

Kaynakça: Eraslan 2011, s.192; Res. Cimok 2000, s.169 / Lavin 1963, s.189 / Campbell 1936, s.4

Katalog no: 18 (*Lev. XXXIV: Res. 25; Lev. XXXV: Çiz. 18*)

Sergilendiği yer: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington

Envanter no: -----

Sahnenin adı: Tethys ve Balıklar Mozaïği

Boyutları: En : 6.60 m Boy : 6.20 m

Buluntu yeri: Antakya, F hamam yapısı (*Plan 2*), havuz taban mozaïği.

Dönemi: 325-350

Durumu: Mozaik yüzeyindeki küçük tahribatlar dolgu maddesi ile doldurulmuştur.

Tanımı: Kalın bir bantla çerçeve içerisine alınan sekizgen formundaki mozaïğin merkezinde omuzlarına kadar denizden çıkmış Tethys betimlenmiştir. Güçlü bir vücut yapısına sahip olup, boynu uzun ve kalındır. Ortadan ikiye ayrılan saçları arasından tüyleri belli, iki büyük kanat yanlara doğru açılmaktadır. Kabarık, gür, uzun saçları bukleler halinde omuzlarına ve denizin içine sarmaktadır. Gözleri iri, badem şeklinde, kaşları kalın, yay şeklinde, burnu kemersiz, ağzı küçük, dudakları ince ve ağzı kapalıdır. İfadesiz yüz ve gözlerle ileriye doğru bakmaktadır. Sol omuzu üzerindeki dümenin sağında Grek harfleri ile THΘYC (*Tethys*) yazmaktadır.

Mozaik yüzeyinde çok sayıda balık ve deniz canlısı kıvrımlar yaparak hareketli bir şekilde betimlenmiştir. Tüm balık ve deniz canlılarının yönü dışarıya doğru verilmiştir. Sekizgen formun kenarlarına yakın yerde betimlenen balıklar oldukça büyük ve detaylı verilirken, Tethys'in etrafındaki balıklar daha küçük ve detaysız verilmiştir. Böylece ön plana çıkarılan Tethys, suyun derinliklerinden çıkıyor algısı yaratılmıştır. Ayrıca ışık ve gölgenin verilmesiyle derinlik hissi güçlendirilmiştir.

Kaynakça: Eraslan 2011, s.197; Res. s.260; Campbell 1988, s.49

Katalog no: 19 (*Lev. XXXVI: Res. 26, Çiz. 19*)

Sergilendiği yer: Japonya, Kurashigi Ninagava Müzesi

Envanter no: -----

Sahnenin adı: Tethys Mozaïği

Boyutları: En : 0. 84 m Boy : 0.53 m

Buluntu yeri: Antakya

Dönemi: IV. yy ilk çeyreği

Durumu: Tamamı yok olan mozaikte sadece Tethys'in başı korunmuştur.

Tanımı: Tethys, sağa doğru çevirdiği başını yukarıya doğru kaldırmasıyla yüzündeki korku ve şaşkınlık ifadesini desteklemektedir. Ortadan ikiye ayrılan dalgalı, uzun saçları tutamlar halinde yanlara savrulmaktadır. Sol kulağının önüne gelen iki tutam saç ise yanağına doğru savrulmuştur. Alnındaki saçları arasından oldukça büyük olduğu anlaşılan iki kanat çıkmaktadır. Boynu kalın, yüzü oldukça dolgun ve pembemsi olan Tethys'in gözleri iri badem şeklinde, koyu renkle verilen kaşları ise incedir. Burnu kemersiz ve etli olarak verilmiştir. Dolgun verilen dudakları pembe renkte olup, üst dudağı uzun, alt dudağı kıvrımlı ve kısadır. Yanlara doğru gergin verilen dudakları ile hafif tebessüm eder vaziyettedir.

Kaynakça: Eraslan 2011, s.198; Res. s.260

Katalog no: 20 (*Lev. XXXVII, XXXVIII, XXXIX: Res. 27, 28, 29, 30, 31;*
Lev. XXXVII: Çiz. 20)

Sergilendiği yer: Antakya Arkeoloji Müzesi

Envanter no: 997-1002 (*Bahçede*)

Sahnenin adı: Nehir Tanrıları

Buluntu yeri: Hatay, Samandağ

Boyutları: En: 1.80 m, boy: 15.00 m

Dönemi: III. yy

Durumu: Günümüze oldukça sağlam gelen mozağin figüratif panolarında tahribatlar mevcut olup, bu eksiklikler dolgu maddesi ile doldurulmuştur.

Tanımı: Mozaik, nehir tanrılarının ve tanrıçalarının betimlendiği dört adet figüratif, üç adet geometrik panodan meydana gelmektedir. İkili saç örgüsü motifi bütün panoların etrafını çevirmektedir. Tüm figüratif panolar eşkenar dörtgenlerden oluşan bant ile çerçeve içerisine alınmaktadır. 20b, 20e ve 20g panoları (*Res. 28, 30 ve 31*) geometrik motiflerin kesişmesiyle elde edilmiştir.

Dört adet figüratif panoda omuzlarına kadar sudan çıkar vaziyette cepheden verilen nehir tanrılarının/tanrıçalarının başları üzerinde nehir bitkilerinden yapılmış çelenk bulunmaktadır. Her figürün başı üzerinde Grek harfleri ile isimleri yazmakta olup, sırası ile “ΠΥΡΑΜΟC” (*Pyramos*) (20a) (*Res. 28*), “ΘΙCΒΗ” (*Thisbe*) (20c) (*Res.29*) , “ΑΡΕΘΟΥCΑ” (*Arethousa*) (20d) (*Res.29*) ve “ΑΛΦΕΙΟC” (*Alpheios*) (20f) (*Res.30*) yazmaktadır. Birinci figüratif panoda (20a) betimlenen Pyramos, ikinci figüratif panoda (20c) betimlenen Thisbe, üçüncü figüratif panoda (20d) nehir tanrıçası Arethousa ve dördüncü figüratif panoda (20f) nehir tanrısı Alpheios idealize edilen yüz hatlarına sahip betimlenmiş olup, ileriye doğru hülyalı bakmaktadırlar. Boyunları ve omuzları oldukça güçlü yapıdadır.

Katalog no: 21 (*Lev. XXXIX: Res. 32; Lev. XL: Çiz. 21*)

Sergilendiği yer: Antakya Arkeoloji Müzesi (*Bahçede*)

Envanter no: 9096

Sahnenin adı: Arethousa

Buluntu yeri: -----

Boyutları: -----

Dönemi: V. yy

Durumu: Mozağin $\frac{1}{4}$ 'inden fazlası tamamen yok olmuş ve mozaik yüzeyinde de yer yer tahribatlar mevcuttur. Bu bölümler dolgu maddesi ile doldurulmuştur. Ancak betimlenen konu anlaşılır durumdadır.

Tanımı: Tek figüratif panodan meydana gelen mozağin etrafını ikili saç örgüsü motifi çevrelemektedir. Sahnenin üst kısmında verilen nehir tanrıçası Arethousa sağ kolunu, altından nehir akan kayaya yaslamış ve sahneye dönerek yarı uzanır vaziyette betimlenmiştir. Sol eliyle bir kap, sağ eliyle ise uzun bir nehir bitkisi tutmaktadır. Bacaklarını bileklerine kadar örten ancak vücudunun üst kısmını açıkta bırakan hymation, sırtından gelerek sol koluna dolanmaktadır. Sağa doğru çevirdiği başının üzerinde nehir bitkisinden yapılmış çelenk bulunmaktadır. Ortadan ikiye ayrılan saçları, kulak hizasında arkadan toplanmış, geri kalan kısmı ise omuzlarından aşağı sarkmaktadır. Gözleri iri, burnu düz, ağzı açık, dudakları ince aralıklıdır. İleriye doğru hayretle bakmaktadır. Başının sol kısmında Grek harfleri ile “(AP)EΘYCA” (*(Ar)ethousa*) yazmaktadır.

Arethousa'nın sağ kolunun altından doğan ırmak, dalgalar halinde aşağıya doğru akmaktadır. Mozağin alt kısmında nehrin/denizin derinlikleri verilerek, burada yaşayan balık ve karidesler betimlenmiştir. Mozağin alt tarafındaki deniz canlılarının büyük, Arethousa'nın arkasındaki çam ağacının küçük verilmesi ile derinlik sağlanmaya çalışılmıştır. Arethousa'nın yüz ifadesi, ışığın geliş açısı, elbise kıvrımları ve duruş şekli renkli tesseralarla verilerek üç boyut kazandırılmıştır.

Katalog no: 22 (*Lev. XLI: Res. 33-34, Çiz. 22*)

Sergilendiği yer: Antakya Arkeoloji Müzesi

Envanter no: 1015

Sahnenin adı: Ladon ve Psalis Mozaïği

Buluntu yeri: Hatay, Harbiye

Boyutları: En: 0.95 m, boy: 3.00 m

Dönemi: IV. yy

Durumu: İki pano arasındaki bölüm tamamen yok olmuş ve mozaik yüzeyinde de küçük kısmı tahribatlar mevcuttur. Bu bölümler dolgu maddesi ile doldurulmuştur.

Tanımı: Tryphe ve Ladon-Psalis'in betimlendiği iki adet figüratif panonun etrafını deniz dalgası motifi çevrelemektedir. Soldaki figüratif panoda bolluk, ferah ve lüks yaşamı sembolize eden Tryphe büst şeklinde betimlenmiştir. Sağdaki figüratif panoda (*Res. 34*) nehir tanrı-tanrıçası Ladon ve Psalis birbirlerine karşı yarı uzanır vaziyette, başları sahneye dönük betimlenmişlerdir. Her ikisinin de bacaklarının üzerini hymation örtmektedir. Koyu tenli verilen Ladon'un sol elinde tuttuğu bereket boynuzundan aşağıya sular akmaktadır. Başında kafasını tamamen örten nehir bitkisinden yapılmış çelenk bulunmaktadır. Bıyığı dudağının iki yanından sakalına karışarak boynuna kadar inmekte ve beyaz tessera kullanılması ile olgunluk ifadesi verilmiştir. Yüzü oldukça dolgun, elmacık kemikleri belirgin, gözleri iri, burnu ince ve kemersiz, dudakları ince ve ağzı kapalıdır. Bereket boynuzunun üst kısmında ve iki sıra halinde Grek harfleri ile "ΛΑΔΩΝ" (*Ladon*) yazmaktadır.

Ladon'un karşısında ve daha yüksekte verilen Psalis, hydria benzeri kaba sol kolunu yaslanmış ve sağ elinde uzunca bir nehir bitkisi tutmaktadır. Beyaz tenli verilen Psalis'in siyah saçları tepede fiyonk, ensede ise topuz yapılmıştır. Yüzü küçük ve zayıf verilmiş olup, korku dolu gözlerle sahneye doğru bakmaktadır. Burnu küçük ve kemersiz olarak verilmiştir. Başının hemen sol tarafında Grek harfleri ile "ΨΑΛΙΣ" (*Psalis*) yazmaktadır. Mozaik zemininin ve arka fonun farklı renklerde olması, Psalis'in Ladon'a göre daha geride ve yüksekte betimlenmesi, renk geçişleri ve ışığın geliş açısıyla perspektif verilmeye çalışılmıştır.

Katalog no: 23 (*Lev. XLII: Res. 35; Lev. XLIII: Çiz. 23*)

Sergilendiği yer: Antakya Arkeoloji Müzesi

Envanter no: 826

Sahnenin adı: Lakedaimonia Eurotas Mozaïği

Boyutları: En : 1.42 m Boy : 1.92 m

Buluntu yeri: Hatay, Antakya/ E Hamam yapısı, frigidarium taban mozaïği.

Dönemi: IV. yy

Durumu: Mozaïğin ortasından ve sağ üst köşesinden alta doğru inen kalın hat şeklinde ve yer yer mozaik yüzeyinde tahribatlar mevcuttur. Tüm bu bölümler dolgu maddesi ile doldurulmuştur.

Tanımı: Tek figüratif panodan meydana gelen mozaïğin solunda nehir tanrısı Eurotas ve sağında ise Lakedaimonia betimlenmektedir. Eurotas, Lakedaimonia ülkesindeki nehrin adıdır. Dalgalar arasından göğüslerine kadar sudan çıkmış vaziyette cephenden verilmiş olmalarına rağmen başlarını birbirlerine doğru çevirmişlerdir. Eurotas'ın ensesinde olan dalgalı saçları üzerinde nehir bitkisinden yapılmış çelenk bulunmaktadır. Alnı dar, kaşları oldukça kalın, gözleri iri, dudakları ince ve yanlara doğru gerilmiştir. Sol omuzu üzerinden hymationu sarkmaktadır. Başının üzerinde Grek harfleri ile "ΕΥΡΩΤΑΚ" (*Eurotas*) yazmaktadır. Lakedaimonia'nın saçları tepede iki büyük bukle yaparak ince bir bantla tutturulmuştur. Yanlardaki saçları iri tutamlar halinde arkada toplanmış ve saçının geri kalanı da küçük tutamlar halinde ensesine dökülmektedir. Gözlerini çevirerek, düşünceli olan Eurotas'a bakmaktadır. Alnı dar, kaşları ince, gözleri iri, burnu küçük, dudakları ince, ağzı küçük ve kapalıdır. Boynu oldukça kalın ve uzun olan Lakedaimonia, kahverengi tunik üzerine sol omuzunu örten hymation giymiştir. Başının üzerinde Grek harfleri ile "ΛΑΚΕΔΑΜΟΝΙ" (*Lakedaimonia*) yazmaktadır. Eurotas'ın önde, Lakedaimonia'nın geride verilmesiyle perspektif yaratılmaya çalışılmışken, figürlerdeki orantısızlık göze çarpmaktadır.

Kaynakça: Campbell 1988, s.8

Katalog no: 24 (*Lev. XLIV ve XLV: Res. 36 ve 37, Lev. XLV: Çiz. 24*)

Sergilendiği yer: Northampton Museum and Art Gallery

Envanter no: -----

Sahnenin adı: Pyramos Mozaïği

Boyutları: -----

Buluntu yeri: Antakya, Seleucia Evi

Dönemi: -----

Durumu: Mozaik çok iyi korunarak günümüze gelmiştir.

Tanımı: Büyük bir taban mozaîğinin köşe süslemesi olduğu anlaşılan (*Res. 36*) Pyramos mozaîği (*Res. 37*), tek figüratif panodan meydana gelmektedir. Kare çerçeve içerisine serpme üçgen motiflerinden elde edilen dairesel iki adet bant ve kare formunun dört köşesine stilize edilmiş üç yapraklı zambaklar yerleştirilmiştir. Daire ile çerçeve içerisine alınan panoda Pyramos; cepheden, büst şeklinde ve genç olarak tasvir edilmiştir. Sağa çevirdiği başını yukarıya doğru kaldırmış ve hülyalı gözlerle ileriye doğru bakmaktadır. Kısa saçları, iri tutamlar halinde alnına ve kulaklarının üzerinden ensesine kadar düşmektedir. Saçları üzerinde nehir bitkisinden yapılmış çelenk bulunmaktadır. Bronz tenli Pyramos'un boynu ince ve uzundur. Yüzü oldukça dolgun, gözleri badem şeklinde, kemersiz olan burnunun kanatları belirgin, ağzı küçük, dudakları dolgun, kıvrımlı ve pembe renklidir. Sol omuzu üzerinde hymationu bulunmaktadır. Başının sağından sola doğru Grek harfleri ile "ΠΥΡΑΜΟC" (*Pyramos*) yazmaktadır. Canlı renklerin kullanıldığı mozaikte ışık ve gölgenin verilmesiyle üç boyut kazandırılmıştır.

Kaynak: Cimok 2000, s.66; Res. 67 / Stillwell vd. (---b), S.214, Res. Plate 89

Katalog no: 25 (*Lev. XLIV ve XLVI: Res. 36 ve 38, Lev. XLVI: Çiz. 25*)

Sergilendiği yer: Detroit Museum

Envanter no: -----

Sahnenin adı: Tigris Mozaïği

Boyutları: En : 1.42 m Boy : 1.44 m

Buluntu yeri: Antakya, Seleucia Evi

Dönemi: -----

Durumu: Mozaik çok iyi korunarak günümüze gelmiştir.

Tanımı: Büyük bir taban mozaïğinin köşe süslemesi olduğu anlaşılan (*Res. 36*) Tigris mozaïği (*Res.38*), tek figüratif panodan meydana gelmektedir. Kare çerçeve içerisine serpme üçgen motiflerinden elde edilen dairesel iki adet bant ve kare formunun dört köşesine stilize edilmiş üç yapraklı zambaklar yerleştirilmiştir. Daire ile çerçeve içerisine alınan panoda Tigris; cepheden, büst şeklinde ve ileri yaşlarda tasvir edilmiştir. Uzun saçları ortadan ikiye ayrılarak, iri tutamlar halinde omuzlarından aşağı sarmaktadır. Başı üzerinde nehir bitkisinden yapılmış çelenk bulunmaktadır. Bıyıkları dudağının iki yanından sakalına karışmakta ve sakalı iri tutamlar halinde boynuna kadar düşmektedir. Bronz tenli Tigris'in yüzü kemikli, kırılmış kaşları kalın, gözleri çekik ve elmacık kemikleri oldukça belirgindir. Yeşilimsi gözleri ile ileriye doğru bakmaktadır. Burnu kemersiz ve bıyıkları ile kısmen kapanan ağzı küçük verilmiştir. Başının sağından sola doğru Grek harfleri ile "TIGPIC" (*Tigris*) yazmaktadır. Canlı renklerin kullanıldığı mozaikte ışık ve gölgenin verilmesiyle üç boyut kazandırılmıştır.

Kaynak: Cimok 2000, s.64; Res. 65 / Stillwell vd. (---b), S.214

Katalog no: 26 (*Lev. XLVIII: Res. 39, Çiz. 26*)

Sergilendiği yer: Antakya Arkeoloji Müzesi

Envanter no: 890

Sahnenin adı: Gece Alemi

Buluntu yeri: Hatay, Antakya/ E Hamamı frigidarium (*Plan 3-4*) taban mozaïği.

Boyutları: En : 1.44 m, boy : 3.45 m

Dönemi: IV. yy

Durumu: Mozaïğin yarısına yakını yok olmuş ve 1.44 m X 200 m kadarı kalmıştır.

Tanımı: Tek figüratif panodan oluşan mozaïğin etrafını, iki ince bant arasına alınan kalın bant çevrelemektedir. Panonun solunda sadece kolu görünen figür, içinde deniz canlısı olduğu tahmin edilen tepsiyi taşımaktadır. Tepsinin üst kısmında ismi yazmakta olup, sadece son iki harfi “OC” (*os*) okunabilmektedir. Panonun sağında başları üzerinde Grek harfleri ile isimleri yazan tritonlardan “ANABHCINHOC” (*Anabesineos*) ve nereidlerden “ΓΑΛΑΤΙΑ” (*Galateia*) betimlenmiştir. Kaykılarak oturan Galateia, yarı çıplak vaziyette olup, hymation sağ bacağının üzerini örtmekte ve başının üzerinde hymation dalgalanmaktadır. Vücudunu sahneye, başını ve bakışlarını Anabesineos’a çevirmiştir. Saçları tepesinde fiyonk yaparak, uçları omuzlarından aşağı sarkmaktadır. Yüzü hantal ve kemikli, kaşları kalın, gözleri küçük, bakışları dalgındır. Burnu büyük ve kemikli, ağzı kapalı, dudakları ince ve yüzünde hüznü bir ifade vardır. Beyaz tenli ve oldukça zarif vücut yapısına sahip Galateia’nın başı vücuduna oranla büyük verilmiştir.

Atletik yapıda ve bronz tenli olan Anabesineos, beline kadar denizin içinde arkadan tasvir edilmiştir. Galateia’yaya yöneldiğinden yüzü yandan verilmiş ve elini ileriye doğru uzatmaktadır. Kuyruk sokumundan çıkan kalın benekli kuyruğu, kıvrımlar yapmış ve saçaklı olan kuyruk yüzgeci ise havadadır. Boynuna bağladığı benekli hymationu rüzgarın etkisiyle geriye doğru savrulmuştur. Düz saçları arkaya doğru taranmış ve alnında iki adet ıstakoz kıskacı yükselmektedir. Gözleri çok fazla seçilememekle beraber kaşları kalın, burnu kemersiz ve ağzı kapalıdır. Elmacık kemikleri oldukça belirgin, çenesi öne doğru sivri ve sakallıdır.

Kaynakça: Campbell 1988, s.9 / Stillwell vd. (----b), s.180

Katalog no: 27 (*Lev. XLIX: Res. 40, Çiz. 27*)

Sergilendiği yer: Antakya Arkeoloji Müzesi

Envanter no: 825

Sahnenin adı: Gece Alemi

Buluntu yeri: Hatay, Antakya/ E Hamamı frigidarium (*Plan 3-4*) taban mozaïği.

Boyutları: En : 1.43m, boy : 3.44m

Dönemi: IV. yy

Durumu: Mozaïği yatayda ikiye bölen kalın hat şeklindeki tahribat ile figürlerin omuz, boyun ve yüzleri kesilmektedir. Ayrıca mozaïğin yüzeyinde çok sayıda küçük tahribatlar mevcut olup, tüm bu bölümler dolgu maddesi ile doldurulmuştur.

Tanımı: Tek figüratif panodan oluşan mozaïğin etrafını, üç adet bant çevrelemektedir. Nereidler ve tritonların betimlendiği sahnede her figürün başı üzerinde Grek harfleriyle “KYMOΔO/KE” (*Kymodoke*), “ΑΓΡΕΥC” (*Agreus*), “AKTEH” (*Aktaia*) ve “ΠΑΛΕΜΩΝ” (*Palaimon*) şeklinde isimleri yazmaktadır. Nereidler, tritonların kuyruğu üzerinde yarı uzanır vaziyette, sahneye dönük ve başlarını tritonlara çevirmiş olarak betimlenmişlerdir. Birer bacaklarını örten hymationun ucu, başları üzerinde dalgalanmaktadır. Saçları tepelerinde tomar/ fyonk yapmakta ve uçları omuzlarından sarkmaktadır. Yüzleri hantal, gözleri iri, burunları kemersiz, dudakları ince, ağızları küçük, dalgın gözlerle bakmaktadırlar.

İnsan vücutlu, keçi ayaklı, balık kuyruklu tasvir edilen tritonların vücutlarının bir kısmı denizin içinde verilmiştir. Yanık tenli ve atletik yapıda olan tritonlar, yönlerini sahneye, başlarını ise nereidlere çevirmişlerdir. Sahnenin solunda yer alan Agreus, iki eliyle büyük-sığ kabı tutmaktadır. Omuzundaki hymation, boynunun altından düğümlenmiştir. Kabarık verilen saçları üzerinden kısaçları yükselmektedir. Sahnenin sağında yer alan Palaimon, elinde enstrümanını tutmaktadır. Alnı dar, çenesi güçlü ve uzun, gözleri ve burnu iri, dudakları incedir. Figürlere kazandırılan hareket ve dalgalanan kumaşlar yardımıyla panonun içi tamamen doldurularak görsel bir zenginlik yaratılmıştır. Işık gölge, kumaşın ve tritonların kuyruklarının vb. geride verilmesi ile üç boyut verilmeye çalışılmıştır.

Kaynakça: Campbell 1988, s.8 / Stillwell vd. (----b), s.180

Katalog no: 28 (*Lev. L: Res. 41, Çiz. 28*)

Sergilendiği yer: Hatay Arkeoloji Müzesi

Envanter no: 829

Sahnenin adı: Gece Alemi

Buluntu yeri: Hatay, Antakya/ E Hamamı frigidarium (*Plan 3-4*) taban mozaïği.

Boyutları: En : 1.44m, boy : 3.47m

Dönemi: IV. yy

Durumu: Mozaïğin kenarlarında ve muhtelif yerlerinde tahribatlar mevcut olup, bu bölümler dolgu maddesi ile doldurulmuştur.

Tanımı: Tek figüratif panodan meydana gelen mozaïğin etrafını, iki ince bant arasına alınan kalın bant çevrelemektedir. Nereidler ve tritonların betimlendiği sahnede her figürün başı üzerinde Grek harfleriyle “TAΛEO(C)” (*Galeos*), “ΦΕΡΟΥΣΑ” (*Pherousa*), “ΦΟΡΚΥΣ” (*Phorkys*) ve “ΔΥΝΑΜ(ΕΝ)Η” (*Dynamene*) isimleri yazmaktadır. Tritonların kuyruğu üzerinde oturan nereidler, vücutlarını sahneye, başlarını da tritonlara çevirmişlerdir. Birer bacaklarını örten hymationun ucu, başları üzerinde dalgalanmaktadır. Sahnenin solundaki Pherousa, sol eliyle iki adet nesnenin bulunduğu tepsiyi tutmaktadır. Saçları tepesinde topuz yapılmış olup, yüzü tamamen tahrip olmuştur. Sahnenin sağında yer alan ve Phorkys’in omuzunu tutan Dynamene’nin geriye doğru savrulan dalgalı saçları omuzlarından sarkmaktadır. Yüzü dolgun, bakışları dalgın, gözleri iri, burnu kemersiz, dudakları kalın ve boynu kısadır.

İnsan vücutlu, keçi ayaklı, balık kuyruklu tasvir edilen tritonların vücutlarının bir kısmı denizin içinde verilmiştir. Yanık tenli olan tritonlar, yönlerini sahneye, başlarını ise nereidlere çevirmişlerdir. Sahnenin solunda verilen Pherousa, bir eliyle baston, diğer eliyle ise dalgalanan kumaşın ucunu tutmaktadır. Saçları ensesinde, kışkaçlar alnı üzerinde yükselmektedir. Yüzü dolgun, alnı dar, kaşları kalın ve dudakları aralıktır. Sahnenin sağında verilen Phorkys, iki eliyle meşale tutmaktadır. Dalgalı, uzun saçları iri tutamlar halinde omuzlarına kadar inmektedir. Kafası küçük, gözleri çekik, elmacık kemikleri belirgin, burnu biçimsiz, dudakları ve boynu kalındır. Figürlere kazandırılan hareket ve dalgalanan kumaşlar yardımıyla panonun içi tamamen doldurularak görsel bir zenginlik yaratılmıştır. Işık

gölge, kumaşın ve tritonların kuyruklarının vb. geride verilmesi ile üç boyut verilmeye çalışılmıştır.

Kaynakça: Campbell 1988, s.9 / Campbell 1934, s.204-206 / Stillwell vd. (----b), s.180

Katalog no: 29 (*Lev. LI: Res. 42 ve 43; Lev. LII: Çiz. 29*)

Sergilendiği yer: Baltimore Museum of Art

Envanter no: -----

Sahnenin adı: Nereidler, Hippocampos, Triton ve Eros Mozaïği

Boyutları: En : 2.80 m Boy : 8.50 m

Buluntu yeri: Harbiye, Antakya / Daphne Villası

Dönemi: II. yy

Durumu: Mozaïğin sol alt köşesi, hippocampos ile yaşlı triton arasındaki bölüm, genç triton ile yaşlı triton arasındaki bölüm ve yer yer mozaik yüzeyinde tahribatlar mevcuttur (*Res. 42*). Mozaïğin restitüsyonu yapılarak benzer malzeme ile restore edilmiştir (*Res. 43*).

Tanımı: Tek figüratif panodan meydana gelen mozaïğin etrafını, deniz dalgası motifi ve ince bant çevrelemektedir. Panonun yüzeyi tamamen figürlerle doldurulmuş ve hareketlilik hakimdir. Aynı yöne doğru hareket eden tüm figürler arasında ellerini uzatarak veya başlarını çevirerek bağ kurulmuştur. Sahnenin sağında sakalsız, kısa saçlı genç triton ayaklarını yukarı kaldırarak şahlanmıştır. Bronz tenli ve kaslı yapıda verilen olup, sol eliyle dümen, sağ eliyle ayna tutmaktadır. Başının üzerinde iki adet uzun ıstakoz kıskaçları bulunmaktadır. Sahnenin merkezindeki yaşlı ve kaslı triton, kollarını her iki yana doğru açmış ve bir eliyle hippocamposun yularını tutmaktadır. Boynunda hymationu bulunmaktadır. Ortadan ikiye ayrılan dalgalı kabarık saçları tutamlar halinde ensesine kadar inmektedir. Başının üzerinde iki adet uzun ıstakoz kısıkaçı bulunmaktadır. Bıyıkları sakalına karışarak boynuna kadar inmektedir. Gözleri küçük, burnu iri verilmiştir.

Hippocamposun ayaklarını yukarı kaldırarak şahlanmasıyla alnındaki kıllar havalanmış, kişnemesi ile de ağzı açık ve burun delikleri iri verilmiştir. Her iki kanadı da uçmaya hazır vaziyette açıktır. Kıvrımlar yapan uzun balık kuyruğu, sahnenin sonunda yukarı doğru uzanmıştır.

Triton ve hippocamposun kıvrımlar yapan balon şeklindeki uzun kuyruğu üzerinde nereidler, sepete yaslanarak oturmaktadırlar. Yönlerini sahneye, başlarını

ise sola doğru çevirmişlerdir. Başları üzerinde yelken şeklinde kumaş dalgalanmaktadır. Gözleri iri, ağız ve burunları küçük verilmiştir. Sağdaki nereid, khiton üzerine hymation giymiş, beline kadar inen uzun saçları ensede toplanmış ve saçları üzerinde bandanası bulunmaktadır. Soldaki nereid, hymation giymiş ve bandana taktığı saçları ensede toplanmıştır. Çıplak verilen çocuk Eros'lar, hippocamposun ve genç tritonun kuyruk hizasında uçmaktadırlar. Boynundan bağladığı hymation, uçmanın etkisiyle dalgalanmaktadır. Başlarını geriye doğru çevirerek nereidlere bakmaktadırlar. Kabarık, kısa saçları tutamlar halinde alnına ve ensesine düşmektedir. Soldaki Eros, elinde büyük bir ayna tutmaktadır.

Kaynakça: Elderkin G.W. vd. ----, s.196-197; Res. plate 61 / Campbell 1938, s.213

Katalog no: 30 (*Lev. LII ve LIV: Res. 44, 45, 46, Lev. LIII: Çiz. 30*)

Sergilendiği yer: Antakya Arkeoloji Müzesi

Envanter no: 949a-950

Sahnenin adı: Andromeda-Perseus ve Dansözler

Boyutları: En : 2.26 m Boy : 4.58m

Buluntu yeri: Hatay, Samandağ

Dönemi: II-III. yy

Durumu: Mozağin üst kısmındaki geometrik bordürün tamamı, soldaki iki figüratif panonun üst kısımları tamamen yok olmuştur. Mozağin muhtelif yerlerinde tahribatlar mevcut olup, bu bölümler dolgu maddesi ile doldurulmuştur.

Tanımı: Dört adet figüratif panodan meydana gelen mozağin etrafını iki adet eşkenar dörtgen bant arasına, iç içe geçmiş eşkenar dörtgenlerden oluşan bordür çevrelemektedir. Her figüratif panonun köşesine yerleştirilen rozetlerin içinden çıkan defne yaprakları dört panonun etrafını çevirerek her panoyu birbirinden bağımsız hale getirmektedir. 30a (*Res. 45*) figüratif panosu tahrip olduğundan figürler seçilememektedir. 30c (*Res. 45*) ve 30d (*Res. 45*) figüratif panolarında ise Dionysos ayinlerinin dansçılarından olan satyr ve menadlar betimlenmiştir.

30b (*Res. 46*) figüratif panosunda, ölümlü olan Medusa'nın kafasını kestikten sonra Aithopia kralı Kepheus'un ülkesine giden Perseus'un, kayaya zincirlenen kralın kızı Andromeda'yı ketostan kurtardığı sahne betimlenmektedir. Khiton üzerine hymation giyen Andromeda, zincirlerden kurtulmuş aşağı inmektedir. Perseus'un ayaklarında Hermes'in ona uçması için verdiği kanatlı sandaletleri vardır. Elinde Hermes'in verdiği kılıcı ve Medusa'nın başını tutmaktadır. Her iki figürün yüzü dolgun, gözleri iri, dudakları dolgun, ağzı küçük ve kapalı verilmiştir. Andromeda'nın ayağının yanındaki ketosun gözleri iri, ağzı açık, kulakları dik ve büyük olup, acılı dolu gözlerle bakmaktadır.

Katalog no: 31 (*Lev. LIV ve LV: Res. 47 ve 48, Lev. LVI: Çiz. 31*)

Sergilendiği yer: Antakya Arkeoloji Müzesi

Envanter no: 846

Sahnenin adı: Psycheler Kayığı Evi tricliniumundan ele geçmiştir (*Res. 47*).

Boyutları: En : 1.47 m, boy : 1.48 m

Buluntu yeri: Hatay, Harbiye/ Psyche'ler Kayığı Evi

Dönemi: III. yy

Durumu: Mozaik çok iyi korunmuştur. Yüzeyinde üç adet küçük tahribat mevcut olup, bu bölümler dolgu maddesi ile doldurulmuştur.

Tanımı: Tek figüratif panodan meydana gelen mozağin etrafını birbirine bakan iki adet deniz dalgası ve arasındaki sarmaşık motifi çevirmektedir. Birbirine paralel çizgilerle verilen dalgalı denizde Eros ve Psycheler seyahat etmektedirler. Mozağin alt kısmında çıplak verilen iki adet, kelebek kanatlı Psyche, denizde kulaç atarak yüzmektedirler. Ortadan ikiye ayrılan saçları ensede toplanmış ve saç uçları ise omuzlarından aşağı sarkmaktadır. Yüzleri dolgun, gözleri iri, bakışları dalgın, ağzı küçük verilmiştir. Sırtlarında birer sadak bulunmaktadır.

Panonun sağ üst köşesinde, Psyche'lerin kanatları arasında ayakta duran güvercin kanatlı Eros betimlenmiştir. Çıplak verilen vücudunu kısmen sahneye doğru çevirmiştir. İki eliyle sadaklara bağlı sopaları tutmaktadır. Açık tenli, omuzları geniş ve atletik yapıdaki Eros, kanat çırpma vaziyette verilmiştir. Sarı saçları kısa, bakışları dalgın ve ileriye doğru olup, gözleri iri, burnu ve ağzı küçük verilmiştir. Tüm figürlerin vücutlarında ve yüzlerinde beyaz tesseractın kullanılmasıyla ışık verilmiştir.

Kaynakça: Campbell 1936, s.4

Katalog no: 32 (*Lev. LVII: Res. 49, Çiz. 32*)

Sergilendiği yer: Dumbarton Oaks Research Library and Collection

Envanter no: -----

Sahnenin adı: Balık Avlayan Eros'lar Mozaïği

Boyutları: En : 2.65 m Boy : 1.68 m

Buluntu yeri: Antakya, Harbiye, Menander Evinde bulunmuştur.

Dönemi: II-III. yy

Durumu: Oldukça iyi korunan mozaik günümüze sağlam olarak gelmiştir.

Tanımı: Tek figüratif panodan meydana gelen mozaïğin etrafını farbala motifi çevrelemektedir. Çerçeve içerisine alınan figüratif panoda karşılıklı ayakta ve kayık içerisinde balık avlayan genç Eros'lar betimlenmiştir. Yönleri sahneye dönük, kanatları açık ancak birer kanatları perspektif verme kaygısıyla kırık gibi yukarıya doğru savrulmuştur. Ellerindeki oltalarla balık avlayan Eros'ların gözleri ve burunları iri, kaşları yay şeklinde, ağızları küçük, boyunları kısa ve incedir. Sahnenin solundaki Eros, tamamen çıplak olmasına rağmen kolu üzerindeki hymation baldırlarına kadar sarmaktadır. Saçları tutamlar halinde alnına ve kulakları üzerinden ensesine düşmektedir. Sahnenin sağındaki Eros'un sol omuzu üzerinde düğüm attığı tuniği, dizüstüne kadar uzanmaktadır. Şapkası altından kahverengi saçları görünmektedir. Sol koluna taktığı sepeti rüzgarın etkisiyle geriye savrulmaktadır. Sahnenin üst kısmındaki Eros, kayığına oranla oldukça büyük olup, yandan ayrılan saçları ensesine kadar inmektedir.

Yunus, alabalık, ahtapot, deniz kabuğu gibi canlıların yüzeyde olanlarının büyük ve detaylı, denizin derinliklerindeki balıkların küçük ve daha az detaylı verilmesiyle perspektif oluşturulmaya çalışılmıştır.

Kaynakça: Cimok 2000, s.188; Res. s.188 / Campbell 1938, s.214

Katalog no: 33 (*Lev. LVIII: Res. 50, Çiz. 33*)

Sergilendiği yer: Misis Mozaik Müzesi

Envanter no: 1449 (4690)

Sahnenin adı: Tritonlar

Boyutları: En:1.21, boy: 1.72 cm

Buluntu yeri: Adana, Merkez Bankası inşaatında ele geçmiştir.

Dönemi: -----

Durumu: Büyük oranda tahrip olan mozaik, sağ üst köşesinden itibaren 3/8 oranlık bölümü tamamen yok olmuş ve bu bölümler harçla doldurulmuştur.

Tanımı: Tek figüratif panodan meydana gelen mozağin sağ kenarında üçgenlerin üst üste gelmesiyle geometrik bant oluşturulmuştur. Mozaik, Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi'ndeki Poseidon (*K-1*) mozağını anımsatmaktadır. Poseidon mozağında quadriga iki deniz atı tarafından çekilirken, bu mozaikte ise iki triton tarafından çekilmektedir. Cepheden verilen tritonlar başlarını birbirlerine doğru çevirmekte ve yanlara doğru kıvrım yapan kuyruklarının uçları havadadır. Her iki tritonun göbek çizgisi dikey hat şeklinde verilmiştir. Panonun solunda yer alan tritonun kısa saçları ortadan ikiye ayrılarak yanlara düşmüştür. Oldukça yıprandığından yüz hatları tam seçilememektedir. Sağ eli ile uzun saplı nesne tutmaktadır. Panonun sağındaki tritonun kafasının büyük bir bölümü yok olmuş ve sağ eliyle deniz kabuklarından yapılmış borazanını üfleemektedir. Bu nedenle de sol yanağı şişkin olarak verilmiştir. İki tritonun arkasında yer alan arabanın yarım daire şeklindeki ön kısmı sağlam kalabilmiştir. Arabanın ön kısmındaki uzun kalas iki tritonun omuzları üzerine çapraz kemerle bağlanmış ve böylece arabayı çekmeleri sağlanmıştır.

Katalog no: 34 (*Lev. LIX ve LX: Res. 51 ve 52, Lev. LIX: Çiz. 34*)

Sergilendiği yer: Anavarza Antik Kenti (*Buluntu yerinde sergilenmektedir*)

Envanter no: -----

Sahnenin adı: Tethys Mozaïği

Boyutları: En: 3.40, boy: 2.60 cm

Buluntu yeri: Adana, Anavarza Antik Kentinde havuzun tabanında bulunmuştur.

Dönemi: IV. yy ilk yarısı

Durumu: Mozaïğin sağ alt kenarında, yunus üzerindeki Eros figürünün olduğu bölümde ve yer yer mozaik yüzeyinde tahribatlar mevcut olup, bir bölümü dolgu maddesi doldurulurken bir bölümüne müdahale edilmemiştir (*Res. 52*).

Tanımı: Tek figüratif panodan meydana gelen mozaïğin etrafını gamalı haç motifleri ile iç içe geçen çeşitli geometrik şekillerden oluşan kalın bant, farbala motifi ve ince bant çevrelemektedir. Denizden çıkar vaziyette verilen Tethys'in sol omuzu önde, sağ omuzu geride olup, başını hafif sola doğru çevirmiştir. Dalgalı, uzun saçları bukleler halinde omuzlarına kadar inmektedir. Alnına dökülen perçemin her iki tarafından kanatlar çıkmaktadır. Yüzü oldukça dolgun ve ifadesinde ise keder vardır. Kaşları kavisli, gözleri badem şeklinde, bakışları ileri doğru, burnu iri, ağzı küçük ve dudakları kapalıdır. Sudan kıvrılarak çıkan ketos ağzını açmış, kulaklarını dikmiş Tethys'e bakmaktadır. Sağ omuzu üzerinde dümen durmaktadır. Tethys'in geride, ketos ve dümenin önde verilmesiyle perspektif yaratılmaya çalışılmıştır. Sahnenin solunda kafası oldukça büyük verilen yunus üzerindeki kanatlı genç Eros, sol eliyle yunusun dizginlerini ve yukarıya kaldırdığı sağ eliyle de kırbacını tutmaktadır. Sahnenin sağında kaya üzerine oturan, tunik giymiş kanatlı Eros ise sağ elindeki oltasıyla balık avlamaktadır. Suyun içerisinde kafasını çıkaran deniz yılanı ve balıklar ile sahne hareketlendirilmiştir.

Kaynakça: Eraslan 2011, s.194; Res. s.259 / Eraslan 2015, s.4

Katalog no: 35 (*Lev. LXI ve LXII: Res. 53 ve 54; Lev. LXI: Çiz. 35*)

Sergilendiği yer: Adana, Yumurtalık, sahil yolu(*Buluntu yerinde sergilenmektedir*)

Envanter no: -----

Sahnenin adı: Hippocampos üzerinde balık avlayan Eros'lar mozaïği

Boyutları: -----

Buluntu yeri: Adana/Yumurtalık, 2013 yılı yol açma çalışmalarında bulunmuştur.

Dönemi: III. yy. ilk yarısı

Durumu: Oldukça iyi korunan mozaik günümüze sağlam bir şekilde gelmiştir.

Tanımı: Tek figüratif panodan meydana gelen mozaïğin etrafını deniz dalgası motifi arasına alınan ikili saç örgüsü motifi çevrelemektedir. Figürlü alan içinde yarım dairevi şekillerle perde izlenimi uyandırılmıştır. Paralel çizgilerle oluşturulan dalgalı deniz içerisinde karşılıklı duran iki hippocampos üzerinde balık avlayan Eros'lar betimlenmiştir. Her iki hippocamposun ayaklarını yukarı kaldırarak şahlanmasıyla yeleleri geriye savrulmuş, kışnemesi ile de ağızları açık ve burun delikleri iri verilmiştir. Kaba bir geçişle at vücudundan balık kuyruğuna geçiş sağlanmıştır. Tek tur kıvrılan kuyruğun ucu havada olup, kuyruk yüzgeci üç parçaya ayrılmış ve uçları saçak şeklindedir. Başları küçük verilen hippocamposlar üzerindeki tamamen çıplak genç Eros'lar, yönlerini sahneye doğru çevirmişlerdir. Kanatları her iki yana açılarak kanat çırpma vaziyettedirler. Birer elleriyle atın dizginlerini ve diğer elleriyle ise ucuna balık gelen oltayı tutmaktadırlar. Kumral, gür ve dalgalı saçları tutamlar halinde alnına ve kulakları üzerinden ensesine kadar inmektedir. Boynu kısa ve kalın, yüzü dolgun, gözleri iri, ağzı küçük, dudakları ince, burnu etli ve kanatlıdır. İleriye doğru hülyalı bakmaktadır.

Mozaïğin yüzeyinde deniz kabuğu ve çeşitli balıklar detaylı olarak betimlenmiştir. Mozaïğin genelinde oran sorunu vardır. Figürlerin anlık hareketlerinin verilmesi ve sıcak renklerin kullanılmasıyla canlı bir sahne oluşturulmuştur.

Kaynakça: Öztürk N. ve Aslan O. 2013, s.137-154

Katalog no: 36 (*Lev. LXII, LXIII, LXIV : Res. 55, 56, 57; Lev. LXIV: Çiz. 36*)

Sergilendiği yer: Adana/Yumurtalık (*Buluntu yerinde sergilenmektedir*)

Envanter no: -----

Sahnenin adı: Thalassa ve Eros'lar Mozaïği

Boyutları: -----

Buluntu yeri: Adana/Yumurtalık, 2013 yılında evin temel kazısında bulunmuştur.

Dönemi: -----

Durumu: Mozaïğin yüzeyinde yer yer kayıplar ve çatlaklar mevcuttur. Temizliğı tam yapılmadığından mozaik üzerindeki bozulmalar tam izlenememektedir.

Tanımı: Tek figüratif panodan meydana gelen mozaïğin etrafını dikdörtgen prizmalar, ikili saç örgüsü motifi ve düz-ince bir bant çevrelemektedir. Sahnenin merkezinde oldukça büyük boyutta verilen Thalassa omuzuna kadar denizden çıkmış vaziyettedir. Sağ omuzu geride, sol omuzu önde olup, sol omuzu üzerinden kıvrımlar yapan hymationu sarkmaktadır. Dalgalı, uzun saçları ortadan ikiye ayrılarak omuzlarına kadar inmekte ve saçları arasından ıstakoz kısıkaçları yükselmektedir. Yüzü oldukça dolgun ve kemikli, alnı dar, çenesi uzun ve yayvandır. Göz ve göz irisi oldukça büyük verilmiş, ileriye doğru bakmaktadır. Burnu küçük ve kemersiz, ağzı küçük, dudakları dolgun ve pembe renklidir. Kalın ve uzun olan boynunun sol tarafında, ıstakoz kısıkaçlarına doğru kıvrımlar yaparak uzanan, ağzı açık ve kulakları dik olan ketos durmaktadır. Ayrıca Thalassa'ın önünde kıvrımlar yaparak başını yukarıya kaldıran, ağzı açık, kulakları dik ikinci ketos betimlenmiştir. Sol omuzu üzerinde dümen durmaktadır.

Panonun sol ve sağ üst köşelerinde betimlenen yelkenli amphora ve yelkenli sal üzerinde gezinti yapan kanatlı Eros'lar, yönlerini sahneye doğru çevirmişlerdir. Yaşları daha olgun ve atletik yapıdadırlar. Kanatları oldukça büyük ve yanlara doğru açılmış, uçar vaziyettedir. Elleriyle yelken şeklindeki kumaşı tutmaktadırlar. Soldaki Eros'un kabarık saçları ortadan ikiye ayrılarak tutamlar halinde ensesine kadar inmektedir. Yüzü dolgun, gözleri iri, kaşları kalın, burnu etli ve iri, ağzı küçük ve boynu oldukça kalındır.

Panonun sol ve sağ alt köşesinde olta ile balık avlayan kanatlı Eros'lar ayakta verilmiştir. Kanatlarının biri rüzgarın etkisiyle geriye doğru savrulmuşken diğeri yana doğru açılmıştır. Ucuna balık gelen oltayı tutmaktadırlar. Panonun sağındaki Eros'un kolu üzerindeki balık sepeti, geriye doğru savrulmuştur. Başını sahneye çeviren genç Eros'un saçları kısa, gözleri iri, burnu büyük ve ağzı küçüktür.

Eros'lar ve Thalassa arasındaki alanda çok sayı ve türdeki deniz canlısı irili ufaklı verilmiştir. Yüzer vaziyette verilen balıklar, farklı yönlere hareket etmektedirler. Figürlerin anlık hareketlerinin verilmesi ve sıcak renklerin kullanılmasıyla canlı bir sahne elde edilmiştir.

Katalog no: 37 (*Lev. LXV: Res. 58, Çiz. 37*)

Sergilendiği yer: Tarsus Müzesi

Envanter no: -----

Sahnenin adı: Tethys Mozaïği

Boyutları: En: 1.04, boy: 0.30 cm

Buluntu yeri: Mersin, Tarsus, 1999 yılı Cumhuriyet Alanı kazılarında tahrip olmuş zeminde bulunmuştur.

Dönemi: III. yy

Durumu: Tethys'in başının olduğu bölüm ve geometrik bant ile mozaik zemininin olduğu küçük bir bölüm dışında mozaığın diğer bölümleri tamamen yok olmuştur.

Tanımı: Eşkenar dörtgen ve ikili saç örgüsü motiflerinden elde edilen bordürün mozaığın sağ tarafında görülmektedir. Mozaik zemininde başı, kuyruğu ve vücudunun bir kısmı görülebilen üç adet balık betimlenmiştir.

Oldukça kilolu verilen Tethys'in vücudu cepheden verilmiş olup, kalın ve kısa olan boynunda, ortasında oval taşı olan sarı renkteki altın kolye bulunmaktadır. Sağa taranmış uzun, dalgalı, saçları omuzlarından sırtına doğru inmektedir. Alnındaki saçlar arasından çıkan iki kanadın uçları yok olmuş ancak kök kısımları krem tonda olduğundan koyu renkli saçları arasından ayırt edilebilmektedir. Alnı dar, gözleri iri, kaşları ince, burnu küçük, dudakları kalın, ağzı küçük ve kapalıdır. Sol kulağında top şeklinde sarı renkte verilen altın küpesi bulunmaktadır. Başını sağa doğru çevirmişken korku ve endişe dolu gözlerle sola doğru ileriye bakmaktadır. Giyinik halde verilen Tethys, sol omuzu üzerinden yukarıya doğru uzanan Okeanos'un dümenini tutmaktadır.

Kaynakça: Eraslan 2011 s.193; Res. s.258 / Eraslan 2015, s.4

ALTINCI BÖLÜM

6. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Doğu Akdeniz Bölgesi içinde değerlendirilen Tarsos, Mopsuestia, Aigeai, Anazarbos, Antiocheia ve Zeugma antik kentlerinden ele geçen 37 adet mozaikte (42 adet pano) deniz ve nehir tanrıları/tanrıçaları ile mitolojik figürler tipolojik ve ikonografik açıdan ele alınarak, mozaiklerin mimari yapı ile ne tür bir ilişkisi olduğu, kompozisyonların mekanlara göre seçiminin olup olmadığı değerlendirilmeye çalışıldı.

Çalışma kapsamında deniz ve nehir tanrıları/tanrıçaları, su ile ilgili mitolojik figürler konulu mozaiklerin, özel mülkiyete ait konut ve hamam yapılarının zemin döşemelerini süsleyen kompozisyonlardan biri olduğu görüldü. Su, hayati önemi nedeniyle tarih boyunca kutsallaştırılmış ve Grek mitolojisinde su ile ilgili çeşitli mitlerin doğmasına neden olmuştu. Bu mitler o kadar detaylandırılmışlardı ki deniz tanrıları/tanrıçaları, bölgelere göre nehir tanrıları/tanrıçaları, nereidler, su perileri ve su ile ilgili figürlerin ortaya çıkmasına neden olmuştu. Bu yaratılan mitler, Yunan ve Roma dünyasında önemli bir yer bularak çeşitli sanat dallarında sevilerek işlenen konu haline gelmişti. Özellikle de Roma Dönemi'nde zemin döşemesi olan mozaiklerde sıklıkla kullanılmıştı.

Toplam 37 mozaikten 15'inin deniz tanrıları/tanrıçaları, 7'sinin nehir tanrıları/tanrıçaları, 4'ünün nereidler, 6'sının mitolojik figür ve Eros'lar, 5'inin ise diğer mitolojik konulu kompozisyonlar (*Lev. LXXXII, Tablo 5*) olduğu görüldüğünden en çok sevilen konunun deniz tanrıları/tanrıçaları sahnesi olduğu tespit edildi. Mozaiklerin 2'si II. yüzyıl, 9'u II. yüzyıl sonu ile III. yüzyıl başı, 12'si III. yüzyıl, 8'i IV. yüzyıl ve 2'si V. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Son 4 mozaığın

ise dönemi kesin olarak bilinmemektedir (*Lev. LXXXII, Tablo 6*). Bu durum göz önünde bulundurulduğunda en çok mozağin üretildiği III. yüzyılda ekonominin ileri seviyelerde olduğu ve bunun sanata yansıdığını söylemek mümkündür.

Doğu Akdeniz Bölgesindeki mozaiklerde Poseidon, Okeanos, Tethys, nehir tanrıları/tanrıçaları ve mitolojik figürlerin çeşitli tiplerde tasvir edildiği tespit edildi. Zeugma'da hippocamposlar tarafından çekilen arabada Okeanos ve Tethys ile birlikte torso halinde betimlenen Poseidon (*DT TİP 1*) ile Antiocheia'da tam vücut formunda betimlenen Okeanos ve Tethys'in (*DT TİP 2a*) tasvir edildiği mozaiklerin başka örnekleri ve prototipleri bulunamadı. Bu husus, bu kompozisyonların Zeugma ve Antiocheia kökenli olduklarını düşündürmektedir. Katalog içerisinde değerlendirilen büst formunda Okeanos ve Tethys (*DT TİP 2b*), yarı uzanır vaziyetteki hymationu dalgalanan nereid (*N TİP 1*) betimlemelerinin en erken örneklerinin yine Zeugma ve Antiocheia'dan ele geçtiği tespit edildi.

Bu örneklerin prototiplerinin bulunamaması Zeugma ve Antiocheia'da mozaik üretim atölyelerinin varlığı ihtimalini güçlü kılar. İtalya'da Poseidon figürünün quadriga ile verilmesi antik coğrafyada kullanılan sahne olmasına rağmen, bu sahneler Okeanos ile Tethys figürlerinin eklenmesi, bu işlere Zeugma'da kafa yorulduğu, model defterlerinin yöredeki ustalar tarafından geliştirilerek uygulandığını ortaya koyar niteliktedir. Ayrıca İtalya Palermo Bölgesel Arkeoloji Müzesinde bulunan Poseidon figürü ile Zeugma Poseidon Villasındaki (*K-1*) Poseidon figürünün birebir benzerlikleri de dikkate alınması gereken önemli bir husustur. Mopsuestia'daki "Tritonlar Mozaığı"nın (*K-33*), Poseidon Villası taban mozaığı örnek alınarak yapılmasına karşılık aynı görsel etkiyi verememesi, "Zeugma Mozaik Üretim Merkezi"nin diğer atölyeler tarafından taklit edildiği ve model defterlerinin Zeugma'da hazırlandığı düşüncesini güçlendirmektedir. Doğu Akdeniz Bölgesindeki mozaiklerde ilk kez görülen sanatçı isimleri, bu merkezin varlığını ve artık markalaştıklarını da gösterir.

2006 yılında "Uluslararası Geçmişten Geleceğe Zeugma Sempozyumu"unda sunulan bir bildiriye göre, Amisos Mozaığı üzerindeki yazıtta Orentes isimli mozaik ustasının mozaığı yaptığı belirtilmiştir. Bu ismin Orantes (*Asi*) Nehri

çağrıştırıyor³²⁴ olmasının yanı sıra Amisos, Antiocheia ve Zeugma mozaiklerinin genel özellikleri de göz önüne alındığında, Antiocheia ekolünün/üretim merkezinin varlığını muhtemel kılar. Zeugma örneklerinde olduğu gibi mozaik ustalarının isimlerini kullanarak markalaşma çabaları sayesinde, Antiocheia üretim merkezi menşeli mozaiklerin beğenilerek yapıldığını ve bu sayede burada ün yapan gezgin mozaik sanatçılarının farklı bölgelere giderek aynı isimle markalarını sürdürdüklerini akla getirir. Mozaik yapım tekniklerindeki birçok yeniliğin doğu coğrafyasında kullanıldığı ve diğer coğrafyalara buradan yayıldığı kabul edildiğinde, söz konusu bu görüş akla yatkın gelmektedir.

Ayrıca K-1 ile K-11'deki Okeanos figürleri, K-7 ile K-10'daki Euphrates ile Okeanos figürlerinin benzerlikleri göz önünde bulundurulduğunda, Zeugma ve Antiocheia üretim merkezleri arasında bir etkileşimin olduğunu, yine bu merkezlerin aynı coğrafya içerisinde taklit edildiğini (K-33) ortaya koyar.

Romalı üst sınıf askerlerin yaşadığı, gümrük kapısı durumundaki Zeugma'da ve ticaretin yoğun olarak yapıldığı Antiocheia'da, denize duyulan özlemi gidermek amacıyla veya denizi yakından tanımaları nedeniyle deniz ve nehir tanrıları/tanrıçaları, mitolojik figürler ile deniz canlılarının betimlendiği sahnelerin özellikle tercih edildiği, hemen hemen evin tüm odalarında, hamamlarda sıklıkla kullanıldığı görüldü. Euphrates mozaigindeki nehir tanrıçasının (K-7a, Res. 9), villanın sahibi kadınla özdeşleştirildiği de dikkat çeken bir diğer özelliktir.

Poseidon, simgesi olan elinde tuttuğu üç çatalı asası ile; Okeanos, başının üzerinde yer alan ıstakoz kıskaçları ve omuzuna yasladığı dümeni ile; Tethys'in ise başının üzerinde yanlara doğru açılan bir çift kanat ve yanında bulunan ketos ile tasvir edildiği görüldü. II. yüzyıldaki mozaiklerde birlikte verilen Okeanos ve Tethys, tam vücut veya büst formunda kendilerine özgü simgeleriyle betimlenmişlerdi. III. yüzyıldan itibaren tek verilen Tethys, elinde Okeanos'un simgesi olan dümeni tutmaktaydı. V. yüzyıldan sonra ise Tethys'in başının üzerindeki kanatlar ortadan kaybolurken onun yerini Okeanos'un ıstakoz kıskaçları aldı. Bu haliyle Tethys, denizlerin kişileştirilmiş hali olarak, yanındaki ketos, omuzuna dayadığı dümen ve başının üzerindeki bir çift ıstakoz kısıpacı ile betimlenmeye devam etti.

³²⁴ Derya Şahin, Mustafa Şahin. (2006). Mozaikler Işığında Kuzey-Güney Anadolu İlişkisi. *Uluslararası Geçmişten Geleceğe Zeugma Sempozyumu*, Gaziantep, s.175

Deniz tanrılarının/tanrıçalarının betimlendiği mozaikler 3 ayrı tipe ayrılmakta ve bu 3 tip de kendi içinde alt tiplere ayrılmaktadır. Yapılan tipolojik tasnif değerlendirildiğinde en çok tercih edilen tipin, 9 adet mozaikle “Tek Betimlenen Tethys” (*DT TİP 3*) olduğu görüldü. Daha sonra 5 tane mozaikle “Birlikte Betimlenen Okeanos ve Tethys” (*DT TİP 2*), 1 mozaikle de “Okeanos ve Tethys ile Birlikte Torso Halinde Betimlenen Poseidon” (*DT TİP 1*) tipinin olduğu görüldü. Bu durum Anadolu’daki ana tanrıça kültü nedeniyle Tethys figürlerinin sevilerek yapıldığı düşüncesini muhtemel kılar.

Deniz tanrılarının ve tanrıçalarının betimlendiği mozaiklerde tamamlayıcı figür olarak balık avı sahnelerinin tercih edilmesi ve deniz canlılarının detaylı bir şekilde verilmesi, deniz canlılarını çok iyi tanıdıklarını, nehir veya deniz balıkçılığının yapılmış olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca balık avı sahnelerinin ve deniz canlılarının ana tema olarak işlendiği mozaiklerin varlığı da bu düşüncüyü destekler niteliktedir. Okeanos figürlerinin omuzuna yasladığı dümenin varlığı ve deniz üzerindeki sörf sahneleri, bu bölgelerde nehirlerin veya denizlerin taşımacılıkta ve ulaşımında kullanıldığı bilgisini desteklemektedir.

Nehir tanrıları/tanrıçaları, başları üzerinde nehir bitkisinden yapılmış çelenk, ellerindeki nehir bitkisi, kollarının altındaki kaptan veya kayadan fışkıran su ile tasvir edilmişlerdir. Fışkıran su akabinde hayat bulan doğa ile sahnelerin tamamlanması tarımın bu coğrafyada oldukça önemli olduğu fikrini akla getirir. Ayrıca mozaikler üzerinde betimlenen nehir tanrılarının isimleri incelendiğinde Peloponnes Yarımadası, Yunanistan, Sicilya gibi uzak yerlerle birlikte Dicle, Fırat ve Ceyhan ırmaklarının güzergahı gibi geniş bir coğrafyanın varlığından bahsedilmektedir. Doğudan gelen ticaret mallarının Zeugma’dan geçerek Antiocheia’ya geldiği ve oradan tüm Roma İmparatorluğu sınırları içine dağıtıldığı kabul edilirse adı geçen yerlerin varlığının yöre insanları tarafından tanınıp bilindiğini söylemek mümkündür.

Tethys’in torunları olan nereidlerin, genellikle yarı çıplak vaziyette, tritonlar, hippocamposlar ve Eros’larla birlikte tasvir edildikleri görüldü. Denizde gemicileri koruyan, eğlenceyi seven, şarkılar söyleyen, insanlara mutluluk veren varlıklar olması sebebiyle 37 adet mozaikten 4 tanesinde nereus kızlarının tercih edildiği ayrıca, 5 adet mitolojik kompozisyonun olduğu mozaiklerde de mitolojik

deniz figürlerinin tasvir edildiği görüldü. Sosyal, iktisadi ve ticari hayatı yakından etkileyen suya ilişkin sahnelerin sevilerek yapıldığını göstermektedir.

37 adet mozaikten 20 tanesi konutlardan, 5 tanesi hamamlardan ele geçmiştir. Mozaiklerin 12 tanesinin ise hangi mimari yapının zemin döşemesi olduğu bilinmemektedir. Konutlardaki triclinium, oecus, impluvium, vestibulum ve perystilli avlulardan ele geçen mozaiklerin, genellikle odanın/mekanın fonksiyonuna bağlı olarak kompozisyonlarının tercih edildiği tespit edildi. 5 adet mozaığın ise Hamamların frigidarium bölümünün taban mozaığı olduğu bilinmektedir.

Yapılan çalışma kapsamında ortaya çıkan bulgular göstermektedir ki, söz konusu II. ve V. yüzyıllarda antik dünyada deniz ve nehir tanrıları/tanrıçaları ile mitolojik figürlerin tasvir edildiği çeşitli kompozisyon örnekleri mevcuttur. Bahse konu mozaikler Doğu Akdeniz Bölgesinden ele geçen mozaiklerle benzer özellikler göstermesine karşın, kimi örneklerin prototiplerinin bulunamayışı mozaik üretim merkezi olarak Doğu Akdeniz Bölgesini ve bu coğrafyada da Zeugma ve Antiocheia kentlerini öne çıkarmaktadır. Mezopotamya ile Akdeniz'i birbirine bağlayan stratejik konumdaki Doğu Akdeniz Bölgesindeki güçlü bir imparatorluğun sosyal ve iktisadi refahının yansıması olarak mozaik sanatında markalaşması, Doğu Akdeniz Bölgesindeki diğer kentlerde ve Anadolu coğrafyasında taklit edilmesine neden olmuştur.

KAYNAKÇA

- Abbasoğlu, H. (1999). Anadolu'da Antik Çağda Konut. *M.Ö. 1200- M.S. 3500, Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme*. Tarih Vakfı Yayınları. İstanbul, ss.43-85.
- Agizza, R. (2006). *Antik Yunan'da Mitoloji*. İlkelen, Z.Z. (Çev), 2. Baskı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Alagöz, U. (2012). *Zeugma Antik Kenti Dionysos ve A Evleri Metal Buluntuları*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Albayrak, Y. (2008). *Anadolu'da Artemis Kültü*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Artut, K. (1998). *Hatay Arkeoloji Müzesi Mozaiklerinin Günümüze Taşınmasına İlişkin Gravür Tekniğinde Bir Uygulama Denemesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Aygüneş, F.M. (2006). *Roma Dönemi Anadolu ve Doğu Akdeniz Mozaik Sanatında Dionysos Betimlemeleri*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Başgelen, N. (2000). Fırat Üzerindeki Seleukeia'dan Zeugma Belkıs'a. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, Sayı:98, s.10-19.
- Blanck, H. (1999). *Eski Yunan ve Roma'da Yaşam*. Tanrıcut, İ. (Çev), I. Basım, Arion Yayınevi, İstanbul.
- Boardman, J. (1996). *Athenian Red Figure Vases The Archaic Period*. World of Art, New York.
- Bulfinch, T. (2012). *Klasik Yunan ve Roma Mitolojisi*. Hoşafçı, Ö.U. (Çev), İnkılap Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Campbell, S. (1988). *The Mosaics of Antioch, The Corpus of Mosaic Pavements in Turkey*. Toronto
- Campbell, W.A. (1934). Excavations at Antioch-on-the-Orontes. *American Journal of Archaeology*, Vol. 38, No. 2, pp. 201-206.
- Campbell, W.A. (1936). The Third Season of Excavation at Antioch-on-the-Orontes. *American Journal of Archaeology*, Vol. 40, No. 1, pp.1-10.
- Campbell, W.A. (1938). The Fourth and Fifth Seasons of Excavation at Antioch-on-the-Orontes: 1935-1936. *American Journal of Archaeology*, Vol. 42, No. 2, pp. 205-217.
- Cimok, F. (2000). *Antioch Mosaics*. A Turizm Yayınları, İstanbul.

- Çelik, M.Y. ve Bağcı, M. (2003). Dekoratif Mermer Mozaik Yapım Teknikleri, *Türkiye IV. Mermer Sempozyumu (Mersem'2003) Bildiriler Kitabı 18-19 Aralık 2003*.
- Demircioğlu, H. (1998). *Roma Tarihi*. I. Cilt, TTK Basımevi, Ankara.
- Dunbabin, K. (1979). Technique and Materials of Hellenistic Mosaics. *American Journal of Archaeology*, Vol. 83/3, 265–277.
- Dunbabin, K. (1989). Roman and Byzantine mosaics in the eastern Mediterranean, *JRA*. Vol. II, 313-318.
- Dunbabin, K. (1999). *Mosaics of The Greek And Roman World*. Cambridge University Press, First press, Cambridge.
- Dunbabin, K. (2003). *The Roman Banquet: Images of Conviviality*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Elderkin, G.W., Campbell, W.A., Downey, G., Fisher, C.H., Hatti, P.K., Lassus, J., Waage, F.O., Weber, S.H. (----). *Antioch On The Orontes I The Excavations of 1932*. Publications Of The Commitee For The Excavation Of Antioch And Its Vicinity.
- Elinç, Z.K. (2007). *Batı Anadolu'da Hellenistik Roma Dönemlerinde Bahçe Mimarisi*. Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Eraslan, Ş. (2011). *Roma İmparatorluk Mozaik Sanatında Okeanos ve Tethys Betimlemelerinin Tipolojik ve İkonografik Açıdan Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Eraslan, Ş. (2012). Antik Dönem Sanatında Okeanos Figürleri. *Sanat Dergisi*, Sayı 22, ss.157-166.
- Eraslan, Ş. (2014). Roma Dönemi Efes ve Pompeii Duvar Resimlerinin İkonografik Açıdan Değerlendirilmesi. *Yedi Sanat Tasarım ve Bilim Dergisi*, sayı 12, s.1-10.
- Eraslan, Ş. (2015). Tethys And Thalassa in Mosaic Art. *Art-Sanat Dergisi*, Sayı:4, s.1-13
- Erdoğan, E. (1996). *Anadolu Avlularının Özellik ve Düzenleme İlkeleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ergeç, R. (1993). Belkıs/Zeugma Mozaik Kurtarma Kazısı 1992. *IV. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Marmaris.
- Ergeç, R. (1995). *Güney Kommagene Bölgesindeki Antik Dönem Nekropol ve Mezarları*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ergeç, R. (2002). Fırat Seleukeia'sı Yahut Zeugma. *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Anadolu Araştırmaları*, XVI, s. 201-226.
- Ergeç, R. Önal, M., Bulgan, F., Güllüce, H., Beyazlar, A., Balcıoğlu, B., Atalay, T. (2006). *Belkıs Zeugma ve Mozaikleri*. Sanko Holding, Gaziantep.

- Ergeç, R. (2007). Dülük, Kale ve Antep Şehri, *Gaziantep Dört Yanı Dağlar Bağlar*. YKY Yayınları, İstanbul, ss.31-55
- Erhan, F. (2014). *Antik Çağ Kilikia Sikkelerinde Dinsel Tasvirler*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erkan, O. (2006). *Mozaik Sanatı ve Büyük Saray Mozaikleri Restorasyon Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ersoy, A. (2014). *Germanicia Antik Kenti ve Mozaikleri*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Eti, E.L. (2006). *Aigeai Sikkeleri (Roma İmparatorluk Dönemi)*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Genç, A. (1994). Bizans ve Roma'da Mozaik Sanatı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, VIII-IX, İzmir, s. 87-93.
- Hesiodos. (1991). *Hesiodos Eseri ve Kaynakları*. Eyüboğlu, S. ve Erhat, A. (Çev). TTK Yayınları, Ankara.
- Işıklıkaya, I.R. (2010). *Perge Mozaikleri Macellum, Güney Hamam ve Geç Dönem Meydanı Doğu Portiği*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaplan, A. (2015). *Hellenistik ve Roma Döneminde Kilikia Pedias (Çukurova) Yerleşimleri*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kaplan, D. (2013). *Kilikia Bölgesi Roma İmparatorluk Dönemi Mimari Süslemeleri*. Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Klenier, D.E. (1992). *Roman Sculpture*. Yale University, USA.
- Koch, G. (2001). *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*. İlkelen, Z.Z. (Çev). Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Kuzu, Z. (2008). *Laodikeia Hamamları*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Kuleli, A.E. (2005). *Efes Yamaçevler 2'de, 1, 2 ve 4 Nolu Evler Örneğinde Roma Dönemi Harçları Araştırması*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Lavin, İ. (1963). *The Hunting Mosaics of Antioch and Their Sources. A Study of Compositional Principles in the Development of Early Mediaeval Style*. Dumbarton Oaks Papers, Vol. 17, pp. 179-286.
- Mitchell, S. ve McNicoll, A.W. (1978-1979). Archaeology in Western and Southern Asia Minor 1971-1978. *Archaeological Reports*, No:25 (1978-1979), pp.59-90, The Society for the Promotion of Hellenic Studies.
- Tahberer, B. (2005). *Antik Kilikya Sikkelerinde Asklepios Kültü*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Thompson, N.L. (2007). *Roman Art a Resource For Educators*. The Metropolitan Museum of Art, New York.
- Ovadia, A. (1980). *Geometric and Floral Patterns in Ancient Mosaics*. Roma.

- Önal, M. (2006a). Baraj Sonrası Zeugma’da Yapılan Kazı Çalışmaları. *Uluslararası Geçmişten Geleceğe Zeugma Sempozyumu*, Gaziantep, s.135-148.
- Önal, M. (2006b). *Zeugma Mühür Baskılarında Krallar, İmparatorlar, İmparatoriçeler, Filozoflar ve Semboller*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özcan, A. (2001). *Anazarbos Antik Kenti*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özcan, E. (2008). *Tarsus (Tarsos) Sikkelerindeki Mimari Yapılar ve Anıtlar*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Öztürk, N ve Aslan, O. (2013). Yumurtalık Mozaîği. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Sayı:31, s.137-154.
- Pamir, H. (2001). *Seleuceia Pieria*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Pamir, H. (2009). Alalakh’dan Antiokheia’ya Hatay’da Kentleşme Süreci, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt 6, Sayı 12, ss.258-288.
- Parlasca, K. (1983). Zum Provinzen Mozaik von Belkis-Selevkeia am Euphrat, *Mozöique Recueil D'hommes*, A.Henn'Stern, Paris ss. 289-91 PL. PL.CXCII.2, CXCI.3
- Pekel, F. (2009). *Mozaik Betimlemelerinde Görülen Ev Eşyaları*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Pekpostalıcı, A. (2009). *Tarihi Perspektif İçinde Ev Kavramı*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ridgway, B.S. (2000). *Hellenistic Sculpture II. The Styles Of CA 200-100 BC*. IV. Series, The University of Wisconsin Press, London.
- Saltuk, S. (1997). *Arkeoloji Sözlüğü*. 3. Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Sevimli, Ş. (2005). *Anadolu Uygarlıklarında Temizlik Kavramı ve Uygulamalarının Evrimi*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Stillwell, R., Champbell, W.A., Downey, G., Faris, N.A., Lassus, J., Wilber, D.N. (---a). *Antioch On The Orontes II The Excavations of 1933-1936*. Publications Of The Committee For The Excavation Of Antioch And Its Vicinity.
- Stillwell, R. Champbell, W.A., Downey, G., Levi, D., Waage F.O., (----b). *Antioch On The Orontes III The Excavations of 1937-1939*. Publications Of The Committee For The Excavation Of Antioch And Its Vicinity.
- Strong, A. (1971). *Roman Sculpture From Augustus To Constantine*. Hacker Art Books, New York.
- Şahan, M. (2006). *Yeni Tralleis Kazılarında Bulunan Hamam Röliefleri*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Şahin, D. (2004). *Amisos Mozaîği*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. Ankara.

- Şahin, D. Şahin, M. (2006). Mozaikler Işığında Kuzey-Güney Anadolu İlişkisi. *Uluslararası Geçmişten Geleceğe Zeugma Sempozyumu*, Gaziantep, s.173-177.
- Şahin, D. (2007). *Roma Dönemi Mozaik Belirtilerine Göre Nereid İkonografisi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Şahin, H. (2003). *Geç Roma İmparatorluk ve Erken Bizans Dönemlerinde Dağlık Kilikia (Kilikia Trakheia) Bölgesi Yazıtlarında Meslekler*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, M. (2010). *Mozaik Sanatı Antakya ve Zeugma Mozaiklerinin Resim Analizleri*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Eskişehir.
- Şahin, M. (2013). Pasiphae – Daidalos Mozaği Üzerine Yeni Düşünceler New Assessment on the Mosaic of Pasiphae – Daidalos. *JMR* 6, s.33-44.
- Şar, E. (2010). *Kilikia'da Ptolemaioslar*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Topdal, E. (2007). *Kilikia Eyaleti: Kentler ve Roma Yönetimi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Tunçer, A. (2012). *Hatay Müzesi Sikkelerinin Işığı Altında Antiokheia Darphaneleri*. Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Ünal, A. (2006). Hitit İmparatorluğu'nun Yıkılışından Bizans Dönemi'nin Sonuna Kadar Adana ve Çukurova Tarihi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt 15, Sayı 3, ss.67-102
- Üstüner, A.C. (2002). *Mozaik Sanatı*. Engin Yayıncılık, İstanbul.
- Vitruvius. (1990). *Mimarlık Üzerine On Kitap*. Güven S. (Çev), I. Baskı, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Yamaç, İ. (2010). *Antiokheia Ad Orontes Su Yolları*. Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Yıldırım, E. (2011). *Pers Hakimiyetinin Bitiminden Bizans Hakimiyetinin Başlangıcına Kadar Olan Dönemdeki Antik Çağ Yazarlarının Eserlerinde Orta Fırat Bölgesi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yıldırım, E. (2012). Antik Yazarların Eserlerinde Zeugma, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:8, s.93-113.
- Yıldız, S. (2004). *İlkçağ'da Hatay (Başlangıçtan Bizans Dönemine Kadar)*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Wagner, J. (2006). Zeugma'daki Arkeolojik Araştırmaların Başlangıçları. *Uluslararası Geçmişten Geleceğe Zeugma Sempozyumu*, Gaziantep, s.205-211.

ELEKTRONİK KAYNAKÇA

<http://www.theoi.com/Gallery/S1.1.html> (02.05.2016)

<http://www.theoi.com/Gallery/Z1.9.html> (02.05.2016)

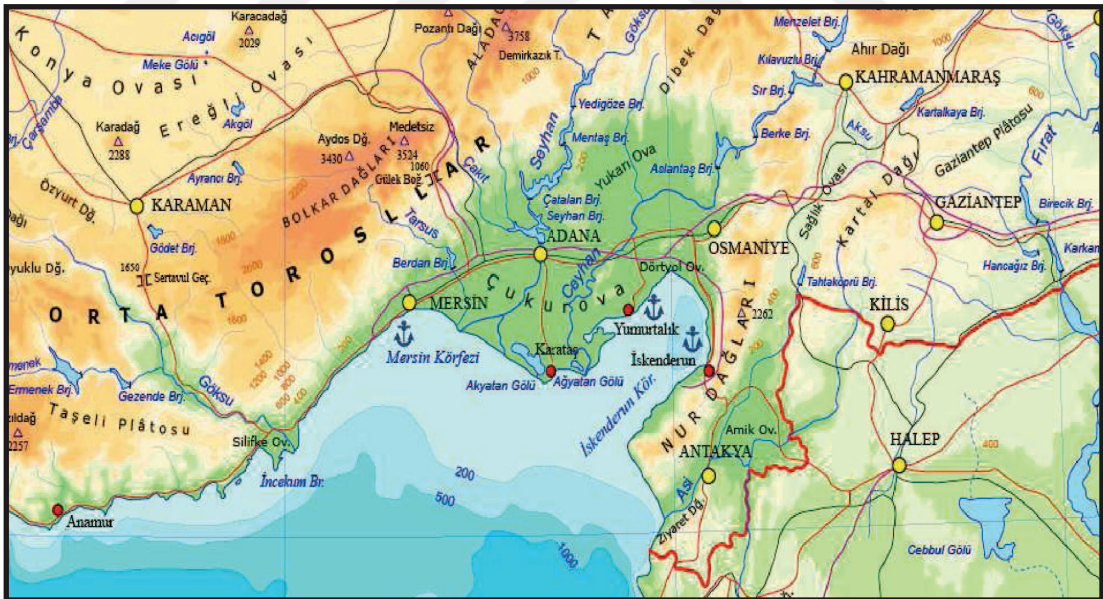
<http://www.britannica.com/topic/Arethusa-Greek-mythology/images-videos/Obverse-side-of-a-silver-decadrachm-showing-head-of-the/60556> (05.05.2016)

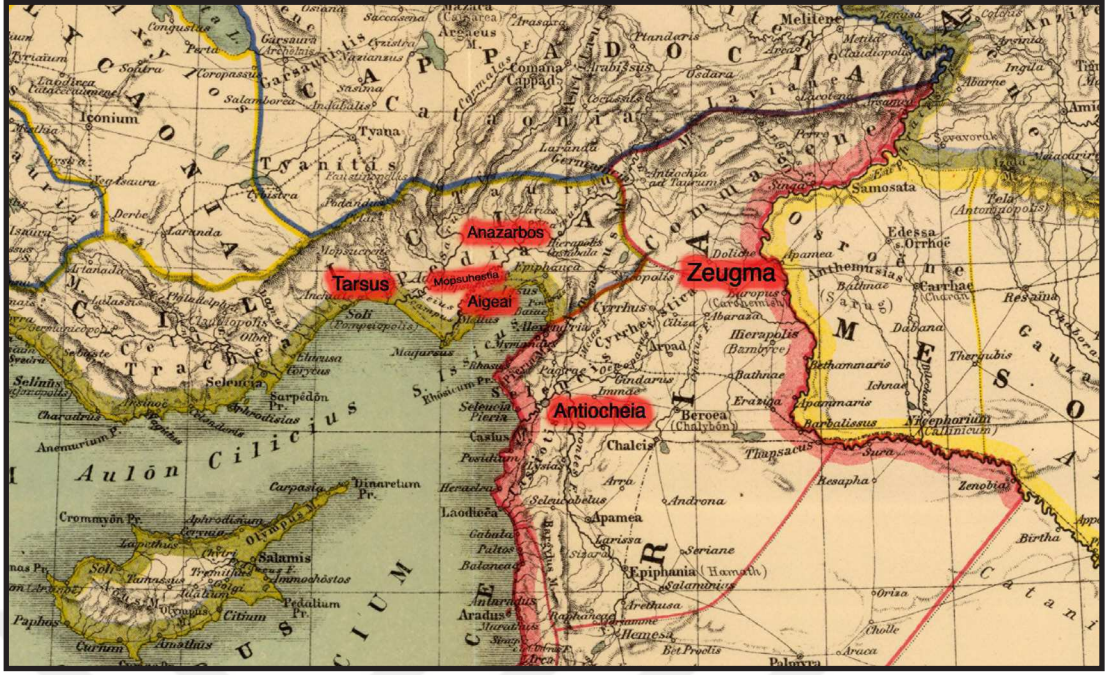
HARİTALAR

Harita 1. Türkiye Haritası

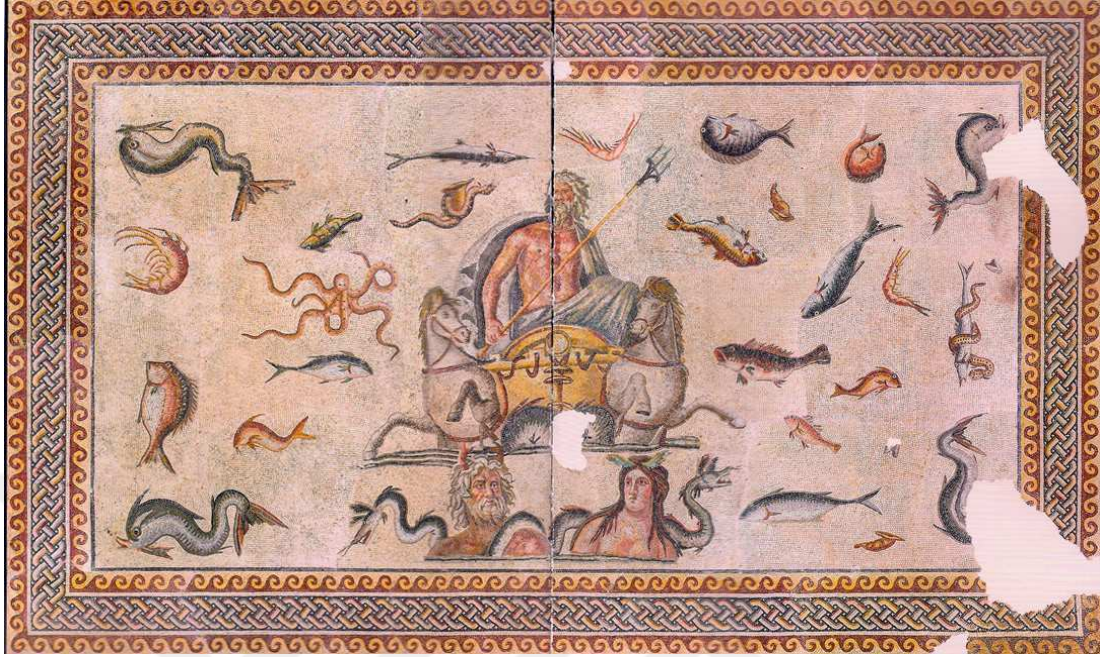

Harita 2. Türkiye Haritası, detay

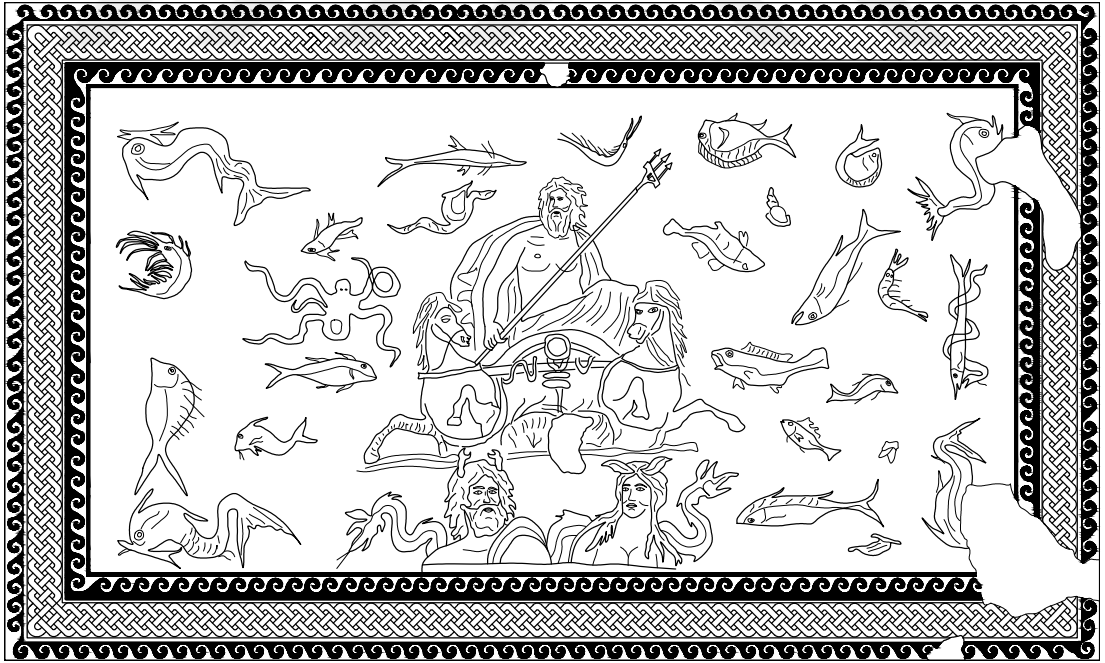

Harita 3. Antik Anadolu Haritasi

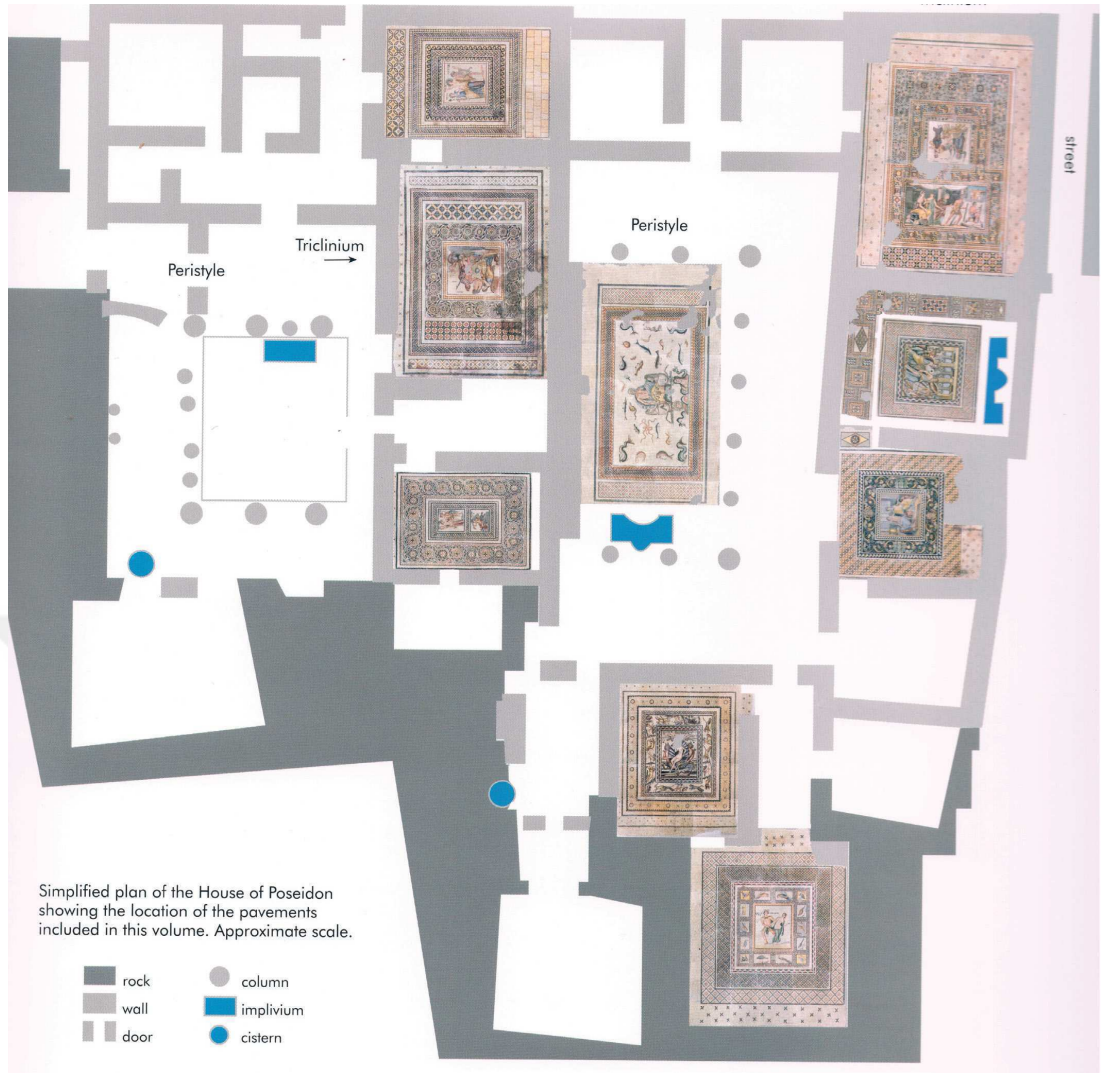
RESİMLER ÇİZİMLER VE PLANLAR

Resim 1. Katalog no 1. Zeugma, Pesoidon ile Okeanos ve Tethys Mozaïği
(Ergeç vd. 2006, s.112-113)

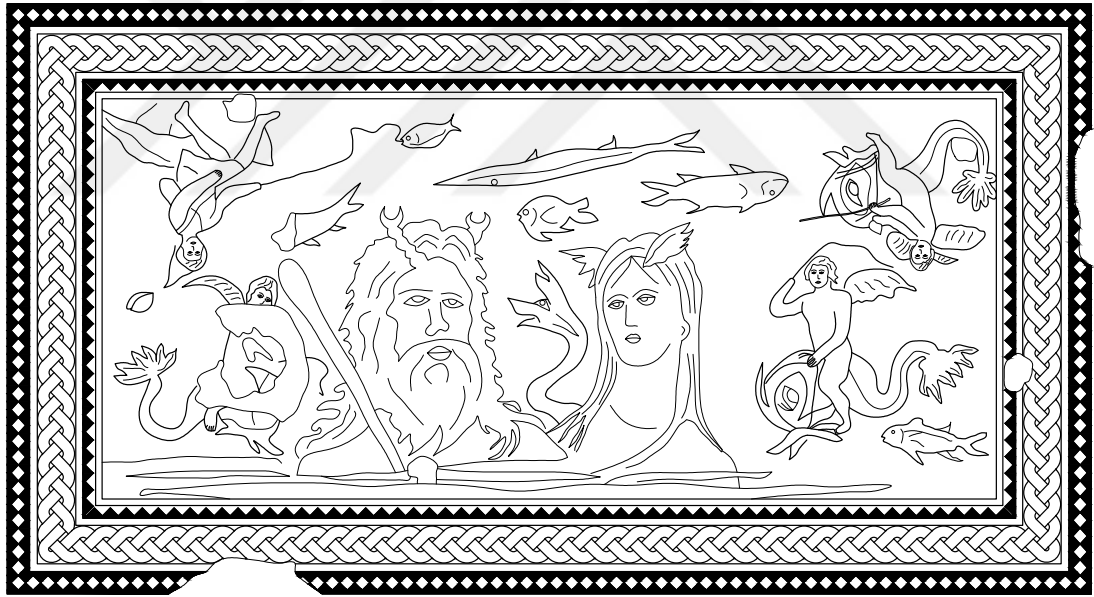
Çizim 1. Katalog no 1. Zeugma, Pesoidon ile Okeanos ve Tethys Mozaïği.

Plan 1: Poseidon Villası (Şahin 2013, s.33-44)

Resim 2. Katalog no 2. Zeugma, Okeanos ve Tethys Mozaïği
(Ergeç vd. 2006, s.82-83)

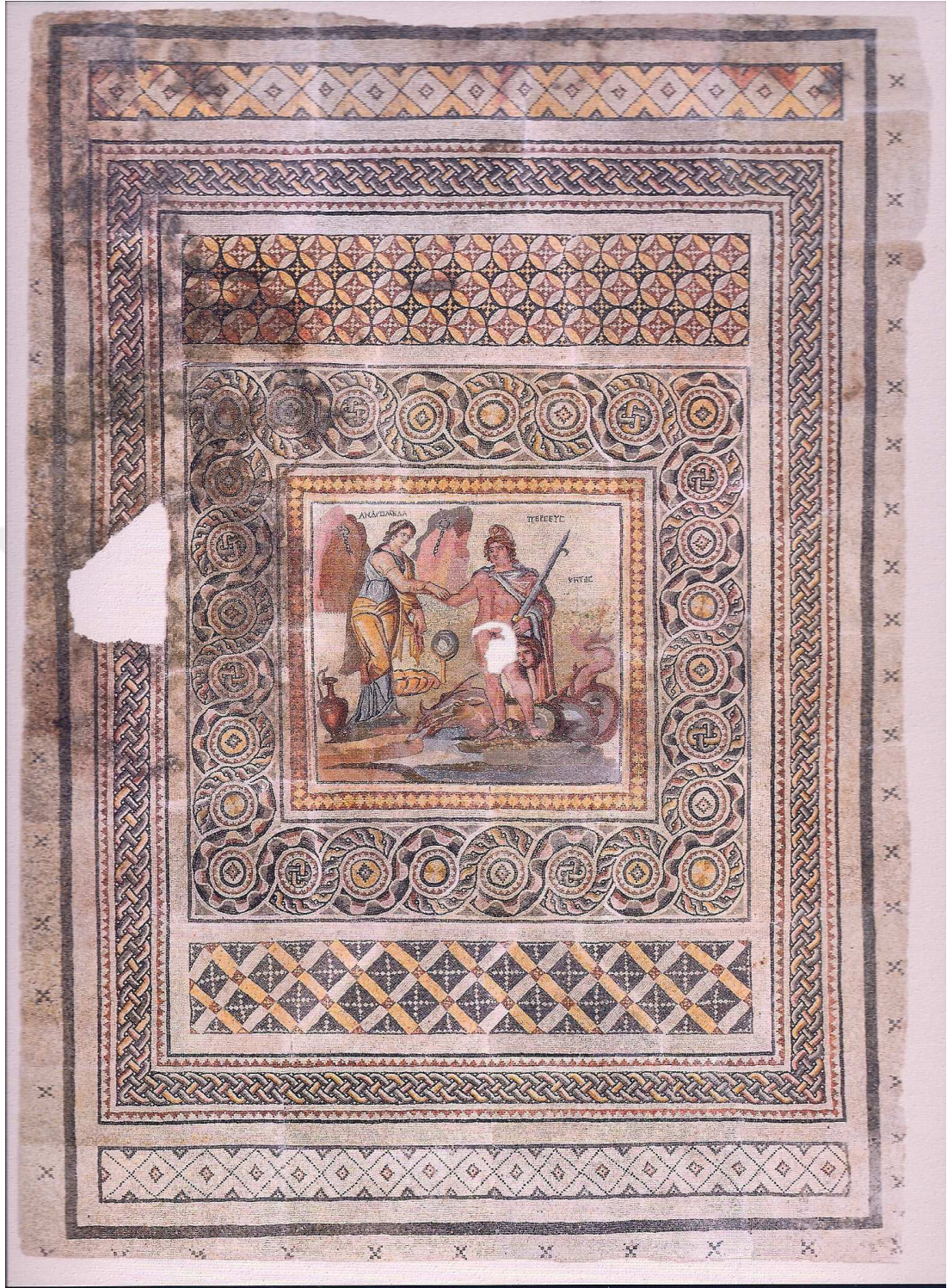
Çizim 2. Katalog no 2. Zeugma, Okeanos ve Tethys Mozaïği.

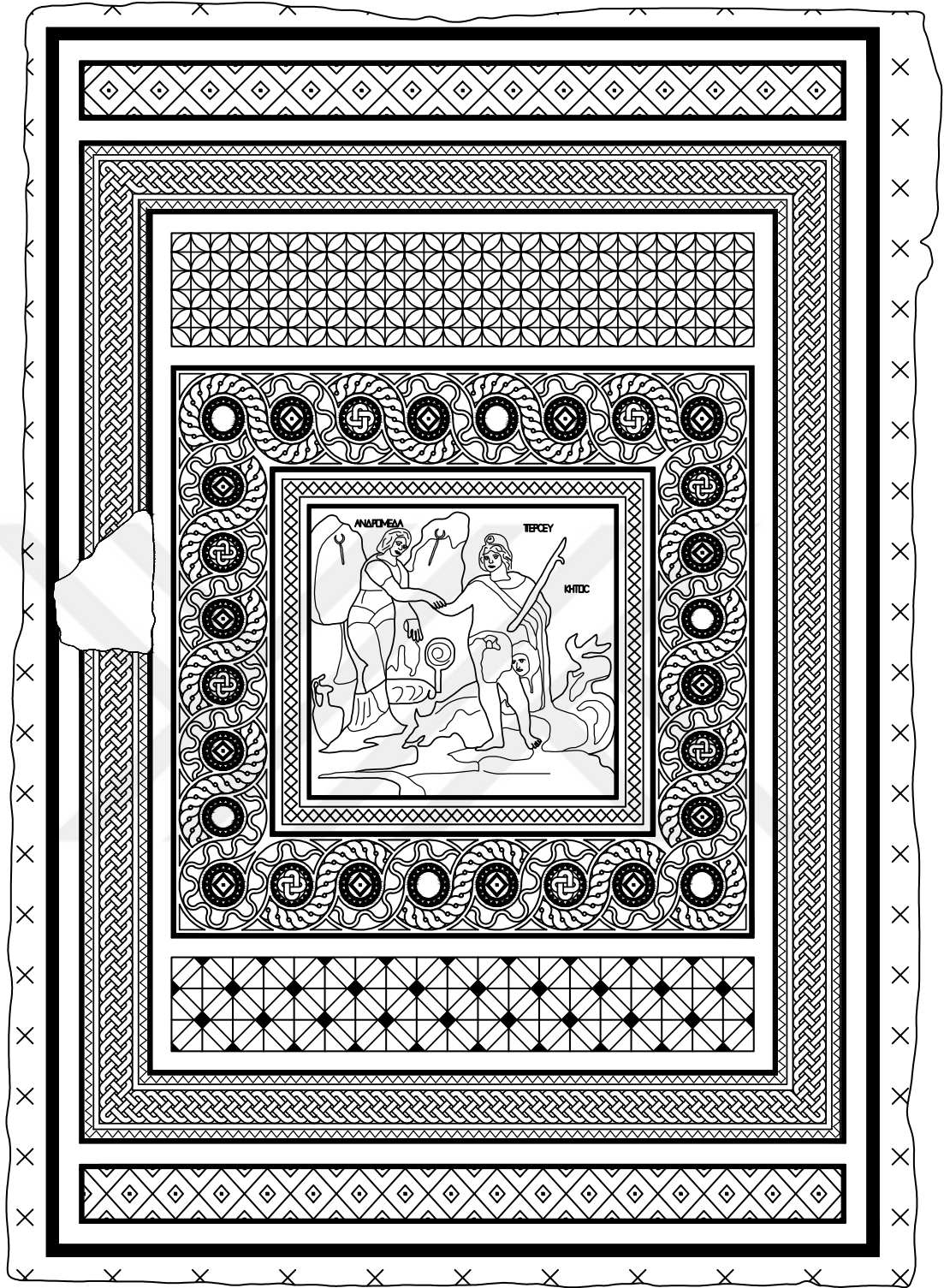
Resim 3. Katalog no 3. Zeugma, Aphrodithe'nin Doğuşu Mozaigi
(Ergeç vd. 2006, s.116-117)

Çizim 3. Katalog no 3. Zeugma, Aphrodite'nin Doğuşu Mozaîği.

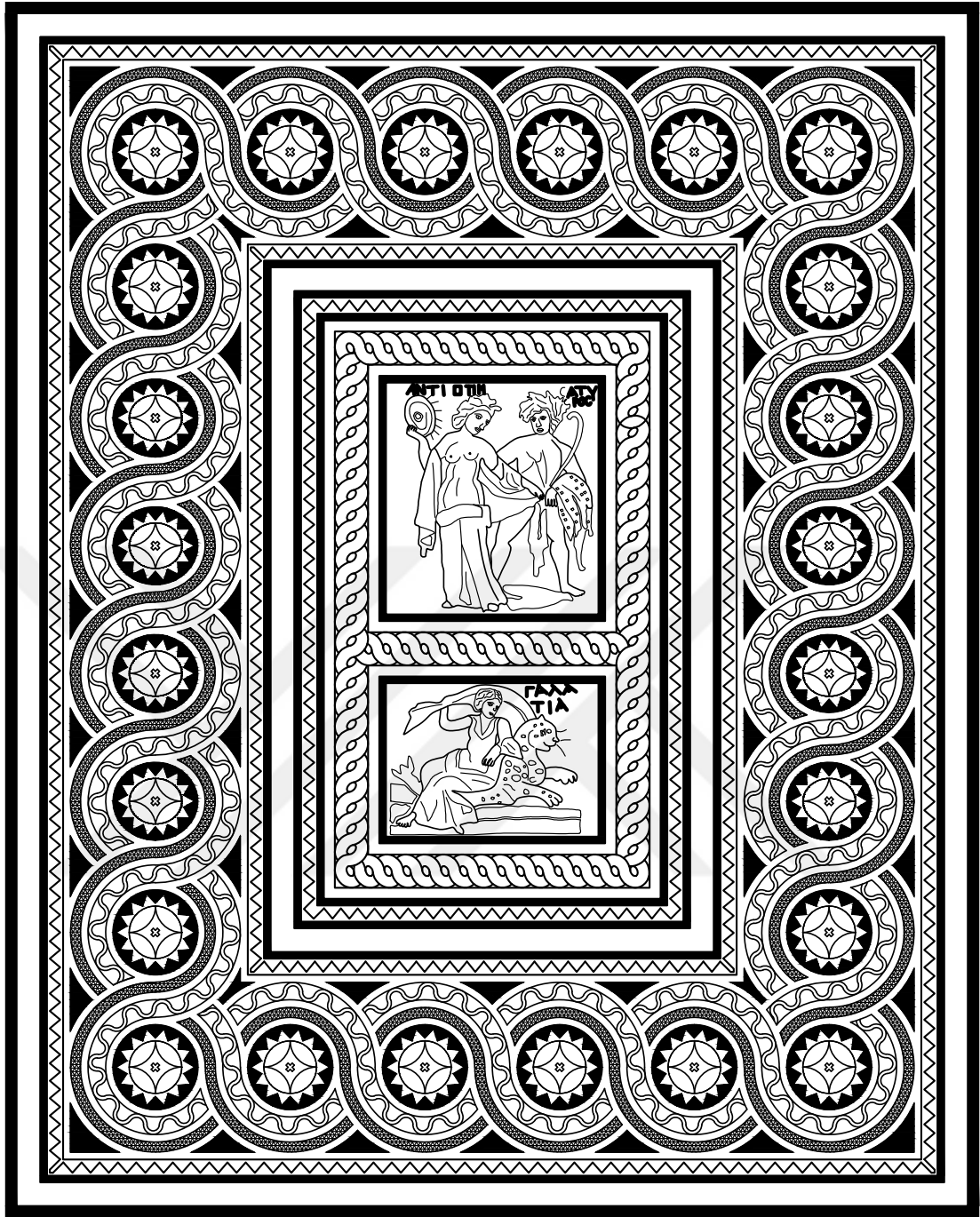
Resim 4. Katalog no 4. Zeugma, Perseus ve Andromeda Mozaïği.
(Ergeç vd. 2006, s.127)

Çizim 4. Katalog no 4. Zeugma, Perseus ve Andromeda Mozaïği.

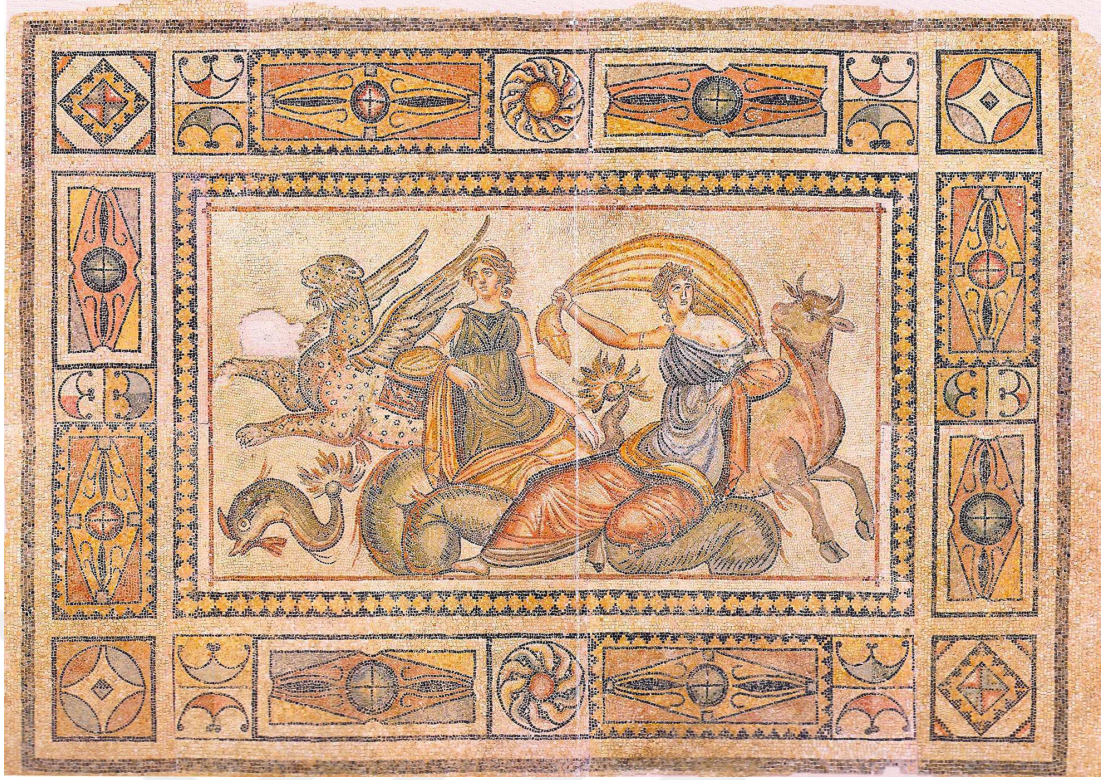
Resim 5. Katalog no 5. Zeugma, Satyros, Antiope, Galatia Mozaïği.
(Ergeç vd. 2006, s.145)

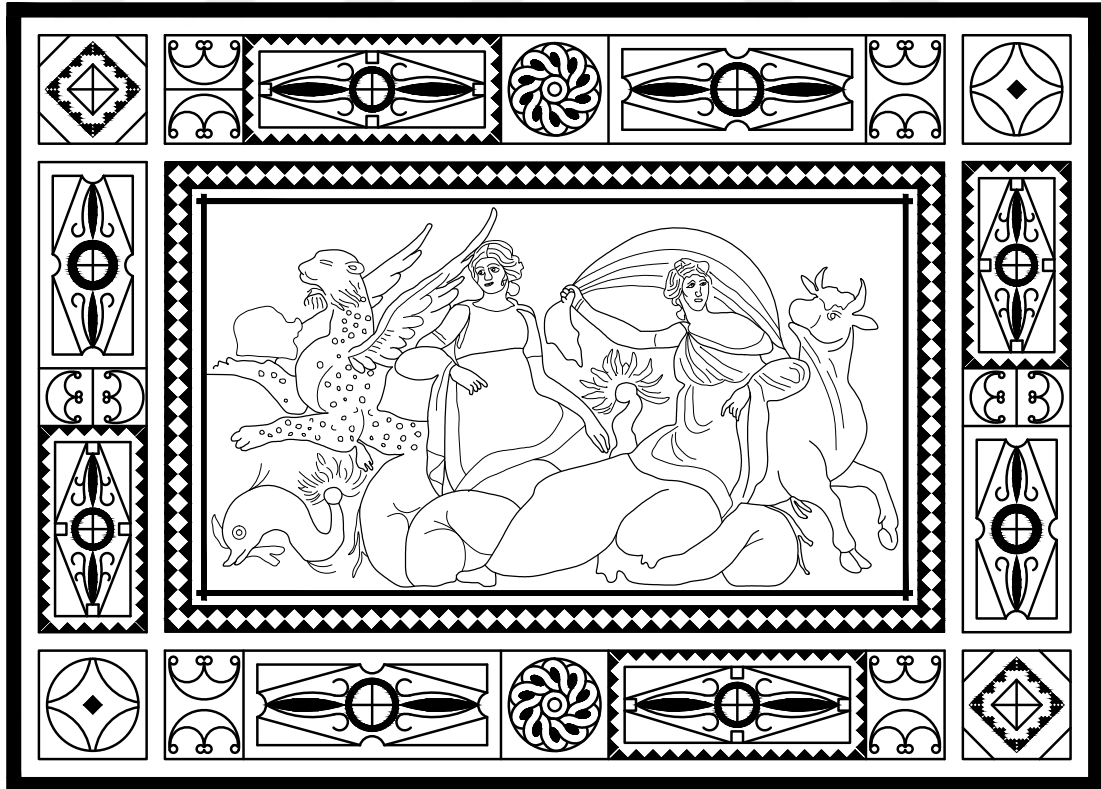
Çizim 5. Katalog no 5. Zeugma, Satyros, Antiope, Galatia Mozaïği.

Resim 6. Katalog no 5. Zeugma, Galatia.

Resim 7. Katalog no 6. Zeugma, Europa'nın kaçırlışı Mozaïği.
(Ergeç vd. 2006, s.180-181)

Çizim 6. Katalog no 6. Zeugma, Europa'nın kaçırlışı Mozaïği.

Resim 8. Katalog no 7. Zeugma, Euphrates ve Nehir Tanrıları Mozaïği.
(Ergeç vd. 2006, s.158-159)

Resim 9. Katalog no 7 / 7a. Zeugma, Nehir Tanrısı.

Resim 10. Katalog no 7 / 7b. Zeugma, Nehir Tanrısı Euphrates.

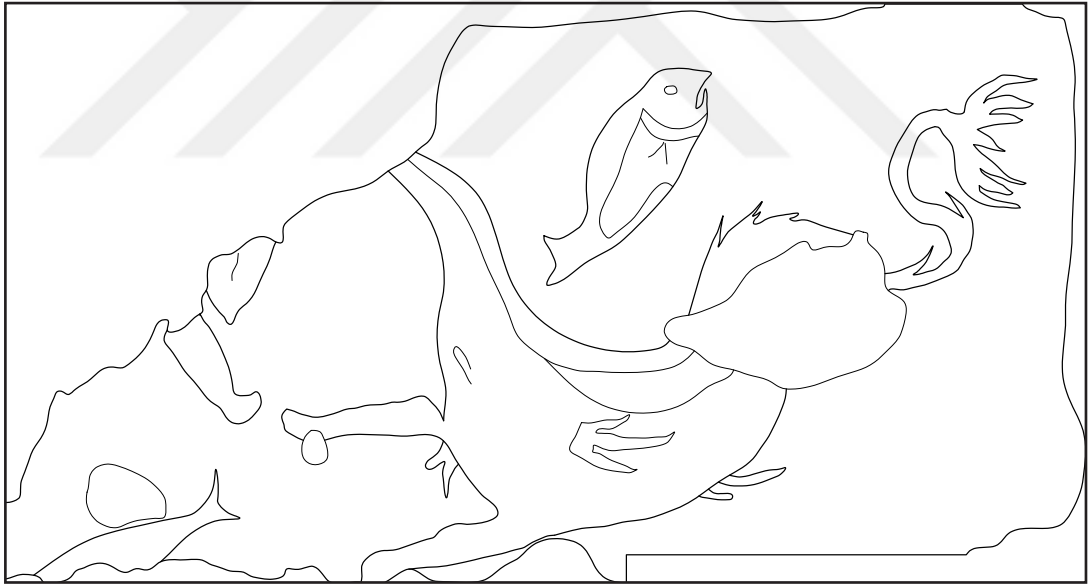
Resim 11. Katalog no 7 / 7c. Zeugma, Su Perisi Naias.

Çizim 7. Katalog no 7. Zeugma, Euphrates ve Nehir Tanrıları Mozaïği.

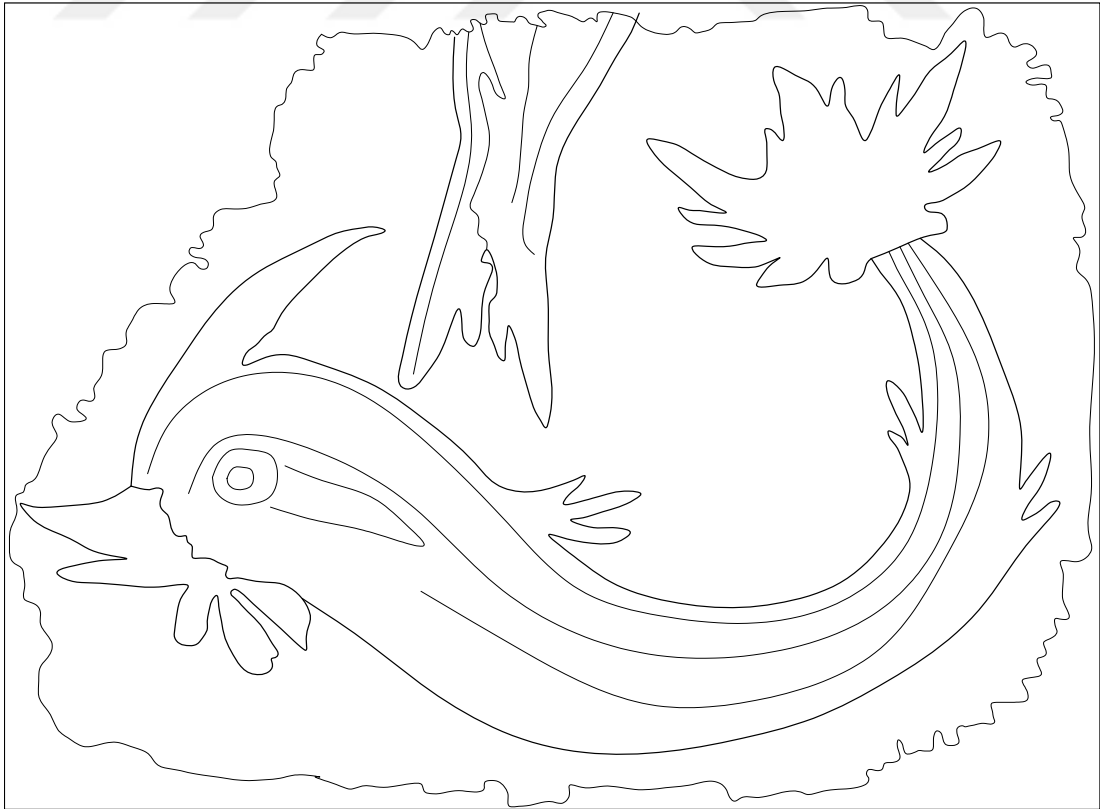
Resim 12. Katalog no 8. Zeugma, Ketos (*Deniz Canavarı*) Mozaïği.
(Ergeç vd. 2006, s.72-73)

Çizim 8. Katalog no 8. Zeugma, Ketos (*Deniz Canavarı*) Mozaïği.

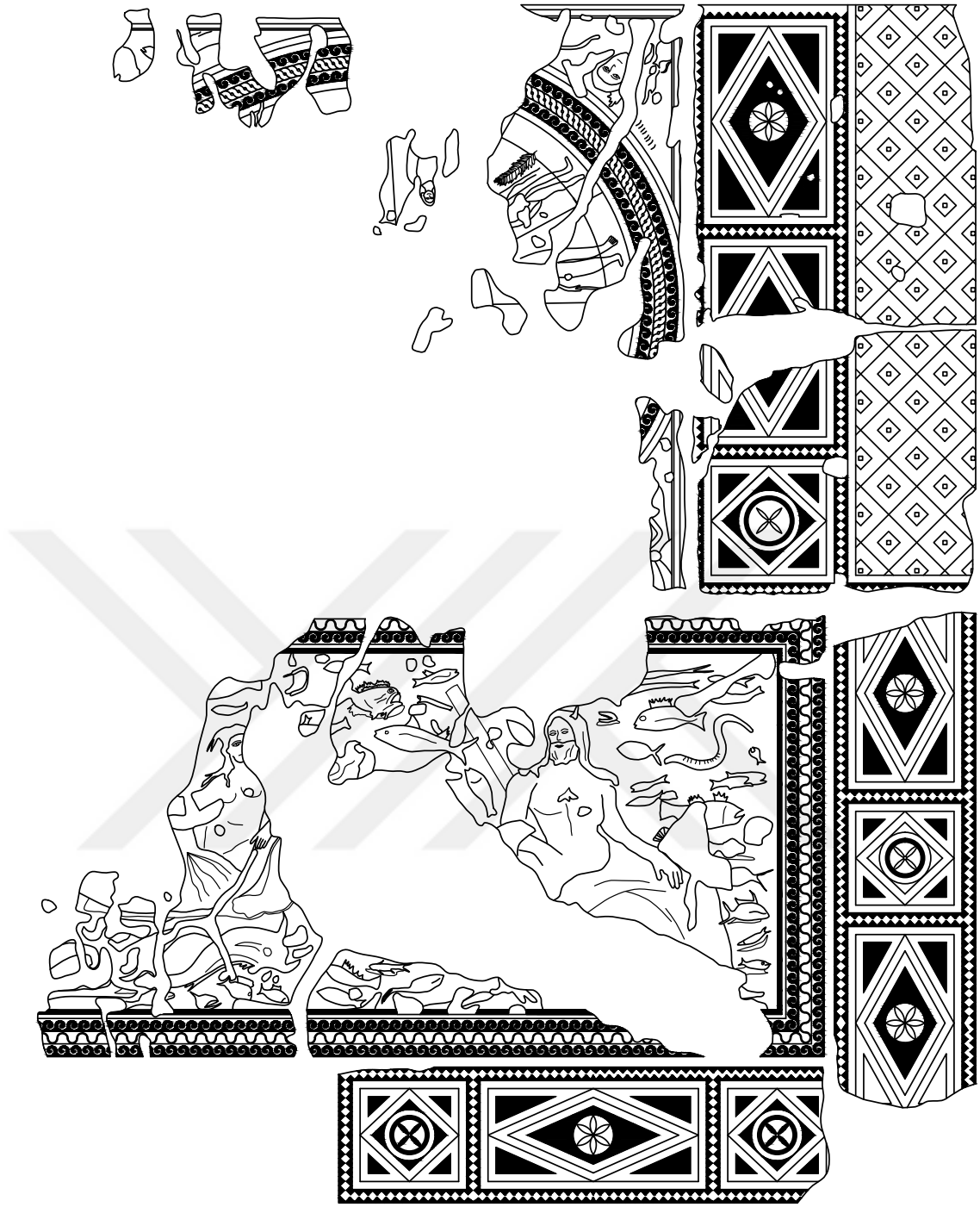
Resim 13. Katalog no 9. Zeugma, Yunuslu Mozaik.
(Ergeç vd. 2006, s.220-221)

Çizim 9. Katalog no 9. Zeugma, Yunuslu Mozaik.

Resim 14. Katalog no 10. Hatay, Antakya, Okeanos ve Tethys Mozaigi.

Çizim 10. Katalog no 10. Hatay, Antakya, Okeanos ve Tethys Mozaïği.

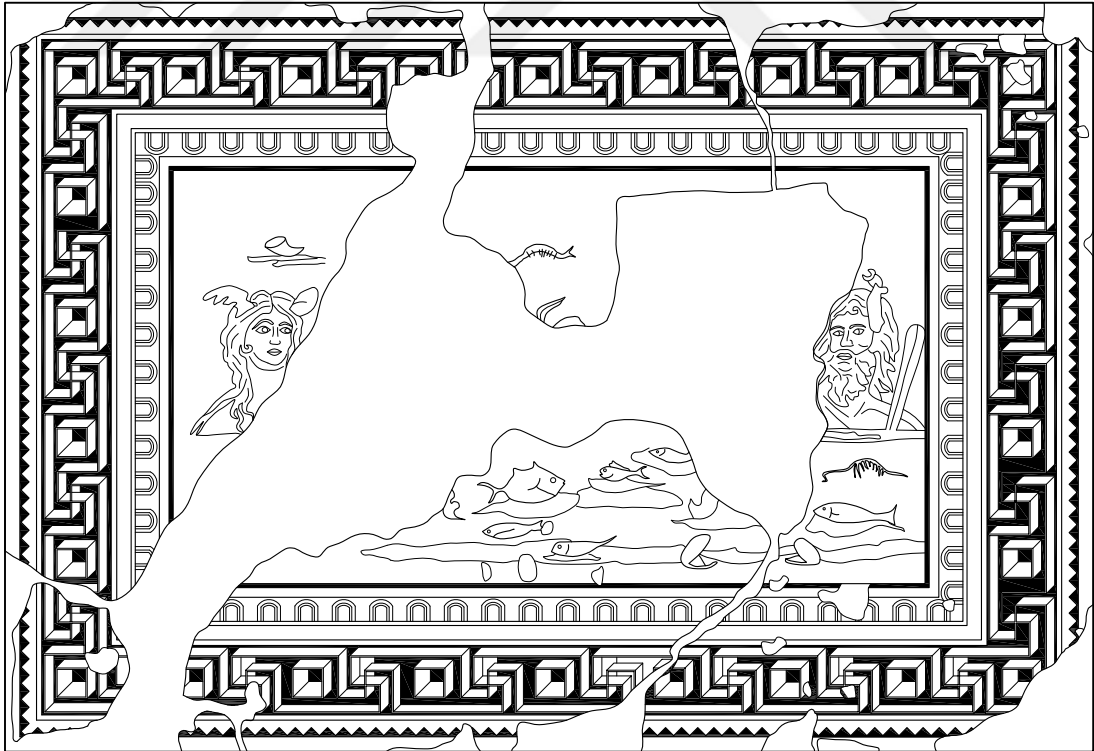
Resim 15. Katalog no 10. Hatay, Antakya, Okeanos ve Tethys Mozaïği.

Çizim 10. Katalog no 10. Hatay, Antakya, Okeanos ve Tethys Mozaïği.

Resim 16. Katalog no 11. Hatay/İskenderun, Okeanos ve Tethys Mozaïği.

Çizim 11. Katalog no 11. Hatay/İskenderun, Okeanos ve Tethys Mozaïği.

Resim 17. Katalog no 12. Hatay/Harbiye, Okeanos ve Tethys Mozaïği.

Çizim 12. Katalog no 12. Hatay/Harbiye, Okeanos ve Tethys Mozaïği.

Resim 18. Katalog no 13a. Antakya, Okeanos ve Tethys Mozaïği.
(Elderkin ----, Plate 34)

Resim 19. Katalog no 13b. Antakya, Okeanos ve Tethys Mozaïği.
(Cimok 2000, s.151)

Çizim 13. Katalog no 13. Antakya, Okeanos ve Tethys Mozaïği.

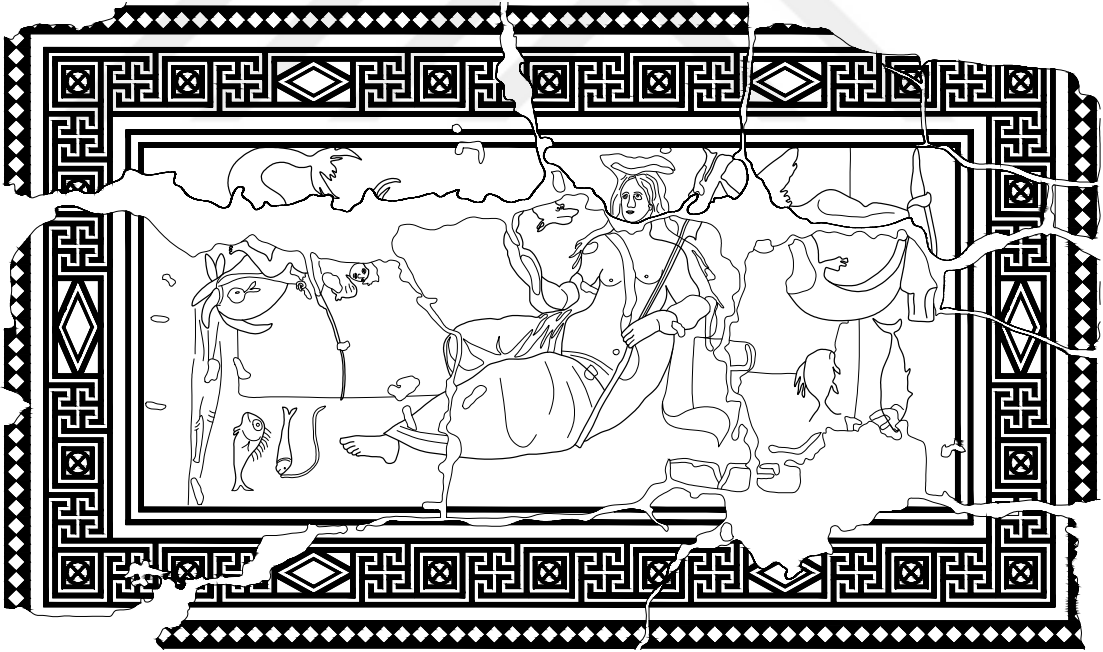
Resim 20. Katalog no 14. Hatay/Harbiye, Thalassa Deniz Mozaïği.

Çizim 14. Katalog no 14. Hatay/Harbiye, Thalassa Deniz Mozaïği.

Resim 21. Katalog no 15. Hatay/İskenderun, Tethys ve Balıklar Mozaïği.

Çizim 15. Katalog no 15. Hatay/İskenderun, Tethys ve Balıklar Mozaïği.

Resim 22. Katalog no 16. Antakya, Tethys Mozaïği. (Cimok 2000, s.197)

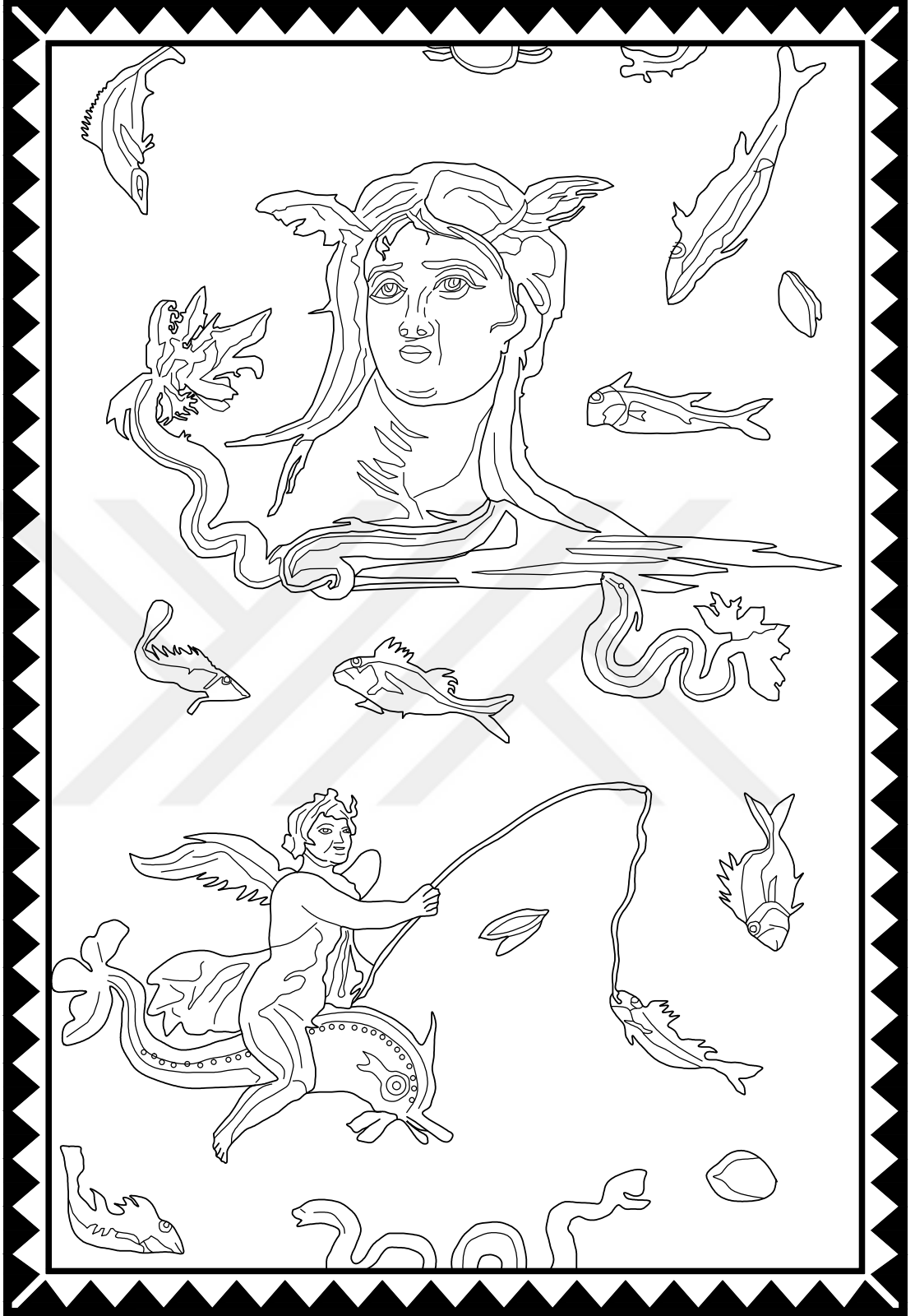
Çizim 16. Katalog no 16. Antakya, Tethys Mozaïği.

Resim 23. Katalog no 17. Antakya/ Harbiye, Tethys Mozaigi (Campbell 1936, fig.6)

Resim 24. Katalog no 17. Antakya/ Harbiye, Tethys Mozaigi (Cimok 2000, s.169)

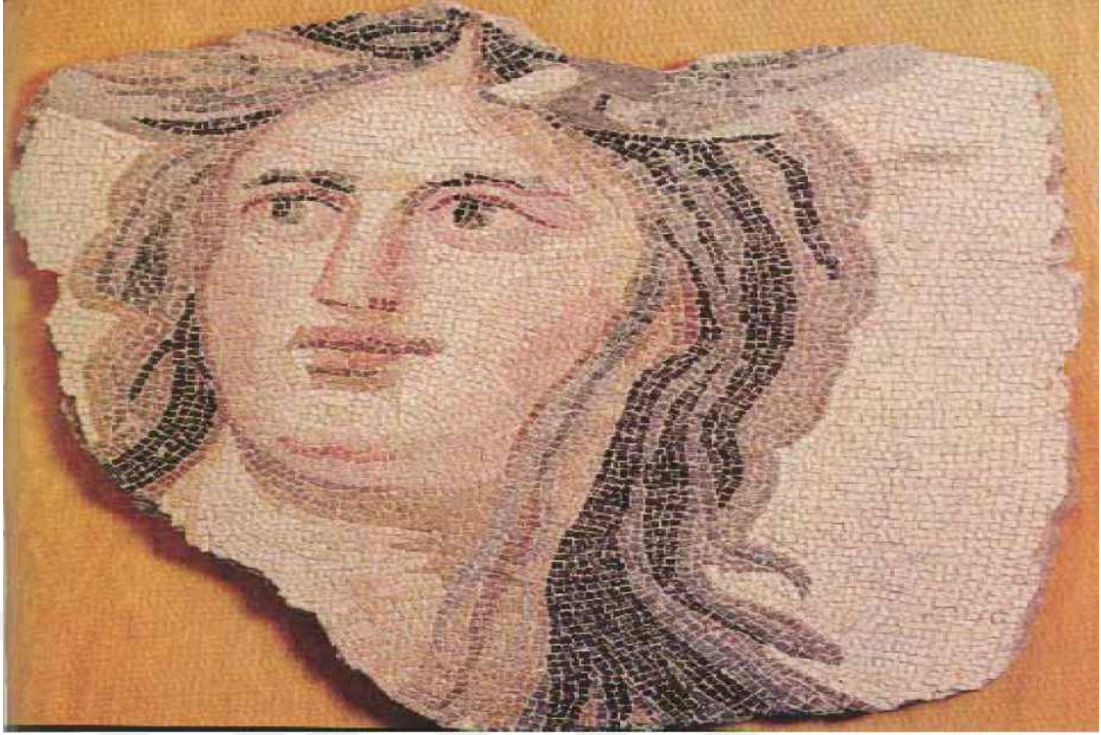
Çizim 17. Katalog no 17. Antakya/ Harbiye, Tethys Mozaïği.

Resim 25. Katalog no 18. Antakya, Tethys ve Balıklar Mozaïği
(*Eraslan 2011, s.260*)

Çizim 18. Katalog no 18. Antakya, Tethys ve Balıklar Mozaîği.

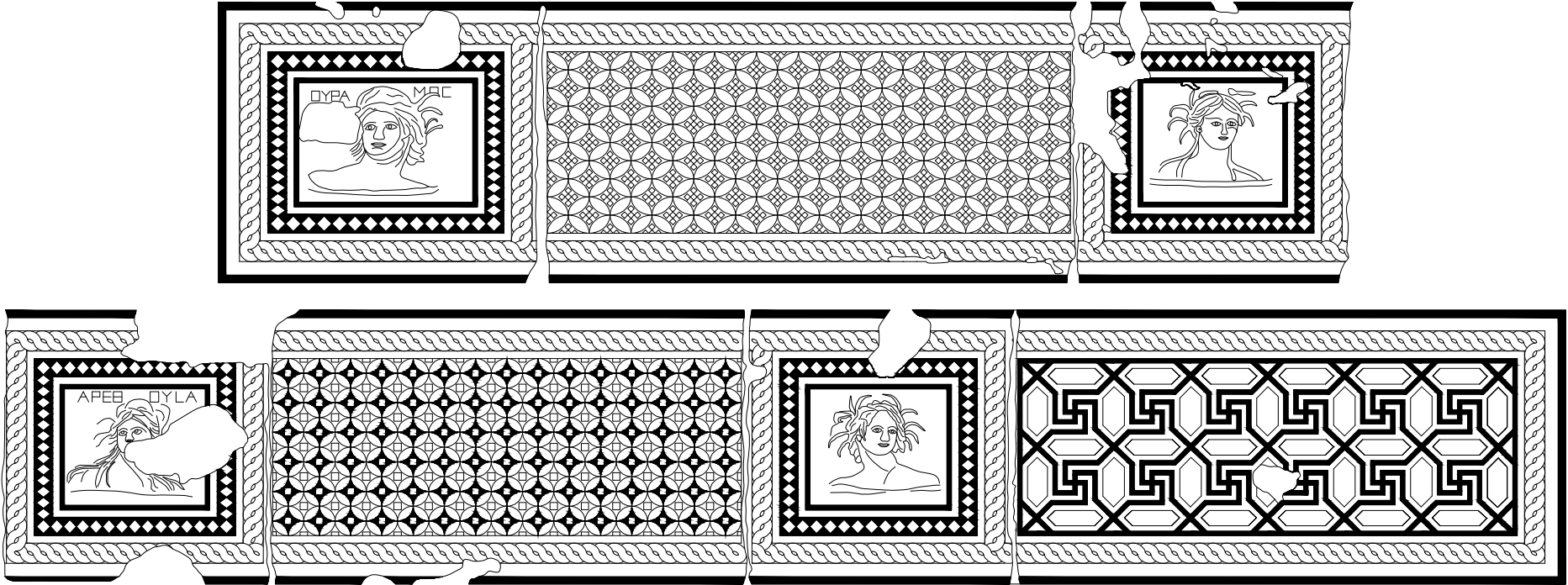
Resim 26. Katalog no 19. Antakya, Tethys Mozaïği (Eraslan 2011, s.260)

Çizim 19. Katalog no 19. Antakya, Tethys Mozaïği.

Resim 27. Katalog no 20. Hatay/Samandağ, Nehir Tanrıları Mozaïği.

Çizim 20. Katalog no 20. Hatay/Samandağ, Nehir Tanrıları Mozaïği.

Resim 28. Katalog no 20 / 20a ve 20b. Hatay/Samandağ, Nehir Tanrıları Mozaïği / Pyramos ve geometrik panel.

Resim 29. Katalog no 20 / 20c ve 20d. Hatay/Samandağ, Nehir Tanrıları Mozaïği / Thisbe ve Arethousa.

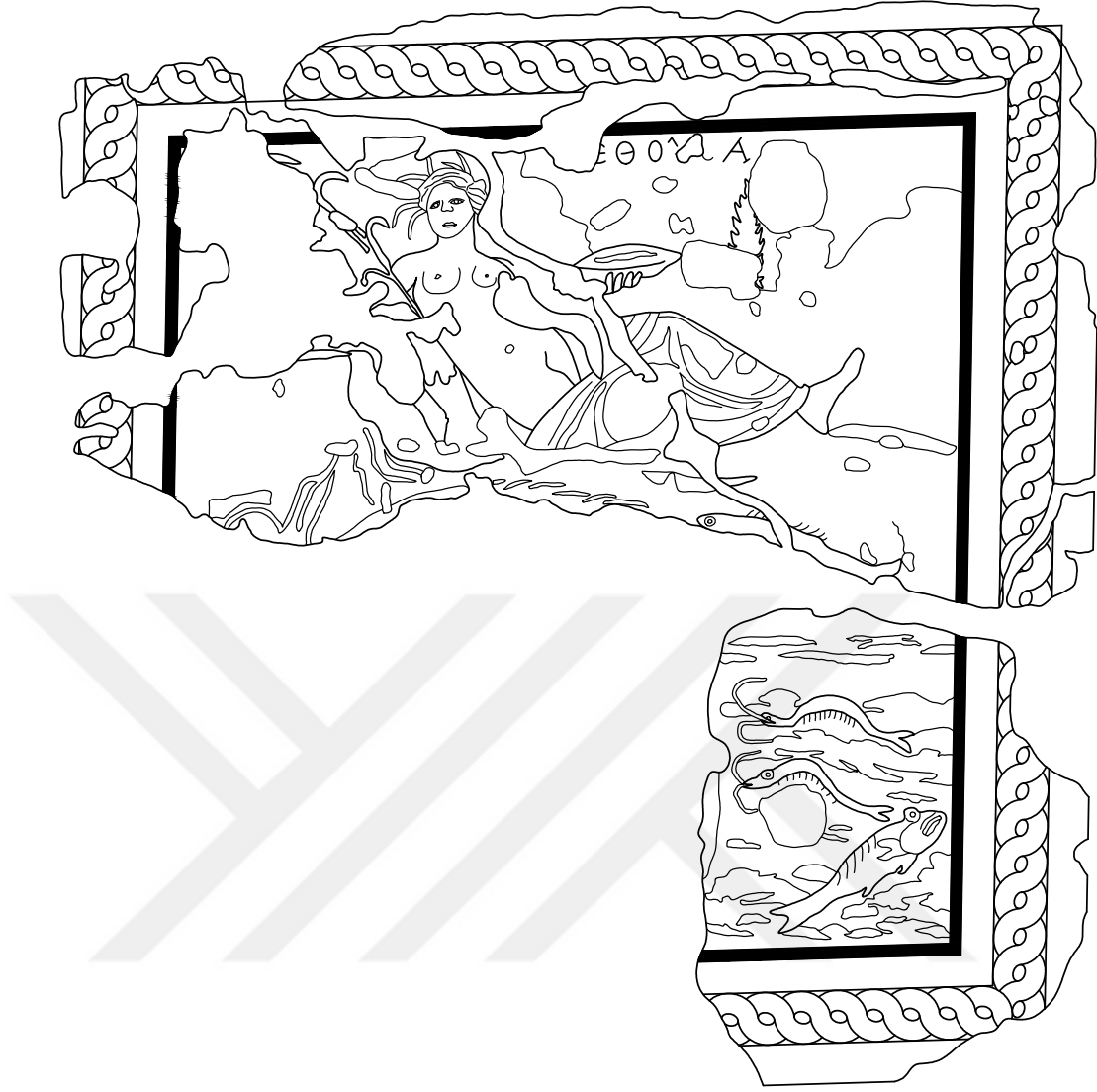
Resim 30. Katalog no 20 / 20e ve 20f. Hatay/Samandağ, Nehir Tanrıları Mozaïği / Geometrik panel ve Alpheios.

Resim 31. Katalog no 20 / 20g. Hatay/Samandağ, Nehir Tanrıları Mozaïği / Geometrik panel.

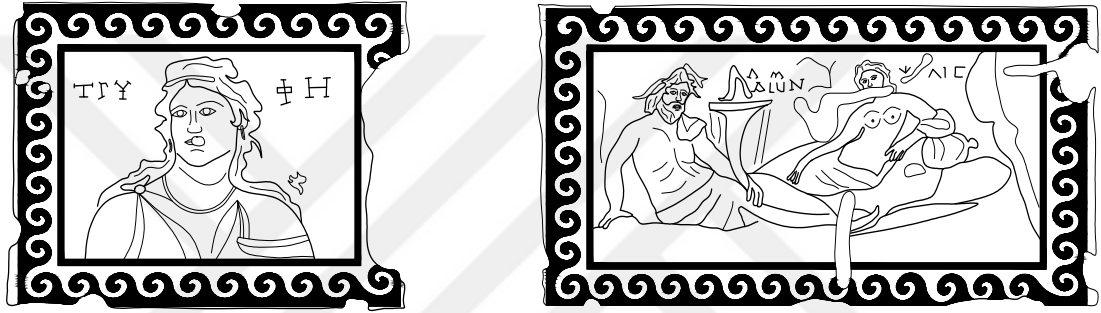
Resim 32. Katalog no 21. Arethousa Mozaïği.

Çizim 21. Katalog no 21. Arethousa Mozaïği.

Resim 33. Katalog no 22. Hatay/Harbiye. Ladon ve Psalis Mozaïği.

Çizim 22. Katalog no 22. Hatay/Harbiye. Ladon ve Psalis Mozaïği.

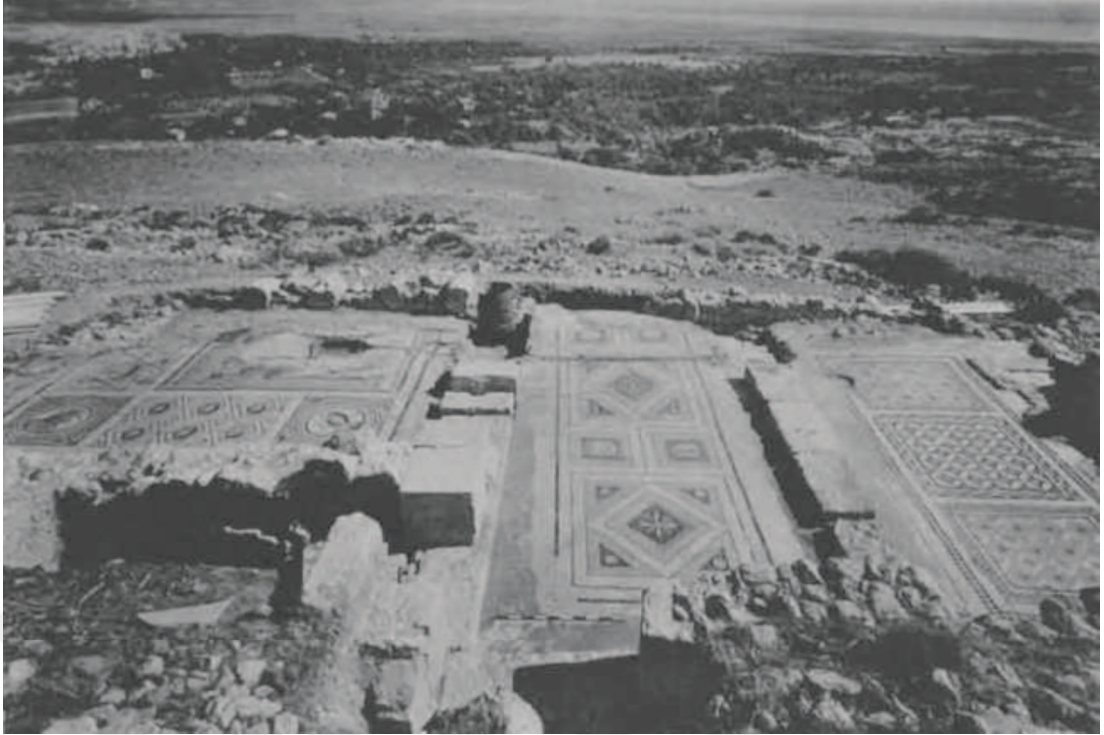
Resim 34. Katalog no 22. Hatay/Harbiye. Ladon ve Psalis Mozaïği.

Resim 35. Katalog no 23. Hatay/Antakya. Lakedaimonia Eurotas Mozaïği.

Çizim 23. Katalog no 23. Hatay/Antakya. Lakedaimonia Eurotas Mozaïği.

Resim 36. Katalog no 24/25. Antakya. Pyramos ve Tigris Mozaikleri.
(*Stillwell vd. ----b, s.214, plate 89*)

Resim 37. Katalog no 24. Antakya. Pyramos Mozaïği (Cimok 2000, s.67)

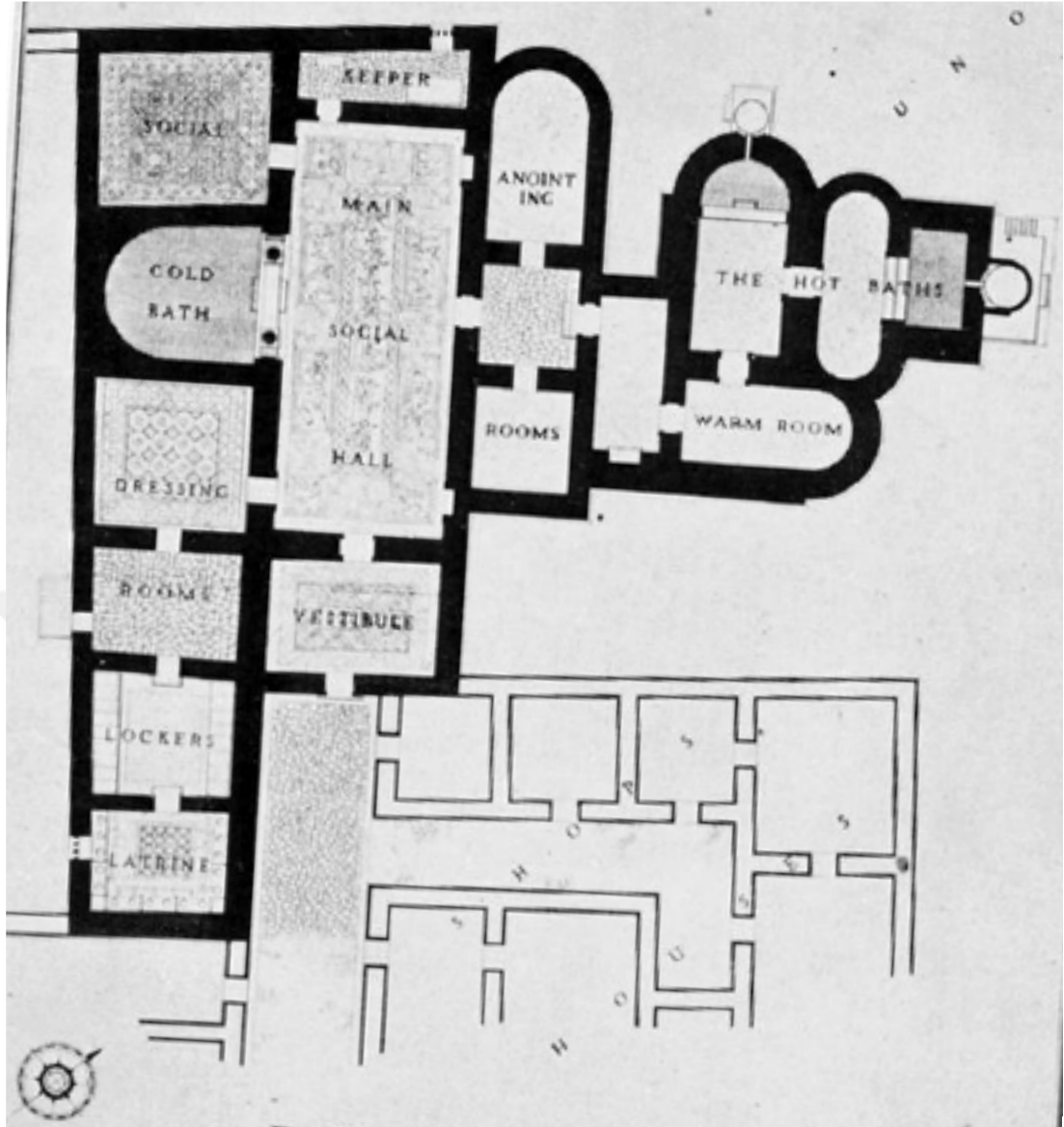
Çizim 24. Katalog no 24. Antakya. Pyramos Mozaïği.

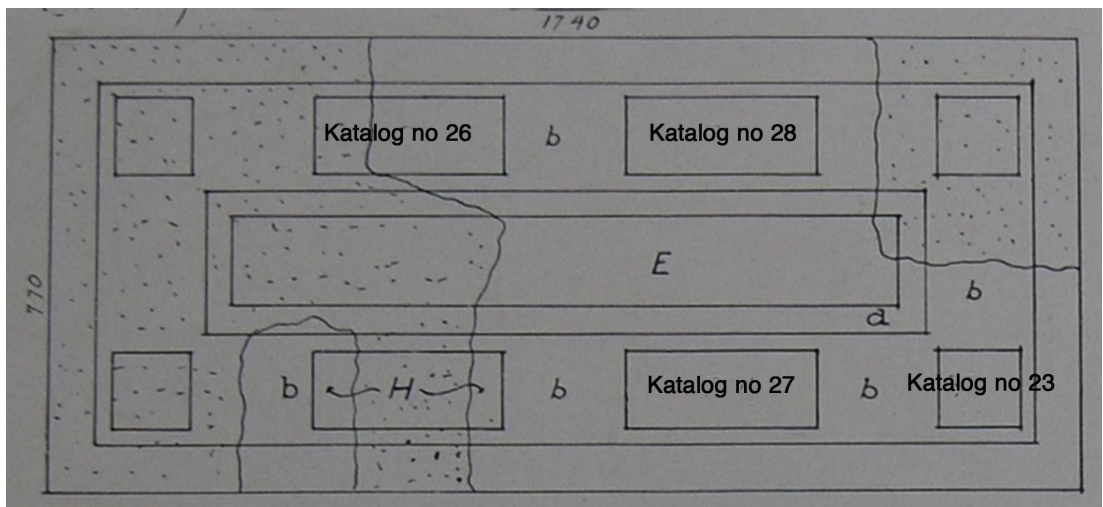
Resim 38. Katalog no 25. Antakya. Tigris Mozaïği (Cimok 2000, s.65)

Çizim 25. Katalog no 25. Antakya. Tigris Mozaïği.

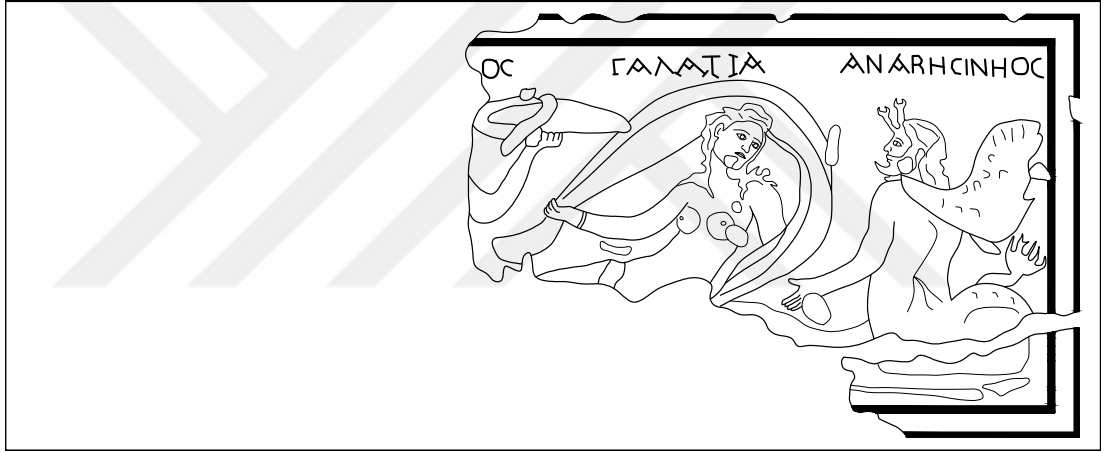
Plan 3: Antiocheia E Hamam planı (Campbell 1988, fig.3)

Plan 4: Antiocheia E Hamamı mozaikleri yerleşim planı (Stillwell vd. ----b, s.180)

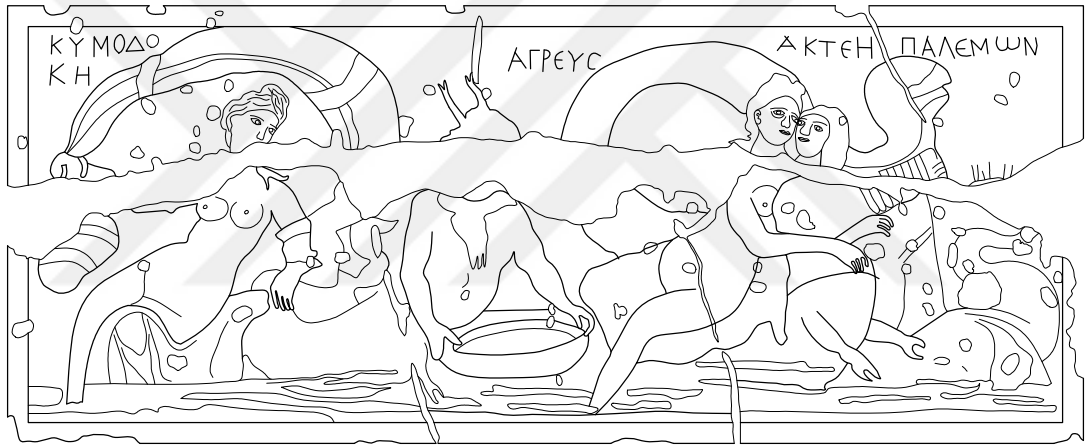
Resim 39. Katalog no 26. Hatay/Antakya. Gece Alemi Mozaïği.

Çizim 26. Katalog no 26. Hatay/Antakya. Gece Alemi Mozaïği.

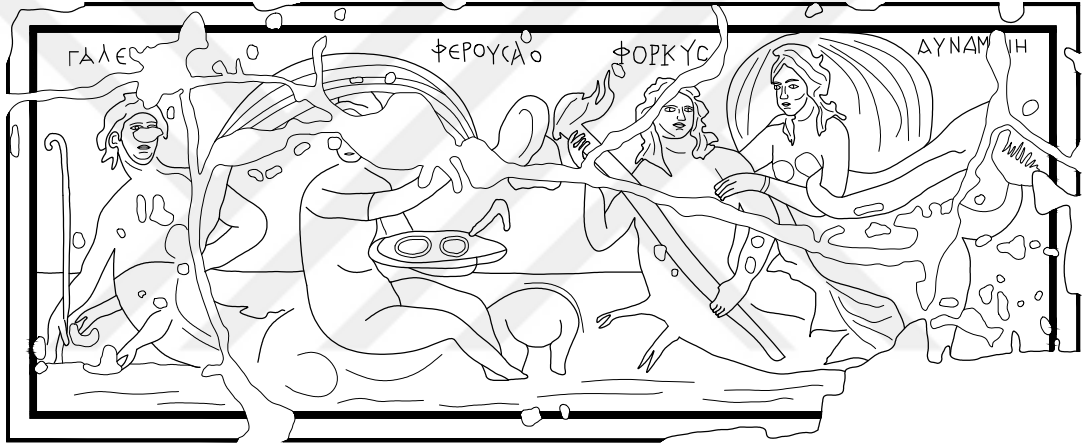
Resim 40. Katalog no 27. Hatay/Antakya. Gece Alemi Mozaïği.

Çizim 27. Katalog no 27. Hatay/Antakya. Gece Alemi Mozaïği.

Resim 41. Katalog no 28. Hatay/Antakya. Gece Alemi Mozaïği.

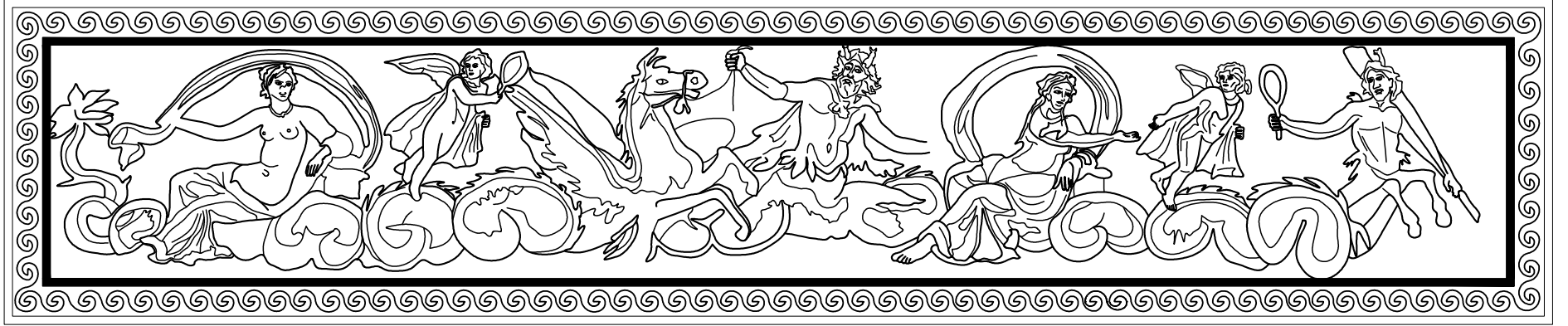
Çizim 28. Katalog no 28. Hatay/Antakya. Gece Alemi Mozaïği.

Resim 42. Katalog no 29. Harbiye/Antakya. Nereidler, Hippocampus, Triton ve Eros Mozaïği (*Elderkin G.W. vd. ----, plate 61*)

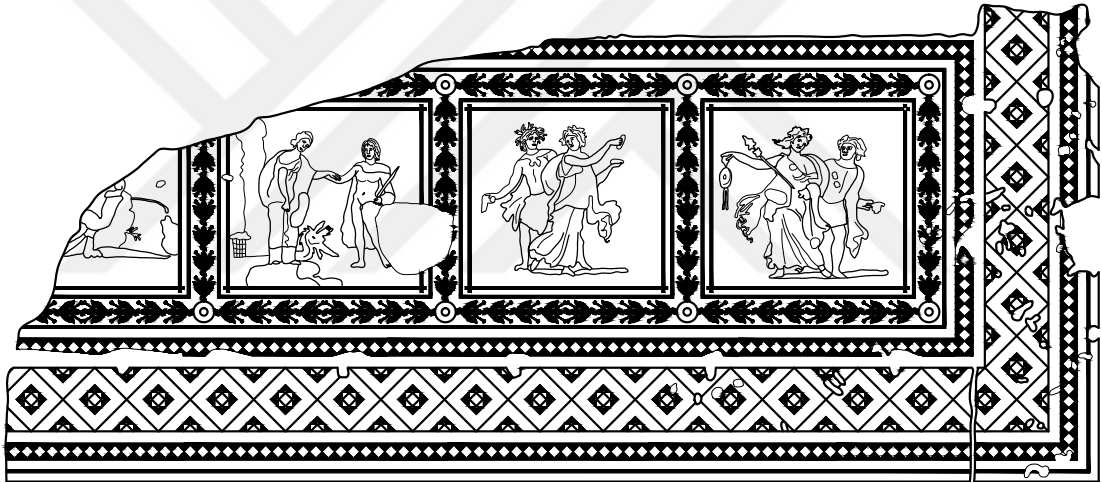
Resim 43. Katalog no 29. Harbiye/Antakya. Nereidler, Hippocampus, Triton ve Eros Mozaïği.

Çizim 29. Katalog no 29. Harbiye/Antakya. Nereidler, Hippocampos, Triton ve Eros Mozaïği.

Resim 44. Katalog no 30. Hatay/Samandağ. Andromeda-Perseus ve Dansözler Mozaïği.

Çizim 30. Katalog no 30. Hatay/Samandağ. Andromeda-Perseus ve Dansözler Mozaïği.

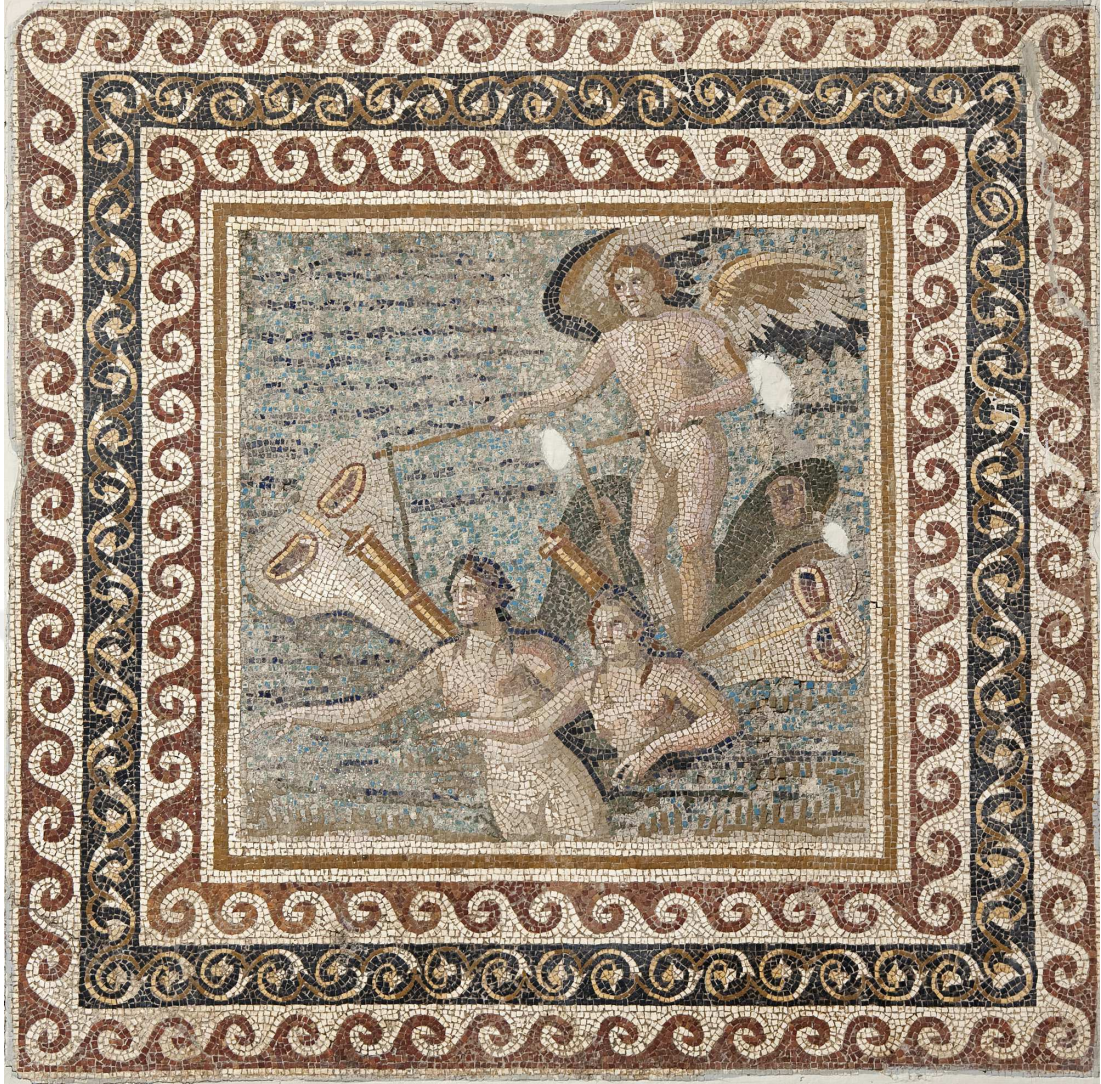
Resim 45. Katalog no 30 / 30a, 30c, 30d. Hatay/Samandağ. Andromeda-Perseus ve Dansözler Mozaïği.

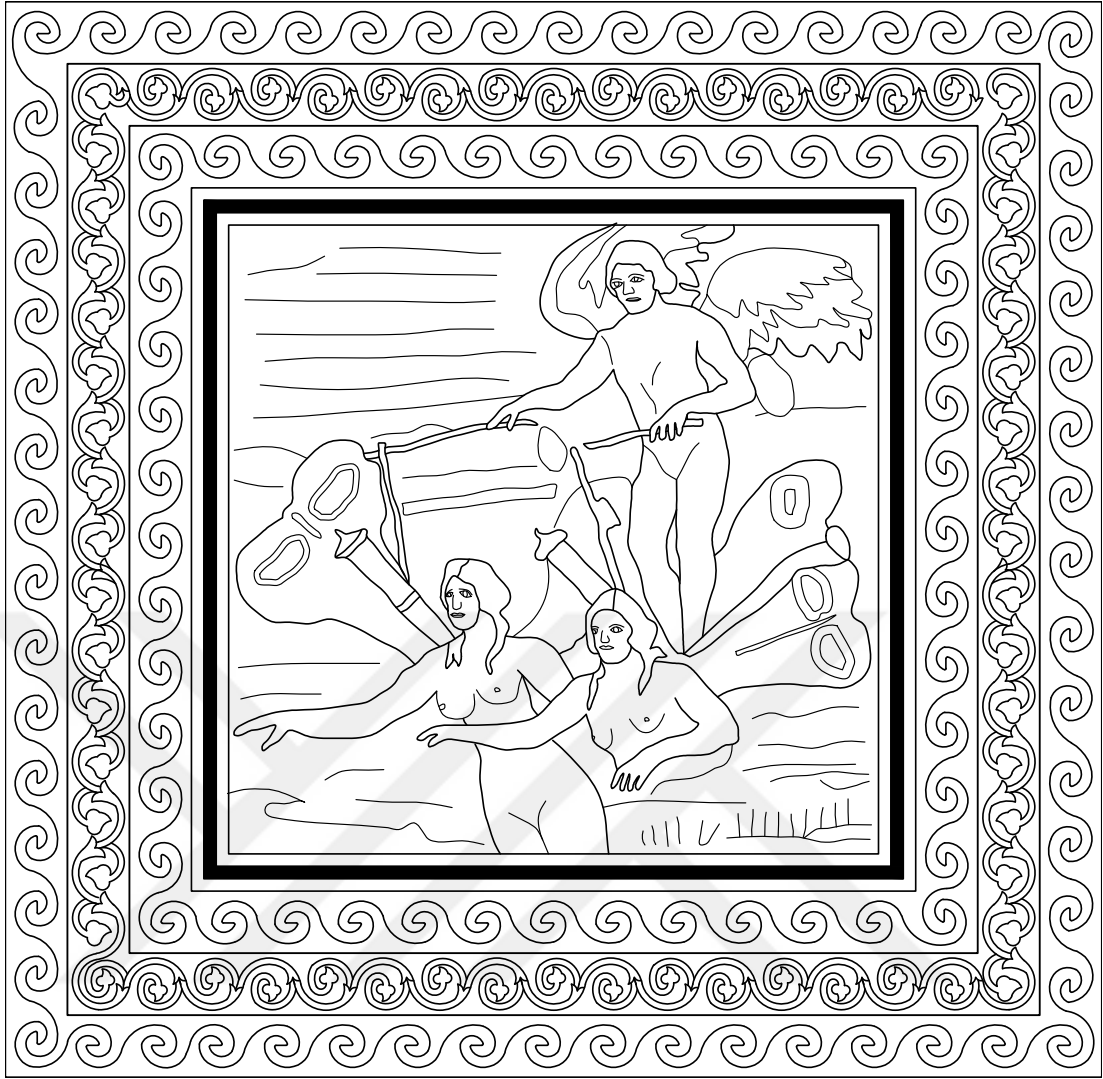
Resim 46. Katalog no 30 / 30b. Hatay/Samandağ. Andromeda-Perseus ve Dansözler Mozaïği / Andromeda-Perseus.

Resim 47. Katalog no 31. Hatay/Harbiye. Psycheler Kayığı Mozaïği
(Campbell 1936, s.4)

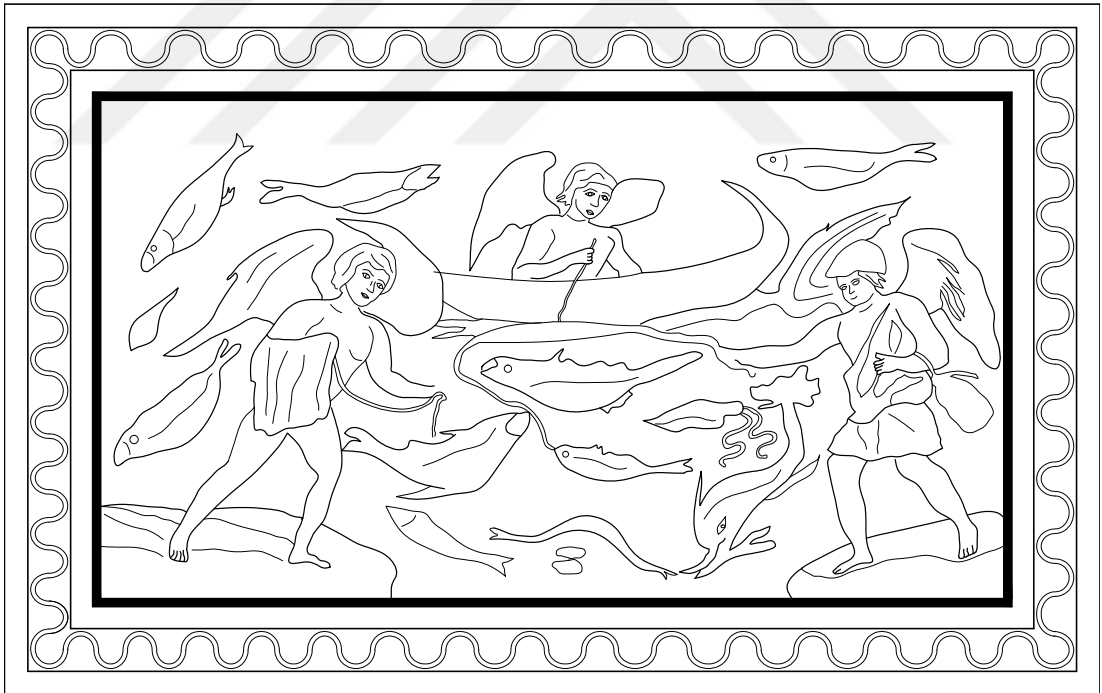
Resim 48. Katalog no 31. Hatay/Harbiye. Psycheler Kayığı Mozaigi.

Çizim 31. Katalog no 31. Hatay/Harbiye. Psycheler Kayığı Mozaigi.

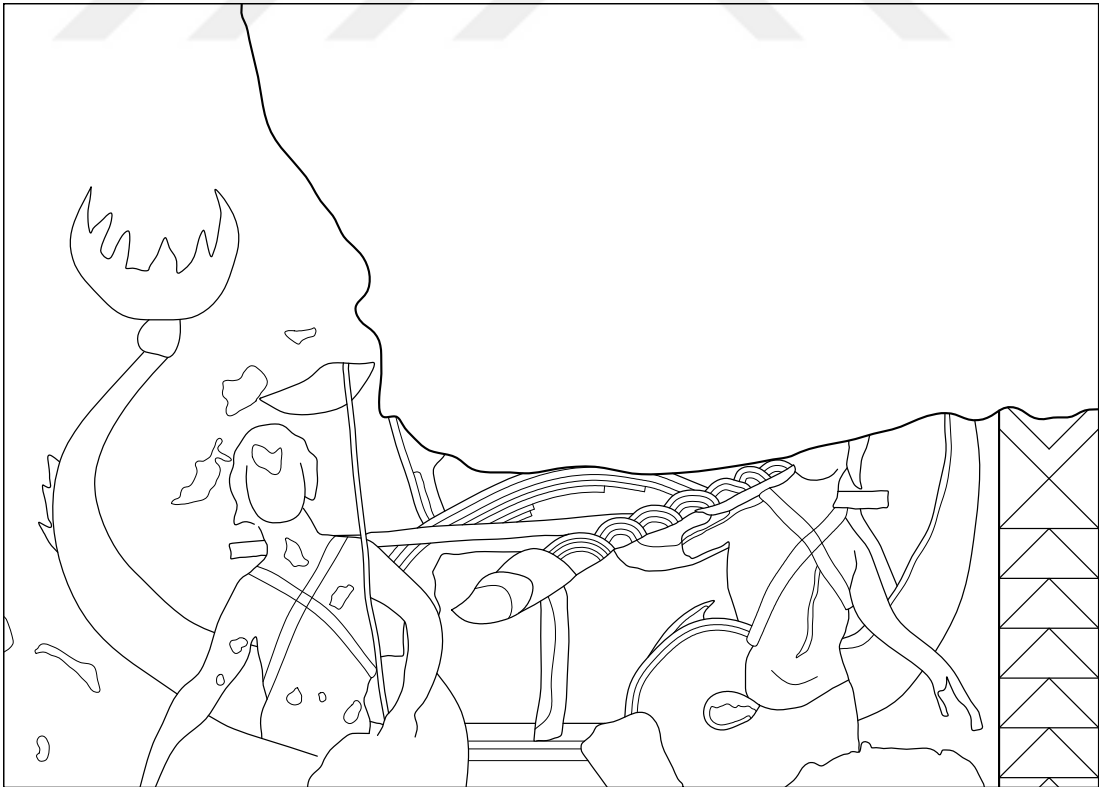
Resim 49. Katalog no 32. Antakya, Harbiye. Balık Avlayan Eros'lar Mozaïği.
(Cimok 2000, s.188)

Çizim 32. Katalog no 32. Antakya, Harbiye. Balık Avlayan Eros'lar Mozaïği.

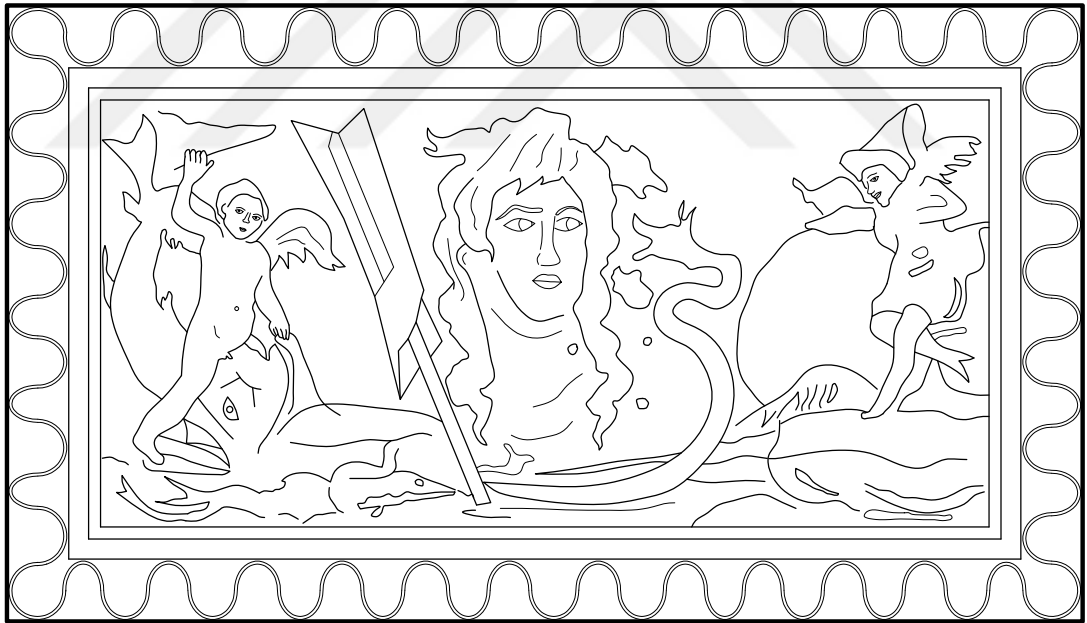
Resim 50. Katalog no 33. Adana, Misis. Tritonlar Mozaïği.

Çizim 33. Katalog no 33. Adana, Misis. Tritonlar Mozaïği.

Resim 51. Katalog no 34. Adana/Anavarza. Tethys Mozaïği (Eraslan 2011, s.259)

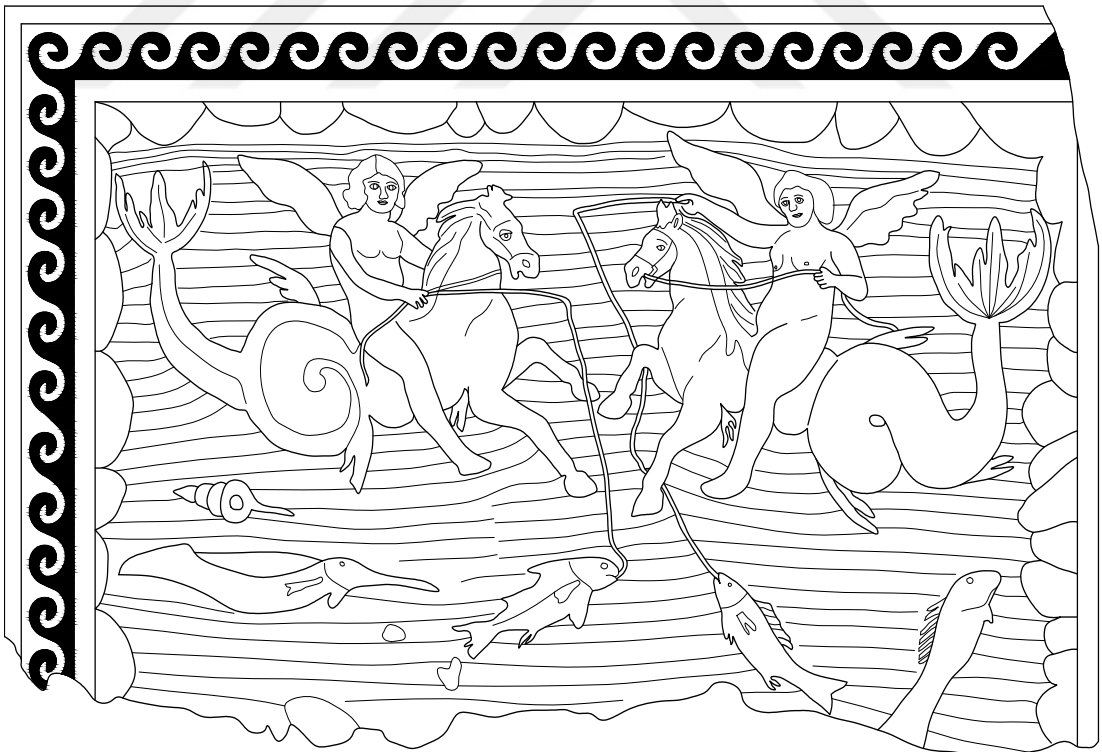
Çizim 34. Katalog no 34. Adana/Anavarza. Tethys Mozaïği.

Resim 52. Katalog no 34. Adana/Anavarza. Tethys Mozaigi.

Resim 53. Katalog no 35. Adana/Yumurtalık. Hippocampus üzerinde balık avlayan Eroslar Mozaïği.

Çizim 35. Katalog no 35. Adana/Yumurtalık. Hippocampus üzerinde balık avlayan Eroslar Mozaïği.

Resim 54. Katalog no 35. Adana/Yumurtalık. Hippocampus üzerinde balık avlayan Eroslar Mozaïği.

Resim 55. Katalog no 36. Adana/Yumurtalık. Tethys ve Eroslar Mozaïği.

Resim 56. Katalog no 36. Adana/Yumurtalık. Thalassa ve Eroslar Mozaïği.

Çizim 36. Katalog no 36. Adana/Yumurtalık. Thalassa ve Eroslar Mozaïği.

Resim 57. Katalog no 36. Adana/Yumurtalık. Thalassa ve Eroslar Mozaïği.

Resim 58. Katalog no 37. Mersin/Tarsus. Tethys Mozaïği (*Eraslan 2011, s.258*)

Çizim 37. Katalog no 37. Mersin/Tarsus. Tethys Mozaïği.

Resim 59: Domitius Ahenobarbus Altarı, Thiasos sahnesi, Triton tarafından çekilen araba üzerindeki Poseidon ve Amphitrite (*Strong 1971, plate VI*)

Resim 60: İtalya Ostia, Neptün Hamamı Mozaïği (*Lavin 1963, f.116*)

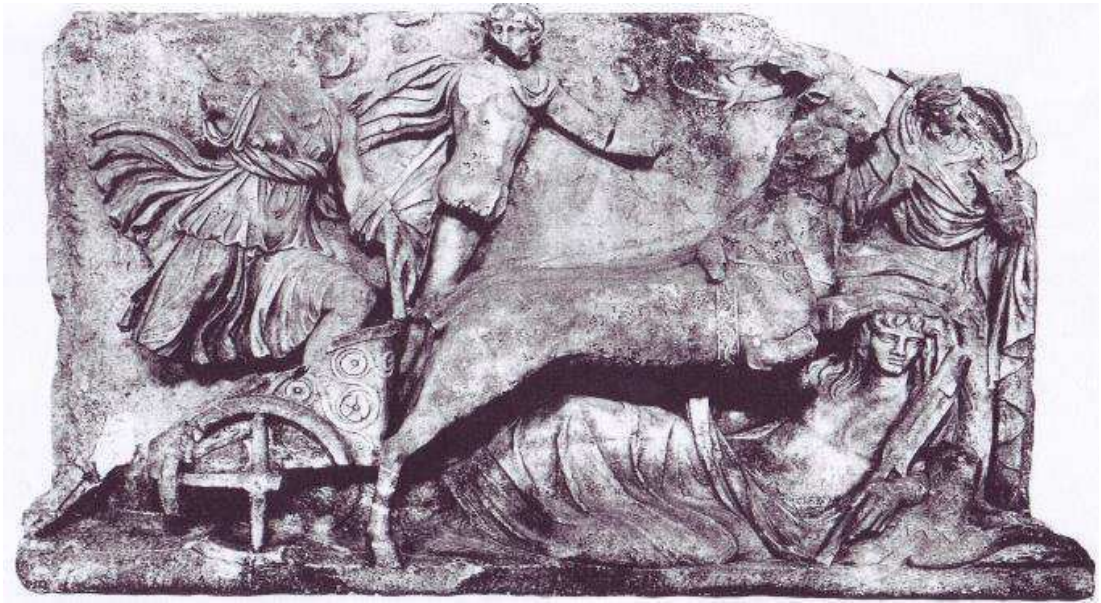
Resim 61: İtalya Palermo, Bölgesel Arkeoloji Müzesi, Mevsim Mozağı

Resim 62: Zeus Heykeli (*Thompson 2007, s.84*)

Resim 63. Almanya Berlin, Pergamon Müzesi, Bergama Sunağı
(Ridgway 2000, plate 12)

Resim 64. Avusturya Kunsthistorisches Müzesi, Efes Antonine Altarı
(Eraslan 2012, s.159)

Resim 65. İngiltere, British Müzesi, Altın Sikke, Ön yüz: Hadrianus, Arka yüz: Okeanos (Eraslan 2012, s.159)

Resim 66: Rusya, St Petersburg, Hermitage Museum

Resim 67: İngiltere, Verulamium, Okeanos Mozaiği (Eraslan 2011, s.232)

Resim 68: British Museum, Dinos parçası üzerindeki Okeanos ve Tethys
(Eraslan 2012, s.159)

Resim 69: Herculaneum, Fresco üzerinde betimlenen Şölen Sahnesi
(Dunbabin 2003, Levha 3)

Resim 70: Kıbrıs Kato Paphos Archaeological Park, Dionysos'un Ikaros'a Şarabı Vermesi (Aygüneş 2006, s.150-şekil 39)

Resim 71: Sicilya, Decadrachmi üzerinde Arethousa
(<http://www.britannica.com/topic/Arcthusa-Greek-mythology/images-videos/Obverse-side-of-a-silver-decadrachm-showing-head-of-the/60556>)

Resim 72: M.Ö.13-9 yıllarına ait Tellus kabartması (Klenier 1992, s97)

Resim 73: Ephesos, Triton, Hippocampus ve Nereid Mozaïği
(*Mitchell and McNicoll 1978-1979, s.72*)

Resim 74: İtalya Stabia San Marco villası taban mozaïği

Resim 75: Tunus, Hadrumetum Neptün ve Nereidler Alayı Mozaïği Detayı
(Şahin 2007, s.186, resim 14)

Resim 76: Tunus, Hadrumetum Neptün ve Nereidler Alayı Mozaïği Detayı
(Şahin 2007, s.186, resim 13)

Resim 77: Roma, Caracalla Hamam Mozaïği

(https://en.wikipedia.org/wiki/Baths_of_Caracalla#/media/File:Thermes_de_Caracalla_0848.JPG)

Resim 78: Tunus, El Djem, Nereid ve Kanatlı Deniz Atı mozaïği (Şahin 2007, s.228)

Resim 79: Didim Apollon Tapınağı sütun kaidesine ait Triton ve Nereid Panosu
(Şahan 2006, Levha xiv-resim15)

Resim 80: Tunus, El Djem, Nereidler ve Deniz Kentaurları Mozaïği
(Şahin 2007, Levha 50-resim 83)

Resim 81: İsviçre, Orbe-Bosc  az Villa, Günler Mozaği detay
(  ahin 2007, s.182-Resim 8b)

Resim 82: Roma Ulusal Müzesi, lahit üzerinde yazıtlı levha tutan Eroslar
(Koch 2001, s.67)

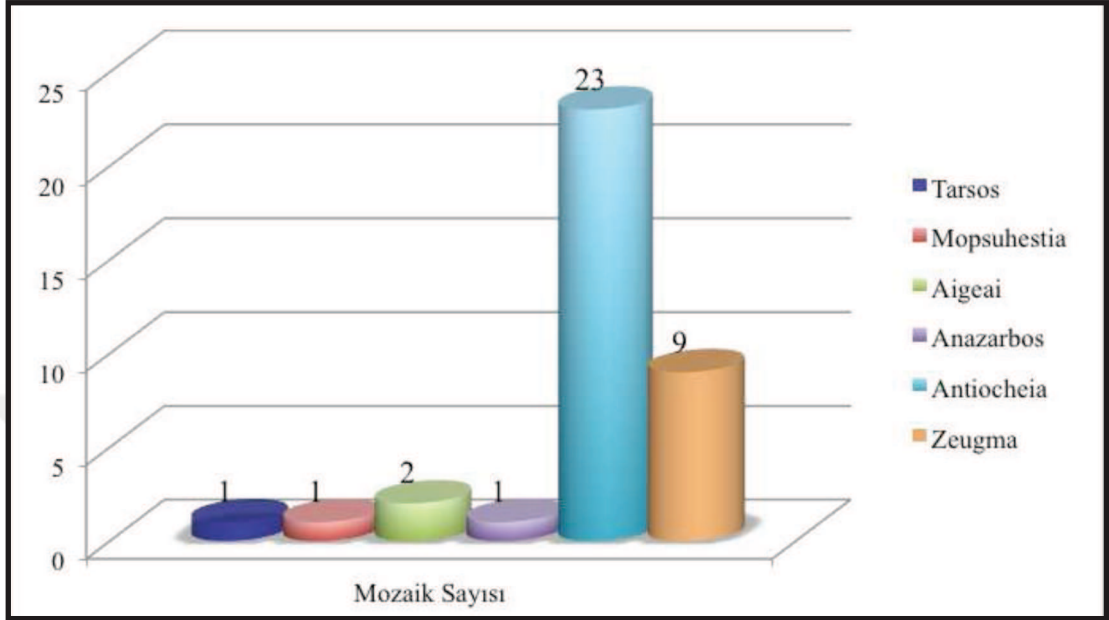

Resim 83: Zeugma Eyaletler Mozaïği, Poseidion (*Parlasca 1983, PL.CXCII.2, CX-CIII.3*)

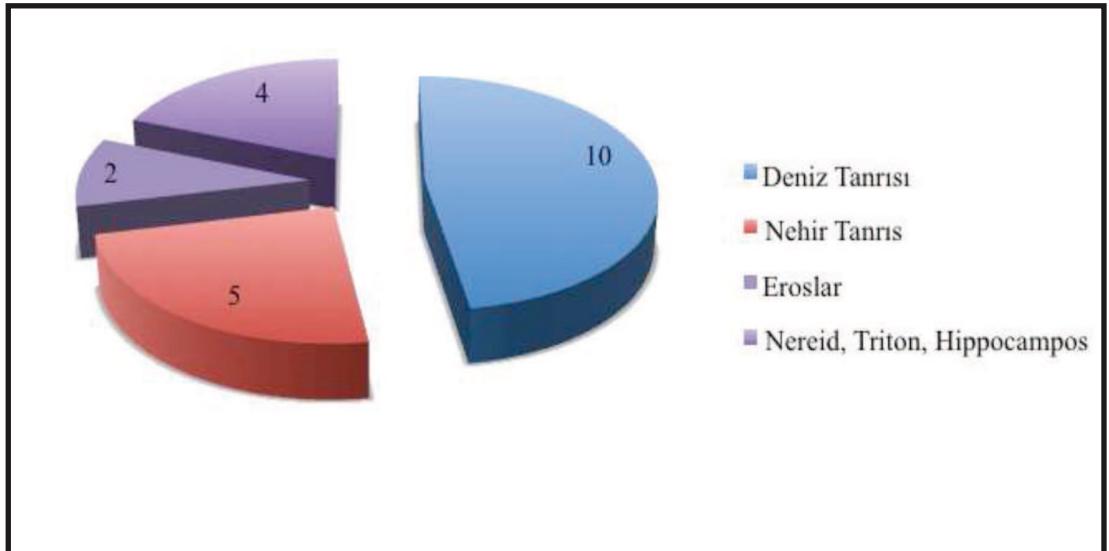

Resim 84: Zeugma Eyaletler Mozaïği, Rætia ve Spania (*Parlasca 1983, PL.CXCII.2, CXCIII.3*)

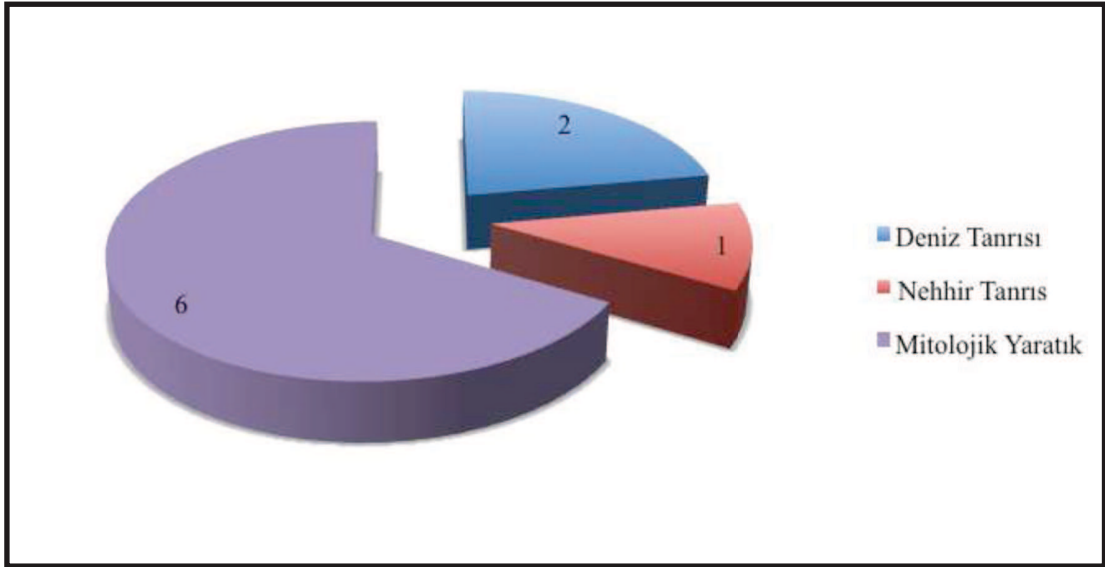
TABLOLAR

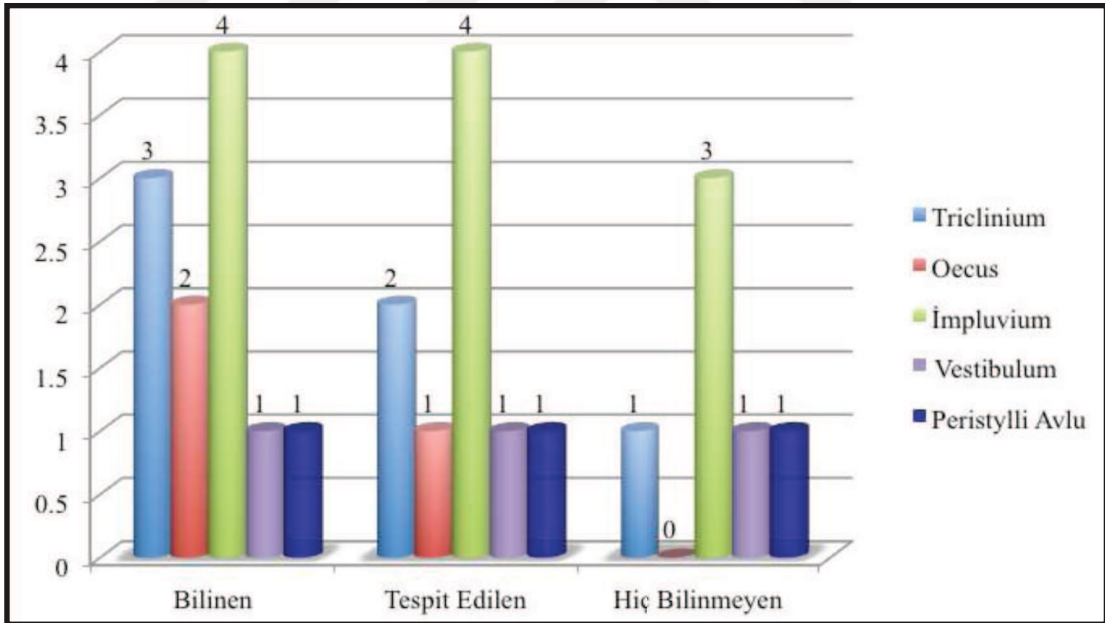
Tablo 1: Mozaiklerin antik kentlere göre dağılımı

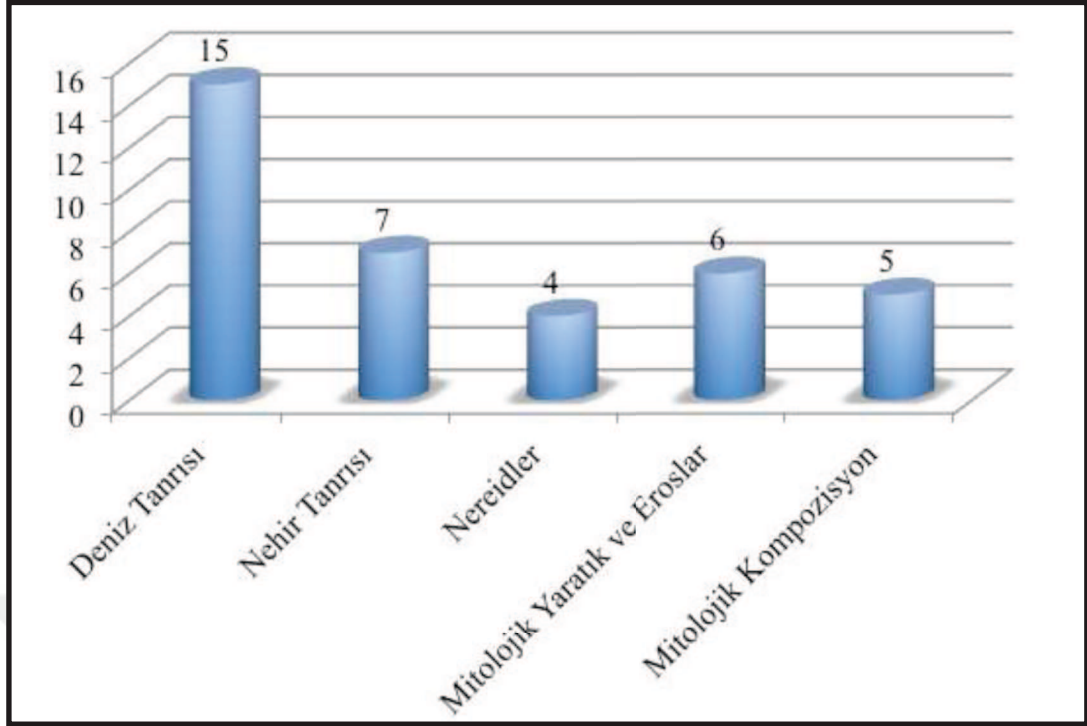
Tablo 2: Antiocheia Mozaiklerinin konularına göre dağılımı

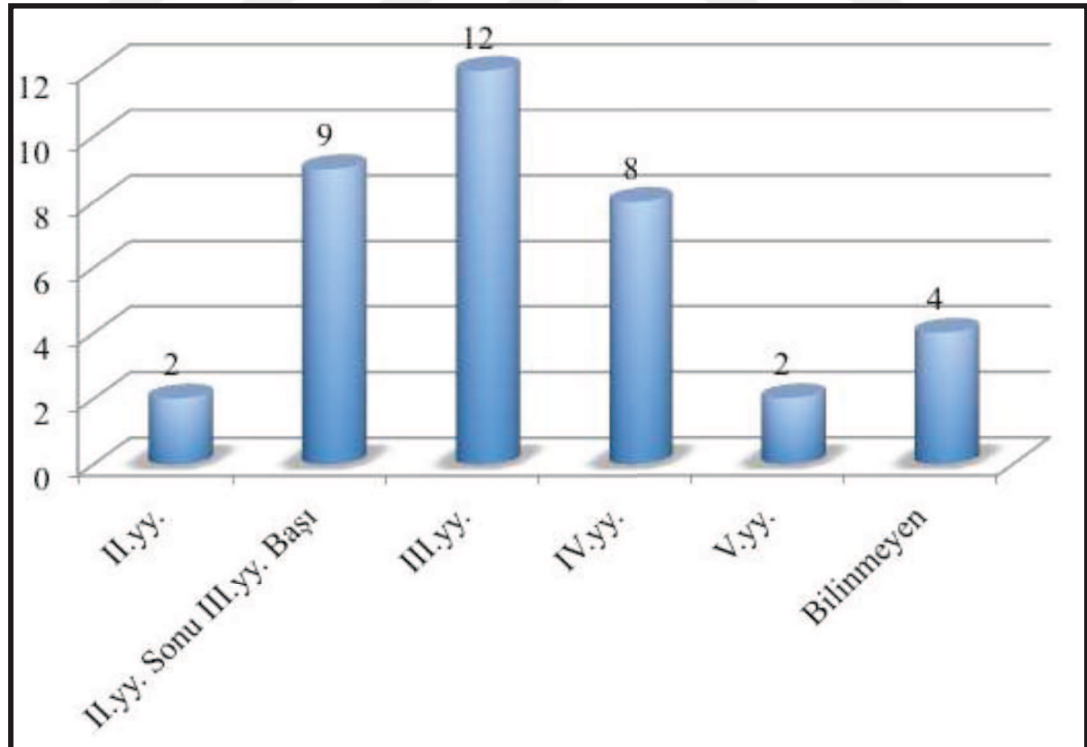
Tablo 3: Zeugma Mozaiklerinin konularına göre dağılımı

Tablo 4: Konut mimarisinde mozaiklerin mekanlara göre dağılımı

Tablo 5: Mozaiklerin kompozisyonlara göre dağılımı

Tablo 6: Mozaiklerin yüzyıllara göre dağılımı

ÖZGEÇMİŞ

Zeynep AKKAYA, 1977 yılında Gaziantep'in İslahiye ilçesinde dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini İslahiye'de, liseyi ise Açıköğretimden tamamladı. 2003 yılında Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümünden mezun oldu. 2009 yılında Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimine başladı.

2005 yılında Gaziantep Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı bünyesinde Türkiye'de ilk olarak faaliyete geçen KUDEB Şube Müdürlüğünde Arkeolog olarak göreve başladı. 2009-2010 yıllarında Müzeler Şube Müdürlüğü görevini yürüttü, ardından KUDEB Daire Başkanlığında sokak sağlıklılaştırma, tek yapı ölçeğindeki restorasyonlar, kültür merkezi ve müze teşhir tanzim proje ve uygulamalarında görev aldı ve halen çalışmalarına devam etmektedir.

“Osmanlı Dönemi Gaziantep Mahalleleri ve Bey Mahallesi” kitabını 2011 yılında, “Müzeler Kenti Gaziantep” Kitabını 2013 yılında kaleme alarak, grafik tasarım ile baskı aşamasındaki bütün adımları özveriyle sürdürerek kitabı baskıya hazırladı. “Yesemek Taş Ocağı ve Heykel Atölyesi”nin UNESCO Dünya Kültür Mirası Geçici Listesine (Tentative List) girmesi hususunda 2012 yılında dosyasını hazırladı. 2015 yılında 6 modülden oluşan UNESCO Dünya Mirası Alan Yönetimi (AYEP) eğitimini başarı ile tamamladı. Kültürel Mirasın Korunması, Fonksiyon verilerek gelecek nesillere aktarılması gibi hususlarda birçok eğitim aldı ve aynı zamanda kültürel mirasın korunması konularında da eğitimler vermektedir.

VITAE

Zeynep AKKAYA was born in 1977 in İslahiye, Gaziantep. She completed primary and secondary school in İslahiye and she graduated from open education high school. In 2003, she has got a degree from Aydın Adnan Menderes University Faculty of Science and Literature Archaeology Department. In 2009, she began her Masters Degree in Gaziantep University Institute of Social Sciences Archaeology Department.

In 2005, she started working as an archaeologist in KUDEB Branch Office which was the first time operational in Turkey under supervision of Gaziantep Metropolitan Municipality Construction and Urban Development Department. Between 2009-2010 she was the Director of Museums Branch Office, and she is still working in KUDEB Department and taking part in some projects such as street rehabilitation, restoration in a single building scale, cultural center and museum merchandising.

She wrote up "The Ottoman Period Gaziantep Neighborhood and Bey Quarter" book in 2011 and "Gaziantep City of Museums" in 2013. Maintaining all the steps in graphic design and printing stage by herself, she set type the books. In 2012, she prepared a file about "Yesemek Stone Quarry and Sculpture Workshop" in order to be in Tentative List of UNESCO World Cultural Heritage. In 2015, she successfully completed the training of UNESCO World Heritage Site Management (AYEP) consisting of 6 modules. She received much training about Protection of Cultural Heritage, be transferred to future generations by giving such functions and she also provides trainings about the protection of cultural heritage.